

Aljansas migruojantiems vaikams
Standartinės veiklos procedūros globėjams

AS P4G

STANDARTINIŲ VEIKLOS PROCEDŪRŲ GLOBĖJAMS VADOVAS

Iš dalies finansuojama
Europos Sąjungos
Teisių, lygybės ir
pilietišumo programos
(2014-2020)

STANDARTINIŲ
VEIKLOS PROCEDŪRŲ
GLOBĖJAMS VADOVAS

Projektas „Aljansas migruojantiems vaikams: standartinės veiklos procedūros globėjams“ – ASOP4G (REC-CHILD-AG-2016-02/764244-ASOP4G) buvo iš dalies finansuotas Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos (2014-2020).

Šį vadovą bendrai parengė projekto ASOP4G partneriai: Vaikų sveikatos institutas – Psichinės sveikatos ir socialinės gerovės departamentas (Graikija), Tarptautinė vaikų apsauga (Italija), Nikosijos universitetas – Humanitarinių ir socialinių mokslų mokykla / Socialinio darbo programa (Kipras) ir Kazimiero Simonavičiaus universitetas – Teisės fakultetas (Lietuva).

Autoriai: Gyftopoulou Angeliki-Marianthi, Mantesi Anastasia, Ritsou Eleanna ir Nikolaidis Georgios [Vaikų sveikatos institutas (GR)]

Padėka: Ypatingai dėkojame Nacionalinio socialinio solidarumo centro (Graikija/UNICEF) ekspertams, Metadrasi globos tinklo (Graikija) nariams bei visose keturiose šalyse vykusių mokymų dalyviams už jų vertingas pastabas rengiant šį Vadovą.

Išvertė ir redagavo: Edita Bumblienė [Kazimiero Simonavičiaus universitetas (LT)]

Leidėjas: Kazimiero Simonavičiaus universitetas

Projekto koordinatorius

Vaikų sveikatos institutas – Psichinės sveikatos ir socialinės gerovės departamentas, Graikija

Projekto partneriai

Nikosijos universitetas, Kipras

Kazimiero Simonavičiaus Universitetas, Lietuva

Tarptautinė vaikų apsauga-Italija, Italija

Išorinis vertintojas

Dr. Kevin Browne

ISBN 978-609-95634-5-9

© Vaikų sveikatos institutas, Nikosijos universitetas, Kazimiero Simonavičiaus universitetas ir Tarptautinė vaikų apsauga-Italija. Visos teisės saugomos. Leidinio kopijavimas ar atgaminimas tik nepažeidžiant autorių teises reglamentuojančių teisės aktų.

Alijansas migruojantiems vaikams
Standartinės veiklos procedūros globėjams

STANDARTINIŲ VEIKLOS PROCEDŪRŲ GLOBĖJAMS VADOVAS

Metodinė medžiaga globėjams,
dirbantiems su nelydimais vaikais

Iš dalies finansuojama Europos Sąjungos
Teisių, lygybės ir pilietiškumo
programos (2014-2020)

2019, Vilnius

Vykdam projektą „Aljansas migruojantiems vaikams: standartinės veiklos procedūros globėjams“, buvo sukurtas išsamus priemonių nelydimų vaikų globėjams rinkinys, kurį sudaro šios publikacijos:

- Standartinių veiklos procedūrų globėjams vadovas
- Tarptautinių, ES ir nacionalinių teisės aktų, susijusių su nelydimais vaikais, rodyklė
- Tarptautinio globėjų bendradarbiavimo protokolas
- Globėjus ruošiančių asmenų vadovas
- Globėjų akreditavimo tvarka
- Informaciniai lankstinukai profesionalams, dirbantiems su nelydimais vaikais, apie globėjo vaidmenį
- Informaciniai lankstinukai vaikams apie globėjo vaidmenį

Projekto tinklalapis: <https://asop4g.eu/>

Šis leidinys buvo finansuojamas Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietybės programos (2014-2020). Šio dokumento turinys atspindi tik jo autorių požiūrį, už kurį atsako autoriai. Europos Komisija neprisiima jokios atsakomybės už šį dokumentą ar jo naudojimą.

TURINYS

IŽANGA

Projektas "Aljansas migruojantiems vaikams: standartinės veiklos procedūros globėjams" - ASOP4G.....	008
ASOP4G įrankiai.....	008
Šio vadovo tikslas ir struktūra.....	009
Sąvokos.....	010

I DALIS. GLOBĖJO VAIDMUO

Globa kaip vaikų apsaugos priemonė.....	017
Globėjo paskyrimas.....	018
1. Profesionalai, savanoriai, giminaičiai.....	019
2. Paskyrimo laikas.....	019
3. Kvalifikacija.....	020
4. Interesų konfliktas.....	021
Globėjo įgaliojimai.....	021

II DALIS. STANDARTINĖS VEIKLOS PROCEDŪROS GLOBĖJAMS

Per 72 valandas.....	029
Per pirmą savaitę.....	033
Per antrą ir penktą savaitę.....	039
Reguliariai / prireikus / jei būtina:.....	044
Fizinė ir psichinė sveikata.....	044
Švietimas / užsiėmimai.....	046
Teisinis atstovavimas ir pagalba.....	048
Atvejų vadyba.....	054
Vaiko apsauga.....	056
Procedūrų, grindžiamų apsaugos sistema (gyvenamosios vietos) diferencijavimas.....	057
Trumpalaikė globa šeimoje.....	058
Ilgalaikė globa šeimoje.....	060
Globa laikinojo sulaikymo vietoje (ligoninėje / migracijos sulaikymo centre arba pasienio įstaigoje).....	060
Benamystė.....	063

III DALIS. BENDROS ŽINIOS

1. Pagrindiniai principai, kuriais grindžiama globėjų veikla.....	067
2. Tarpkultūriniai klausimai.....	071
3. Pasitikėjimo ryšio tarp globėjo ir vaiko kūrimas.....	079
Ko globėjas nedaro – santykių ribų nustatymas.....	079

Pagrindiniai veiksmingo bendravimo principai – ką daryti ir ko nedaryti.....	082
Vertinant nepilnamečio įsipareigojimus santykiuose.....	083
Galimų globėjo ir vaiko bendradarbiavimo sunkumų pavyzdžiai.....	083
4. Standartizuoti pradiniai susitikimai.....	088
5. Sprendimų priėmimo procesas.....	093
6. Fizinės ir psichinės sveikatos problemos.....	097
Vaiko vystymosi stadijos nuo gimimo iki pilnametystės.....	097
Trauma ir Potrauminio streso sindromas (PTSD).....	111
Narkotinių medžiagų naudojimas.....	112
Valgymo sutrikimai.....	113
Autizmo spektro sutrikimai.....	115
Dėmesio trūkumo ir hiperaktyvumo sutrikimas (ADHD).....	116
Mokyklos metimas.....	117
Nežodiniai ženklai, kuriuos reikia stebėti.....	118
7. Vaikų apsaugos problemos.....	121
Netinkamas elgesys su vaikais.....	121
Prekyba žmonėmis.....	128
Migrantų kontrabanda.....	131
Kaip reaguoti?.....	132
8. Pažeidžiamumo testas.....	134
Įžanginis testas.....	135
Gyvenimo sąlygos.....	135
Biologinė ir socialinė lytis, lytinė tapatybė ir seksualinė orientacija.....	135
Sveikatos ir gerovės rūpesčiai.....	138
Apsaugos poreikiai.....	140
Kitos pažeidžiamumo sritys.....	144
Reagavimas į nustatytą pažeidžiamumą: keturi žingsniai.....	144
9. Geriausių vaiko interesų įvertinimas.....	147
Veiksniai, lemiantys vaiko „geriausius interesus“.....	148
Geriausia interesų įvertinimo forma.....	149
Rekomenduojama bibliografija.....	156
Priedai	
1 priedas. Standartinės globėjų veiklos procedūros.....	162
2 priedas. Pažeidžiamumo nustatymo testas.....	172
3 priedas. Geriausių interesų vertinimo forma.....	176
4 priedas. Naudingos nuorodos.....	186

Ižanga

Nors visi migruojantys vaikai susiduria su sunkumais dėl savo kilmės šalies palikimo priežasčių, kelionės, kada pasiekama saugesnė šalis, šalies, į kurią atvyksta, priėmimo sąlygų, tačiau nelydimi nepilnamečiai sudaro žymiai labiau pažeidžiamą grupę, vien dėl to, kad jie yra atskirti nuo jų pirminių globėjų ir yra vieni užsienio šalyje. Vaikų, patekusių į skirtingas ES valstybes nares, būklė gali skirtis priimančioiose šalyse dėl tautybės, lyties, amžiaus ir ankstesnės patirties. Svarbu tai, kad nelydimų nepilnamečių, atvykstančių į ES ieškant apsaugos, skaičius sparčiai didėja dėl konfliktų, prastų gyvenimo sąlygų ir nepakankamos apsaugos kilmės šalyse.

Be to, atrodo, kad daugelyje ES priimančiųjų šalių trūksta visapusiškos vaikų apsaugos sistemos ir bendrų standartų jų teisių apsaugai. Nors Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (CRC) informuoja apie Europos ir nacionalines politikos sistemas, pastebimi nelydimų vaikų apsaugos ir priežiūros neatitikimai. Atsižvelgiant į globos sistemą, kurią kiekviena šalis taiko nelydimiems vaikams, akivaizdžiai pastebimas ES bendros praktikos trūkumas ir vienodos sistemos su bendrais standartais ir apsaugos priemonėmis sukūrimo svarba, siekiant užtikrinti visų vaikų interesus visose šalyse.

PROJEKTAS „ALJANSAS MIGRUOJANTIEMS VAIKAMS: STANDARTINĖS VEIKLOS PROCEDŪROS GLOBĖJAMS“ - ASOP4G

Šiame kontekste projektu „Aljansas migruojantiems vaikams: standartinės veiklos procedūros globėjams“ - ASOP4G [REC-CHILD-AG-2016/764244-ASOP4G], kuris buvo įgyvendintas 2018–2020 m. Graikijoje, Italijoje, Kipre ir Lietuvoje, buvo bandoma spręsti šį klausimą remiantis esamais tarptautiniais standartais ir priemonėmis, taip pat visų dalyvaujančių subjektų (globėjų, vaikų, suinteresuotųjų šalių) nuomone parengiant standartinės veiklos procedūras globėjams, kurias būtų galima pritaikyti ir kitose ES šalyse. Pažymėtina, kad „globėjai yra vienas iš svarbiausių apsaugos sistemos faktorių vaikams, iš kurių atimta šeimos aplinka, arba kurių interesų negali atstovauti jų tėvai, kaip tėvų prievartos ar nepriežiūros atvejais“ (FRA 2015, p.3).

ASOP4G siekiama: a) įgyvendinti bendrus nelydimų vaikų globos standartus; b) gerinti globėjų gebėjimus stiprinti jų kompetenciją ir įgūdžius siekiant geriau apsaugoti nelydimų vaikų teises; c) skatinti tarpžinybinį bendradarbiavimą ir supratimą toliau tobulinant visapusišką vaikų apsaugos sistemą; ir d) stiprinti vaikų apsaugą tarpvalstybinėje vaikų migracijoje.

Atsižvelgiant į bendrą šio projekto tikslą – prisidėti prie nelydimų vaikų teisių apsaugos ir gerovės ES viduje, skatinant bendrą globos standartų ES šalyse įgyvendinimą, buvo imtasi šių veiksmų:

- buvo parengtos konkrečios globėjų gairės (standartinės veiklos procedūros),
- buvo sustiprinti globėjų gebėjimai, siekiant geriau apsaugoti vaiko teises ir jo / jos interesus,
- buvo sustiprintas globėjo vaidmuo,
- buvo sustiprintas tarpžinybinis bendradarbiavimas ir supratimas kuriant visapusišką vaikų apsaugos sistemą,
- buvo sustiprinta vaikų apsauga kertant sienas ir tarptautiniu lygmeniu, nustatant veiksmų gaires vaikų tarpvalstybinio judėjimo atvejais.

ASOP4G ĮRANKIAI

Pagal ASOP4G projektą buvo sukurtos priemonės, padedančios globėjui geriau vykdyti savo įgaliojimus:

- Standartinių veiklos procedūrų vadovas globėjams
- Vaikų ir migracijos teisės aktų rodyklė

- Globėjų tarpvalstybinis bendradarbiavimo protokolas
- Brošiūros specialistams apie globėjo vaidmenį
- Informaciniai lankstinukai vaikams apie globėjo vaidmenį
- Vadovas, skirtas globėjų gebėjimų ugdymui

ŠIO VADOVO TIKSLAS IR STRUKTŪRA

Šio vadovo, parengto pagal ASOP4G projektą, tikslas - remti nelydimų vaikų globėjus, taip pat vaikų apsaugos subjektus ir kitus specialistus, dalyvaujančius teikiant globos paslaugas. Visų pirma jame numatytos standartinės globėjų procedūros ir pateikiama svarbi informacija, susijusi su globėjo vaidmeniu ir konkrečiomis praktinėmis gairėmis bei žiniomis, padedančiomis jiems kasdienėje praktikoje. Šio vadovo tikslas - sustiprinti vaikų ir jų teisių apsaugą plėtojant globėjų gebėjimus. Juo siekiama išsiaiškinti globėjų, kaip esminės integruotos vaikų apsaugos sistemos sudedamosios dalies, vaidmenį apibūdinant jų įgaliojimus ir pateikiant teorinį pagrindą, kuris padėtų globėjams vykdyti savo užduotis. Siekiama, kad Graikijoje, Kipre, Italijoje ir Lietuvoje nacionalinėse, regioninėse ar vietinėse globos sistemose būtų sukurta bendra praktika, kurią galima lengvai pritaikyti daugiau ES šalių.

Globėjų standartinių veiklos procedūrų vadove aptariamas nelydimų vaikų globėjų (profesionalių ar savanorių) paskyrimas, tačiau šiuo vadovu gali pasinaudoti ir kiti subjektai, vykdantys nelydimų vaikų priežiūrą ar teikiantys globos paslaugas.

Šis vadovas susideda iš trijų dalių:

Pirmojoje dalyje pateikiama pagrindinė informacija apie globėjo vaidmenį ir tai, kaip globėjas yra susijęs su agentūrų, tarnybų ir subjektų, kurie supa vaiką, sistema. Globa nagrinėjama kaip nacionalinių vaikų apsaugos sistemų dalis, sukurta siekiant patenkinti įvairių kategorijų vaikų poreikius.

Antroje dalyje aprašomos globėjų užduotys standartizuojant procedūras, susijusias su laiko, poreikių / teisių ir gyvenimo sąlygomis (standartinės veiklos procedūros). Siekiant padėti globėjui kiekvieno atvejo vadyboje, pateikiami įrankiai ir šablonai (standartinės veiklos procedūrų kontrolinis sąrašas, geriausių interesų vertinimo forma, pažeidžiamumo tikrinimo priemonė ir susitikimų tarp globėjo ir vaiko bei kitų su jo priežiūra susijusių specialistų kalendorius).

Trečioji dalis sudaro esminį teorinį pagrindą specialistams, dirbantiems su vaikais. Joje pateikiamos gairės, kuriomis siekiama sukurti pasitikėjimu pagrįstus santykius su nelydimais vaikais, ir šiame kontekste nurodo pasiūlymus, kaip valdyti pirmuosius susitikimus su vaiku ir įvertinti geriausius vaiko interesus. Be to, jame pateikiama informacija apie numatomą vaiko vystymąsi ir kai kuriuos nerimą keliančius ženklus, susijusius su vaiko fizine ir psichine sveikata. Aprašomi prievartos prieš vaikus, nepriežiūros, prekybos žmonėmis ir pažeidžiamumo rodikliai, siekiant atkreipti globėjų dėmesį į šiuos svarbius vaikų apsaugos klausimus ir, jei reikalinga, nukreipti tolesniam tyrimui.

Šis vadovas grindžiamas Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (CRC), kurios nuostatos nediskriminuojant taikomos visiems vaikams, ir papildomomis Vaiko teisių komiteto pateiktomis Bendrosiomis pastabomis, taip pat Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros (FRA) parengtu Tėvų globos neturinčių vaikų globos vadovu. Kaip siūlo FRA, valstybės turėtų pateikti konkrečias gaires globėjams, o šis vadovas laikomas atitinkančiu šį siūlymą. Įgyvendinant ASOP4G projektą sukurtos priemonės yra pagrįstos Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro sukurtomis priemonėmis.

Globėjų standartinių veiklos procedūrų vadovas yra pagrindinė globėjo funkcijų organizavimo ir nelydimų vaikų teisių apsaugos priemonė, todėl jis prisideda prie globos sistemos ir apskritai vaikų apsaugos sistemos stiprinimo.

SAVOKOS

Nepilnametis

Pagal Vaiko teisių konvenciją¹, „vaiku“ laikomas „kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų“. Taigi tam, kad asmuo turėtų teisę į specialias apsaugos ir priežiūros priemones, turi būti jaunesnis nei 18 metų, neatsižvelgiant į atitinkamą teisėtą ar įprastą amžiaus ribą nepilnamečio kilmės šalyje.

Akivaizdu, kad gali kilti abejonių dėl ES sienas kertančių asmenų amžiaus. Norint nustatyti tikrąjį asmens amžių, būtina atlikti amžiaus nustatymo tyrimą. Nepaisant to, kada atsakingoms institucijoms amžių nustatyti sudėtinga, abejonės dėl asmenų amžiaus turi būti vertinamos jų naudai².

1. CRC, 1 straipsnis.

2. Pavyzdžiui, direktyvos dėl prekybos žmonėmis prevencijos (2011/36/EU), straipsnis 13 (2) „jeigu yra priežasčių manyti, kad asmuo yra vaikas, tas asmuo laikomas vaiku, kad jam nedelsiant būtų galima suteikti pagalbą, apsaugą ir paramą“.

Šiame vadove sąvokos „vaikas“ ar „nepilnametis“ yra vartojamos siekiant be diskriminacijos apibūdinti bet kurį jaunesnį nei 18 metų asmenį.

Trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės

Trečiosios šalies pilietis yra asmuo, neturintis ES valstybės narės pilietybės³.

Be pilietybės yra asmuo, kuris pagal nacionalinius įstatymus neturi pilietybės jokioje šalyje (nėra teisinio ryšio tarp asmens ir valstybės)^{4,5}.

Nelydimas ir atskirtas nepilnametis

Nelydimas nepilnametis apibrėžiamas kaip trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, jaunesnis nei 18 metų, atvykęs į valstybių narių teritoriją nelydimas pagal atitinkamos valstybės narės teisę ar praktiką už jį atsakingo suaugusiojo, kol juo nepradeda veiksmingai rūpintis toks asmuo; įskaitant nepilnametį, kuris liko nelydimas po to, kai jis atvyko į valstybių narių teritoriją⁶.

Be to, vaikas yra apibūdinamas kaip atskirtas, kai jis „yra atskirtas nuo abiejų tėvų arba nuo ankstesnio teisinio ar įprastinio globėjo, bet nebūtinai nuo kitų giminių. Todėl tai gali būti vaikai, kuriuos lydi kiti suaugusieji šeimos nariai⁷.

Šiame vadove terminas „nelydimas“ naudojamas abiejų vaikų grupių įtraukimui į ES teisės terminologiją.

Globėjas

Pagrindinis kiekvienos globos sistemos siekis yra puoselėti ir saugoti nelydimo vaiko interesus, teises ir gerovę. Tačiau, priklausomai nuo daugialypių nacionalinių kontekstų, nėra vienodų globos sistemų⁸. Atitinkamai, nėra vieningo „globėjo“ sąvokos apibrėžimo, nėra vieningo globėjo funkcijų bei įgaliojimų supratimo.

3. 2008/115/EC direktyvos (Grįžimo direktyva) str. 3(1) ir (EU) 2016/399 reglamento (Šengeno erdvės kodeksas) str. 2(6).

4. 1954 Konvencijos dėl asmenų be pilietybės statuso, str. 1.

5. Pilietybę galima gauti gimimo metu arba vėliau, atitinkant kiekvienos valstybės nustatytus konkrečius reikalavimus. Gimimo metu pilietybę gali gauti asmenys, gyvenantys valstybėje, kuri pripažįsta piliečiu kiekvieną jos teritorijoje gimusį asmenį (jus soli, pvz., JAV, Prancūzija) arba kurio tėvai turi valstybės, taikančios jus sanguinis, pilietybę ir todėl jų vaikai yra automatiškai tos valstybės piliečiai (pvz., Graikija, Lietuva).

6. Direktyva (2011/95/EU), straipsnis 2 (l).

7. JT Vaiko teisių komitetas Bendrosios pastabos Nr. 6 CRC / GC / 2005/6 ir JT Alternatyvios vaikų priežiūros gairės (JT alternatyvios priežiūros gairės) A / HRC / 11 / L.13), 8 pastraipa.

Atsižvelgiant į ES direktyvas, JT Vaiko teisių komiteto bendrąją pastabą N.6 ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūrą, šio vadovo tikslais „globėjas laikomas nepriklausomu asmeniu, kuris saugo vaiko geriausius interesus ir bendrą gerovę, ir tuo tikslu papildo ribotą vaiko teisinį veiksnumą, kada reikia, tokiu pat būdu, kaip tai daro tėvai“⁹.

Būtina atskirti globėją, advokatą / teisinį atstovą, įtėvį arba socialinį darbuotoją / paslaugų teikėją.

Globėjas neturėtų būti painiojamas su kvalifikuotu teisininku ar kitu specialistu, kuris teikia teisinę pagalbą procedūrose, susijusiose su vaiko byla, pvz., prieglobsčio arba šeimos susijungimo procedūrose, civilinėse ir baudžiamosiose bylose ir t. t., arba teisiškai atstovauja vaikui administracinėse ir teisminėse institucijose raštu arba asmeniškai. Tuo tarpu globėjas gali atstovauti vaiką, veikdamas kaip subjektas tarp vaiko ir visų susijusių institucijų ir agentūrų ir kartu apsaugoti geriausius vaiko interesus, teises ir bendrą vaiko gerovę.

Globėjo funkcijos yra savitos lyginant su socialinio darbuotojo ar kito priežiūros paslaugų teikėjo, namų ruošos darbuotojo ar gyvenamojo objekto darbuotojų funkcijomis, nes šie specialistai yra atsakingi už nepilnamečio kasdienių materialinių poreikių tenkinimą. Jie neveikia kaip globėjai, išskyrus tuos atvejus, kai jie yra įgaliojami teisės aktų ar teismo tvarka¹⁰.

Globėjas taip pat turėtų būti nepainiojamas su įtėviu. Vaiko globa šeimoje yra vaikų apsaugos ir alternatyvios priežiūros priemonė¹¹. Todėl globėjas šeimoje (įtėvis) yra atsakingas už vaiko kasdienę priežiūrą ir vaiko poreikių tenkinimą; jis / ji teisiniu požiūriu vaiko neatstovauja ir veikia kaip subjektas tarp vaiko ir valdžios institucijų.

Globos institucija

Kiekvieną nacionalinę globos sistemą koordinuoja paskirta institucija, kaip tai

8. European Union Agency for Fundamental Rights (2015), Handbook for guardianship for children deprived of parental care, Luxembourg: Publications Office of the European Union, p. 29.

9. Ibid., p.14.

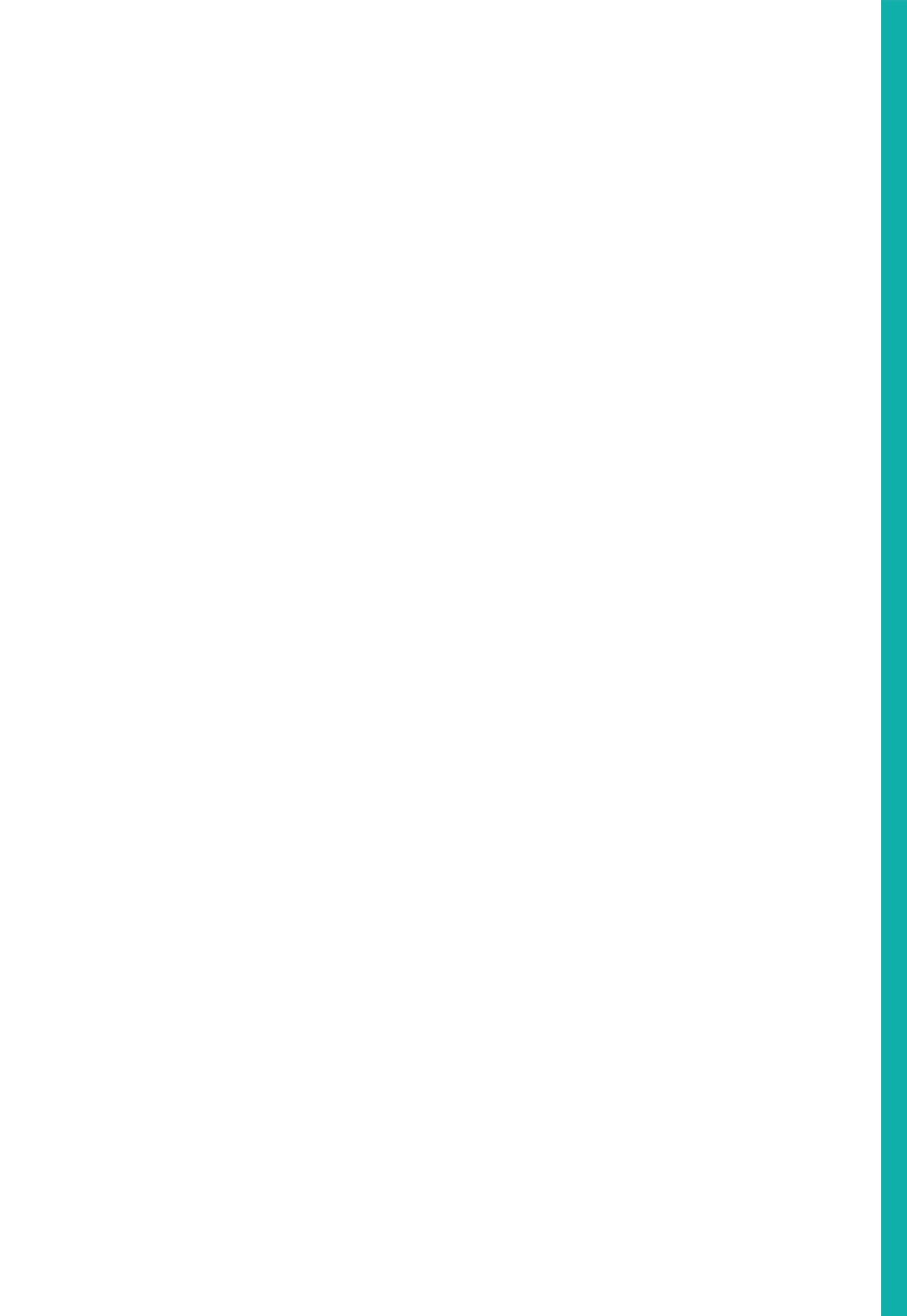
10. Ibid., p.15.

11. Vaiko globa šeimoje – „kompetentingos institucijos administruojama skubi ar neskubi, trumpalaikė ar ilgalaikė priežiūros priemonė, kada vaikas patenka į šeimos, kuri buvo atrinkta, parengta ir įgaliota teikti tokią priežiūrą, aplinką. Šeimoje teikiama globa yra prižiūrima ir gali būti finansiškai ir / arba nefinansiškai remiama. Neformali globa yra ta, kurioje vaikas yra prižiūrimas be trečiųjų šalių dalyvavimo. Taip pat gali būti spontaniška globa, jei tai daroma be jokių išankstinių susitarimų“. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017). Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency Working Group on unaccompanied and separated children, Alliance for Child Protection in Humanitarian Action, p. 202.

nustatoma nacionaliniuose įstatymuose. Tai „institucija ar organizacija ar kitas juridinis asmuo, atsakingas už globėjų rengimą, paskyrimą, stebėjimą, priežiūrą ir mokymą“¹². Tokia institucija yra atsakinga už konkrečios nacionalinės teisės apibrėžtos politikos įgyvendinimą, o jos kompetencija ir funkcijos ES valstybėse narėse gali skirtis.

---

12. UN Alternative care guidelines, A/HRC/11/L.13 and UN Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6 CRC/GC/2005/6.

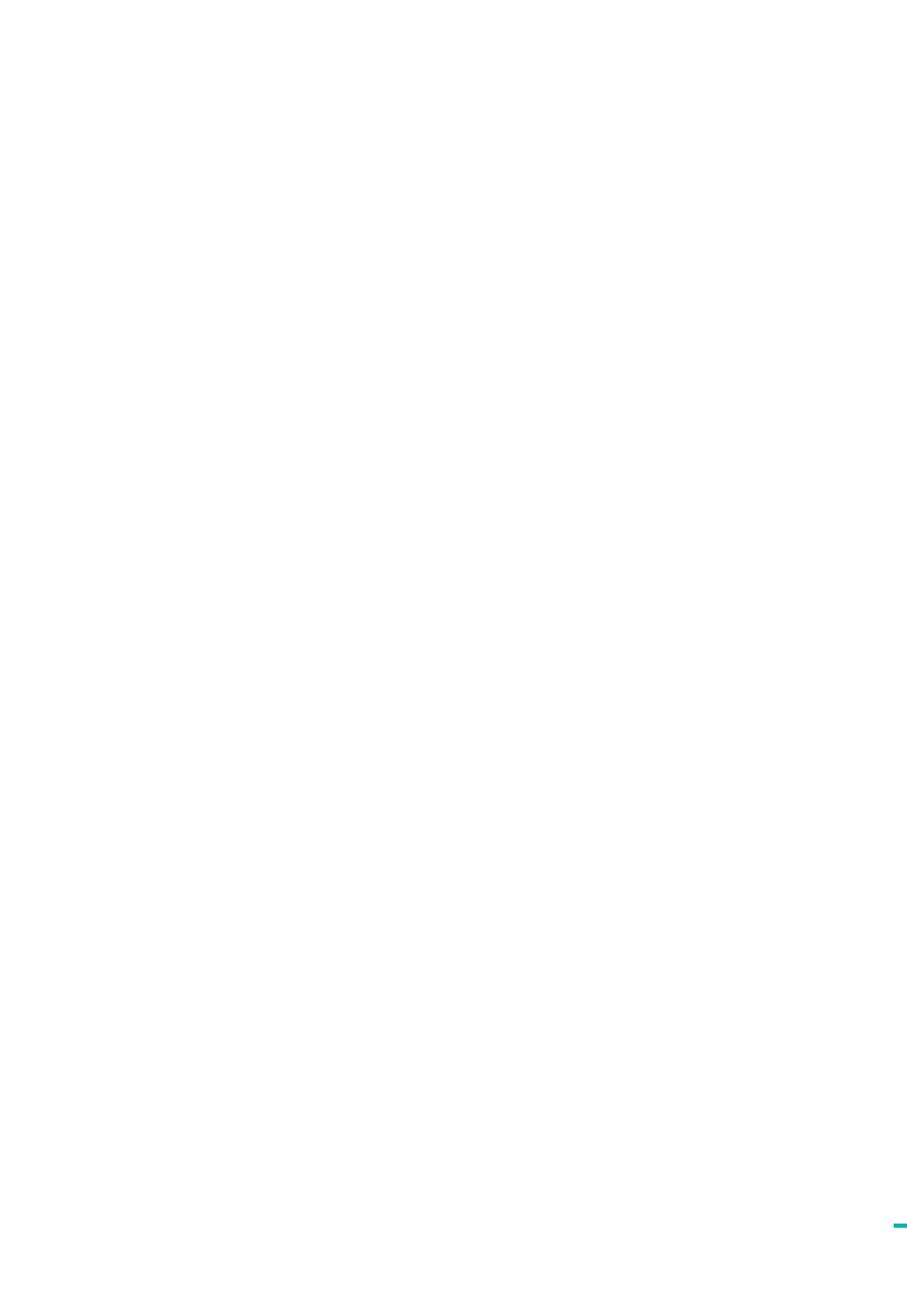

I dalis

Globējo vaidmuo

GLIBA KAIP VAIKŲ APSAUGOS PRIEMONĖ

Jungtinių Tautų vaikų fondo (UNICEF) vaikų apsaugos strategijoje vaikų apsaugos sistema apibrėžiama kaip „teisės aktų, pagrindų, reglamentų ir paslaugų, reikalingų visuose socialiniuose sektoriuose, ypač socialinės gerovės, švietimo, sveikatos, saugumo ir teisingumo, rinkinys, kuriuo siekiama vykdyti prevenciją ir reaguoti į vaikų apsaugai kylančias grėsmes. Vaikų apsaugos sistemos yra socialinės apsaugos dalis, tačiau pastarąją viršija [...]. Funkcijos dažnai yra padalintos tarp valdžios institucijų, paslaugos teikiamos vietos valdžios institucijų, nevalstybinių paslaugų teikėjų ir bendruomenių grupių, todėl sektorių ir lygių koordinavimas, tame tarpe ir įprastinė nukreipimo pas specialistus sistema, yra būtina veiksmingų vaikų apsaugos sistemų dalis.“¹³

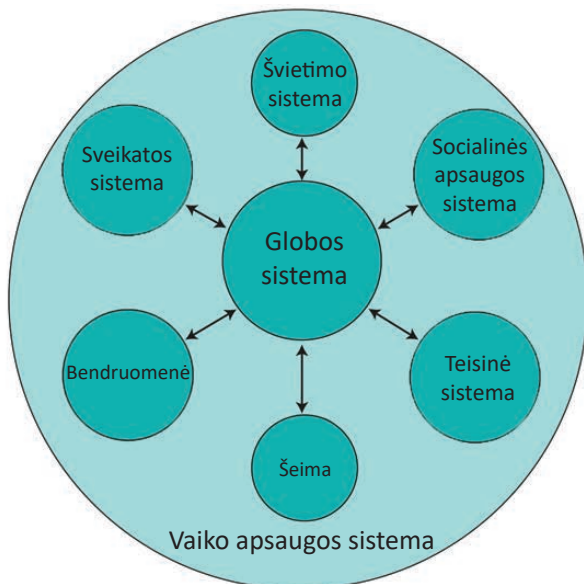
Integruota vaikų apsaugos sistema vaiką laiko centru, o visi kompetentingi subjektai ir sistemos – švietimas, sveikata, gerovė, teisingumas, pilietinė visuomenė, bendruomenė, šeima – yra įsitraukę ir koordinuojami, siekiant patenkinti vaikų poreikius ir juos apsaugoti, siekiant užtikrinti geriausius vaiko interesus. Globos sistemos yra neatsiejama nacionalinių vaikų apsaugos sistemų dalis, kadangi jų paskirtis patenkinti tėvų globos netekusių vaikų poreikius (1 pav.¹⁴).

Nelydimi vaikai yra pažeidžiama grupė, nes jie jau yra netekę tėvų globos. Atskyrimas nuo tėvų, grėsmės, kilusios kilmės šalyje, kelionės metu ir priimančiojoje šalyje, gali dar labiau padidinti jų pažeidžiamumą – iš esmės dėl tėvų globos nebuvimo ir migracijos jie tampa dvigubai pažeidžiamesni. Vaikų apsaugos sistemoms reikia patenkinti nelydimų vaikų poreikius juos apsaugant, padedant ir užtikrinant jų teises. Atsižvelgiant į tai, globėjas turi būti šalia vaiko, kad taptų jo pagalbininku, sujungtų jį su valdžios institucijomis ir paslaugų tarnybomis, užtikrintų, kad būtų atsižvelgiama į vaiko nuomonę ir kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus.

13. UNICEF (2008), UNICEF child protection strategy, E/ICEF/2008/5/Rev.1, 20 May 2008, galima rasti: www.unicef.org/protection/files/CP_Strategy_English.pdf.

14. FRA, p.18.

Pav. 1

Globos sistemos turi atitikti šešis pagrindinius principus: nediskriminavimas (vienoda visų vaikų apsauga); vaikų dalyvavimas (teikiant informaciją, suteikiant vaikui galimybę pareikšti savo nuomonę ir užtikrinant, kad ją jį bus atsižvelgiama), tęstinumas (išteklį užtikrinimas), atskaitomybė (teisinės nuostatos, nustatančios atsakingą instituciją, aiškiai nurodančios globėjo pareigas ir jo priežiūrą), kokybė (žinios, įgūdžiai, nepriklausomumas ir nešališkumas (prieštaros geriausiems vaiko interesams nebuvimas)¹⁵.

Atitinkamai globėjų veikla turi būti grindžiama keturiais bendrais JT Vaiko teisių konvencijoje įtvirtintais principais (žr. III dalies 1.2 skirsnį): gerbti ir skatinti nediskriminavimą; apsaugoti geriausius vaiko interesus kaip svarbiausią faktorių visiems sprendimams ir veiksams, susijusiems su vaiku; palengvinti ir užtikrinti prasingą vaiko dalyvavimą visais su juo susijusiuose reikaluose; gerbti vaiko teisę į gyvybę, išlikimą ir vystymąsi.

GLOBĖJO PASKYRIMAS

Globos sistemos įvairiose ES šalyse ir kartais skirtingose tos pačios šalies regionuose skiriasi. Skirtinga specifika gali būti susijusi su globos institucijomis

¹⁵. FRA (2015), p.26-28.

jų funkcijomis, globėjų profesinė kompetencija, jų nepriklausomumu nuo sistemos, jų paskyrimu (kas; kieno; kada; kiek laiko) ir jų užduotimis. Toliau trumpai pristatomi keturi globėjo paskyrimo aspektai, kurie svarbūs kiekvienam globėjui.

1. Profesionalai, savanoriai, giminaičiai

Globėjais gali būti specialistai, savanoriai arba kartais nelydimo nepilnamečio giminaičiai. Būtina, kad visais atvejais būtų nustatytos aiškios funkcijos ir užduotys, teikiamas tinkamas ir tęstinis mokymas, kad būtų atliekama atvejų vadybos priežiūra ir veiklos stebėjimas siekiant atskaitomumo, jei nukrypstama nuo standartų. Vaikai gali susidurti su įvairiais sunkumais (pvz., atskyrimu, trauma, persekiojimu, grėsmėmis, kalbos barjeriais, kultūriniais skirtumais), todėl globėjui būtina žinoti, kaip elgtis tam tikrose situacijose, kaip patenkinti vaikų poreikius, tinkamai atstovauti vaikams, veiksmingai juos informuoti ir atstovauti geriausius jų interesus bei teises. Todėl, siekiant išlaikyti globos sistemos nuoseklumą ir tęstinumą, kvalifikacijos, tikrinimo procedūros, mokymas, elgesio kodeksai, stebėsenos mechanizmai ir atskaitomybės priemonės turėtų būti vienodai taikomos profesionalams, savanoriams ir net artimiesiems, jei pastarieji yra įpareigoti atlikti užduotis pilnu pajėgumu. Šiame vadove aptariami kompetentingų valdžios institucijų paskirti globėjai, neatsižvelgiant į jų profesionalumo lygį.

2. Paskyrimo laikas

Labai svarbu, kad globėjas būtų paskirtas iš karto, kai tik asmuo yra pripažįstamas nelydimu vaiku. Tai reiškia, kad globėjas turėtų būti paskirtas netrukus po to, kai vaikas atvyko į priimančiosios šalies teritoriją, o pasienio institucijos atliko pirminį patikrinimą. Net tais atvejais, kai kyla neaiškumų dėl asmens amžiaus, turėtų būti paskirtas globėjas, kuris padėtų vaikui ir prižiūrėtų amžiaus vertinimo procedūrą. Globėjai įvairiose šalies vietose (pasienyje ar šalies viduje) turėtų atlikti visas įstatymų nustatytas užduotis, net jei vėliau dėl vaiko perkėlimo būtų pakeisti. Gyvenamoji aplinka, ar tai sulaikymo įstaiga, pasienio infrastruktūra ar kitas įprastas ar alternatyvus būstas, neturėtų riboti vaiko teisių, gaunamos tinkamos informacijos ar riboti prieigą prie globėjo, kuris savo funkcijas gali vykdyti pilna apimtimi, o ne atlikti atskirus veiksmus.

3. Kvalifikacija

Globėjai turi turėti pakankamai žinių apie:

- jų pareigas, įgaliojimus ir jų ribas;
- vaikų teises ir jų reglamentavimą nacionalinėje, Europos ir tarptautinėje teisėje;
- vaikų poreikius ir jų interesų įvertinimą;
- vaiko vystymosi etapus ir psichologiją;
- (tarp) kultūrinės problemas, kurios gali turėti įtakos globėjo ir vaiko bendradarbiavimui;
- lyčių klausimus, t. y., lyčių stereotipų supratimą ir sprendimus bei apsaugą nuo seksualinės ar lytinės prievartos, seksualinę orientaciją ir seksualinę laisvę;
- bendravimo įgūdžius su vaikais, ypač su pažeidžiamais vaikais (prievartos ar išnaudojimo, kankinimo ar traumų aukomis);
- kaip padėti pažeidžiamiems vaikams;
- prekybos žmonėmis, vaikų išnaudojimo ir nepriežiūros rizikos veiksnius ir rodiklius;
- nacionalinę nukreipimo pas vaikų teisių apsaugos specialistus sistemą (dingę vaikai ar aukos vaikai);
- nacionalines vaikų apsaugos, sveikatos priežiūros ir švietimo sistemas;
- teisės aktus, susijusius su globa, vaikų teisėmis, vaikų apsauga, tarptautine apsauga, vaikų priėmimu ir integracija;
- subjektus, paslaugas, agentūras, NVO ir kitus išteklius, susijusius su nelydimų vaikų sistema ir bendradarbiaujančius su jais;
- naudojamąsi vertimo žodžiu ir kultūros mediacijos paslaugomis;
- ekstremalių situacijų valdymą.

Globėjai pastebėjo, kad kiti globėjams reikalingi įgūdžiai ir bruožai yra: empatija, optimizmas, kantrybė, atkaklumas, kūrybiškumas, išradingumas, lankstumas ir diplomatija.

Globėjas yra aktyvus nustatydamas mokymosi ir tobulėjimo poreikius, tvarko savo darbo apimtį ir turimus išteklius, yra atskaitingas, dirba pagal nustatytą metodiką, žino asmenines ir profesines ribas, prireikus siekia palaikymo ir konsultavimo bei yra atviras priežiūrai ir stebėjimui.

10¹⁶ standartas: globėjas turi atitinkamų profesinių žinių ir kompetencijų (globėjo kvalifikacija)

4. Interesų konfliktas¹⁷

Globėjai turėtų turėti galimybę priimti nešališkus sprendimus ir vertinimus, kurie atitinka geriausius vaiko interesus ir skatina bei saugo vaiko gerovę. Dėl šios priežasties asmenys, kurių interesai gali prieštarauti vaiko interesams, neturėtų tapti globėjais. Tai reiškia, kad globos paslaugų teikimas jokia būdu negali būti susijęs su policija, migracija ar kitomis institucijomis, atsakingomis už sprendimų dėl vaiko statuso priėmimą (leidimai gyventi, tarptautinė apsauga, grįžimas, nukentėjusiųjų tapatybės nustatymas).

Tai gali būti taikoma agentūroms ar subjektams, teikiantiems vaikams gerovės paslaugas, pvz., apgyvendinimą, kasdienę priežiūrą ar kitas priežiūros paslaugas, atsižvelgiant į tai, kad darbuotojai potencialiai gali patekti į interesų konflikto situaciją (savo darbdavio ir vaiko). Institucijos, atsakingos už globėjų paskyrimą, turėtų būti iš anksto informuojamos apie bet kokią galimą interesų konfliktą ir įvertinti galimą jo poveikį veiksmingam globėjo įgaliojimų vykdymui, taip pat apie jo / jos teistumą.

GLOBĖJO ĮGALIOJIMAI

Globėjo įgaliojimai apima tris pagrindines funkcijas¹⁸. Jis / ji:

- užtikrina bendrą vaiko gerovę,
- saugo vaiko interesus,
- atstovauja teisiškai ir papildo ribotą vaiko veiksnumą.

16. „Pagrindiniai atskirtų vaikų globėjų standartai Europoje“ buvo sukurti įgyvendinant projektą „Apsaugos spragų panaikinimas“ ir taip nustatyti pagrindiniai globėjo vaidmens bruožai ir funkcijos. Išsamią informaciją apie projektą galite rasti čia: <http://www.corestandardsforguardians.eu/>. Skyriuje „Globėjo įgaliojimai“ likę pagrindiniai standartai yra sudėti į rėmelius.

17. FRA, Handbook, p. 36.

18. FRA, p.15.

Globėjo įgaliojimus suskirstant į tris pagrindines pareigas, tikimasi, kad jis / ji¹⁹:

→ Apsaugos geriausius vaiko interesus juos įvertindamas ir nustatydamas individualiai

Globėjas gali nuolat atstovauti, vertinti ir koreguoti geriausius vaiko interesus, įtraukia visus reikalingus dalyvius ir užtikrina, kad geriausių vaiko interesų vertinimas būtų pagrįstas vaiko nuomone ir individualiomis aplinkybėmis.

1 standartas - globėjas pasisako už tai, kad visi sprendimai būtų priimami atsižvelgiant į vaiko interesus ir jais būtų siekiama vaiko apsaugos ir vystymo

→ Skatins vaiko saugumą ir gerovę, padėdamas vaikų apsaugos tarnyboms atlikti individualaus vaiko rizikų įvertinimą; užtikrins daugiadisciplinišką požiūrį į individualių vaiko poreikių vertinimą (parengs individualų veiksmų planą bendradarbiaujant su vaiku ir kitais subjektais – užtikrinant galimybę naudotis aukos paramos paslaugomis, apgyvendinant saugiuose namuose, dingusieji vaikai); remti vaiką palaikant šeimos ryšius, jei tai atitinka jo interesus; užtikrinti tinkamą gyvenimo lygį, įskaitant tinkamą būstą ir materialinę pagalbą; užtikrinant sveikatos priežiūros, švietimo, profesinio mokymo / įsidarbinimo galimybes ir kitas veiklas

Globėjas teikia aukščiausią įmanomą prioritetą vaiko saugai, žino piktnaudžiavimo vaikais ir prekybos žmonėmis požymius, atitinkamai elgiasi ir praneša apie bet kokią žalą ar pavojų, užtikrina, kad vaikas žinotų, jog gali papasakoti nuogąstavimus dėl savo saugumo, konfidencialumą pažeidžia tik tada, kai vaikui gresia pavojus, užtikrina aukoms tinkamą gydymą ir yra atviras jo veiklos stebėjimui.

3 standartas - globėjas užtikrina vaiko saugumą

→ Palengvinti vaiko dalyvavimą, tinkamai ir adekvačiai informuojant vaiką, atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius (patikima informacija, uteikianti aiškų vaizdą apie situaciją ir formuojanti realistiškus lūkesčius) ir užtikrinant, kad į jo nuomonę būtų atsižvelgiama visais klausimais, kurie yra

¹⁹. FRA, pp. 69-110

su vaiku susiję

Globėjas teikia informaciją vaikams jų suvokimą atitinkančiu būdu ir tikrina, ar vaikas supranta ir prisimena informaciją, atidžiai klauso vaiko ir užtikrina, kad planai būtų pagrįsti vaiko nuomonėmis ir būtų vaikui žinomi, yra atviras atsiliepimams ir valdo lūkesčius.

2 standartas - globėjas užtikrina vaiko dalyvavimą priimant bet kokį sprendimą, kuris turi įtakos vaikui

→ Būti vaiko ir kitų asmenų ryšiu, vaiko atstovu, palengvinant vaiko kontaktus ir bendravimą su kitais specialistais, teikiančiais globą ir pagalbą vaikui (sveikatos priežiūros tarnybos, teisininkai, migracijos ir prieglobsčio institucijos, mokyklos ir švietimo įstaigos, gyvenamosios vietos priežiūros ir apgyvendinimo įstaigos, vaikų apsaugos ir paramos aukoms tarnybos, policijos ir teisminės institucijos, bendruomenės paslaugos) ir stebėti jų veiksmus siekiant užtikrinti, kad jie atitiktų vaiko interesus (žr. 2 pav.)²⁰

Globėjas palaiko ryšius su visais susijusiais dalyviais, užtikrina, kad būtų informuojamas apie visus sprendimus, turinčius įtakos vaikui, ir prireikus dalyvauja posėdžiuose, padeda vaikui užmegzti ryšius su vaiko bendruomene ir sukurti santykius, suteikiančius vaikui priklausymo šeimai ar grupei pojūtį.

5 standartas - globėjas yra tiltas ir dėmesio centras tarp vaiko ir kitų dalyvaujančių veikėjų

→ Padėti nustatyti ilgalaikius vaiko interesus (repatriaciją ir sugrįžimą, integraciją priimančioje šalyje, vaiko pasirengimą pereiti nuo vaikystės iki pilnametystės)

²⁰ FRA, p. 91.

Globėjas užtikrina ilgalaikio ir saugaus sprendimo radimą ir verčia kitus įrodyti, kad jų siūlomi sprendimai labiausiai atsižvelgia į vaiko interesus, palaiko vaiko suvienijimą su šeima ir vaiko integraciją priimančioje šalyje, kai tai labiausiai atitinka vaiko interesus, užtikrina saugumo garantijas, jei vaikas bus grąžintas, ir ruošia vaiką visiems numatomiems pokyčiams, kurie įvyks sulaukus aštuoniolikos.

6 standartas - globėjas užtikrina, kad būtų laiku rastas ir įgyvendintas ilgalaikis sprendimas

→ Atstovauti teisiškai, remti vaiką teisinėse procedūrose, užtikrinti teisinę pagalbą ir konsultavimą (procedūrose, susijusiose su amžiaus nustatymu, leidimais gyventi, tarptautine apsauga, kompensacija ir restitucija, civiline teise ir baudžiamosiomis procedūromis bei policijos tyrimais)

→ Siekti institucijų atskaitomybės už savo sprendimus

→ Įsikišti, jei vaiko gerovė yra pavojuje

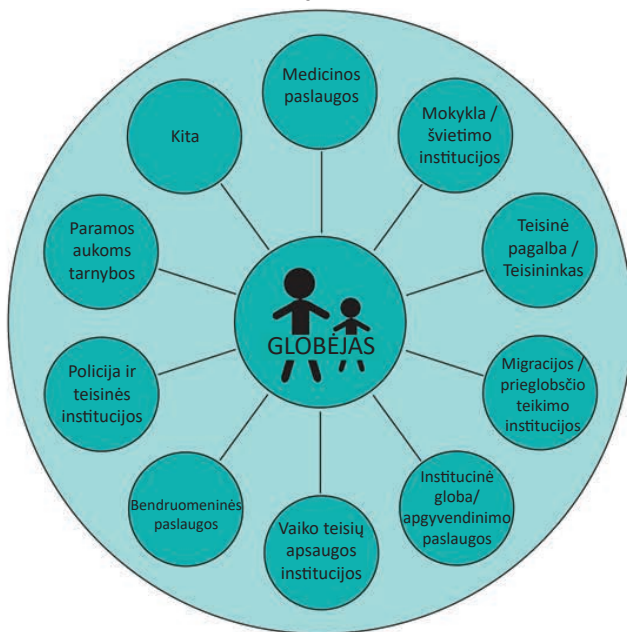
Globėjas yra ryžtingas, pareigingas, budintis sargas, ginantis vaiko teises, parodo emocinę jėgą, priešinasi sprendimams, kurie nėra priimami atsižvelgiant į vaiko interesus, ir vykdo teisingas procedūras vaiko atžvilgiu.

5 standartas - globėjas veikia kaip vaiko teisių gynėjas

Globėjas turėtų turėti išsamų supratimą apie vaiko padėtį ir individualius poreikius²¹. Globėjo bendrieji įgaliojimai turėtų būti vykdomi plėtojant pasitikėjimo santykius su vaiku ir palaikant informacijos, susijusios su vaiku, konfidencialumą. Globėjo vaidmuo nėra statiškas, o interaktyvus vaiko ir dabartinių sąlygų atžvilgiu, kai, be kitų dalykų, globėjas turi suteikti vaikui emocinę paramą, būti jo pagalbininku.

21. FRA, p.18.

Pav. 2

Globėjas ir atskirtas vaikas²²:

7 standartas. Globėjas elgiasi su vaiku pagarbiai ir oriai.

Globėjas demonstruoja tinkamą elgesį, elgiasi su vaiku be išankstinio nusistatymo, gerbia vaiko tapatybę, privatumą ir kultūrinės ypatybes, padeda vaikui plėtoti tarpusavio santykius ir lanksčiai prisitaiko prie individualių vaiko poreikių.

8 standartas. Globėjas santykius su vaiku grindžia abipusiu pasitikėjimu, atvirumu ir konfidencialumu.

Globėjas su vaiku visada yra sąžiningas, laikosi savo pažadų ir visą informaciją laiko konfidencialia, nebent konfidencialumo būtina atsisakyti dėl vaiko saugumo, kreipia dėmesį į žodinį ir nežodinį bendravimą, yra empatiškas vaiko atžvilgiu ir teikia vaikui moralinę paramą, paaiškina vaikui, kad pabėgęs visada kviečiamas grįžti.

22. Core standards for guardians of separated children in Europe: Goals for guardians and authorities, summary of core standards, pp. 5-6. Galima rasti: <http://www.corestandardsforguardians.com/images/22/335.pdf>. Atsižvelgiant į tai, kad projekto komanda naudojo terminą „atskirtas“, jis išlaikomas ir šioje dalyje.

9 standartas. Globėjas turi būti prieinamas.

Globėjas turi būti lengvai pasiekiamas, gyventi arti vaiko, kad galėtų greitai reaguoti į sunkumus, su vaiku susitikti kuo greičiau po paskyrimo ir dažnai vaiką lankyti, bendrauti su vaiku vaiko amžių ir išsivystymą atitinkančiu būdu, susisiekti su vaiku, kad palaikytų ryšį ir tada, kai nėra konkretaus poreikio. Jei reikalinga, globėjas turi naudotis vertėjų pagalba.

II dalis

Standartinės veiklos procedūros
globėjams

Pagal tarptautinius standartus ir nacionalinius įstatymus kiekvienoje priimančioje šalyje globėjas turi atlikti keletą užduočių, kad padėtų, saugotų ir atstovautų kiekvienam nelydimam vaikui. Šios procedūros įvairiose šalyse gali skirtis, tačiau įgaliojimai yra bendri visose ES šalyse.

Atliekamų veiksmų eiliškumas grindžiamas trimis aspektais: laiku, vaikų poreikiais / teisėmis ir specifinėmis gyvenimo sąlygomis. Laikas skaičiuojamas nuo tada, kai kompetentinga valdžios institucija nepilnamečio byloje paskiria globėją.

PER 72 VALANDAS

Atitinkamos valdžios institucijos globėjo paskyrimas.

Globėjas turėtų gauti oficialų pranešimą apie paskyrimą ir turėti jo kopiją su savimi. Originalus dokumentas turi būti atsakingos agentūros biure. Globėjo paskyrimo kopija turi būti įtraukta į vaiko vardu užvestą bylą.

 Pranešimas apie globėjo paskyrimą konkrečiam nepilnamečiui vaiko buvimo vietos institucijai.

 Informatyvus susitikimas su gyvenamąją vietą prižiūrinčios institucijos darbuotojais, siekiant aptarti nepilnamečio situaciją.

Jei įmanoma, globėjas prieš susitikimą su vaiku turėtų pabendrauti su specialistais, kurie šiuo metu rūpinasi vaiku, ir gauti informaciją apie jo / jos asmeninę istoriją ir padėtį. Dažnai gyvenamąją vietą prižiūrinčios institucijos darbuotojai jau turi aiškų nepilnamečio vaizdą arba bent jau gali turėti vertingos informacijos apie nepilnamečio situaciją, pvz., jei nepilnametis yra nukentėjęs nuo prievartos, yra seksualiai prievartautas, turi fizinių ligų ar psichikos sutrikimų, tai yra svarbu, kad globėjas apie tai žinotų iš anksto. Vis dėlto, be šio aspekto, labai svarbu iki absoliučios būtinybės riboti situacijas, kada nepilnametis turi pasakoti savo istoriją ir patirtį (tuo metu) nepažįstamiems žmonėms. Tuo pačiu darbuotojai jau gali žinoti vaiko tautybę, etninę grupę ir naudojamą kalbą ir padėti globėjui vėliau rasti tinkamą vertėją ir (arba) kultūrinį mediatorių, nors kartais gali įvykti klaidų.

 Susitikimas su nelydimu nepilnamečiu (su vertėju arba be jo), apsikeitimas kontaktine informacija ir brošiūros apie globėjo vaidmenį perdavimas (priklausomai nuo tautybės ir naudojamos kalbos).

Per 72 valandas nuo jo paskyrimo, globėjas turėtų suplanuoti pirmąjį susitikimą su vaiku, kuris turėtų įvykti kuo greičiau (per pirmą savaitę), atsižvelgiant į kitus galimus įsipareigojimus. Jis / ji turėtų ieškoti vaiko kalbamos kalbos vertėjo. Net tais atvejais, kai nėra vertimo, asmeniškai arba telefonu ar skype, globėjas turėtų aplankyti ar susisiekti su vaiku, kad vaikas žinotų apie globėjo buvimą. Net trumpo susitikimo metu globėjas gali stebėti ir įsitikinti, ar yra rimto pagrindo susirūpinti vaiko sveikata ar sauga.

Svarbu, kad vaikas suprastų, kas yra globėjas, ko vaikas gali iš globėjo tikėtis, ir kodėl globėjas vaikui buvo paskirtas (Žr. I dalį: Globėjo vaidmuo; pvz., Valstybė paskyrė mane palaikyti jus šioje situacijoje dabar, kai esate čia, atsižvelgiant į tai, kad esate jaunesnis nei 18 metų ir jūsų tėvų šiuo metu nėra su jumis. Aš supažindinsiu jus su jūsų teisėmis ir galimybėmis, ir kartu išsiaiškinsime, kas jums geriausia). Brošiūra vaiko gimtąja (pirmine) arba jo kilmės šalies oficialia kalba gali labai padėti. Vaikas gali susidurti su daugeliu nepažįstamų suaugusiųjų, todėl konkretaus paskirto žmogaus buvimas ir situacijos paaiškinimas paprasta kalba gali leisti jaustis saugiau, labiau suprasti ir kontroliuoti situaciją. Be to, žinodamas, kas yra globėjas, vaikas suvokia, ko globėjas negali padaryti ir todėl kelia realistiškus lūkesčius. Globėjas turi aiškiai paaiškinti savo funkcijas ir padėti vaikui suprasti, kad jis yra vaiko padėjėjas ir visada turi vadovautis vaiko interesais. Tai turi būti primenama kelis kartus vaiko ir globėjo bendradarbiavimo pradžioje.

Globėjas nurodo vaikui savo telefono numerį (arba jo numerį, jei jis / ji gali būti pasiekiamas telefonu), nes vaikas turi turėti galimybę susisiekti su savo globėju. Dėl tų pačių priežasčių vaikas taip pat turėtų turėti savo globėjo kontaktinius duomenis. Reikėtų paaiškinti, kad tai yra tik tam tikram vaikui, ir šios informacijos negalima platinti.

Pasitikėjimo kūrimas neįvyks per vieną dieną, tai užtrunka daug laiko. Globėjas turėtų nepamiršti, kad pasitikėjimu grindžiamų santykių kūrimas yra raktas į vaiko ir jo / jos geriausių interesų apsaugą.

Ką vaikas turi žinoti apie jus²³

- Kas jūs esate?
- Kas jūs nesate?
- (jei esate savanoris: kad už šį darbą jums nėra mokama)
- Pasakykite vaikui, kad veikiate siekdamas to, kas jam ar jai geriausia.

23. Council of Europe (2018). How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, p. 118. Galima rasti: <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

- Kokie yra jūsų įgaliojimai, koks yra jūsų kompetencijos apribojimas?
- Kiek laiko būsite jo / jos globėjas? (atsižvelkite į galimą perkėlimą į kitus miestus, išvykimą iš šalies ar pabėgimą, ar sulauks pilnametystės, ar pasibaigs jūsų terminuota sutartis, ar pasikeis pareigos)
- Ką gali daryti vaikas, jei mano, kad elgiatės nesąžiningai? Ar vaikas gali pakeisti globėją?
- Kad vaiko tapatybė ir istorija bus saugi, jo / jos duomenys bus apsaugoti, jūs laikysite ją konfidencialiai ir savo profesinės paslapties įsipareigojimų ribas (pvz., pareigą pranešti apie prievartą ar kitus nusikaltimus).
- Kaip jis / ji gali su jumis susisiekti?

Kokią bendrą informaciją vaikas turi žinoti (pateikti tik patikimą informaciją)

- Ką reiškia vaikystė priimančioje šalyje?
- Jie turi teisę būti saugūs, turi ypatingą apsaugą ir pagalbą.
- Jie turi teisę būti išklaustytais: jie gali pasisakyti priimant su jais susijusius sprendimus.
- Jie turi teisę plėtoti savo individualų potencialą, įskaitant: prieinamą sveikatos priežiūrą, švietimą ir laisvalaikį.
- Jie turi teisę palaikyti ryšį su savo šeima (jums gali tekti nukreipti pas teisininką, kad aptartų šeimos susijungimą ar šeimos suradimą).
- Padėkite vaikui suprasti šiuo metu vykstančias procedūras, kodėl tai vyksta, kiek laiko užtruks, kokios pasekmės bus.
- Įsitinkinkite, kad vaikas supranta visas su šiomis teisėmis susijusias sąlygas. Ar globa baigsis, kai jiems sukanka 18 metų?
- Jei vaikas artėja prie 18 metų, padėkite jiems planuoti, kas nutiks, kai jie taps suaugusiais.

Gelbėjimosi ratas

- Įsitinkinkite, kad vaikas žino, kad jis turi teisę į apsaugą nuo nepriežiūros, smurto ar jų teisių pažeidimo.
- Suteikite vaikui savo biuro telefono numerį, policijos ar vaikų apsaugos tarnybos karštosios linijos numerius.
- Paaiškinkite neformalias priemones išspręsti kitiems klausimams, dėl kurių globėjas gali padėti vaikui (pvz., konsultavimo, reabilitacijos centrai ar programos ir kt.).
- Paaiškinkite, kokie yra skundų nagrinėjimo mechanizmai, jei vaikas turi sunkumų su globėju ir kaip jie gali jais pasinaudoti.

Papasakokite vaikui apie vaikų ombudsmenus. Paaiškinkite, kaip jie gali su jais susisiekti.

Informacija, kurios jums reikės iš vaiko²⁴ (atvykus arba vėliau):

→ Registracijos duomenys (vardas, amžius (atkreipkite dėmesį į kalendorių, pagal kurį vaikas apskaičiuoja savo amžių), tautybė, pilietybė, etninė grupė, kalba, paskutinės gyvenamosios vietos valstybė).

→ Ar vaikas keliauja vienas?

→ Ar vaikas jaučiasi pavojuje arba bijo kartu su juo / ja keliaujančio?

→ Ar vaikui reikia skubios medicininės pagalbos?

→ Ar vaikas turi kokius nors dokumentus (pasas, asmens tapatybės kortelė)?

→ Kodėl vaikas išvyko iš savo šalies (ar jie turėtų kreiptis dėl prieglobsčio, ar yra tinkamesnė procedūra)?

→ Kur yra vaiko šeimos nariai?

→ Kokie yra vaiko poreikiai, lūkesčiai ir siekiai?

Auksinės taisyklės²⁵

- informaciją pritaikyti prie vaiko amžiaus, brandos ir psichologinės bei psichinės būklės;
- padėti vaikams informacija, kuri suteikia jiems stiprybę ir atsparumą;
- užtikrinti, kad vaikai suprastų, kokia informacija yra konfidenciali ir ką jūs privalote atskleisti;
- vartokite nesmerkiantį žodyną;
- naudokite atvirus klausimus;
- nedarykite žalos;
- suteikite vaikui visą reikalingą informaciją, net jei ji būtų naudinga tik vėliau.

Kai tik globėjas sužino apie vaiko kilmės ar paskutinę gyvenamąją vietą, etninę grupę ir religiją, svarbu, kad jis / ji ieškotų svarbios informacijos oficialiuose šaltiniuose, kad sužinotų daugiau apie vaiko kontekstą, su kuriuo jis / ji galbūt susidūrė. Preliminarios informacijos galima ieškoti šiose svetainėse: <https://www.refworld.org/>, <https://www.ecoi.net/> ir <https://www.easo.europa.eu/> (informacija apie kilmės šalį ir tarptautinių organizacijų ataskaitos apie konkrečias šalis).

24. Ibid., p. 115.

25. Ibid., p. 16. „Vaikui prieinama informacija“ reiškia, kad informacija turi būti pritaikyta pagal vaiko amžių, brandą, kalbą, lytį ir kultūrą. Būtina, kad informacijos teikėjas koreguotų informaciją ir komunikacijos sudėtingumą pagal kiekvieno vaiko iki 18 metų amžiaus situaciją. Į šiuos elementus reikėtų atsižvelgti bendrai“. Daugiau informacijos rasite pirmiau minėtame Handbook on conveying child-friendly information, ypač p.18-20.

PER PIRMĄ SAVAITĘ

 Sparčiai vertinti nepilnamečio pagrindinius poreikius ir nustatyti pažeidžiamumą.

Globėjas turi kuo greičiau užtikrinti, kad būtų tenkinami pagrindiniai vaiko poreikiai, t. y. saugus maistas, vanduo, oro sąlygoms tinkama apranga, sanitarija. Jei jų nesilaikoma, globėjas turėtų bendradarbiauti su gyvenamosios vietos institucijos darbuotojais ir stengtis rasti sprendimą vaiko naudai. Gyvenamosios vietos institucijos darbuotojai turėtų susisiekti su agentūromis ir organizacijomis, kad patenkintų vaiko poreikius. Jei gyvenamosios vietos institucijos darbuotojai pasyvūs, globėjas turėtų stengtis išsiaiškinti problemas (pvz., finansavimo trūkumą ar kitus vidaus klausimus) ir apie tai turėtų pranešti globos priežiūros institucijai.

Pažeidžiamumas gali būti susijęs su incidentais / sąlygomis / veiksniais, kurie egzistavo iki vaiko atvykimo į priėmimo šalį arba gali būti susiję su jo buvimu. Naudojant Pažeidžiamumo tikrinimo priemonę (žr. III.5 skyrių), globėjas gali padėti nustatyti su pažeidžiamumu susijusius rodiklius ir tokiu būdu įspėti jį apie veiksmus, kurių reikia laikytis. Kitas žingsnis apima apgyvendinimo vietos pakeitimo galimybių svarstymą, paramos galimybes, būdus, kaip sustiprinti atsparumą ir galiausiai sprendimų priėmimą ir nukreipimą.

Galimi pažeidžiamumo veiksniai

- Išsekimas dėl kelionės
- Šokas dėl pasikeitusios aplinkos
- Suaugusiojo globėjo nebuvimas
- Saugumo jausmo praradimas
- Ribotos galimybės gauti maistą, medicinos paslaugas, socialinę priežiūrą, paramą ir švietimą
- Polinkis į ligą
- Fizinio vystymosi sutrikimai
- Bendravimo sunkumai
- Dalyvavimas daugelyje biurokratinių procedūrų (pvz., prieglobsčio ar migracijos procedūrose)
- Asmeninės informacijos / asmeninės istorijos pasakojimas nepažįstamiems suaugusiesiems
- Kultūrinės savybės
- Išnaudojimas, piktnaudžiavimas, kiti trauminiai įvykiai (buvę praeityje arba gresiantys)

- Rasizmas
- Sulaikymas
- Asmens dokumentų praradimas, galimos amžiaus nustatymo apžiūros.

☉ Plano dėl tinkamiausios apgyvendinimo įstaigos parengimas: prašymo dėl apgyvendinimo pateikimas, jei tai dar nebuvo padaryta; galimybių dėl vaiko globos šeimoje analizė; privalomos medicininės apžiūros, patalpinant į apgyvendinimo įstaigą, atlikimas.

Visais atvejais svarbu apsvarstyti apgyvendinimo galimybes, prioritetą teikiant laisvei, mažiausiai ribojančioms priemonėms ir saugai. Galima rinktis iš viešbučių (siekiant nedelsiant pašalinti ribojimus), saugios zonos stovyklose, prieglaudos nelydimiems nepilnamečiams, vaikų apsaugos prieglaudos (patyrusiems prievartą, neprižiūrimiems ar apleistiems vaikams), globa ir pusiau savarankiškas gyvenimas (vaikams kurioms daugiau nei 16 metų amžiaus).

Atsižvelgiant į tai, kad kiekvienam vaikui geriau augti šeimos ar panašioje į šeimą aplinkoje, pirmenybė turėtų būti teikiama vaiko apgyvendinimui alternatyvioje negu institucinė ar stovyklos priežiūra, jei tai įmanoma. Nacionalinių įstatymų nustatyti reikalavimai, be abejo, turi būti vykdomi. Visos procedūros (pvz., globėjų šeimoje patikrinimas, atrinkimas ir vaiko perkėlimas) turi būti atliekamos atsakingų agentūrų ir valdžios institucijų, padedant globėjui. Turi būti atsižvelgta į vaiko amžių ir lytį, į tai, ar priimančiojoje šalyje yra kitų giminaičių, su kuriais vaikas palaiko gerus santykius, ar yra brolių ir seserų, taip pat į bet kokią traumą, psichinę ar fizinę sveikatos būklę, dėl kurios vaikas gali kentėti. Pažymėtina, kad tiems, kurie yra pažeidžiami, reikalinga jų būklę atitinkanti speciali priežiūra ir pagalba.

Nelydimų vaikų alternatyvios globos priemonių identifikavimas²⁴

Nustatykite tinkamas alternatyvios globos pasirinkimo galimybes UAC, kol ieškoma nepilnamečio šeima. Šiems pasirinkimams reikia teikti prioritetą atsižvelgiant į vietines aplinkybes ir vadovaujantis geriausiais vaiko interesais:

- Šeimos priežiūra vaiko bendruomenėje (šeima, giminystė ar globa), teikiant pirmenybę jaunesniems kaip 3 metų vaikams, vaikams, turintiems specialiųjų poreikių, arba skubios apsaugos klausimais.

24. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017) Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action, p.26. Žr: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>

- Jei situacija tinkama, remiami savarankiškai gyvenantieji / vaikų šeimyna.
- Organizuota mažų grupių priežiūra vaiko bendruomenėje.
- Laikina ir tinkama institucinė globa, jei įmanoma ir tinkama – kiek įmanoma trumpesnė. Jei įmanoma, pakeisti bendruomenine priežiūra, jei tai atitinka geriausius vaiko interesus.

Priežiūros priemonių organizavimas

Vaikų apgyvendinimas turi būti stebimas.

Alternatyvios globos atveju (pvz., globa šeimoje, remiami savarankiškai gyvenantieji), kompetentinga valdžios institucija paprastai paskiria socialinį darbuotoją (pvz., atvejo vadybininką) koordinuoti atvejo vadybos procesą – suformuoti bylą, atlikti vizitus, stebėti vaiko gerovę, remti pragyvenimą, vykdyti šeimos paiešką ir plėtoti, peržiūrėti pagalbos planą. Jei įmanoma, stebėsenos tikslais mobilizuojamos vietos vaikų gerovės sistemos arba bendruomenės organizacijos, jei jos turi gaires prievartos prieš vaikus, išnaudojimo ar nepriežiūros atvejais pagal galiojančius įstatymus. Globėjas, būdamas atstovu ir ryšiu tarp vaiko ir valdžios institucijų / agentūrų ir, gerbdamas socialinio darbuotojo vaidmenį, turėtų turėti galimybę stebėti atvejo vadybos procesą ir, jei reikia, pasiūlyti peržiūrėti priimtus sprendimus.

Apgyvendinus vaiką stovyklose ar prieglaudose, globėjas turi stebėti vaiko gyvenimo sąlygas ir gerovę.

Ilgalaikė / nuolatinė globa UASC (Unaccompanied asylum seeking children – nelydimi prieglobsčio siekiantys vaikai)²⁷

Jei vaiko grąžinimas į šeimą nėra įmanomas ar neatitinka vaiko interesų, nustatykite tinkamas ilgalaikės globos priemones, kuriose dalyvautų vaikai, vietos valdžios darbuotojai arba vaikų globos darbuotojai.

Prieštaraukite arba neskatinkite įvaikinimo – nesvarbu, ar vaikas yra iš tos pačios valstybės ar iš užsienio, ypač jei jis patyrė ekstermalius išgyvenimus arba iš karto po to, nes tuo metu tai nėra tinkamas UASC globos būdas.

Apsvarstykite nacionalinį įvaikinimą ar jo ekvivalentą (ir kai kuriais atvejais tarpvalstybinį) kaip ilgalaikės globos galimybę, jei UAC negali grįžti pas šeimos narius, kai šios procedūros vykdomos vadovaujantis teisės aktais.

27. Ibid.

Kad vaikas galėtų būti apgyvendintas globos įstaigoje ar kitokio pobūdžio priežiūroje, gali prireikti atlikti nustatytus medicininius patikrinimus. Globėjas užtikrina, kad jie būtų atliekami laiku, viešosiose medicinos klinikose nemokamai.

☉ Jei reikalinga šiame etape, apie globėjo paskyrimą tam nepilnamečio byloje, pranešama prieglobstį teikiančiai institucijai ar kitai atsakingai migracijos tarnybai.

Tai ypač aktualu, jei globėjas skiriamas po to, kai vaikas kreipėsi dėl prieglobsčio arba jau yra įregistruotas migracijos tarnybose. Tai gali būti padaryta pateikiant paskyrimo kopiją kompetentingai prieglobsčio arba migracijos tarnybai, kad jis būtų įtraukiamas į vaiko bylą.

☉ Savaitinių susitikimų su vaiku tvarkaraščio sudarymas vertėjo pagalba siekiant sukurti pasitikėjimo santykius, gauti informaciją apie jo / jos praeitį ir dabartį bei informuoti vaiką apie jo / jos teises, pareigas ir galimybes.

Nors globėjas stengiasi suprasti vaiko poreikius ir geriau jį / ją pažinti, kad galėtų įvertinti jo / jos interesus ir rasti ilgalaikį sprendimą, būtų labai naudinga susitikti su vaiku bent kartą per savaitę. Data turi būti nustatyta nuo pradžios, kad vaikas galėtų įgyti savo kasdienio gyvenimo kontrolės, planavimo ir saugumo jausmą. Nuo nustatytų datų nukrypti galima kilus ekstremalioms situacijoms, nes tam tikros susitikimo dienos ir laiko intervalo nustatymas yra naudingas vaikui. Pirmi susitikimai gali vykti vaiko gyvenamosios patalpos saugioje ir tylioje aplinkoje, išskyrus atvejus, kai globėjas mano, kad tai neatitinka jo / jos interesus. Svarbu, kad vaikas jaustų, kad kažkas stebi jį, ypač per pirmąsias globėjo paskyrimo savaites, turi būti dažnai bendraujama ir kontaktuojama.

Vertėjai ir kultūriniai mediatoriai yra vertingi globėjo kolegos. Jie gali nustatyti vaiko kalbos problemas, kai globėjas negali to padaryti dėl kultūrinių skirtumų. Reikia atkreipti dėmesį į vertėjo lytį lyginant su vaiku ir jo padėtimi; pavyzdžiui, jei mergaitė buvo seksualiai išnaudota, būtina surasti moterį vertėją, kad galėtume aptarti šį klausimą ar netgi kalbėtis apskritai, priklausomai nuo to, kaip ji jaučiasi. Kitas pavyzdys, paaugliui berniukui gali būti nepatogu kalbėti su jauna moterimi vertėja. Akivaizdu, kad neįmanoma nustatyti tokių kriterijų, tačiau reikia atsižvelgti į visus aspektus ir juos atitinkamai paaiškinti vaikui ir vertėjui.

Po to, kai vertėjas prisistato, globėjas turėtų paaiškinti, kad dabar šis profesionalas veiks kaip vaiko „balsas“, tarp vaiko ir globėjo, kad globėjas ir vaikas galėtų aiškiai suprasti vienas kitą. Vertėjas turėtų sėdėti šalia globėjo ir priešais vaiką trikampio forma, ne per arti vaiko. Turėtų būti aišku, kad globėjas yra atsakingas už pokalbį / susitikimą.

Globėjas prieš susitikimą turėtų pristatyti vertėjui susitikimo tikslus ir užtikrinti sklandų diskusijos procesą. Globėjas turi kalbėti paprastai ir išsamiai, atsižvelgiant į vaiko amžių ir išsilavinimo lygį. Jis / ji turi kalbėti tiesiogiai su vaiku, nors vaikas gali nemokėti globėjo naudojamą kalbą. Reikėtų vengti naudoti antraeilius sakinius. Jis / ji turėtų dažnai sustoti (pvz., kas tris sakinius), nes paprastai vertimas vyksta pažodžiui.

Vertėjas interpretuoja visą diskusiją iš abiejų pusių. Jei vertėjas mato, kad vaikas nesupranta to, ką sako globėjas, jis turėtų informuoti globėją, nesikišdamas į diskusiją. Globėjas turėtų žinoti, ką vaikas tiksliai supranta, o ko ne, ir tada tinkamai pakoreguoti savo kalbą. Jei vertėjas turi kokių nors klausimų, rūpesčių, komentarų ar prieštaravimų dėl to, kas sakoma, jis pirmiausia turėtų informuoti ir paprašyti globėjo (pvz., pasakyti globėjui, kad jo vartojamas žodis netaikomas vaiko kalbai). Vertėjas sesijos metu turėtų išlaikyti profesinius standartus (būti susitelkęs ir susikaupęs) ir tuo pačiu malonus. Jis / ji turėtų vengti išreikšti diskomfortą ar komentuoti tai, ką jis / ji išgirsta, nebent tai išsakoma tiesiogiai globėjui, tokiu būdu, kad diskomfortas netaptų akivaizdus vaikui. Pavyzdžiui, jei vaikas priklauso etninei grupei, kurios nariai istoriškai buvo pavergę etninę grupę, kuriai priklauso vertėjas, jei tam tikru momentu vaikas vartoja žodį „revoliucija“, kad apibūdintų situaciją, kuri istoriškai apibūdinama kaip okupacija - vertėjas jaučiasi įžeistas.

Praktiniai patarimai, kaip sukurti vaiko ir vertėjo tarpusavio pasitikėjimą²⁸

1. patikrinkite, ar vaikas ir vertėjas supranta vienas kitą;
2. pirmiausia paaiškinkite, kas esate ir kokios yra vertėjo pareigos;
3. įsitikinkite, ar vaikas supranta, jog vertėjas neturi jo smerkti ar kitiems jų bendruomenės nariams pranešti apie jūsų pokalbio turinio;
4. suteikti vaikui galimybę pasirinkti vertėjo lytį.

Atitinkamai globėjas neturėtų teikti jokių smerkiančių pastabų, visų pirma, kad būtų sudaromos sąlygos vaikui išreikšti save. Tačiau tam tikrais klausimais galima pradėti diskusiją dėl kai kurių vaiko pastabų;

²⁸. Council of Europe (2018). How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, p. 18.

pavyzdžiui, berniukas pirmųjų susitikimų su globėju metu paminėjo, kad jam nepatinka prieglauda, nes joje gyvena daugybė berniukų iš tam tikros kilmės šalies, kuri, jo manymu, yra prastesnė už jo kilmės šalį. Nors berniukas turi suprasti, kad taip nėra ir kad tai yra stereotipai, neigiami apibendrinimai ir pan., globėjas turėtų tai paaiškinti tinkamu momentu, o ne tiesiog kritikuodamas berniuko nuomonę. Tas pats berniukas galiausiai stipriai susidraugavo su vaikais iš tos šalies, dėl kurių buvo susirūpinęs ir pradėjo mokytis jų kalbos.

Kaip galite bendrauti?²⁹

- Klausykite vaiko.
- Klausykite vaiko neverbalinių signalų: ar jie rodo patirtos prievartos, streso, traumos požymius; ar jie bijo kažkurio asmens, ar jos yra nėščios?
- Sukurkite pasitikėjimu grįstus santykius, kartu dalyvaudami kartu arba lydėdami vaiką į svarbius susitikimus (nustatykite mažus tikslus ir jų siekite).
- Sekite savo kūno kalbą.
- Kalbėkite paprastai.
- Užtikrinkite, kad vaikas suprastų vertėjo vaidmenį.

Kada tai turėtų įvykti?

- Kada sutinkate vaiką.
- Kai jų padėties pasikeitimai leidžia suprasti pokyčius, naujas teises ar teises, kurios jų atveju nebetaikomos.
- Kai jie gali dalyvauti sprendime, padėkite jiems suprasti, ką tas sprendimas lemia ir kaip prasmingai pateikti savo pagrįstą nuomonę.

Bendraukite atsižvelgiant į vaiko³⁰:

- Tapatybę (amžių ir kalbą)
- Šeimyninę padėtį (nelydimas, našlaitis, lydimas)
- Pažeidžiamumą (pasidavimas įtakai, trauma, suvokimas)
- Poreikiai (sveikata, švietimas, teisės paslaugos, laisvalaikis)

Globėjas taip pat turėtų gerbti vaiko tylą. Kaip minėta aukščiau, pasitikėjimo santykių kūrimas užima daug laiko. Jei vaikas nėra pasirėngęs apie kažką kalbėti, globėjas neturėtų jam / jai daryti spaudimo, o pasistengti, kad vaikas

29. Ibid., p. 118

30. Council of Europe (2018). How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, p. 118. Žr: <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

suprastų, kad jis / ji vadovaujasi geriausiais vaiko interesais. Be to, globėjas turėtų gerbti vaiko subjektyvią tiesos versiją; gali užtrukti, kol vaikas jausis saugiai ir pasakys globėjui, kas iš tikrųjų atsitiko, ar kaip jis / ji iš tikrųjų jaučiasi³¹.

PER ANTRĄ IR PENKTĄ SAVAITĘ

Vaiko tėvų ar giminaičių paieška ir bendravimas

Vaikas galėjo likti vienišas priimančiojoje šalyje, nes tam tikru kelionės metu jis buvo atskirtas nuo savo šeimos arba dėl to, kad trečiasis asmuo jį įtikino išvykti iš savo šalies ir atvykti į Europą. Be to, tikėtina, kad dėl kelionės sunkumų tėvai ar kiti artimi giminaičiai buvo priversti keliauti atskirai ir skirtingu laiku.

Atsižvelgdami į konkrečią kiekvieno vaiko padėtį, padėkite turinčiam šeimą vaikui surasti savo šeimą ir (arba) užmegzti ir palaikyti ryšius bei bendrauti su savo šeima, jei tai atitinka vaiko interesus. Bendradarbiaukite su kompetetingomis valdžios institucijomis ir, jei tikslinga, kreipkitės pagalbos į atitinkamas organizacijas ir institucijas, pvz. Tarptautinę migracijos organizaciją arba Raudonąjį Kryžių, Jungtinių Tautų Vyriausiąjį komisarą arba Tarptautines socialines tarnybas. Tačiau atkreipkite dėmesį, kad šeimos paieškos (šeimos ryšių atstatymas) neturėtų vykti, jei yra rimtų priežasčių manyti, kad šeimos ryšių atkūrimas gali kelti pavojų vaikui ar šeimos nariams. Be to, giminystė turi būti patikrinta³².

Globėjas, pasitaręs su vaiku, šeima ir kitais specialistais, palaikančiais vaiką, įvertina, ar šeimos susijungimas atitinka geriausius vaiko interesus. Jei taip, globėjas turėtų pasitarti su teisininku ir Prieglobsčio tarnybos Dublino skyriumi (ar bet kuria kita šį susijungimą palengvinančia įstaiga), kad surinktų visus reikalingus dokumentus (pvz., šeimos knygą, paso kopijas, teisiškai galiojančias giminystės dokumentų kopijas, giminaičių nuotraukas arba DNR tyrimus).

Šeimos nariai gali pateikti informacijos, dėl kurios reikėtų apvarstyti perkėlimo ar susijungimo galimybes ir iš naujo įvertinti vaiko interesus. Jie

31. See *Ibid.*, p. 25

32. Pirmiausia reikia naudoti šeimos santykių tikrinimo metodus, tokius kaip nuotraukos, žodiniai parodymai, dokumentai ir klausimynai. Jei toks patikrinimas nebuvo sėkmingas, galėjo būti atliekami DNR tyrimai, tačiau tik siekiant patenkinti „geriausius vaiko interesus“, laikantis pagarba teisėms ir orumui grindžiamo požiūrio ir užtikrinant visišką šeimos vienybės principo laikymąsi. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017) *Field Handbook on unaccompanied and separated children*. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action, p.245. Galima rasti: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>

taip pat gali žinoti apie vaiko būklę, pavyzdžiui, vaiko fizinės ir psichinės sveikatos problemas, artimųjų žūtį ir (arba) tikslą gimimo datą. Tačiau po sėkmingos šeimos paieškos, prieš šeimos susijungimą ar sugrįžimą, būtina atlikti rizikos vertinimą, siekiant įvertinti tėvų ir (arba) kitų šeimos narių tinkamumą rūpintis vaiku ir atstovauti jo / jos interesams. Stengiantis surasti ar susieti šeimas, reikia užtikrinti geriausius vaiko interesus ir laikytis įstatyme nustatytų reikalavimų.

🌀 Vaiko geriausių interesų įvertinimas ir tolesnių veiksmų planavimas (likimas šalyje, teisinis statusas, švietimas, sveikata, psichologinė pagalba, profesinio mokymo / teisėto įsidarbinimo galimybės, kita veikla)

Kaip jau minėta, iš pradžių globėjas turėtų stengtis susitikti su vaiku bent kartą per savaitę, kad būtų sukurti patikėjimu grindžiami santykiai. Per šį laikotarpį jis turėtų stengtis surinkti kuo daugiau informacijos apie vaiką iš paties vaiko, arba iš kitų specialistų, kurie rūpinasi vaiku. Tokiu būdu jis turės aiškesnį supratimą apie vaiko situaciją ir galės geriau įvertinti vaiko interesus ir planuoti sekančius vykdytinus veiksmus (pagalbos planas / atvejo planas).

Geriausių interesų vertinimo forma (žr. III.6 skyrių) padeda globėjui surinkti visą reikalingą informaciją. Priimant bet kokią sprendimą labai svarbu išklausyti vaiko nuomonę. Tai nereikia, kad bet koks vaiko impulsas bus vykdomas. Svarbu, kad vaikas žinotų, kad globėjas yra jo pagalbininkas, jo / jos klausosi ir jį / ją supranta aptaria visus jį / ją neraminančius dalykus. Daugelis vaikų negali savarankiškai apsispręsti ir pareikšti savo nuomonę. Šie procesai iš globėjo pusės turi būti skatinami ir palengvinami. Pažymėtina, kad kai kurie vaikai gali būti įtakojami tėvų (namo), ką jie turėtų veikti Europoje, todėl globėjas turi atlikti pagrindinį vaidmenį užtikrinant geriausių vaiko interesų, teisių ir saugumo užtikrinimą.

Geriausių vaiko interesų vertinimo metu globėjas turėtų suprasti, ką reikėtų daryti atsižvelgiant į vaiko teisinę padėtį. Iš surinktos informacijos jam gali būti aišku, ar yra pagrindų, numatytų Ženevos konvencijoje ar Kvalifikacijų direktyvoje, kurie suteiktų teisę vaikui prašyti prieglobsčio. Yra atvejų, kai vaikai negali suprasti priežasčių, dėl kurių jie negali grįžti į savo šalį, tačiau diskutuojant su globėju ar teisininku išaiškėja, kad namuose vaiko saugumui ar teisėms gresia rimtas pavojus. Pavyzdžiui, jaunas berniukas iš Vakarų Afrikos šalies per pirmuosius susitikimus su globėju teigė, kad jis atvyko į Europą ieškodamas geresnio gyvenimo, kad jam nepatiko, kaip jis gyveno anksčiau. Išsamesnių diskusijų metu paaiškėjo, kad buvo pažeistos

beveik visos šio berniuko teisės, be to, prieš atvykstant į priėmimo šalį, jis, remiantis Palermo protokolo apibrėžimu, du kartus buvo tapęs prekybos žmonėmis auka. Nepaisant to, jis negalėjo suprasti, kad šios priežastys yra neabejotini pagrindai pabėgėlio statuso suteikimui. Egzistuoja daug panašių tiek mergaičių, tiek berniukų pavyzdžių. Bendradarbiavimas su teisininku yra vertingas ir būtinas tiriant ir tvarkant tokias problemas (pvz., globėjai jam pateikia visus turimus dokumentus apie vaiką ir iki to laiko surinktą informaciją; būtų galima surengti susitikimą su globėju, vaiku, teisininku ir vertėju).

Kai kuriems vaikams būtina psichologinė pagalba. Jiems gali būti sunku tai suprasti ir su tuo sutikti, nes jie nėra pripratę prie tokio (terapinio) proceso. Globėjas turi išsiaiškinti, ar yra kitų būdų, kaip gerinti vaiko psichologinę sveikatą, arba jis turi paraginti vaiką dalyvauti tokiuose susitikimuose, bent bandomajam laikotarpiui. Vaikai, patyrę trauminių patirčių ir kenčiantys nuo tai rodančių simptomų (PTSS, psichozė, baimė), turi būti gydomi patyrusių psichologų arba psichiatrų (idealiu atveju, turinčiu daug žinių apie įvairius kultūrinius aspektus, pvz., etno-psichiatras, jei įmanoma), tokiai pagalbai turi būti nukreipiami pas specialistus.

Be to, svarbų vaidmenį psichosocialinėje ir psichologinėje vaiko raidoje atlieka švietimas, todėl visi vaikai turėtų būti registruoti ir skatinami lankyti švietimo įstaigą. Privalomojo ugdymo laikotarpiu priimančiojoje šalyje visi vaikai turėtų suprasti, kad lankyti mokyklą yra jų teisė ir pareiga. Nepaisant to, galimybė mokytis apima daug daugiau nei vien tik mokymąsi mokykloje; ugdymas turėtų būti pritaikytas prie vaiko poreikių ir galimybių. Be to, globėjas nustato įgūdžius, kuriuos vaikas jau gali būti įgijęs, ir ištiria profesinio mokymo, kuris galėtų atitikti vaiko interesus, galimybę. Be to, gali būti atvejų, pvz. jei vaikas netrukus sulauks pilnametystės, kada stažuotės ir tinkamos bei teisėtos darbo galimybės galėtų suteikti vaikui daug naudos, todėl jos turėtų būti įtrauktos į vaiko veiksmų planą.

Vaikai turėtų turėti galimybę užsiimti rekreacine, laisvalaikio ir sporto veikla. Vaikams esant vienišiams, neturint tėvų priežiūros ir patarimų, kartais gali padidėti depresijos, atsitraukimo ar įsitraukimo į pavojingą veiklą rizika. Vaikų reikėtų paklausti, ką jie mėgdavo daryti namuose, ar jiems tai patikdavo, ką jie norėtų pradėti veikti priimančiojoje šalyje, kas jiems teiktų džiaugsmo. Vis dėlto, jie turėtų būti skatinami pasirinkti veiklą po to, kai apmąstys ir nuspręs ar jie tikrai nori pradėti užsiimti ta veikla.

Tarptautinės apsaugos prašymo registracija (priklausomai nuo atvejo, prašymas dėl šeimos susijungimo) ir atitinkamų oficialių dokumentų pateikimas regioninei prieglobsčio tarnybai

Jei yra priežasčių, dėl kurių vaikas negali grįžti į kilmės ar paskutinę gyvenamąją vietą ir vaikui gali būti taikoma Ženevos konvencija ir Niujorko protokolas dėl pabėgėlio statuso, ar Kvalifikacijų direktyva, tada prieglobsčio prašymas turėtų būti pateiktas kompetentingai Prieglobsčio teikimo tarnybai. Reikalinga, kad prieš pateikiant paraišką, vaikas būtų informuotas apie procedūrą, apie būtiną informaciją, kuri turės būti pateikta, ir apie to pasekmes. Vaikas turėtų žinoti, kad jo pirštų atspaudai bus pateikti Europos duomenų bazei „EURODAC“ juos užregistruoti ir palyginti su kitomis galimomis registracijomis kitose ES valstybėse arba priimančiose šalyse. Be to, vaiko reikėtų paprašyti pateikti valdžios institucijoms visus oficialius dokumentus, kuriuos jis / ji gali turėti, įrodančius jo / jos tapatybę, kilmės šalį, galbūt etninę grupę ir amžių. Tai padėtų teisingai užregistruoti asmens duomenis, nes duomenų keitimui paprastai reikalinga labai sudėtinga procedūra (reikalingi tinkamai išversti oficialūs dokumentai iš kilmės šalies). Nacionaliniai pasai turėtų būti pateikti Prieglobsčio teikimo tarnybai paraiškos pateikimo dieną. Bus gauta pateikimo dokumento kopija. Globėjas su vertėjo ir vaiko pagalba turėtų atidžiai patikrinti šiuos dokumentus, kad įsitikintų, ar dokumentuose nurodyti duomenys yra teisingi. Priklausomai nuo kilmės šalies, vaiko registracija gimimo metu gali nebūti įprasta praktika. Atitinkamai, vaiko ir jo / jos brolių ir seserų užregistravimas praėjus daug metų po jo gimimo ir dažnai visų kartu, gali sukelti netikslumų nustatant gimimo datą. Tinkama paso kopija turėtų būti saugoma vaiko byloje. Be to, pasas (pvz., spalva ar užrašo viršelis) gali nurodyti vaiko teisinę padėtį (pvz., be pilietybės) kilmės arba paskutinės gyvenamosios vietos šalyje.

Atsižvelgiant į tai, kad pagal Dublino reglamento III str. 8, jei kitoje ES valstybėje yra nepilnamečio šeimos narių, kompetentinga jo prašymą nagrinėti valstybė yra valstybė narė, kurioje teisėtai gyvena jo / jos šeima, todėl globėjas turi gerai žinoti, ar kitose ES šalyse yra jo / jos šeimos narių. Dėl trijų mėnesių termino pateikti prašymą dėl šeimos susijungimo pagal Dublino reglamento 8 straipsnį svarbu, kad globėjas veiktų greitai. Globėjas turi aptarti su vaiku ir susisiekti su šiais šeimos nariais, kad suprastų, ar pateikti prašymą dėl šeimos susijungimo atitinka vaiko interesus. Jis turi įsitikinti, kad nepaisant didžiulio darbo krūvio kompetentingas Dublino skyrius nedelsdamas išsiųs prašymą, nes bet koks vėlavimas gali trukdyti susijungimui. Nors terminas, per kurį reikia išsiųsti prašymą „perimti savo žinion“ dėl humanitarinių priežasčių, yra

kitoks (Dublino III reglamento 17 straipsnio 2 dalis), valstybės narės jų beveik nepriima, nes daug paliekama jų nuožiūrai.

Jei pastaruoju atveju ir prieš priimant sprendimą dėl perdavimo, atrodo, kad šeimos susijungimas netenkina vaiko interesų, arba prašymas buvo tris kartus atmestas, globėjas turėtų užtikrinti, kad vaiko atvejo sprendimo priėmimui priimančioje šalyje būtų paskirta konkreči data.

☉ Šeimos susijungimo atveju, tiriant vaiko ir jo giminių santykius ir gyvenimo sąlygas bei renkant reikiamus dokumentus – jei reikia gauti DNR tiek iš vaiko, tiek jo / jos giminių, siekiant nustatyti santykių pobūdį, pasiūlyti pagalbą vaikui proceso ir bendravimo su giminaičiais metu

Būtinai dokumentai, įrodantys giminystę, gali būti šeimos knyga (albumas), tapatybę įrodantys dokumentai, gimimo liudijimas ir nuotraukos. Geriausias interesų vertinimas, kada vaikas turi galimybę išsamiai išanalizuoti giminystę ir glaudžius santykius su giminaičiais, taip pat yra labai naudingas. Jei nėra dokumentų, gali būti reikalaujama įrodyti giminystę DNR testų pagalba. Be to, giminaitis turi deklaruoti savo ketinimą rūpintis vaiku ir sutikti su galimu šeimos susijungimu. Giminaičiui turėtų būti pranešta, kad jis turi reaguoti į šalies, kurioje jis gyvena, valdžios institucijų komunikavimą. Kai kurios valstybės narės reikalauja, kad giminaitis įrodytų, jog jis gali finansiškai rūpintis vaiku ar turi gyvenamąją vietą, kurioje pakanka vietos nepilnamečiui. Pažymėtina, kad giminaitis valstybėje turi gyventi teisėtai ir pateikti tai patvirtančius įrodymus, pvz. prieglobsčio prašymo kortelę, pabėgėlio statusą ar papildomos apsaugos statusą rodančius dokumentus arba leidimą gyventi dėl humanitarinių ar kitų priežasčių.

☉ Jei vaikas dėl humanitarinių priežasčių gali pretenduoti į leidimą gyventi, toks prašymas turėtų būti pateiktas kompetentingai migracijos tarnybai bendradarbiaujant su reikalingomis institucijomis.

Jei priežastys, dėl kurių vaikas negali grįžti į kilmės šalį, neatitinka išdėstytų Ženevos konvencijoje, Niujorko protokole ir Kvalifikacijų direktyvoje, tuomet kompetentingoms migracijos institucijoms paraiška teisiniam leidimui gyventi gauti turėtų būti pateikta, remiantis vaiko kaip nepilnamečio, kuriam reikia humanitarinės apsaugos, statusu, arba kaip pažeidžiamo asmens, kuriam reikia apsaugos, status, priklausomai nuo konkrečių aplinkybių, pagal priimančiosios šalies migracijos įstatymus. Prieš atliekant bet kokius veiksmus, vaikas turėtų būti tinkamai informuotas.

⊗ Įvertinti tinkamiausią iš galimų nepilnamečio paskyrimo į alternatyvią globą variantą.

Tai taikoma vaikams, kurie iki šiol nebuvo perduoti alternatyviai globai. Atsižvelgiant į tai, kad sprendimai turi būti reguliariai peržiūrimi ir atsižvelgiant į tai, kaip minėta, kad kiekvienas vaikas geriau auga šeimoje ar panašioje į šeimą aplinkoje, globėjai kartu su kitais kompetentingais specialistais į tai atsižvelgdami turi stengtis organizuoti vaiko globos galimybes. Ypač mažiems vaikams turėtų būti sudaromos galimybės būti globojamiems patikrintose, gerai parengtose ir tinkamose globos šeimose. Sprendžiant dėl trumpalaikės ar ilgalaikės globos pasirinkimo, turėtų būti atsižvelgiama į numatomą globos laiką ir kitų giminaičių buvimą. Be to, visada reikėtų siekti iki minimumo sumažinti vaiko gyvenamosios vietos ir globos pakeitimus. Dėl to turėtų spręsti atsakingos vaiko globos institucijos, kartu su globėju po to, kai išklausa vaiko nuomonė.

⊗ Padėkite vaikui įgyti socialinio draudimo numerį ir visus kitus dokumentus, būtinus norint gauti sveikatos priežiūros ir socialinės rūpybos paslaugas.

Šiuo ankstyvuojų etapu vaikas turi įgyti visą reikalingą dokumentaciją, kuri leis vaikui gauti sveikatos priežiūros, socialines, mokymo ir sporto paslaugas.

REGULIARIAI / PRIREIKUS / JEI BŪTINA:

Fizinė ir psichinė sveikata

⊗ Lydėkite nepilnamečių į paskirtas apžiūras

Globėjas turi visada aiškiai žinoti globojamo vaiko sveikatos būklę. Atsižvelgiant į nacionalinius įstatymus, jis / ji, kaip teisėtas atstovas, gali būti atsakingas už vaiko sutikimą tyrimams ar gydymui (vadovaujant medicinos personalui, jei reikia, išklauses daugiau nei vieną nuomonę, pvz. skiriant vaikui stiprius vaistus). Priimdamas svarbius sprendimus, globėjas perduoda atvejį prižiūrintiems darbuotojams, jei tokie yra, vadovaudamasis nacionaliniais įstatymais.

Jei vaikas apgyvendintas nelydimų nepilnamečių prieglaudoje, už vaiko maitinimą, sveikatos būklę, ir skubų reagavimą į vaiko sveikatos poreikius tikriausiai atsakingi prieglaudos darbuotojai. Tačiau globėjas turėtų žinoti

apie visus vaiko patiriamus nusiskundimus, ir užtikrinti, kad prieglaudos personalas ėmėsi visų būtinų priemonių šiais nusiskundimais pasirūpinti (pvz., jei reikia, kad būtų pervežtas į ligoninę kartu su personalo nariu). Atitinkamų veiksmų reikia imtis, jei vaikas apgyvendintas kitoje įstaigoje. Jei dėl įvairių priežasčių nesiimama veiksmų, globėjas turėtų įsitikinti, kad vaikas yra mediciniškai prižiūrimas ir gydomas. Tam gali prireikti, kad globėjas pats lydėtų globojamus nepilnamečius į atskirtus tyrimus, jei to negali padaryti kitas priežiūros personalas arba vaikas yra benamis.

Globėjas turėtų žinoti apie vaiko vystymosi stadijas (taip pat žr. III dalies 6 skyrių), kad galėtų suprasti, jei kažkas vyksta ne taip, kaip tikėtasi. Be to, globėjas turėtų paskatinti vaiką reikšti nuogąstavimus, nerimą dėl sveikatos būklės ar pasakyti apie jaučiamus skausmus globėjui ir prižiūrintiems darbuotojams. Klausimai apie vaiko sveikatą, kurie liečia tiek praeitį, tiek dabartį, yra įtraukiami į interesų įvertinimo formą. Aptariant šiuos klausimus su vaiku svarbu išsiaiškinti, ką reiškia žodis gydytojas ir vaistai, nes tikėtina, kad vaikas ir globėjas gali suprasti skirtingai; pvz. vaikas atsakė, kad jis lankėsi pas gydytoją namuose, tačiau po keleto klausimų buvo aišku, kad jis gydytoją vadino asmeniu, gaminančiu vaistus iš kaimynystėje esančių augalų.

Padėkite nepilnamečiui atlikti reguliarius kraujo ar kitus tyrimus

Be situacijų, kada vaikas pats išsako nusiskundimus, jo \ jos sveikata turi būti periodiškai tikrinama. Paprastai toks patikrinimas atliekamas vieną kartą per metus, tačiau globėjas turėtų apie tai spręsti atsižvelgdamas į poreikius ir nepilnamečio sveikatą patikrinti pilnai. Turi būti organizuojamas skiepijimas, globėjas turėtų registruoti, kas ir kada jau buvo padaryta, kada procedūros turėtų būti pakartotos, planuoti kitą būtiną skiepijimą. Globėjas turėtų stengtis sužinoti (iš paties vaiko ar tėvų / globėjų), ar vaikas jau buvo paskiepytas.

Bendravimas ir bendradarbiavimas su medicinos darbuotojais, siekiant sužinoti nepilnamečio sveikatos būklę

Kaip minėta, globėjas turėtų turėti aiškų vaiko sveikatos vaizdą. Tam reikia gauti informaciją iš medicinos personalo, kurie vaiką tyrė ar apžiūrėjo, jei jis/ ji vaiką lydėjo ar apklausti asmenį, kuris vaiką lydėjo ir išsaugoti apžiūrų ar diagnozių rezultatų kopijas.

Prireikus kreiptis į psichologą ar vaikų psichiatrą dėl nusiskundimų

diagnozės ar, jei reikalinga, gydymo.

Kuriant vaiko ir globėjo pasitikėjimu grindžiamus santykius būtina, kad vaikas suprastų, kad jis / ji gali globėjui išreikšti savo jausmus. Daugelis vaikų negali suprasti ir identifikuoti savo jausmų ir nėra pasiruošę ieškoti pagalbos, todėl globėjas turėtų įvertinti, ar vaiko elgesys atrodo problemiškas ir, jei reikia, pasirūpinti atitinkamomis paslaugomis, kurios gali suteikti reikiamą pagalbą.

☉ **Jei vaikas turi kokių nors negalios požymių, pvz. regėjimo, klausos, fizinę ar intelekto negalią, progresuojančią ar neprogresuojančią, globėjas turėtų nukreipti vaiką į atitinkamas sveikatos priežiūros tarnybas, kad jis nustatytų asmeninę jo situacijos diagnozę ir suplanuotų tinkamiausią apgyvendinimą, priežiūrą ir reabilitaciją.**

Jei vaikas turi bet kokio pobūdžio negalią, globėjas užtikrina, kad būtų gerbiamos, o ne varžomos ar pažeidžiamos jo teisės. Vaikas gali nesugebėti kalbėtis, girdėti, matyti, vaikščioti ar judinti savo kūno dalių, gali nesugebėti reaguoti ar bendrauti taip, kaip tikėtasi su kitais ir t.t. Tam reikalingi profesionalūs specialistai, gebantys diagnozuoti būklę, nukreipti vaiką pas specialistus, kad jam būtų suteiktas tinkamas gydymas. Pirmiausia įvertina pediatras ir, jei jis negali tiksliai diagnozuoti būklės, jis (ji) pasiūlo, kokio tipo gydytojai, pvz. vystymosi ir elgesio pediatras, otolaringologas, neurologas ir kt., turėtų ištirti vaiką ar kokio tipo tyrimą būtina atlikti. Kadangi globėjas neturi medicinos žinių, jis nukreipia vaiką pas atitinkamą medicinos specialistą, kad sužinotų, kokių priemonių reikia imtis norint tinkamai padėti vaikui. Gyvenamasis būstas ar šeimos namas, kuriame būtų priimamas vaikas, turėtų turėti galimybę palaikyti vaiką, jo integraciją ir teikti būtiną sveikatos priežiūrą (pvz., turėti gydytoją ar reikiamą medicininę įrangą). Panašios nuostatos turėtų būti taikomos vaiko registravimui mokykloje. Jei asmuo gerai pažįsta vaiką ir gali suteikti informacijos apie jo kasdieninius įpročius ar poreikius, apie tai, kas jį vargina ar atpalaiduoja, tada į šią informaciją turėtų atsižvelgti kiti specialistai, kurie taip pat dirba su vaiku.

Švietimas/ užsiėmimai

☉ **Priėmimas į mokyklą ir pranešimas apie globėjo paskyrimą.**

Globėjas užtikrina, kad vaikas būtų užregistruotas mokykloje. Kiekvienas vaikas turi fundamentalią teisę į mokymąsi (Vaiko teisių apsaugos konvencijos 28 straipsnis). Be to, švietimas turėtų būti prieinamas, realiai pasiekiamas,

priimtinas ir pritaikomas, kad vaikas galėtų visapusiškai savo teise naudotis³³. Praktikoje, ypač migrantų ir pabėgėlių vaikams, tokio švietimo dažnai trūksta. Tačiau reikia nepamiršti, kad iki tam tikro amžiaus švietimas yra privalomas, vaikams neleidžiama dirbti, nebent įgyvendinami tam tikri reikalavimai ir kad švietimas yra realaus teisių užtikrinimo priemonė. Mokykla yra integracijos priemonė, o tai papildo ir taip svarbias mokymosi akademines funkcijas.

Kartais vaikai nenori lankyti mokyklos, nori dirbti arba iš viso nieko neveikti, tačiau labai svarbu juos paskatinti ar priversti, iki tam tikro amžiaus mokyklos lankymas yra privalomas. Be to, vaikų įtraukimas į edukacinę veiklą saugo juos nuo kitų rizikų. Mokymas mokykloje yra vertingas norint pasiekti bent pagrindinį žodinio ir rašytinio bendravimo lygį priimančiosios šalies kalba ir susipažinti su šalies kultūra. Tai prisideda prie vaiko įsitraukimo į bendruomenę³⁴.

Be to, globėjas turėtų paaiškinti vaikui, ką reiškia būti konkrečios priimančios šalies moksleiviu: apie pamokas, dalykus, pertraukas, elgesį, kaip užduoti klausimus mokytojui, kur rasti knygas ir kaip jas naudoti, kaip naudoti nešiojamus kompiuterius ir t.t. Būtina suteikti vaikams preliminarią informaciją, kuri padėtų jiems sušvelninti kultūrinius skirtumus ir atitinkamai prisitaikyti³⁵. Specialistai ir valdininkai, dirbantys su migruojančiais vaikais, gali suteikti vaikams prasmingumo, padėdami jiems gauti reikiamą išsilavinimą ir, jei reikia, integruotis į vykstančius mokslo metus. Norėdami tai pasiekti, jie turi įvertinti vaiko pažinimo įgūdžius, mokyklos lygį ir akademinio ar profesinio mokymo siekius ir pritaikyti turimas švietimo galimybes kiekvienos mergaitės ar berniuko poreikiams. Kai vaikas baigia kursą, mokslo metus ar mokymą, svarbu išduoti vaikui pažymėjimus, nes tai gali pagerinti vaiko galimybę vėliau tęsti mokymąsi, mokymąsi ar darbo rinką atvykimo ar kilmės šalyje³⁶.

Nepilnamečio registravimas papildomiems kalbos kursams.

Suvokdamas, kaip svarbu nepilnamečio integracijai kalbėjimas priimančios šalies kalba, globėjas turėtų skatinti vaiką mokytis kalbų. Turėtų būti valstybės institucijų ar NVO organizuojami nemokami kursai, į kuriuos vaikus reikėtų registruoti. Globėjas turėtų atsižvelgti į tai, kad kartais mažiems vaikams

33. Tomasevski, K. (1999). Preliminary Report of the Special Rapporteur on the Right to Education, Report No. E/CN.4/1999/49. New York: United Nations: Economic and Social Council

34. Tuo pačiu metu mokykla turėtų nuolat stengtis įtraukti visą bendruomenę.

35. CoE (2018) How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, Strasbourg: Council of Europe Publishing, p. 77

36. KMOP and Defence for Children International – Italy (2015) Resiland: orientations for professionals and officials working with and for children on the move.

reikalinga lankyti savo gimtosios kalbos kursus, ypač kai jie yra maži ir turi mažai bendravimo su asmenimis iš tos pačios kilmės šalies. Vaikams labai svarbu kalbėti gimtąja kalba; jei jų nėra, net jų bendravimas su tėvais gali būti sutrikęs.

⊗ Nepilnamečio registravimas bendradarbiaujant su prižiūrinčiais darbuotojais užklausinėje veikloje (tai garantuoja nepilnamečio saugumą)

Skatinant vaikų saviraišką ir vystymąsi, stiprinamas vaikų atsparumas ir integracija. Todėl labai svarbu įtraukti vaikus į jiems patinkančias veiklas, reikėtų ieškoti nemokamų ar privačių asmenų finansuojamų laisvalaikio užsiėmimų (kultūra, sportas, savanoriavimas), kuriuose vaikai galėtų dalyvauti. Veiklos turėtų būti kuo saugesnės. Vaikams gali būti įdomu lankyti savo paskirties šalies kalbos pamokas.

⊗ Kasmėnesiniai (arba kas du mėnesius) susitikimai su mokyklos švietimo darbuotojais ir susipažinimas su nepilnamečio mokymosi įvertinimu.

Globėjas turi palaikyti ryšius su švietimo darbuotojais ir būti reguliariai informuotas apie vaiko pažangumą mokykloje, jo patiriamus, mokytojams žinomus sunkumus, stebėti, kaip jo mokytojai vertina vaiko dalyvavimą klasėje, mokykloje, bendravimą su bendraklasiais ir mokytojais. Globėjas turi dalyvauti tokiuose susitikimuose. Kartais mokyklos rekomendacijos gali padėti nepilnamečiams gauti migracijos statusą.

⊗ Mokyklos nelankymo pateisinimas, kada pamokos praleidžiamos dėl dalyvavimo teikiant socialines paslaugas

Globėjas turėtų pranešti mokyklai apie nelankymą, susijusį su suplanuotais reikalais. Be to, globėjas turėtų žinoti, kada vaiko nelankymas yra užfiksuotas vaiko byloje, aptarti su vaiku konkrečias datas, tuo pačiu patikrinant su prižiūrinčių darbuotojų įrašais ir globėjo kalendoriumi. Globėjas turėtų pateikti rašytinius paaiškinimus nelankant dėl sveikatos ar teisinių priežasčių.

Teisinis atstovavimas ir pagalba

⊗ Pagalbos nepilnamečiui teikimas atliekant amžiaus nustatymo tyrimą ir užtikrinant, kad visos procedūros būtų atliekamos teisėtai ir atsižvelgiant į vaiko orumą ir teises.

„Amžiaus nustatymas yra procesas, kuriuo valdžios institucijos siekia įvertinti chronologinį asmens amžių ar amžiaus intervalą, kad nustatytų, ar asmuo yra vaikas ar suaugusysis“³⁷ „Amžius, kaip asmens statuso dalis, lemia santykius tarp valstybės ir asmens“³⁸. Kiekvienas asmuo, jaunesnis nei 18 metų, turi teisę į specialias apsaugos garantijas, ypač tarptautinės vaikų apsaugos prašantis vaikas pagal ES teisę, jis /ji turi teisę į svarbias procedūrinės garantijas ir specialias priėmimo sąlygas vaiko atžvilgiu.

Dėl šios priežasties, „tikslus asmens tapatybės nustatymas – vaikas ar suaugęs – yra labai svarbus siekiant užtikrinti, kad vaiko teisės būtų saugomos ir garantuojamos, tačiau būtų užkirstas kelias apgyvendinti suaugusius tarp vaikų“³⁹.

Nors egzistuoja ES amžiaus nustatymo procedūrų standartai, šių sričių detalai reguliuoja nacionaliniai įstatymai. Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO) 2018 m. paskelbė praktinį amžiaus įvertinimo vadovą⁴⁰ ir šiai procedūrai nustatė reikalavimus, kad ji atitiktų „geriausių vaiko interesų“ principą ir kitas, JT Vaiko teisių konvencijoje nustatytas fundamentalias teises⁴¹.

Pagal tarptautinę ir Europos teisinę sistemą amžiaus nustatymo tyrimui nustatomi šie būtini standartai ir apsaugos priemonės⁴²:

- Abejonės dėl nelydimų vaikų amžiaus tų vaikų naudai turi būti taikomos kaip įmanoma plačiau, jei nepanašu, kad vaikai galėtų turėti amžių pagrindžiančius dokumentus (išskyrus atvejus, kai asmuo akivaizdžiai yra suaugęs, pvz., 30 metų).
- Nedelsiant prieinamas kvalifikuotas, nepriklausomas atstovas ir (arba) globėjas, kuris veikia vadovaudamasis geriausiais vaiko interesais, gina bendrą gerovę ir vykdo teisinį veiksmumą.
- Teisė gauti amžių atitinkančią informaciją, pateikiamą jo / jos suprantama kalba.
- Teisė dalyvauti ir būti išklaustyti/ai, atsižvelgiant į jo / jos amžių ir brandą.
- Sutikimas medicininėms apžiūroms ar teisė atsisakyti jų atsisakyti, suteikus reikiamą informaciją.

37. European Asylum Support Office (2018). The EASO practical guide on age assessment: Second edition, EASO practical guide series, p.17. Available at: <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/easo-practical-guide-on-age-assesment-v3-2018.pdf>

38. Ibid., p.16

39. Ibid., p.17

40. „EASO praktinio amžiaus vertinimo vadovas yra pagrįstas informacija ir rekomendacijomis dėl amžiaus vertinimo procesų ir amžiaus vertinimo metodų, kurie buvo išdėstyti EASO amžiaus vertinimo praktikos Europoje apžvalgoje (2013 m.). Šiame vadove pateikiami praktiniai patarimai, pagrindinės rekomendacijos ir priemonės vaiko interesų įgyvendinimui vertinant asmens amžių vadovaujantis daugiadisciplininis ir holistiniu požiūriu. Jame taip pat pateikiama naujausia informacija apie ES valstybių metodus ir naujus metodus, kurie iki šiol dar nenaudojami, taip pat būsimas alternatyvas“. Ibid, p. 3.

41. Žiūrėkite Ibid, p. 18-19

42. Ibid., p. 22. Norėdami daugiau informacijos apie procesą, procedūrinės apsaugos priemones ir taikytą metodą, skaitykite p. 11–12

- Konfidencialumas, duomenų apsauga ir saugumo priemonės.
- Vaikams tinkamos procedūros, vykdomos kvalifikuotų specialistų, išmanančių kultūrinės ir etnines ypatybes (pvz., amžiaus įvertinimo tikslais neturėtų būti naudojamas metodas, apimantis nuogumą arba lytinių organų ar intymių dalių apžiūrą, stebėjimą ar matavimą).
  - Mažiausiai invazinio metodo ar proceso (ar laipsniško vykdymo), tinkamo lyties ir kultūriniu požiūriu, naudojimas.
  - Pareiškėjo naudai taikomos tikslumas ir paklaidos.
  - Teisė į efektyvius vaistus, jei jie taikomi.

⚙️ Nepilnamečio asmens lydėjimas prieglobsčio ar atitinkamoje tarnyboje siekiant atnaujinti pareiškėjo tarptautinę apsaugos kortelę (kortelėje nurodytą datą)

Būtina, kad globėjas saugotų visus svarbius vaiko dokumentus. Be kitų dokumentų, dokumentai, susiję su asmens tapatybės nustatymu priimančiojoje šalyje ir leidimai gyventi, turėtų būti nukopijuoti ir kruopščiai tikrinami, kad būtų laikomasi pratęsimo terminų ar kitų nustatytų procedūrų. Pareiškėjo tarptautinė apsaugos kortelės ar kito analogiško dokumento galiojimas turi būti pratęsimas kiekvienos priėmimo valstybės taisyklės. Atkreipkite dėmesį, kad šios datos nepraleistumėte. Tai palengvinti gali kortelės kopijos išsaugojimas ir visų svarbių būsimų datų įrašymas SOP kontroliniame sąrašė.

⚙️ Pranešimas institucijoms apie visus nepilnamečio gyvenamosios vietos adreso pakeitimus

Prieglobsčio ir migracijos tarnybos turi žinoti, ar pasikeitė vaiko kontaktiniai duomenys ar gyvenamoji vieta, kad žinotų, kur jį pasiekti ir koks registruotas adresas. Todėl esant pokyčių, globėjas turėtų apie tai pranešti. Jei pasikeitė vaiko buvimo vieta, (pvz., persikėlė į kitą miestą), gali tecti perduoti bylą į dabartinį miestą, ypač jei kelionė dėl susiklosčiusių aplinkybių yra sudėtinga ir jei tai leidžia nacionaliniai įstatymai⁴³.

⚙️ Pasirengimas asmeninei nepilnamečio apklausai Prieglobsčio (ar kitokioje migracijos) tarnyboje ir apsilankymui

Globėjas turi informuoti vaiką apie bet kokios asmeninės apklausos eigą:

43. Globėjas turėtų aptarti su juo vaiko bylos perdavimą, nes perkėlimas į kitą prieglobsčio tarnybą gali reikšti, kad jo / jos byla bus išnagrinėta daug vėliau, nei tikėtasi.

kaip ji vyksta, kur, kas ir kodėl yra klausama. Siekiant sumažinti vaiko stresą, jam / jai bus labai naudinga turėti aiškų supratimą apie tai, kas bus prieš pokalbį ir jo metu. Bet kokia formali procedūra vaikui gali kelti daug streso. Jei manoma, kad šiuo momentu reikia vaiką nukreipti pas teisininką, globėjas turėtų stengtis suorganizuoti vaikui NVO ar kitokias viešas paslaugas, kurios siūlo nemokamą teisinę pagalbą. Teisininkas padėtų vaikui išryškinti jo / jos istorijos esmę, susijusią su jo negalėjimu grįžti į kilmės šalį. Globėjui gali tekti koordinuoti vaiko byloje dalyvaujančius specialistus, kad būtų sudarytas informacinis pranešimas, profesinė nuomonė, diagnozė, „rekomendacinis laiškas“ ar teisinis dokumentas – atsižvelgiant į kiekvieno specialybę – ir vaiko atvejo gynimas.

Patarkite vaikui eiti miegoti anksti vakare ir papusryčiauti prieš pokalbį ryte, kad jis / ji būtų labiau atsipalaidavęs ir susikaupęs. Informuokite vaiką, kad gali kilti vėlavimų ir tekti laukti. Tokiu atveju, įsitikinkite, kad būtų maisto ar vandens jei reikalinga. Apibūdinkite vietą, į kurią ketinate eiti, ir kiek kartų jis gali susitikti su pareigūnais (pvz., tris kartus: tam, kad: a) tinkamai elgtųsi įeinant, b) vėliau pateiktą informaciją apie save, c) gautų talonėlį susitikimui konkrečiam laikui ir d) susitikty su apklausančiu asmeniu ir vertėju ir būtų palydėtas į vietą, kur vyks pokalbis). Apibūdinkite vietą, kurioje vyks pokalbis (nedidelis paprastas, baltas kambarys su stalu, kompiuteriu, diktofonu, dviem kėdėmis iš vienos pusės, dviem kėdėmis iš kitos pusės, kur paprastai sėdi apklausiantysis). Praneškite vaikui, kad gali būti dvigubo vertimo (pvz., prancūzų - bambarų ir prancūzų - graikų) arba vertimo per skype galimybė; nors dažniausiai taip nebūna, vaikas turėtų tai žinoti, kad nebūtų nustebintas. Iš anksto praneškite vaikui, kad darbuotojas gali visą pokalbį užrašyti, todėl akių kontaktas sugali būti retas, paaiškinkite, kad tai nėra asmeniškumas ar blogas ženklas, tai įprasta apklausos eiga. Paaiškinkite vaikui, kad bus paprašyta daug informacijos, susijusios su jo byla, ir jis yra suinteresuotas ją suteikti, kad Prieglobsčio tarnyba atidžiai ją išstirtų.

Globėjas turi dalyvauti nepilnamečio asmeninėje apklausoje, kad galėtų užtikrinti jo teisių ir interesų apsaugą. Jis / ji galės pateikti pastabas ir užduoti klausimus vaikui, kad įsitikintų, jog nepilnamečio požiūris yra išgirstas, o jo asmeninė situacija yra tiksliai išnagrinėta ir tinkamai suprantama. Procesas turėtų būti vykdomas vaikui priimtiniu būdu, atsižvelgiant į vaiko poreikius ir gebėjimus. Procedūros pabaigoje globėjas gali užduoti savo klausimus, išskyrus atvejus, kai pažeistos nepilnamečio garantijos ir teisės ir jam (jai) reikia prieštarauti ir skųstis. Visos procedūros (pokalbio) pertraukos turėtų būti įrašomos į pokalbio nuorašą. Pažymėtina, kad jei vaikas kenčia nuo ligos,

turinčios įtakos jo / jos kalbos aiškumui ar emocinei būklei, yra kankinimo ar rimto smurto auka ir vis dar patiria sunkumų dėl tokio įvykio (-ių), globėjas turėtų iš anksto informuoti atvejo darbuotoją (pateikdamas informacinį raštą arba diagnozę ar kitus dokumentus, įrodančius aplinkybes), kad jie galėtų tam pasiruošti.

Su savimi turėkite savo tapatybės ir globėjo paskyrimo dokumentus. Nepilnametis turi turėti savo tarptautinės apsaugos pareiškėjo kortelę ir visus kitus dokumentus, susijusius su tyrimu. Jei dokumentų kalba yra ne priimančiosios šalies kalba, gali būti reikalingas oficialus vertimas.

Pradžioje darbuotojas paaiškins, kodėl nepilnametis dalyvauja (dėl tarptautinės apsaugos paraiškos) ir trumpai apibūdins kai kurias procedūros taisykles (kalbėti apie tikrus įvykius, pokalbio garso įrašinėjimas, vertėjas išreiškia vaiko balsą šioje procedūroje, prašo pertraukų, konfidencialumo, globėjas gali komentuoti ir užduoti klausimus, pageidautina po tyrimo).

Darbuotojas klaus, ar vaikas naudoja vaistus, ar jis / ji yra pasirengęs pradėti pokalbį. Klausimai gali būti organizuojami trimis skyriais:

1 skyrius - fonas: asmens duomenų patvirtinimas, bet kokių rašybos klaidų ar kitų netikslumų nurodymas; gimimo ir augimo vieta, etninės kilmės religija; kastos; duomenų apie asmeninę informaciją įrodymas (paminklai, gretimi miestai, upės, nacionalinė valiuta, religinis mokymas); mokymosi metai; aprašytas bendras įprastos dienos namuose atpasakojimas; šeimos nariai ir vietovė.

2 skyrius - kelionė: kada, kaip, kiek ilgai, per kokias šalis, su kuo; nelaimingi atsitikimai / išpuoliai / baisūs incidentai.

3 skyrius - pabėgimo ir negalėjimo grįžti priežastys: kas atsitiko, kas dalyvavo; ką padarė valstybės institucijos; ką tu padarei; kur yra kiti; kas atsitiktų, jei grįžtumėte; ar galėtumėte būti saugūs kitame mieste.

Pokalbio pabaiga: patikrinimas, ar viskas yra aišku ir ar viskas aptarta, globėjo komentaras, papildyti, užduoti papildomus klausimus; vaiko informavimas apie tolesnę eigą (patvirtinančių dokumentų pateikimas, sprendimas, teigiamas / neigiamas, leidimas gyventi / apeliacija).

Jei pokalbio metu iškyla problemų (pvz., vertimas žodžiu vyksta per „skype“ ir ryšys nutrūksta keletą kartų, vaikas patiria stresą, atvejo darbuotojas supyksta, dėl ko vaikas išsijungia; vaikas negali nurodyti tikslaus įvykio laiko) vietoje, jis jaučia stresą turėdamas nedelsiant atsakyti ir pateikia skirtingus atsakymus skirtingose vietose; vaikas yra neraštingas ir jo kalba nėra labai nuosekli ir išsami) tai turėtų būti paminėta ir patikslinta, kad būtų įrašyta garso įrašė, taip pat rašytinio interviu nuoraše. Svarbu tai, kad viskas būtų aišku, o vaikas turėtų galimybę išsakyti ir paaiškinti savo teiginius. Globėjas turi teisę paprašyti nuorašo ir garso įrašo kopijos.

⚙ Bendradarbiavimas su teisininku, surašant visus būtinus dokumentus neigiamo sprendimo dėl šeimos susijungimo arba bet kuriuo kitu atveju, kai reikalingas teisinis dokumentas dėl prieglobsčio procedūros (po nepilnamečio apklausos, apeliacijos, dokumentų rengimas ir prašymas anuluoti prieš administracinius teismus) siekiant juos pateikti per įstatymo nustatytą terminą

Jei būtina pateikti teisinį dokumentą bet kuriame vaiko bylos nagrinėjimo etape, globėjas turėtų pasikonsultuoti su teisininku, kad gautų nurodymus, ką reikia daryti ir, jei reikia, nukreipti pas teisininką ir suformuluoti prašymą. Pavyzdžiui, gali būti, kad po nepilnamečio apklausos reikalingas parengtas patvirtinamasis dokumentas, kuriame būtų išsamiau išdėstytos aplinkybės ir motyvuojama panašių kitų Europos pabėgėlių tarybų ar kilmės šalies informacijos ar tarptautinių organizacijų aiškinamosiomis pastabomis, kaip antai: UNHCR. Be to, jei pirmojoje instancijoje buvo atsisakyta suteikti tarptautinę apsaugą vaikui, būtina apskųsti ir pateikti apeliacinei institucijai tai patvirtinčius dokumentus, paaiškinančius, kodėl skundas yra reikalingas ir esminis. Vėlesniame etape gali būti reikalingas teisininkas pateikti prašymus panaikinti apeliacinės institucijos sprendimą kompetentingiems teismams.

⚙ Pagalba nepilnamečiui kreipiantis dėl leidimo gyventi ir kelionės dokumentų

Jei nepilnamečiui suteikiama tarptautinė apsauga arba jis /ji turi kreiptis dėl kitos rūšies migracijos statuso, jam reikės pagalbos. Todėl globėjas turėtų gauti informaciją apie tai, kas būtina šiems veiksams atlikti, ir prireikus lydėti jį, jei reikia, jam teisiškai atstovauti. Tokios procedūros gali pasirodyti sudėtingos netgi priimančiosios šalies piliečiams, jau nekalbant apie nepilnamečius, kurie nėra įpratę lankytis viešosiose institucijose, ir laisvai kalba tik savo gimtąja kalba. Gali būti, kad už išduodamą dokumentą turi būti sumokėta; j tai turėtų

būti atsižvelgta ir stengiamasi tokioms išlaidoms padengti surasti reikalingus išteklius iš valstybės ar NVO fondų ar aukų.

⊗ **Tuo atveju, kai nepilnametis suimamas už tariamą įstatymų pažeidimą, globėjas bendradarbiauja su atitinkamomis valdžios institucijomis, siekdamas užtikrinti vaiko teises, ir užtikrina, kad vaikas baudžiamojo proceso metu turėtų tinkamą teisinį atstovavimą (teisinę pagalbą)**

Jei vaikas tariamai įvykdė nusikaltimą, globėjas jį turi palaikyti ir jam patarti. Be to, globėjas gali pateikti dalyvaujančioms institucijoms ar agentūroms naudingos informacijos apie vaiko istoriją, jo psichinę būklę ir kitas situacijas, kurios gali būti naudingos vaiko bylai. Vaikas turėtų būti informuojamas jam suprantama kalba apie tai, kas vyko iki šiol ir ko laukti toliau; kas vyksta, koks jo / jos vaidmuo procedūroje. Vaikui turėtų būti sudaryta galimybė gauti atstovą teisininką ir gauti specialisto patarimus. Globėjas visais etapais turi būti informuojamas apie vaiko bylą ir procedūrą bei veikia kaip patariantysis asmuo institucijoms (pvz., policijai, prokurorui, tyrėjui, nepilnamečių probacijos tarnybai, teisėjui).

⊗ **Jei nepilnametis dingio, globėjas užtikrina, kad policijai būtų pranešta nedelsiant. Asmuo, atsakingas už kasdienę priežiūrą, arba globėjas privalo kuo greičiau pateikti pareiškimą policijai**

Dingusiems vaikams gali grėsti didelis pavojus, todėl pradedant vaiko paieškas reikia pranešti policijai ar pasinaudoti pranešimo apie dingusius vaikus sistema „Amber alert“.

Atvejų vadyba

⊗ **Mėnesiniai susitikimai su nepilnamečių gyvenamosiose patalpose prižiūrinčiu asmeniu**

Globėjas turėtų bent kartą per mėnesį numatyti susitikimus su nepilnamečių gyvenamosiose patalpose prižiūrinčiu asmeniu, kad aptartų nepilnamečio situaciją ir gerovę. Jei susitikimai asmeniškai nėra įmanomi kiekvieną kartą, bendravimas vyksta telefonu. Profesionalai, supantys nepilnamečio globą, turėtų bendradarbiauti, veikti koordinuotai ir bendrai. Gali būti, kad nepilnamečiui atrodo, kad jo teisės nėra ginamos, todėl tokie klausimai turi būti aptariami su gyvenamosios vietos darbuotojais. Juo labiau, dalinimasis

informacija gali padėti jiems geriau suprasti nepilnamečių ir jo / jos poreikius.

Sprendimai dėl nepilnamečių turėtų apimti visus svarbiausius specialistus, kurie žino nepilnamečio atvejį. Be to, vaikas visais etapais turėtų būti informuojamas apie bet kokią su juo susijusį klausimą ir jaustis skatinamas ir drąšinamas išsakyti savo nuomonę. Į jo /jos nuomonę atsižvelgiama atitinkamai vaiko brandumui ir interesams.

⚙️ Vaiko dokumentų registravimas visais jo / jos bylos etapais (registracijos stenograma, pokalbio transkripcija - rašytinė ir garso įrašo kopija valdžios institucijų sprendimų kopijos, globėjo paskyrimas, tarptautinės apsaugos kortelės kopija, leidimo gyventi kopija, kelionės dokumentų kopija, medicininių dokumentų kopija, registracijos į mokyklą kopija ir kt.)

Būtina, kad globėjas saugotų visus svarbius vaiko dokumentus ir bylas. Tai apima kilmės šalies asmens tapatybės dokumentų kopijas (tapatybės dokumentas, pasas, šeimos knyga); tapatybės dokumentai iš priimančiosios šalies, tarptautinės apsaugos taikymas arba kitokio pobūdžio migracijos statusas; visi prieglobsčio arba migracijos ar teisminių institucijų priimti sprendimai ir įsakymai; leidimai gyventi; globėjo paskyrimas konkrečiu vaiko atveju; medicininių tyrimų rezultatai, diagnozės, mokinių registracija, studentų pažangos ataskaitos (pažymiai), užklausinė veikla; geriausių interesų įvertinimas.

⚙️ Reguliarus vaiko geriausių interesų vertinimo formos ir atvejo (pagalbos) plano atnaujinimas

Bet koks atvejo (pagalbos) planas (žr. Standartinių veiklos procedūrų globėjams kontrolinį sąrašą) ir geriausių interesų vertinimą (žr. III dalies 6 skyrių) turėtų būti periodiškai atnaujinamas, atsižvelgiant į tai, kad aplinkybės nuolat keičiasi ir priimtus sprendimus, kuriais konkrečiu atveju įvertinama, kas atitinka vaiko interesus, o kas ne. Į geriausius interesus turi būti atsižvelgiama vaiko, globėjo ir bet kurio pagrindinio specialisto, dalyvaujančio vaiko byloje, požiūriu.

Nelydimų vaikų bylų ir informacijos valdymas⁴⁴

Konfidencialumas, informuotas sutikimas ir vaikai:

Gerbkite vaiko konfidencialumą ir dalinkitės informacija apie jį / ją tik „būtinybės žinoti“ principu ir tada, kai tai atitinka geriausių vaiko interesus. Niekada viešai nesusiekite vaikų vardų su jų nuotraukomis. Konfidencialumas jokių būdu nereiškia, kad dėl tokio reikalavimo vaikui gresiant pavojui niekas nebus informuotas. Jei vaikui gresia pavojus arba jis susiduria su sunkumais, apie tai turėtų būti informuojama priešišios tarnyba ir pasitelkiami reikalingi specialistai. Jei vaikas susiduria su grėšiančia rizika, valdžios institucijoms turi būti pranešta nedelsiant.

Stenkitės gauti pagrįstą (informuotą) vaiko sutikimą, paaiškindami paprastą, pagal vaiko amžių tinkama vartoti kalba, kodėl reikalinga informacija ir kaip ji bus naudojama, įskaitant tai, kaip ji bus perduodama ar viešinama. Gaukite pagrįstą sutikimą prieš pradėdami darbą su dokumentais, šeimos paieškas, atvejo vadybą, nukreipimą ir kitus su globa ir apsauga susijusius veiksmus.

Vaiko apsauga

⚙️ Jei įtariama arba paaiškėja, kad vaikas yra išnaudojamas ar neprižiūrimas, globėjas praneša apie tai priešišios tarnybai / valdžios institucijoms ir jei reikalinga, nukreipia pagalbos pas specialistus. Apie tai turi būti pranešta ir susijusioms institucijoms. Turi būti įvertinti vaikų geriausi interesai.

Kiekvienas įtarimas dėl vaikų išnaudojimo ar neprižiūros turi būti nuodugnai ištirtas siekiant įsitikinti, jog vaikas yra saugus ir jo poreikiai patenkinti. Kiekviena šalis nustato tvarkas dėl privalomų pranešimų ir privalomų imtis veiksmų. Globėjai turėtų gerai žinoti teisinę bazę. Po to, kai apie tai pranešama kompetentingoms institucijoms ir tarnyboms, globėjas užtikrina, kad vaikui būtų suteikta tinkama pagalba (saugus apgyvendinimas, psichologinė pagalba, sveikatos priežiūra, baudžiamosios procedūros - parodymai / tyrimai / t. t.).

44. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017) Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action, p. 22. Žiūrėkite: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>.

⊗ **Jei įtariama, kad vaikas yra prekybos žmonėmis auka, globėjas praneša apie tai atitinkamoms institucijoms ir priežiūros tarnybai. Pasitelkiami specialistai užfiksuoti faktą/-us ir užtikrinti reikalingos pagalbos suteikimą.**

Prekybos žmonėmis rodikliai aprašyti 7 skyriuje.

Reikia pranešti kompetentingoms institucijoms ir imtis būtinų vaiko priežiūros priemonių. Jei yra oficialios vaiko pripažinimo prekybos žmonėmis auka procedūros, globėjas turi apie tai informuoti vaiką, nukreipti jį pas kitus reikalingus specialistus ar tarnybas ir padėti vaikui procedūros metu. Jei vaikas dalyvauja baudžiamajame procese (prieš kaltininką/-us), visuose etapuose jam turi būti užtikrinta teisinė pagalba, pateikiama informacija apie procedūras ir psichologinė pagalba. Turi būti pasirūpinta saugia gyvenamąja vieta. Nacionalinė teisė gali nustatyti galimybę oficialiai pripažintoms prekybos žmonėmis aukoms gauti leidimus nuolat gyventi šalyje.

⊗ **Jei vaikas yra kankinimo auka, jis gali būti siunčiamas kankinimo aukos pripažinimo procedūrai, jei tai atitinka jo / jos interesus.**

Globėjas užtikrina, kad kankinimus patyręs vaikas gautų profesionalių specialistų pagalbą. Be to, jis turi įsitikinti, kad vaiko byla yra išsami ir tinkamai parengta, kad vaikas galėtų būti tinkamai atstovaujamas Prieगlobsčio tarnyboje. Atsakingas atvejo darbuotojas turėtų iš anksto žinoti, kad vaikas yra kankinimo auka, tinkamai paruošti ir užduoti tinkamus klausimus. Globėjas atskirai diskutuoja su vaiku ir kitais specialistais, siekdamas iširti, ar vaikas atitinka kankinimo aukos patvirtinimo procedūrą (Stambulo protokolas). Globėjas papasakoja vaikui apie visą procedūrą ir paaiškina, kad jis gali bet kada jos atsisakyti. Bet koku atveju vaiko byla turi būti išsami ir gerai parengta, kad būtų galima tinkamai atstovauti Prieगlobsčio tarnyboje ar kitoje valstybinėje institucijoje.

PROCEDŪRŲ, GRINDŽIAMŲ APSAUGOS SISTEMA (GYVENAMOSIOS VIETOS), DIFERENCIJAVIMAS

Yra atvejų, kada globėjo vaidmuo gali skirtis, priklausomai nuo vaiko gyvenimo sąlygų. Nors vaikai turi bendrus poreikius, atsižvelgiant į aplinkybes, globėjui gali tekti prisitaikyti ir vykdyti atitinkamus įgaliojimus. Galimi skirtumai globėjo veikloje, jei jam / jai paskirtas vaikas trumpalaikei globai šeimoje, ilgalaikiai globai šeimoje, sulaukytas arba apgyvendintas pasienio priėmimo

centre arba yra benamis.

Trumpalaikė globa šeimoje

Kai vaikas yra globojamas šeimoje, globėjas privalo prižiūrėti apgyvendinimą, įsitikinti, kad tenkinami vaiko poreikiai ir įgyvendinamos vaiko teisės. Jis / ji bendradarbiauja su socialiniu darbuotoju, kuris prižiūri apgyvendinimą, tačiau, jei kyla kokių nors abejonių, apie tai turėtų būti informuojama. Jo vaidmuo gali būti šalutinis ir lankstus, atsižvelgiant į globėjų šeimos ir vaiko poreikius.

⊗ Vaiko informavimas apie jo perkėlimą globos šeimą ir to reikšmę (laikinas apgyvendinimas faktiškai vaiko priežiūrai, globos šeimos adreso konfidencialumas trečiosioms šalims arba vaiko giminačiams)

Labai svarbu tinkamai informuoti vaiką tinkamu būdu apie bet kokį ilgalaikį pasiūlytą arba kitokį su juo susijusį sprendimą. Kiekviename procedūros etape globėjas turėtų informuoti vaiką ir, jei jam / jai kokie aspektai yra nežinomi, apie tai vaikui sąžiningai papasakoti. Vaikui gali prireikti patikinimo, kad nežinomų procedūrų ar žingsnių atveju, globėjas vaiką palaikys.

⊗ Bendravimas su vaiko biologine šeima, siekiant informuotasi apie vaiko apgyvendinimą ir bendradarbiavimo sąlygas (bendradarbiaujant su prižiūrinčiu socialiniu darbuotoju), išskyrus atvejus, kai tai neatitinka vaiko interesų

Visi susiję specialistai turi vadovautis bendru požiūriu, kad vaikui būtų sudarytas vieningas įspūdis, o ne daugelis skirtingų ir prieštaringų. Jei yra biologinė šeima, būtina, kad jie su šiuo požiūriu sutiktų. Priešingu atveju, bendravimas turi vykti dalyvaujant socialiniam darbuotojui arba globėjui ir po to, kada tėvai ir profesionalai tai aptaria.

⊗ Tarpininkavimas tarp vaiko ir globos šeimos siekiant sklandžiai prisitaikyti, ypač jei vaikas jau užmezgė santykius su globėju

⊗ Saugaus nepilnamečio apgyvendinimo globos šeimoje užtikrinimas

Nors tai tikriausiai yra atsakingo socialinio darbuotojo, prižiūrinčio globos šeimą, pareiga, globėjas turi būti informuojamas apie vaiko perkėlimą ir ar jis / ji, ar socialinis darbuotojas, turėtų dalyvauti apgyvendinant vaiką globos

šeimos namuose. Turėtų būti aišku, kas turi dalyvauti šiame procese kartu su vaiku, kad vaikas jaustųsi patogiai ir būtų pasiruošęs pasilikti.

⊗ **Pagalba nepilnamečiui jo / jos teisinėse procedūrose (detaliai aprašyta anksčiau) ir globėjo bei teisininko (ar teisinę pagalbą teikiančių organizacijų) bendradarbiavimas - nepilnamečio ir teisininko bendravimo palengvinimas ir galimybė susipažinti su dokumentais**

⊗ **Pramogų vaikui, priklausomai nuo jo / jos amžiaus, organizavimas**

Globėjas turi nepamiršti, kad vaikui gali prireikti šiek tiek laiko prisitaikyti naujoje šeimoje, kuri jį priima, ir kad globėjas gali palengvinti prisitaikymą prie šių pokyčių. Todėl reikia organizuoti daugiau veiklų, kuriose dalyvautų vaikas ir globėjų šeima ir taip stiprintų jų ryšį. Tačiau tai taip pat priklauso nuo jau užmegztų globėjo ir vaiko santykių; vaiko poreikių ir šeimos galimybių. Pavyzdžiui, giminaičių globos srityje (kai globos tėvai yra vaiko giminaičiai) praktika parodė, kad vaikams labai reikia suplanuoti su globėju ne namuose vykdomą veiklą, nes globėjas yra vienintelis asmuo, kuris gali palengvinti jų integraciją į priimančios šalies visuomenę.

Tai labiau taikoma vyresnio amžiaus vaikams; jaunesniems vaikams tai turėtų būti ribojama, nes jų faktinę priežiūrą vykdo globos šeima, o šią priežiūrą atsakingas socialinis darbuotojas. Pažymėtina, kad vaiko priežiūrą periodiškai atlieka psichologas; todėl jaunesniems vaikams daugelio profesionalių / nežinomų suaugusiųjų dalyvavimas gali būti problemiškas. Tačiau, kaip minėta, reikšmingą vaidmenį vaidina iš anksto nustatyti globėjo ir vaiko santykiai, taip pat vaiko poreikiai ir šeimos galimybės.

Paprastai socialinis darbuotojas yra atsakingas už vizitus namuose, o globėjų vizitai į globos šeimos namus trunka trumpiausią įmanomą laiką, kol jie yra paslaugūs ir ne įkyrūs. Vis dėlto globėjas turi įgaliojimus užtikrinti bendrą vaiko gerovę jo / jos teisių apsaugą. Šiuo atveju jam / jai gali tekti apsilankyti šeimos namuose, pasikalbėti su jais ir apie rezultatus pranešti priežiūros įstaigai / institucijai.

⊗ **Švietimo ir medicinos klausimai yra organizuojami pagal socialinio darbuotojo, atsakingo už priežiūrą, nurodymus ir šeimos poreikius, tačiau globėjas taip pat rūpinasi nepilnamečio švietimu ir sveikatos priežiūra. Globėjas yra atsakingas už vaiko priėmimą į mokyklą, susitikimą su mokyklos personalu, vaiko pažangos ataskaitas ir pažymius, jei nesusitarta kitaip,**

tačiau vis tiek užtikrinant, kad būtų imtasi visų būtinų veiksmų.

Ilgalaikė globa šeimoje

Turi būti nustatyti globėjo vaidmens apribojimai, nes globos šeima bus atsakinga už vaiko priežiūrą ilgalaikėje perspektyvoje. Šeima turi būti skatinama priimti atsakomybę už vaiko reikalų tvarkymą. Be to, vaiko teisinę globą vykdanči organizacija ar institucija yra atsakinga už svarbiausių vaiko gyvenimo klausimų sprendimą (teisinis atstovavimas), išskyrus atvejus, kai tam konkrečiai buvo suteiktas įgaliojimas.

⊗ **Pagalba nepilnamečiui jo / jos teisinėse procedūrose (detaliai aprašyta anksčiau) ir globėjo bei teisininko (teisinę pagalbą teikiančių asmenų) bendradarbiavimas - nepilnamečio ir teisininko bendravimo palengvinimas ir galimybė susipažinti su dokumentais**

Globa laikinojo sulaikymo vietoje (ligoninėje / migracijos sulaikymo centre arba pasienio įstaigoje)

⊗ **Praneškite vaikui priežastį, dėl kurios jis / ji sulaikytas ir kas tikėtinais vyks toliau (pvz., apgyvendinimas globos šeimoje, viešbutyje, prieglaudoje ar kitur).**

Vaikai turi suprasti, kodėl jų judėjimo laisvė yra suvaržyta. Turi būti atsižvelgiama į tai, kad kontrabandininkai, siekdami įtikinti juos suteikti daugiau pinigų už persikėlimą į kitą Europos šalį, juos gąsdina dėl to, kas jiems gali nutikti (pvz., areštas, deportacija ir pan.), ir ragina pateikti melagingus duomenis.

⊗ **Vaiko pagrindinių poreikių ir teisių užtikrinimas - bendradarbiavimas su agentūromis siekiant patenkinti šiuos poreikius (maistas, drabužiai, higiena).**

⊗ **Vaiko saugumo užtikrinimas bendradarbiaujant su kitais ir NVO darbuotojais.**

⊗ **Susipažinimas su trumpa socialine istorija, siekiant nustatyti pažeidžiamumą, galėti pateikti reikalingus prašymus ir turėti pirmąjį vaiko teisių poreikių įrašą.**

⊗ **Vertimo žodžiu (tiesiogiai arba telefonu) užtikrinimas, siekiant tinkamai informuoti vaiką, ar spręsti medicininius klausimus ar gauti asmeninę istoriją, jei to nepateikia ankstesnė įstaiga.**

⊗ **Užtikrinti, kad kompetentinga agentūra pateiktų prašymus dėl vaiko tinkamo apgyvendinimo.**

⊗ **Reguliariai lankyti nepilnametį, nes jis / ji neturi įprasto kasdieninio gyvenimo dėl užimtumo, bendravimo trūkumo ir jis / ji neturi ką veikti.**

⊗ **Bendradarbiavimas tarp globėjo ir teisininko (nemokamą teisinę pagalbą teikiančių organizacijų) - vaiko ir teisininko bendravimo palengvinimas ir galimybė susipažinti su dokumentais.**

⊗ **Tarptautinės apsaugos paraiškos registravimas ir užtikrinimas, kad byla būtų išnagrinėta laikantis standartinių procedūrų, o ne laikantis išimtinės tvarkos – kai nepilnametis tuo metu sulaikytas ar dalyvauja pasienio procedūrose.**

Gali būti, kad vaikas turėtų kuo greičiau kreiptis dėl prieglobsčio ar bet kokie kito migracijos statuso, ypač jei dar nėra žinoma, kada bus galima vaiką apgyvendinti įprastai. Tačiau pageidautina, kad bet kokia kompetentingų institucijų, pvz. Prieglobsčio tarnybos ar analogiškos institucijos, svarbi apklausa būtų vykdoma po to, kai vaikas bus patalpintas įprastai, o ne sulaikytas, nes nepilnametis gali neturėti pakankamai laiko suprasti procedūras, tai, ką reikėtų paminėti pokalbio metu, jo teises ir teises galimybes. Praktika parodė, kad ankstyvame etape, patekę į priėmimo šalį vaikai nepasitiki institucijomis dėl kontrabandininkų suteiktos informacijos. Per šį laikotarpį nemažai vaikų (ir suaugusiųjų) labiau nei valdžios institucijomis ar NVO darbuotojais pasitiki asmenimis, kurie, atrodo esantys panašioje padėtyje kaip jie (migrantai, pabėgėliai). Be to, nepilnametis, esantis patiriantis varginančias aplinkybes, gali nesijausti patogiai, kad galėtų atsiverti.

Rekomendacijos, paskyrus bet kokio tipo sulaikymą⁴⁵:

Klausimai, kurie gali kilti vaikams:

- Kodėl aš esu čia?
- Ką aš padariau blogo?
- Aš nesu nusikaltėlis, ką aš čia veikiu?
- Ar tai kalėjimas?
- Ar aš esu nubaustas?
- Kas mane čia uždarė?
- Kiek laiko aš čia būsiu?
- Su kuo aš galiu susisiekti?
- Kaip man susisiekti su asmeniu, kuris gali man padėti?
- Kas man bus toliau, kai išiesiu iš čia?

Kaip vaikas gali jaustis:

- išsigandęs ir liūdnas;
- dezorientuotas;
- vienišas;
- bejėgis;
- patirti stresą.

Problemos, kurias jūs (sulaikymo centro darbuotojai) privalote padėti vaikui suprasti:

- Vaiko teises; teisę pateikti skundą; skundų nagrinėjimo mechanizmus;
- su kuo kalbėti, norint gauti daugiau informacijos ar pagalbos;
- Ar jie turi teisę į globėją ar teisininką? Kaip galima su jais susisiekti arba pasiekti, kad būtų paskirtas? Kaip naudotis teisinėmis procedūromis, prieglobsčio procedūromis, procedūromis po sulaikymo.

Psichikos sveikatos problemos

- Vaikas, patyręs kankinimą ar nežmonišką elgesį ankstesnio sulaikymo metu (pvz., jų gimtojoje šalyje arba kelionės metu), gali bijoti, kad tai bus daroma šio sulaikymo metu.
- Sulaikyti vaikai patiria didesnę savęs žalojimo, minčių apie savižudybę riziką, nuotaikos svyravimus ir agresyvų elgesį.
- Reikalinga suteikti vaikams informaciją ir konsultacijas, siekiant apsaugoti jų psichinę sveikatą.

Vaiko teisės:

- teisė į apsaugą (gyvenimas be smurto ar nežmoniško ir žeminančio elgesio);
- teisė į nediskriminavimą;
- teisė, kad pirmiausiai būtų rūpinamasi vaiko geriaisiais interesais;
- teisė būti išklaustyam ir kad į jo nuomonę būtų tinkamai atsižvelgta;
- teisė į teises konsultacijas;
- teisė į sveikatos priežiūrą;
- teisė į švietimą, laisvalaikį ir vystymąsi;
- teisė į privatumą (privatų ir šeimos gyvenimą);
- teisė skųstis (veiksminga teisių gynība).

45. Council of Europe (2018). How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, p. 120.

Benamystė

Benamystės terminas vartojamas apibūdinti vaiko, gyvenančio gatvėse ar nesaugiose gyvenvietėse (užimtuose pastatuose, apleistose gamyklose) arba gyvenvietėse, kuriose vaikas nėra teisėtai įregistruotas arba neturi už jo priežiūrą atsakingo suaugusiojo, situaciją (pvz., vaikas, gyvenantis bute su kitais jaunuoliais ar nežinomais suaugusiais, arba vaikas, gyvenantis be dokumentų atviroje stovykloje).

⊗ Prašymo dėl apgyvendinimo pateikimas arba patikrinimas, ar jis buvo pateiktas, ir pasinaudojimas visomis įmanomomis priemonėmis ir siekiant surasti vaikui saugią vietą

Globėjas turėtų reguliariai susisiekti su tarnyba, atsakinga už nelydimų nepilnamečių apgyvendinimą. Praktikoje kai kurios aplinkybės ar sąlygos gali būti pavojingesnės nei kitos, todėl pirmenybė turi būti teikiama konkrečioms atvejams (pvz., vaikas gyvena gatvėje; vaikas gyvena apleistame pastate, kuriame nėra vandens ir kanalizacijos, kartu su suaugusiais vyrais, kurie smurtauja ir parduoda narkotikus; vaikas, gyvena bute su nežinomais suaugusiais vyrais, kurie jį rado gatvėje ir bandė priekabauti).

⊗ Pagrindinių vaiko poreikių užtikrinimas – bendradarbiavimas su agentūromis siekiant patenkinti šiuos poreikius (maitinimas, apranga, higiena)

⊗ Lydėjimas ir pagalba vaikui, jei jam reikia medicininės priežiūros

⊗ Trumpos socialinės istorijos sudarymas ir prašymo suteikti apgyvendinimo paslaugas kompetentingai valdžios institucijai pateikimas

⊗ Pagalbos nepilnamečiui teikimas padedant rasti agentūras / organizacijas, teikiančias maistą, drabužius (adresus, telefonus), pagalbos telefonus

Su nepilnamečiais aplankykite ir užmegzkite ryšius su tokiomis organizacijomis, kurios galėtų prisidėti tenkinant nepilnamečių poreikius ir nepilnametis galėtų jaustis, kad jis / ji nėra vienišas.

⊗ Užtikrinimas, kad pokalbiuose su vaiku bus vertimas žodžiu (asmeniškai arba telefonu / „skype“), kad jis galėtų pasisakyti savo gimtąja

kalba visais jam rūpimais klausimais ir suprasti savo turimas galimybes.

⚙️ **Vaiko teisinių poreikių aiškinimasis**

⚙️ **Tarptautinės apsaugos paraiškos registravimas**

Nors vaiko teisinės problemos gali atrodyti mažiausiai svarbūs klausimai, kai vaikas yra benamis, vis dėlto, labai svarbu, kad vaikas būtų registruotas ir neliktų „nematomas“ sistemoje ir kreiptųsi dėl bet kokio apsaugos statuso, kuris jo / jos atveju reikalingas.

Šios užduotys atitinka „Standartines globėjų kontrolinių darbų procedūras“, kur globėjas gali patikrinti kiekvieną atliktą užduotį, fiksuoti pastabas ir datas. Kontrolinis sąrašas atstoja lengvai pildomą kiekvieno vaiko atvejo planą.

III dalis

Bendros žinios

1. PAGRINDINIAI PRINCIPAI, KURIAIS GRINDŽIAMA GLOBĖJŲ VEIKLA

Profesionalai ar savanoriai, turintys įgaliojimus teikti globos paslaugas vaikams, turi laikytis pagrindinių principų ir vaikų teisių.

Visų pirma, globėjo darbas turi būti grindžiamas keturiais bendraisiais Vaiko teisių konvencijoje įtvirtintais principais, arba pagrindinėmis teisėmis:

→ **Geriausi vaiko interesai** yra esminis principas priimant sprendimus ir veiksmus, turinčius įtakos atskiriems vaikams, nesvarbu, ar juos priimtų nacionalinės, ar tarptautinės organizacijos, teismai, administracinės institucijos ar įstatymų leidybos institucijos⁴⁶. Globėjas yra raginamas rūpestingai įvertinti situaciją ir veikti vadovaujantis vaiko interesais, taip pat užtikrinti, kad visi subjektai sprendimus dėl vaiko priimtų tuo pačiu pagrindu.

→ **Teisė į gyvenimą, vaiko išlikimą ir vystymąsi** suteikia teisę visiems vaikams, įskaitant nelydimus vaikus, saugoti savo gyvenimą ir užtikrinti, kad jie augtų ir vystytųsi sveiki, turint išteklius, reikalingus maksimaliam žmogiškajam potencialui pasiekti⁴⁷.

→ **Dalyvavimas ir pagarba vaiko požiūriui** pabrėžia, kad visi berniukai ir mergaitės turėtų turėti galimybę pareikšti savo nuomonę ir kad šie požiūriai turėtų būti gerbiami ir deramai atsižvelgiama į vaiko amžių, brandą ir besivystančius gebėjimus. Vaikai turi būti informuojami ir, kiek įmanoma, įtraukti juos į sprendimų priėmimą ir planus dėl jų apgyvendinimo, globos,

46. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017) Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action, p.15. Galima rasti: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>

47. Ibid.

šeimos paieškų ir susijungimo⁴⁸.

→ **Nediskriminavimas** reikalauja, kad tarptautinės teisės apsauga ir garantijos būtų suteikiamos visiems, nepriklausomai nuo jų tautybės, etninės kilmės, lyties, amžiaus, sugebėjimų ar kito statuso⁴⁹.

Be to, kalbant apie tėvų globos priėmimo šalyje netekusius vaikus, visada reikia atsižvelgti į vaiko teisę į šeimą:

→ **Šeimos vienybė** – arba šeimos vientisumas – nustatoma visų vaikų teisė į šeimą ir šeimų teisė rūpintis savo vaikais. Nelydimiems vaikams turi būti teikiamos paslaugos, kuriomis siekiama kuo greičiau vaikus suvienyti su tėvais arba teisiniais globėjais ar rūpintojais, jei tai atitinka geriausius jų interesus⁵⁰.

Praktikoje globėjai turėtų atsižvelgti į šiuos dalykus⁵¹:

→ **Nediskriminavimas ir įvairovė:** vengti diskriminacijos dėl amžiaus; visi vaikai turi teisę pareikšti savo nuomonę ir būti išklaustyti; atminkite, kad vaikai yra skirtingi; nors jie turi pagrindinius bendrus poreikius, šių poreikių pasireiškimas priklauso nuo daugelio asmeninių, fizinių, socialinių ir kultūrinių veiksnių, taip pat nuo lyties, amžiaus, brandos ir patirties. Globėjas neturėtų vertinti vaiko atvejo pagal vaiko bendraamžius, kurie gimė ir užaugo priėmimo šalyje, arba globėjo poreikius ir norus, kai jis (ji) buvo vaiko amžiaus.

→ **Veikti kaip vaiko advokatas:** globėjas gina vaiką vadovaudamasis geriausiais jo / jos interesais, o ne šalies, organizacijos ar giminių / tėvų interesais.

→ **Nedarykite žalos:** bet koks globėjo inicijuotas veiksmas ar procesas neturėtų sukelti jokios žalos vaikui. Jis / ji turėtų pasverti veiksmo privalumus ir trūkumus ir, remdamasis savo žiniomis apie vaiką, turėtų apsvarstyti bet kokią galimą jo sprendimo poveikį vaikui. Globėjas turi elgtis su vaiku su pagarba ir oriai.

→ **Psichologinės pusiausvyros, atsparumo stiprinimas:** globėjas turėtų

---

48. Ibid., p.16

49. Ibid.

50. Ibid., p.15

51. Ibid., pp. 89-93. Taip pat žiūrėkite UNHCR and IRC (2011). Field Handbook for the Implementation of the UNHCR BID Guidelines, p.89. Galima rasti: <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf> and FRA (2015). Handbook on guardianship of children deprived of parental care, p. 79

vengti sutelkti dėmesį tik į stresą sukeliančius įvykius vaiko gyvenime, sunkias patirtis ar riziką. Turi būti akcentuojamos vaikų stipriosios pusės ir pusiausvyros atgavimo būdai. Diskusijų metu taip pat turi būti aptarti ir pozityvūs dalykai vaiko gyvenime.

→ **Neutralumas:** globėjas negali būti iš anksto nusistatęs, šališkas ir turi parodyti vaikui abejojimo naudą.

→ **Vaiko dalyvavimas:** vaikas turi fundamentalią teisę išsakyti savo požiūrį ir savanoriškai įtakoti ar prisidėti prie dėl jo / jos gyvenimo priimamų sprendimų. Todėl prieš pradėdant „rimtą“ diskusiją arba jei globėjas ketina išsaugoti pastabas diskusijos metu, reikia apie tai informuoti ir gauti sutikimą. Globėjas turi paaiškinti vaiko apklausos tikslą ir turinį (pvz., geriausių vaiko interesų vertinimo interviu), taip pat paaiškinti, kaip bus naudojama surinkta informacija. Globėjas turi informuoti vaiką, kad jis turi teisę atsisakyti dalyvauti, arba neatsakyti į klausimus, kurie jam / jai nepatinka. Vis dėlto, jei taip yra, globėjas turi pabandyti suprasti, kodėl vaikas nenori ir pasistengti tai išspręsti nuraminant vaiką ir parodydant empatiją. Turėtų būti suteikta galimybė vaikams užduoti klausimus ir kalbėti laisvai. Globėjas turi pabandyti sukurti atviros diskusijos ir pozityvią atmosferą, suprasti ir priimti jų idėjas, mintis ir jausmus. Galiausiai, apibendrinus tai, kas buvo pasakyta, tai gali padėti vaikams suprasti, kad jie yra išklausomi ir vertinami rimtai.

→ **Vaiko vystymosi etapas:** globėjas turi tai suprasti ir bendrauti tokiu būdu, kuris atitinka kiekvieno vaiko vystymosi etapą, ir atsižvelgti į brandą, lytį, kultūrinę ir socialinę aplinką. Vaiko patirtis ir situacija, kurią jis išgyveno kilmės šalyje (pvz., ginkluoti konfliktai, sprogimai, vaikai kareiviai, didelis skurdas, vaikų darbas, išsilavinimo stoka, skirtingas gyvenimo būdas) ar kelionė į Europą (galimi trauminiai išgyvenimai) galėjo įvairiai paveikti vaiko vystymąsi. Remiantis „vakarietiškais“ standartais, tokios situacijos, be kita ko, galėjo padaryti vaiką brandesnį arba priversti jį elgtis panašiau į jauną suaugusįjį. Globėjas, norėdamas užmegzti su vaiku sąžiningumo, supratimo ir pasitikėjimo ryšį, turi atsižvelgti į tai, kas išdėstyta aukščiau.

→ **Vaiko kultūrinė aplinka:** kultūriniai požymiai ir virsmų ritualai, žymintys vystymosi etapų užbaigimą, įvairiose kultūrose skiriasi, taip pat skiriasi ir socialinių veiksmų ir elgesio reikšmės. Geriausias būdas šiuos kultūrinius žymenis suprasti yra paprašyti apie šiuos kultūrinius žymenis ir jų reikšmę vaikų vystymuisi papasakoti pačių vaikų.

→ **Informacijos valdymas ir konfidencialumas:** byloje turi būti pateikta pakankamai informacijos, kad bet kuris komandos narys, perskaitęs bylos medžiagą, suprastų vaiko istoriją ir padėtų bei žinotų veiksmus, kurių buvo imtasi, ir veiksmus, kurių reikia imtis.

Globėjai, bet kuris vaiko apsaugos darbuotojas ir vertėjas turi laikytis konfidencialumo principo, kurio esmė prieš pradėdant pokalbį ar diskusiją turi būti suprantamai paaiškinta vaikui. Vis dėlto, konfidencialumas jokiū būdu negali būti pagrindas palikti vaiką kokiai nors rizikai.

Jei reikia dalintis informacija apie vaiką, globėjas turi kreiptis ir gauti vaiko sutikimą (priklausomai nuo vaiko amžiaus ir išsivystymo lygio ir (arba) globėjo / šeimos). Informacija turi būti dalijamasi su ribotu dalyvių skaičiumi pagal poreikį žinoti, tik su tais, kurie dalyvauja teikiant pagalbą ir atsižvelgiant į vaiko interesus. Turėtų būti apsaugoti asmens duomenys ir konfidenciali informacija, įskaitant identifikavimo informaciją (pavadinimas, adresas ir t.t.).

Bendrai, globėjai turėtų⁵²:

- ⊗ **Gebėti su vaikais jaustis patogiai ir draugiškai, adekvačiai bendrauti.**
- ⊗ **Gebėti kalbėti vaiko amžių ir vystymosi etapą atitinkančia kalba ir vartoti atitinkamas sąvokas.**
- ⊗ **Suprasti ir priimti, kad patyrusiems gniuždančius įvykius vaikams gali būti sunku ar neįmanoma pasitikėti nepažįstamuoju suaugusiu.**
- ⊗ **Nustatyti, kada apklausiant vaiką turėtų būti taikoma kita metodika.**
- ⊗ **Suprasti, kad vaikai gali suvokti savo padėtį visai kitaip nei suaugusieji.**
- ⊗ **Vaikų ir jaunuolių mintis ir jausmus vertinti rimtai.**
- ⊗ **Tikėti, kad vaikai ir jaunuoliai yra žmogaus teisių subjektai.**
- ⊗ **Sąmoningai vertinti vaikų suvokimą diskusijų metu ir suprasti, kad toks suvokimas yra pagrįstas jų idėjomis, jausmais, patirtimi ir socialiniu bei kultūriniu kontekstu, ir tai gali turėti įtakos situacijos supratimui ir vertinimui. Reikia būti atviriems skirtingiems požiūriams ir būti pasirengus keisti kitų suvokimą⁵³.**
- ⊗ **Būkite pasiekiami ir prieinami vaikui.**

52. Remiantis "6.3. Interviewer requirements, 6.3.1. Basic skills" from UNHCR and IRC (2011). Field Handbook for the Implementation of the UNHCR BID Guidelines, p.93. Galima rasti: <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf>

53. Ibid.

2. TARPKULTŪRINIAI KLAUSIMAI

Tarpkultūriškumas^{54,55,56}

Sąvoka „tarpkultūriškumas“ reiškia dinamišką skirtingų kultūrų žmonių, turinčių įvairių tautinių, ideologinių, religinių ir kalbinių ypatybių, sąveikos procesą. Ši sąveika grindžiama abipusiu pripažinimu, supratimu ir pagarba kitų įvairovei. Konkrečiau kalbant, pagrindiniai tokio proceso aspektai yra keitimasis skirtingais įsitikinimais, kultūros vertybių sistemomis ir suvokimu, lygios galimybės kiekvienam, nepaisant jų kilmės, skirtingo gyvenimo būdo ir požiūrių pripažinimas, žmogaus teisių ir asmens įsipareigojimų pripažinimas visuomenėje, kurioje gyvenama. Be to, tarpkultūriškumo tikslas nėra vien tik lėkštas ir statiškas įvairovės pripažinimas, tai aktyvus dialogas, kuris pagrindu suderintam ir taikiam sambūviui⁵⁷.

Tarpkultūriškumo ir apskritai kultūros sudėtingumas dažnai lyginamas su „ledkalniu“, nes jis turi ir matomų, ir nematomų dalių; virš „jūros paviršiaus“ yra akivaizdžiausi ir lengvai atpažįstami žmogaus bruožai, tokie kaip: fizinės savybės, apranga, gimtoji kalba, maistas, muzika, menas, sportas ir pan., priešingai, bruožai, kurie gali būti nepastebimi iš pirmo žvilgsnio stovi po jūros paviršiumi ir sudaro didžiąją dalį kultūros aspektų. To net pats asmuo dažnai netapatina su kultūriniais elementais, o laiko moralinėmis vertybėmis ir įsitikinimais, bendru suvokimu ir pasaulėžiūra, neverbaliniu elgesiu (gestai, veido išraiškos ir pan.), stereotipais ir išankstiniu nusistatymu, nuomonėmis apie lyčių vaidmenį, suvokimu apie fizinę ir psichinę sveikatą, švietimu,

54. Nikolaou, G. (2011) Interculturalism – Intercultural education (in greek)

55. Council of Europe (2008). White paper on intercultural dialogue “Living together as equals in dignity”

56. Gkavaris, C. (2001). Introduction to Intercultural Education, Athens: Atrapos (in greek)

57. Pažymėtina, kad net etimologiškai žodis tarpkultūriškumas (priešdėlis „inter“ + žodžio kultūra darinys) vaizduoja šį savitarpio mainų ir sąveikos simbolį, kuris įgyvendinamas, kai skirtingų kultūrų žmonės susisieja ir bendrauja.

estetika, šeimos vaidmeniu individo gyvenime, teisingumo jausmu, humoro jausmu, gyvenimo prioritetais, asmeninėmis svajonėmis ir siekais. Aukščiau išvardytų elementų supratimo lygis rodo žmogaus kultūrinės kompetencijos lygį; tokia kompetencija yra vertinga globėjo darbe su nelydimais nepilnamečiais, kurie paprastai turi kitokią nei jo paties kultūrinę kilmę.

Konkrečiau kalbant apie skirtingus nelydimų vaikų kultūrinius kontekstus akivaizdu, kad šeimos vaidmeniui ir struktūrai, vertybėms, suvokimui ir gyvenimo būdai daro įtaką įvairūs socialiniai, religiniai, ekonominiai ir kiti veiksniai. Globėjas turi nustatyti ir atsižvelgti į suvokimą, požiūrį ir praktiką, kurį lemia vaiko kilmės šalies kultūrinis ir socialinis kontekstas. Šios ypatybės yra jo kasdieninės praktikos, sąveikos ir bendravimo su vaiku pagrindas, taip pat bet kokio ilgalaikio sprendimo ar sprendimų priėmimo pagrindas.

Tarpkultūrinis bendravimas

Tarpkultūrinį bendravimą galima veiksmingai pasiekti šiais trimis etapais⁵⁸, kada globėjas turėtų: a) atpažinti nelydimo vaiko jo / jos standartizuotus modelius, vertybes ir elgesį; b) išmokyti nelydimo vaiko standartinius modelius, vertybes ir „elgesio kodeksus“; ir c) atpažinti, kaip vaikas reaguoja į situaciją, kai atsiranda kultūrinis skirtumas, ir sustiprinti tokių situacijų „kultūros valdymą“. Tai gali būti pasiekta nustačius, kokių mastu žmogus gali prisitaikyti ir susitaikyti su situacija, ir paaiškindamas tai vaikui jam suprantamu būdu. Kultūros tarpininkas šiame procese gali vaidinti svarbų vaidmenį, ypač sklandžiai derinant ir harmoningai integruojant vaiką į priimančią bendruomenę; pavyzdžiui, kai kuriose šalyse / kultūrose rankos paspaudimai yra labai dažni, kai du žmonės (nepriklausomai nuo lyties) susitinka pirmą kartą, tačiau kitose rankos paspaudimai tarp moters ir vyro yra nepriimtini; taigi gali būti, kad globėjai padavus ranką berniukui jis atsisako pakartoti gestą; tai būtų nepatogus momentas abiem, nebent jie suprastų, kodėl kiekvienas iš jų elgiasi ar taip reaguoja.

Taigi, svarbiausi globėjo kasdienės praktikos aspektai yra jo / jos *tarpkultūrinė kompetencija*⁵⁹ ir *tarpkultūrinio bendravimo įgūdžių* turėjimas⁶⁰, tokių kaip kultūrinės įvairovės suvokimas ir pagarba jai, taip pat *kultūrinės empatijos*⁶¹

58. CONNECT project (2014). A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child, pp. 28-29

59. Stier, J. (2006). Internationalisation, intercultural communication and intercultural competence. *Journal of Intercultural Communication*, Issue 11

60. Perry, L.B. & Southwell, L. (2011). Developing intercultural understanding and skills: models and approaches, *Intercultural Education*, 22:6, 453-466

61. Rasoal, C., Eklund, J., & Hansen, E. M. (2011). Toward a conceptualization of ethnocultural empathy. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 5(1), 1-13

ugdymas, pagal kurią globėjas yra atsakingas už kultūrinio atotrūkio tarp savęs ir nelydimo vaiko pašalinimą.

Migracijos kontekstas ir tarpkultūrinės problemos⁶²

Tolesniuose punktuose nagrinėjamos įvairios su vaiko kultūrine kilme susijusios problemos, visų pirma susijusios su vaikais, kurių šeima gyvena kilmės arba kitoje Europos šalyje. Bet kokių atveju reikia rimtai apsvarstyti vaikų patirtį tiek šeimos viduje, tiek už jos ribų, nes jie turi įtakos dabartiniams jų priimtiems sprendimams ir jų ateities siekiams.

Vaikas dėl įvairių priežasčių⁶³ yra priverstas palikti savo kilmės šalį savo iniciatyva arba savo šeimos raginimu. Trumpai tariant, pagrindinės priežastys, dėl kurių vaikas bėga, yra: būsto ir artimųjų netekimas kovojant, šeimos narių, kurie buvo vaiko globėjai, įkalinimas, žmogaus teisių pažeidimai, vaikui kylanti grėsmė dėl narystės tam tikroje socialinėje grupėje⁶⁴, šeimyninis smurtas, kerštas dėl žemės ginčų ir (arba) šeimos garbės klausimų, skurdas ir medicininės priežiūros nebuvimas. Taip pat teisinio statuso neturėjimas, išnaudojimas dirbant, prekyba žmonėmis, priverstinės santuokos ir bendri žmogaus teisių pažeidimai yra trumpas, bet esminis sąrašas priežasčių, dėl kurių vaikai nusprendžia palikti savo gyvenamąją vietą, nesvarbu, ar tai jo / jos kilmės šalis, ar tarpinė šalis jų sunkioje kelionėje.

Vaikas gali būti atskirtas nuo savo šeimos dėl susiklosčiusių aplinkybių arba dėl savo ar šeimos noro. Priverstinio šeimos atskyrimo priežastys gali būti šios: stichinės nelaimės, finansinių lėšų trūkumas visiems šeimos nariams pabėgti kartu, žiaurus bent vieno šeimos nario atsiskyrimas ar mirtis kelionės metu, įkalinimas, vaiko ar kito šeimos nario įtraukimas į (para)karines grupuotes ar gaujas, tapimas prekybos žmonėmis ir (arba) pagrobimo auka. Tuo pačiu net ir savanoriškas vaiko atskyrimas nuo šeimos, ieškant geresnės ateities, gali turėti panašų poveikį vaikui. Tėvai, mokantys už savo vaiko kelionę į Europą, tikisi šviesesnės savo vaiko ateities ar geresnių gyvenimo sąlygų ir (arba) jo / jos finansinio įnašo ir (arba) kad jis / ji susitiks su kitu šeimos nariu, jau gyvenančiu Europos šalyje, kuris gali prižiūrėti vaiką. Globėjas, kuris galbūt

62. CONNECT project (2014). A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child

63. UNHCR (1994). Refugee children guidelines on protection and care, Geneva: UNHCR;

UNHCR (1996). Guidelines on Working with Unaccompanied Children, Geneva: UNHCR;

UNHCR & IRC (2011). Field Handbook for the implementation of the UNHCR BID Guidelines.

64. Žiūrėti: UNHCR Guidelines on international protection: "Membership of a particular social group" within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees (2002). Galima rasti: <https://www.unhcr.org/3d58de2da.pdf> Specialiai apie vaikus galima rasti: UNHCR Guidelines on international protection: Child Asylum Claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees (2009). Galima rasti: <https://www.unhcr.org/publications/legal/50ae46309/guidelines-international-protection-8-child-asylum-claims-under-articles.html>

yra patyręs visiškai kitokią vaikystę, turi į visas šias aplinkybes atsižvelgti.

Vaikas gali būti patyręs žiaurių situacijų, kurios padarė didelę įtaką jo gyvenimui. Globėjas turėtų į tai atsižvelgti, siekdamas užmegzti veiksmingą bendravimą, pagrįstą abipuse pagarba ir vertinimu. Tai nereiškia, kad vaikas turi turėti brandos savarankiškai priimti pagrįstus gyvenimo sprendimus arba kad jam / jai nereiškia jokios paramos, veikiau tai, kad globėjo ir vaiko bendravimas turėtų būti adekvatus jo patyrimui, pvz. paauglys berniukas kelionės metu susidūrė su didžiulėmis negandomis ir jas įveikė, todėl šiuo metu elgiasi kaip stiprus ir savimi pasitikintis suaugęs vyras; tokiu atveju globėjas turėtų išmintingai elgtis su juo ne kaip su „vargšu mažu vaiku“, o gerbti jo nueitą ilgą kelią (pažodžiui ir metaforiškai) ir sugebėjimą išgyventi.

Ypač žiaurus atskyrimas nuo šeimos, ekstremalių pavojų patyrimas kelionės metu, netinkamos gyvenimo sąlygos, jau nekalbant apie ilgalaikį, bet laikiną buvimą priimančiojoje šalyje arba naujo gyvenimo pradžią galutinėje paskirties šalyje, sutrikdo nelydimo vaiko gyvenimo kultūrinį tęstinumą. Be abejo, vaiko prisitaikymas prie naujų sąlygų prisideda prie atsparumo vystymosi, o jo kasdienio gyvenimo, mąstysenos ir elgesio pokyčiai vaidina pagrindinį vaidmenį viso jo vystymosi metu. Vaikas, susidūręs su nauju gyvenimu, dažnai patiria didelį nerimą, baimę ir savo gyvenimo kontrolės praradimo jausmą. Visas migracijos procesas (prieš kelionę, kelionės metu ar kitu adaptacijos laikotarpiu priėmimo šalyje), ypač nelydimiems vaikams, yra ypač stresinė situacija, kuri gali sukelti didelį nerimą ir net paveikti jų psichinę sveikatą⁶⁵. Be to, nelydimas vaiko susidūrimas su kita kultūra priimančiojoje šalyje gali turėti įtakos jo psichosocialiniam vystymuisi, nes svarbios jo tapatybės dalys (kalba, religija, šeimos struktūra, vertybių ir įsitikinimų sistema, lyčių santykiai) yra vystomos visiškai naujame kontekste ir palyginti su kilmės šalimi, dažnai visiškai priešingomis sąlygomis.

Praktiškai globėjas gali patirti situacijų, kurias spręsti bus gana sudėtinga. Pateikiami keli orientaciniai pavyzdžiai:

Vaiko šeima gali nepatvirtinti pasirinkimų, kuriuos jis / ji daro būdamas svečioje šalyje, būdamas toli nuo artimos šeimos ir platesnio socialinio tinklo, todėl gali kilti rizika, kad vaikas gali būti savo šeimos atstumtas, šeima gali manyti, kad jos interesai yra svarbesni negu vaiko. Tokie „prieštaringi“ pasirinkimai gali būti: lankymas mokykloje, priimančiosios šalies kalbos ar kitų užsienio

65. BABEL (2010) Cultural Awareness Tool – understanding cultural diversity in mental health (in Greek).

kalbų mokymasis, įsitraukimas į svarbią vaiko raidai ugdomąją ir pramoginę veiklą, neatidėliotinių veiksmų planavimas, gyvenimo plano sudarymas siekiant kartu su globėja nustatytų tikslų. Visa tai apibūdins nelydimo vaiko ir jo / jos šeimos (jei tokia bus) ryšius bei bendrą požiūrį, kurio vaikas laikysis dabar ir ateityje.

Didelė dalis nelydimų vaikų, atvykstančių į Europos šalis, patiria didelį šeimų spaudimą siekti „vakarietiškos svajonės“ ir geresnės ateities. Dažnai didžiausia šeimos viltis yra galima finansinė vaiko buvimo Europoje nauda. Tokiais atvejais vienintelis nelydimo vaiko tikslas yra finansinė pagalba šeimai, dedant visas jo pastangas ir atmetant bet kokius kitus planus, kurie gali nukrypti nuo šio tikslo, pavyzdžiui, lankyti mokyklą ar kitus švietimo užsiėmimus. Be to, bet koks vaiko teisinio statuso atmetimas (pvz., neigiamas sprendimas tarptautinėje apsaugos paraiškoje) gali sukelti didžiulius neigiamus jausmus vaikui, kuris gali intensyviai reaguoti; pvz. pabėgti išgyvenamosios vietos, susisiekti su kontrabandininkais dėl nelegalaus pervežimo į kitą šalį, susižaloti. Tokios reakcijos dažnai kyla dėl gėdos jausmo prieš savo šeimą, nes jis „nesugebėjo“ įgyvendinti savo tėvų siekių⁶⁶.

Kai kuriuos vaikus šeimos gali priversti palikti savo bendruomenę ar šalį dėl bausmės už jų paniekinimą, pvz. dėl vaiko seksualinės orientacijos. Šeimos garbė⁶⁷ yra kultūrinis aspektas, vyraujantis konservatyviose visuomenėse ir tradicijose. Nelydimų vaikų bendravimas su žmonėmis ir socialinėmis sistemomis Europos šalyse, kuriose šeimos garbė ir vertybių sistema nenustato panašių apribojimų ar praktikos, gali vaikams sukelti dilemą – „apginti“ šeimos garbės sampratą ar nepateisinti šeimos lūkesčių vietoje jų teikiant prioritetą asmeniniams vaiko pasirinkimams. Kai kurie vaikai vengia pasakoti tėvams apie gyvenimą, kurį jie gyvena priėmimo šalyje, bijodami, kad tėvai nusivils ir gėdijasi. Vaikai gali būti iš šalių, kuriose gali būti ribojama teisė į saviraišką, asmenybės ugdymą ir apsisprendimą, ypač kai tai susiję su vaikais. Tai gali būti susiję su „mes“ kultūra, dažniausiai aptinkama ne vakarų bendruomenėse, o ne su „aš“ kultūra, kuri paprastai siejama su „vakarietiškomis“ bendruomenėmis. Be to, akivaizdu, kad vaikai dažnai šeimoje ir visuomenėje turi labai žemą statusą ir turi vykdyti šeimos reikalavimus, susijusius su aprangos pasirinkimu, mokyklos lankymu, vedybomis ir užimtumu. Be to, kartais tikimasi, kad mergaitės gerai mokysis mokykloje – tol, kol tėvai leis lankyti mokyklą – ir taip pat padės tvarkyti namų ūkį. Jų judėjimas ne namuose yra ribotas, ypač lyginant su berniukais. Šeima

66. CONNECT project (2014). A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child, chapter 3.

67. CONNECT project (2014). A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child, p. 9,37

gali priversti mergaites tuoktis ankstyvame amžiuje⁶⁸, o tiek berniukai, tiek mergaitės gali būti priversti tuoktis arba susižadėti nustatyta tvarka. Vaikų teisės, įtvirtintos VTK, gali būti nepakankamai gerbiamos.

Nepaisant to, vaikai taip pat gali išreikšti bendrą nepasitikėjimą specialistais ar priimančiosios šalies nacionaline sistema. Vienas šios komplikotos situacijos aspektų gali būti susijęs su sveikata ir medicinine priežiūra. Pastebėta, kad vaikai, taip pat suaugusieji, kilę iš kitokios „sveikatos kultūros“ nei priimančiosios šalies, gali nepasitikėti Vakarų sveikatos priežiūros ir medicinos personalu (gydymo būtinumas, vaistų rūšis, griežtas pasninkas, nekreipiant dėmesio į pavojų sveikatai). Tačiau nepasitikėjimas taip pat gali būti akivaizdus kasdieniuose vaikų santykiuose su globėjais ir dažnai kilti iš kultūrinio, religinio ir socialinio suvokimo (pvz., lyčių stereotipų).

Lyčių vaidmenys yra problema, kuri neišvengiamai iškyla vaiko ir globėjo sąveikos metu, ypač jei globėja yra moteris. Vaikai, ypač maži berniukai, gali nenorėti pasitikėti moterimi, išskyrus motiną ar tetą. Tuo pačiu metu paaugliai berniukai gali būti labai drovūs bendraudami su moterimi globėja; dėl tos pačios priežasties jie gali net vengti akių kontakto ir labai nenoriai kalbėti. Panašiai, mergaitės gali bijoti laisvai kalbėti su globėju vyru. Vis dėlto tai galima išspręsti ir pagarbos bei supratimo galima pasiekti paaiškinus globėjo vaidmenį. Kitas veiksnys, turintis didelę įtaką vaiko gyvenimo būdai, apibrėžiančiam jo pasaulėžiūrą ir neišvengiamai nulemiantis jo veiksmus, yra religija. Globėjas visada turėtų atsižvelgti į vaiko religinę kilmę, nes tai padės jam nustatyti vaiko elgesio poreikius ir priežastis, pvz. atsižvelgti į vaiko mitybą; žinoti tinkamiausią susitikimo laiką (ne tada, kai jis / ji lankosi mečetėje ar bažnyčioje, ne anksti ryte, kai nevalgo per Ramadaną); mergaitė, būdama ligoninėje ar net labai šiltomis dienomis, nesijaučia patogiai be hidžabo prieš berniukus ar vyrus; labai jaunas berniukas, matydamas reklamą su moterimis bikinio maudymosi kostiumėliuose ir yra šokiruotas.

Tarpkultūriškumas ir globėjo vaidmuo

Anot Berry, žmonės, gyvenantys skirtinguose kalbiniuose ir kultūriniuose kontekstuose nei tas, kuriame jie užaugo, linkę naudoti keturias akulturacijos strategijas⁶⁹. Tai integracija, asimiliacija, atskyrimas ir atskirtis. Pirma, *integracija* reiškia vertybių ir įsitikinimų, kuriuos vaikas jau turi iš savo kilmės šalies, išsaugojimą kartu su priimančios šalies vertybių ir įsitikinimų įgijimu.

68. CONNECT project, 2014, A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child, chapter 3

69. Berry, J. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: an International Review*, 46, pp. 5-68

Antra, *asimiliacija* reiškia kultūrinį praradimą, t. y. asmens tapatybės, kaip apibrėžta jo kilmės grupėje, praradimą ir kasdienines kultūrinių susidūrimų varžybas. Trečia, *atskyrimas* reiškia asmens kilmės šalies kultūrinių elementų išlaikymą ir bet kokios sąveikos su kitomis kultūromis vengimą. Galiausiai, *atskirtis* reiškia procesą, kurio metu išvengiama bet kokios kultūrinės sąveikos, nesvarbu, ar tai būtų asmens kilmės šalies, ar priimančiosios šalies kultūra. Vaiko šeimos mentalitetas dažniausiai nulemia požiūrį, kurio vaikas laikysis būdamas priimančiojoje šalyje. Nepaisant to, asmenys migraciją išgyvena skirtingai intensyviai.

Globėjas turėtų būti informuojamas apie svarbiausias jo globojamų vaikų kultūrinės ypatybes, siekiant, kad jiems būtų suteikta geriausia įmanoma pagalba. Normalu, kad vaikas svyruoja tarp dominuojančios priėmimo šalies kultūros ir harmoningo abiejų kultūrų suderinimo. Iš tikrųjų vaikai gali būti pasimetę, nes dažnai yra kilę iš kolektyvistinės kultūros („mes“), tuo tarpu individualistinė kultūra („aš“) labiau paplitusi keliose Europos šalyse. Vaikas gali jausti, kad laikydamasis savo kultūrinio suvokimo ir vertybių jis palaiko ryšį su savo praeitimi, o jo dabartis pasižymi skirtingomis sąlygomis ir modeliais.

Neišvengiamai globėjas neoficialiai imasi mediatoriaus vaidmens tarp priėmimo šalies ir vaiko kultūros. Profesionalus (tarp) kultūrinis mediatorius šias pastangas palengvina. Pastarojo kompetencija ir patirtis praktinių klausimų srityje padės globėjui suprasti specialias vaiko kultūrinės ypatybes. Iš esmės globėjas turėtų žinoti apie vaiko kultūrinės, socialinės ir šeimos aplinkybes, jam kylančius pavojus ir sunkumus. Tokiu būdu jis galės geriau suprasti vaiko situacijos pažeidžiamumą, susidaryti aiškų vaizdą apie jo auklėjimą ir socialinės aplinkos, iš kurios jis / ji kilo, specifiką, tai veiksniai, kurie yra labai svarbūs priimant sprendimus dėl vaiko interesų.

Be to, laikydamasis vaiko teisės dalyvauti kultūriniame gyvenime ir išsaugoti kultūrinį identitetą, globėjas privalo užtikrinti, kad vaikas, jei to nori, būtų informuotas apie tos pačios kilmės šalies vietos bendruomenės, vietinės kilmės šalies kavines, pramogas ir užsiėmimus, etninės bendruomenės susibūrimus ir visa kita, kas susiję su vaiko kultūrinėmis tradicijomis ir yra šalia nelydimo vaiko gyvenamosios vietos. Tipiškas (netyčinis) vaiko integracijos⁷⁰ į priėmimo šalį pavyzdys yra laipsniškas ribotas jo / jos gimtosios kalbos vartojimas; paprastai taip nutinka, jei vaikas nebendrauja su asmenimis iš tos pačios kilmės šalies, su kuriais jis ta kalba nuolat kalbėtų. Prasmingai ir teise

71. Paraphrasing Leibniz. See Losonsky, M. (2006). Linguistic turns in modern philosophy. The evolution of modern philosophy (series). Cambridge University press, p. 60

pagrįstai integracijai reikia išsaugoti vaiko gimtąją kalbą ir kartu stengtis patobulinti priimančiosios šalies kalbos ir papročių žinias ir įgūdžius. Pažymėtina, kad atsižvelgiant į tai, kad asmens kalba atspindi jo kultūrinę ir socialinę tapatybę⁷¹, vaiko mąstysena gali būti taip netiesiogiai įtakojama.

Panašiai globėjas turi užtikrinti būtiną „erdvę“, kurios reikia vaikui, norinčiam išsiugdyti ir išlaikyti jo / jos kultūrinius bruožus. Pirmiausia to galima pasiekti informuojant vaiką apie jo teises, kaip antai teisę į saviraiškos laisvę, apsisprendimą praktikuoti savo religiją, taip pat laikytis savo vertybių ir įsitikinimų tol, kol jie nevaržo kitų asmenų teisių ir neprieštaruoja priimančios šalies įstatymams. Svarbu, kad priėmimo šalies kontekstas (vertybės, įsitikinimai ir įpročiai) būtų gerai paaiškintas. Mokykla, kaip svarbi vaiko gyvenimo dalis, yra pagrindinė vaiko integracijos stiprinimo ir supažindinimo su vietos bendruomene vieta. Globėjas, kuris yra nelydimo vaiką orientuojantis asmuo, yra atsakingas už bendradarbiavimo atmosferos sukūrimo mokykloje, ypač su mokyklos personalu, skatinimą, o tai yra atspirties taškas įvairovei. Globėjas stengiasi užtikrinti ir vienodai ginti vaiko galimybes mokytis ir gerbti mokyklinį gyvenimą, tinkamai paruošdamas vaiką ir patraukdamas atsakomybėn kiekvieną, kuris pažeidžia vaiko teises. Be to, globėjas taip pat turėtų informuoti vaiką apie valstybines tarnybas ir nevyriausybinės organizacijas, į kurias jis gali kreiptis – su globėjo pagalba – kad galėtų skųstis ir apsaugoti nuo rasistinio smurto ar bet kokio pobūdžio teisių pažeidimo atvejų.

Apibendrinant, pagrindinis globėjo rūpestis turėtų būti palengvinti vaiko integraciją į priimančiosios šalies visuomenę, išsaugant jo paties kultūrinę tapatybę. Iš esmės to galima pasiekti ne tik informuojant vaiką apie jo teises ir pareigas, bet ir apie suvokimą, elgesį, kasdienius įpročius, papročius ir priimančiosios šalies tradicijas. Kadangi darniai integracijai į vietos bendruomenę reikalingas tvirtas psichosocialinis vaiko vystymasis, to galima pasiekti tik vaiką skatinant dalyvauti veikloje, palaikančioje jo kultūrinį identitetą, jei to jis / ji nori. Tai daryti padeda veiksmingas bendravimas, pasižymintis abipuse pagarba, noru ir galėjimu aptarti šias problemas, globėjui ir vaikui veikli bendrai, pavyzdžiui, einant į filmus pramogų centre, kur būna daug vaikų, lydint vaiką į muziejus ir einant į vaiko kilmės šalies virtuvės restoranus. Taip ši „tarpkultūrinė kelionė“ galiausiai prisidės prie vaiko interesų gynimo.

71. Paraphrasing Leibniz. See Losonsky, M. (2006). Linguistic turns in modern philosophy. The evolution of modern philosophy (series). Cambridge University press, p. 60

3. PASITIKĖJIMO RYŠIO TARP GLOBĖJO IR VAIKO KŪRIMAS

Norint, kad su globėjas užmegztų pasitikėjimu, supratimu ir pagarba pagrįstus santykius, vaikas turi žinoti, tiksliai yra globėjo funkcijos, ko iš globėjo tikėtis ir ko nesitikėti.

Ko globėjas nedaro – santykių ribų nustatymas

Globėjo ir vaiko santykiai yra ir turi būti apsaugotas kaip ypatingas santykis, atskiras ir atskirtas nuo visų kitų santykių abiejų jų gyvenime. Ypač svarbu, kad pirmiausia globėjas suprastų ir vėliau padėtų vaikui suprasti, kad:

- Globėjas nėra tėvas
- Globėjas nėra draugas

Globėjas nėra gydytojas

nors jo / jos santykiai su vaiku gali būti panašūs į visas tris santykių kategorijas. Labai svarbu, kad globėjas „mokytų“ savo paties pavyzdžiu nuo pat pradžių vaiką – tai yra norimas ir tinkamas santykių modelis – kad jų bendradarbiavimas būtų funkcionalus ir veiksmingas. Konkrečiau:

Globėjas nėra tėvas: globėjas turi užpildyti kai kurias spragas, kurias palieka tėvų nebuvimas, bet jokių būdu negali pakeisti tėvų. Santykis tarp tėvo ir vaiko visada apima tam tikrą psichologinį susiliejimą. Tai reiškia, kad tėvas ir vaikas vienas kitam yra tokie „artimi“, kad dažnai prarandamos abiejų savęs ir individualumo ribos. Tai, kad tėvai kalbėdami apie savo vaikus, sako „mes“ yra būdingas pavyzdys: „Mes išlaikėme egzaminą“; „Mes sergame“. Globėjas turi visais būdais vengti šių spąstų ir nepamiršti, kad jo santykiai su nepilnamečiu iš esmės yra laikini ir tikslingi. Jam / jai gali tekti reguliariai įsigilinti į globėjo funkcijų ir pareigų aprašymą, siekiant sustiprinti savo pažintinį ir racionalų, o ne emocinį požiūrį. Pernelyg emocingas požiūris gali lemti objektyvumo ir

neutralumo, reikalingo globėjo pareigoms atlikti, praradimą. Jis / ji taip pat turi būti atidus ir įvertintų savo jausmus nepilnamečio atžvilgiu – tai procedūra, kuri gali tapti kriterijumi nustatant, ar jis / ji pradeda “susilieti” su nepilnamečiu, ar ne. Pavyzdžiui, jei globėjas jaučiasi piktas ar nusivylęs nepilnamečiu, akivaizdu, kad jų santykiai pradeda nukrypti nuo reikiamo santykių modelio.

Globėjas nėra draugas: globėjas, nepriklausomai nuo to, ar jis / ji nori, ar ne, de facto nėra lygus santykiuose su nepilnamečiu dėl savo amžiaus ir vaidmens. Visi suaugusieji, dirbantys su vaikais dėl savo žinių, pareigų ir / arba valdžios, dėl darbo ar įgaliojimų pobūdžio, yra pasitikėjimo pozicijoje su savo globojamais vaikais, t. y. viena šalis turi galią ar įtaką kitai⁷². Tai jokiu būdu negali būti suvokiama kaip neigiamas dalykas, nes šios dvi savybės, atskiriančios globėją nuo nepilnamečio, yra būtent tai, kas leidžia globėjui nepilnamečiui padėti. Nepilnamečiai labai gerai žino, kad jo santykiai su globėju nėra santykiai tarp bendraamžių, net jei jis / ji dėl kokių nors priežasčių nori išbandyti ribas. Jei globėjas pasitiki savimi ir savo kvalifikacija, jis galės vykdyti savo įgaliojimus be jokių dvejonų ir dėl to nepilnametis jį / ją priims ir bendradarbiaus net tada, kai jo / jos norai prieštarauja jo / jos interesams. Globėjui gali tekti priimti sunkius sprendimus, ir jis / ji turi pasitikėti savimi, kad jis / ji tikrai „žino geriau“, kad įtikintų nepilnamečį pasitikėti juo / ja. Neabejotina, kad globėjas turi informuoti nepilnamečį apie su juo susijusius klausimus ir prašyti jo nuomonės bei rimtai jį atsižvelgti. Nepaisant to, kaip jau minėta, pagrindinė globėjo užduotis yra užtikrinti nepilnamečio interesus, kurie ne visada sutampa su nepilnamečio norais. Vaikams ir paaugliams būtinas suaugęs tėvas ar globėjas, nes jauni žmonės linkę veikti impulsyviai, juos lengvai įtakoja bendraamžiai arba nerealūs pažadai ir lūkesčiai, todėl tikėtina, kad jie negalės priimti geriausių sprendimų. Todėl turi įsitraukti suaugusieji, realistiškai aptarti galimybes ir stengtis juos nukreipti geriausio sprendimo link. Globėjui gali tekti su nepilnamečiu net susiginčyti, grąžinti jį / ją į tikrovę ir stengtis įtikinti tu, kas jam geriausia. Ir net jei nepilnametis nėra įtikintas, globėjas turi laikytis savo pagrįstos nuomonės dėl jo / jos interesų.

Globėjas nėra gydytojas: nelydimas nepilnametis iš esmės yra pažeidžiamos gyventojų grupės dalis. Iki to, kol vaikui ar paaugliui paskiriamas globėjas, jis / ji jau yra patyręs daug traumų. Jo santykiai su globėju gali būti pirmasis sveikų santykių ir bendravimo pavyzdys kurį jis patyrė per ilgą laiką tarpą, o jei

72. „Santykis tarp suaugusiojo ir vaiko ar jaunuolio negali būti lygus santykis“. „Suaugusieji yra atsakingi už tai, kad nelygi jėgų pusiausvyrą nebūtų naudojama asmeniniam pranašumui ar pasitenkinimui“. Daugiau informacijos rasite Tameside Metropolitan Borough Saugaus darbo praktikos gairės suaugusiems, dirbantiems su vaikais ir jaunimu: <https://www.tameside.gov.uk/ChildProtection/Guidance-for-adults-who-work-with-children-and-1>

globėjas sugeba pelnyti jo / jos pasitikėjimą, nepilnametis gali norėti „užkrauti“ daugiau nei santykiei su globėju leidžia. Net jei ankstesnė globėjo profesinė patirtis, pvz., psichologo, leistų jam / jai spręsti bet kokias psichologines ir emocines problemas, traumas ar kita, ką nepilnametis jam atskleidžia, globėjas turi vėl nustatyti ribas, o ne pasiduoti „gelbėtojo sindromui“. „Jis / ji nepasitiki niekuo, tik manimi“ – tai narciziniai spąstai, kurių globėjas turi išvengti žiūrėdamas logiškai ir vėl grįždamas prie savo nustatytų funkcijų ir pareigų. Jei šis pasitikėjimas yra tikras ir tvirtas, o globėjas pasitiki savimi ir savo sprendimais, yra sudarytos būtinos sąlygos, kad jis / ji galėtų veiksmingai nukreipti nepilnamečius pas specialistą, kuris galės jam suteikti pagalbą pagal poreikį.

Globėjo profesinė patirtis gali būti „apsaugos tinklas“, kuris neleidžia globėjams pažeisti ar leisti pažeisti ribų santykiuose su nepilnamečiu. Net ir savanorių globėjų atveju svarbu, kad jie prisimintų, jog savanoriškas darbas apima visus reikalavimus mokamam darbui ir atsakomybę; vienintelis skirtumas yra tas, kad savanorio darbas nėra apmokamas.

Pagrindiniai veiksmingo bendravimo principai – ką daryti ir ko nedaryti

Bendraujant su nepilnamečiu, globėjas turėtų nepamiršti ir taikyti pagrindinius, bendravimą palengvinančius principus:

Daryti	Nedaryti
Paaiškinkite, aiškiai nurodykite vaidmenis, taisykles ir ribas	Nelaikykite nieko savaime suprantamu dalyku
Mokykite pavyzdžiu ir patarinėkite nepilnamečiui	Nepamokslaukite
Pasidalinkite savo veiksmų planu	Nežadėkite pažadų, jei nesate tikri, kad galėsite ištesėti
Kuo labiau stenkitės	Nebandykite būti gelbėtoju
Įtikinėkite	Neleiskite pažeisti savo asmeninių ribų
Sutelkite dėmesį į teigiamas ir stiprias asmens ir sistemos savybes	Nesureikšminkite silpnybių ir „kalčių“
Dalyvaukite ir būkite pasiekiamas	Neverskite, neprimeskite elgesio
Būkite atsakingas už savo veiksmus	Nekaltinkite savęs dėl nepilnamečio elgesio ir / arba minčių ir emocijų
Reikalaukite pagarbos ir įprasto mandagumo	Nesmerkite nepilnamečio minčių ir emocijų
Sukurkite ir išlaikykite teigiamą emocinį klimatą	Nenaudokite emociškai įkrautų žodžių, pvz., „geras blogas“, „sąžiningas nesąžiningas“, „teisingas neteisingas“
Stebėkite ir aprašykite	Per daug nepreziuruokite
Pripažinkite kultūrinius skirtumus ir jų keliamus iššūkius	Nekritikuokite nepilnamečio kultūrinių ypatumų, vertybių ir įsitikinimų
Visada turėkite galvoje geriausius nepilnamečio interesus	Nebandykite nepilnamečiui tiesiog patikti

Vertinant nepilnamečio įsipareigojimus santykiuose

Žmonių sąveika nėra tikslusis mokslas. Yra keletas pagrindinių visuotinių principų ir gairių, bet ne garantijų. Sėkmingiems santykiams reikalingas abipusis įsipareigojimas ir, kita vertus, nuolatinis prisitaikymas. Globėjo – nepilnamečio santykiuose abi šalys turi įsipareigoti ir būti sąjungininkės, tačiau globėjas turi būti nuolat atidus ir pakankamai lankstus, kad galėtų veikti savo nuožiūra, priklausomai nuo nepilnamečio dalyvavimo ir įsipareigojimo lygio. Žinoma, gali būti, kad nelydimi nepilnamečiai bus įtarūs, priešiški ir apimti prieštaringų jausmų, ypač pirmuose susitikimuose. Globėjas turi dėti pastangas būti objektyviu ir pasikliauti patikimais, pagrinde nežodiniais nepilnamečio elgesio aspektais, kurie gali būti patikimi rodikliai:

→ **Prieinamumas:** Ar nepilnametis paprastai reaguoja į globėjo komunikacijos iniciatyvas (telefono skambučius, tekstus, apsilankymus)? Ar jis / ji yra lengvai prieinami susitikimui asmeniškai?

→ **Patikimumas:** Ar nepilnamečiai dalyvauja paskirtuose susitikimuose? Ar jis / ji paprastai atvyksta laiku?

→ **Komunikacijos iniciatyvos:** Ar nepilnametis rodo iniciatyvą susisiekti su globėju (telefonu, tekstu ar kitais)? Ar jis / ji užduoda globėjui klausimų?

→ **Pagarba globėjo vaidmeniui – santykių ribos:** Ar nepilnametis kreipiasi į globėją tinkamai (naudodamas globėjo nurodytą vardą ir (arba) pavadinimą)? Ar jis / ji gerbia taisykles ir ribas, kurias pirmuose susitikimuose aiškiai nurodė globėjas? Ar jo / jos neverbalinis elgesys yra tinkamas?

Galimų globėjo ir vaiko bendradarbiavimo sunkumų pavyzdžiai

Nepriklausomai nuo nepilnamečio įsipareigojimo lygio, gali būti, kad vaikas bus linkęs elgtis problemiška ir tai gali sukelti sunkumų globėjui ir jo santykiui su nepilnamečiu. Šie pavyzdžiai daugiausia susiję su paauglių elgesiu:

Vaikas išgyvena periodą, kurio metu atrodo, kad jis akiai puola, atakuoja globėją, „sistemą“, viską ir visus. Jis gali bandyti šantažuoti ar grasinti. Tokio nepilnamečio globėjas neturėtų pabandyti įtikinti nepilnamečio ar įsivelti į apseitimą argumentais. Jis / ji turėtų klausytis nepilnamečio, pripažinti jo jausmus, bet neskatinti ir (arba) nepriimti priešiško išreiškimo. Globėjas turėtų stengtis, kad diskusija būtų nukreipta į kitus, svarbesnius klausimus. Jei nepilnametis išlieka priešišku ar agresyviu, globėjas turi baigti susitikimą. Itin svarbu, kad globėjas nereplikuotų vaikui ir nepriekaištautų vaikui dėl „balso“ pakėlimo. Priešingai, globėjas turi reaguoti dar labiau „žemindamas“ savo balsą.

→ **Penkiolikos metų berniukas atsisakė bendradarbiauti su globėja, jei ji nepirko jam reikalingų daiktų (naujas mobilusis telefonas, batai ir t.t.).** Jei globėjas reikalavimui pasiduoty, berniukas niekada nustotų prašyti daugiau, taip būtų sukurtas visiškai nesveikas elgesio modelis ne tik su globėju, bet ir su visais, kurie bando jam padėti. Globėjas turėtų prisiminti, kad jo vaidmuo yra padėti šiam jaunam berniukui valdant jo impulsus ir parodyti jam, kad jis iš santykių su globėju gaus daugiau naudos nei momentinė nauda. „Tai, ko manęs prašote, nėra mano pareigos. Galiu pabandyti padėti jums gauti kai kuriuos norimus dalykus, galbūt ne naujus ar tuos modelius, kurių norėtumėte, aš pasistengsiu. Bet aš nesiruošiu to jums nusipirkti. Atminkite, kad esu čia jums padėti ir aš galiu jums padėti kitais būdais. Jei nenorite bendradarbiauti, negaliu jūsų priversti, bet norėčiau, kad jūs persigalvotumėte“ būtų tinkamas atsakymas.

→ **Kitas paauglys bandė grasinti savo globėjui:** „Jei DABAR negausine man prieglobsčio ir leisite mane iš čia išgabenti, vėliau pasigailėsite“. „Suprantu, kad esate nusivylęs ir piktas, ir jūs turite pagrindo tokiu būti. Bet jūs neturite teisės man grasinti ir aš negaliu to leisti. Dabar jus palieku ir rytoj (vėliau / kitą savaitę) grįšiu, tikiuosi, kad tada būsite šiek tiek ramesnis“.

Vaikas gali per daug stengtis gauti visą globėjo dėmesį ir padaryti globėjui gerą įspūdį. Globėjas turėtų atpažinti komplimentus ir tęsti, lyg nieko neįvyko. Jei nepilnametis atkakliai tęsia, globėjas gali aiškiai apibrėžti santykių ribas.

→ **17 metų berniukas vadina savo globėją „mama“ (abu tėvai gyvi).** Jis teigia, kad ji yra vienintelė, kuri rūpinasi juo ir ją visuomet kaip tik įmanoma giria. „Džiaugiuosi, kad jums patinka mūsų bendradarbiavimas ir dėkoju, kad taip sakote. Tai yra mano darbas, ir aš tikrai džiaugiuosi tuo, bet mes čia esame ne kalbėti apie mane. Taigi, atgal prie mūsų veiksmų plano“.

Vaikas gali bandyti užmegzti pernelyg artimus draugiškus santykius su savo globėju. Tai yra sunkus santykių taisyklių ir ribų nesilaikymo atvejis. Jis / ji fantazuoja, kad yra ypatingas ir atleidžiamas nuo taisyklių, taikomų kitiems. Globėjas elgtis labiau standartiškai, kad atgrasytų nepilnametį nuo tokio elgesio ir ypač atsargus, kad savo elgesiu nesųstų prieštarų žinučių, kurios galėtų būti neteisingai interpretuojamos.

→ **Septyniolikmetis berniukas nuolat kviečia savo globėją „papelėti“.** „Dėkojame už skambinimą, bet dabar negaliu kalbėti. Jei nėra nieko skubaus, galėsime pakalbėti per mūsų numatytą susitikimą“.

→ ***Paauglė mergina stengiasi susidraugauti su savo globėju ir nuolat sako komplimentus ir kviečia, apsipirkti (kavos / užkandžių ir pan.) kartu. „Man jūs labai patinkate ir aš noriu jums padėti, bet tapti draugeliais nėra tinkamas būdas tai padaryti“.***

Vaikas gali sureikšminti savo nesėkmes ir nesutelkti dėmesio į „čia ir dabar“. Globėjas neturėtų pabandyti nepilnamečio paguosti. Jis / ji gali klausytis, ką nepilnametis nori pasakyti, bet turi likti ramus ir susitelkęs, užjausdamas savo neverbaliniu elgesiu, galbūt pasiūlydamas nosinę ir (arba) stiklinę vandens.

→ ***Septyniolikos metų mergina, gyvenanti nakvynės namuose, nuolat skundžiasi dėl nesėkmių ir kad niekas ja nesirūpina. Iš tikrųjų yra gerai organizuotas dirbančių su jos byla, padedančių specialistų tinklas. „Man labai gaila, kad taip jaučiatės. Ar norėtumėte, kad aš surengčiau susitikimą su nakvynės namų psichologu?“***

→ ***Keturiolikos metų berniukas atsisako lankyti mokyklą, teigdamas, kad Graikijoje jam ir kitiems nėra jokių perspektyvų. „Aš labai atsiprašau, kad taip jaučiatės“ visada tinka panašiais atvejais. „Tačiau dabar jūs esate įstrigę Graikijoje ir tai yra vienintelis būdas pabandyti tai pakeisti, nors tai ir sunku. Norėčiau, kad jūs pabandytumėte. Jei po kelių savaičių (2 mėn., ir kt.) niekas nepasikeis į gera, aptarsime šį klausimą ir pagalvosime, ką dar galime padaryti“.***

Vaikas gali naudoti savo ligas ir (arba) traumines patirtis (kartais net įsivaizduojamas) norėdamas šokiruoti ir sukrėsti globėją, nesąmoningai siekdamas vis daugiau dėmesio, laiko ir privilegijų. Manipuliuojantis nepilnametis gali papasakoti siaubingas jo / jos istorijos detales, kartais norėdamas globėją išvesti iš pusiausvyros. Globėjas gali užjausti, bet nepilnamečiui nebūtų naudinga pamatyti globėjo akyse siaubą. Manipuliuojantis nepilnametis gali naudoti „durų rankenos efektą“, išlaikydamas šokiruojantį pareiškimą paskutinei minutei, išėjimo metu. Kai kurie pareiškimai turi būti sprendžiami nedelsiant, ypač jei kam nors gresia pavojus, tačiau jei durų rankenos efektas kartojasi pernelyg dažnai, globėjas gali baigti posėdį, sakydamas, kad tai pernelyg svarbus dalykas, kad jį aptarti atsistojus, ir kad tai bus aptarta kito susitikimo metu.

→ ***Nakvynės namuose gyvenantis nepilnametis, pasibaigus susitikimams su globėju, nuolat praneša apie skausmą įvairiose kūno dalyse ir prašo nakvynės namų personalo paskambinti globėjui, kad jis nepilnametį***

nugabentų pas gydytoją. Jo medicininiai tyrimai visada geri ir nepilnametis teigia, kad jaučiasi geriau. „Noriu pasikalbėti su jumis apie skausmus, kuriuos jaučiate po mūsų susitikimų. Manau, kad jums reikia pagalbos, bet čia nei aš, nei gydytojas negalime padėti. Noriu, kad jūs apsilankytumėte pas psichologą ir galėtumėte iš tikrųjų pasikalbėti apie tai, kas su jumis atsitiko.“

Vaikas taip pat gali patikrinti globėjo ryžtą ir įsipareigojimus nebendraudamas. Jis / ji dažniausiai yra įskaudintas, išgąsdintas ir nepasitikintis, atsisako kalbėti ir (arba) stengtis. Globėjas turėtų pasistengti išlaikyti neutralų požiūrį j nebendruojantį nepilnametį, iš jo per daug nereikalauti, tačiau aiškiai parodyti, kad jis / ji nepasiduoda ir yra pasiruošęs padėti. Šiuo atveju labai svarbi kantrybė, nepilnamečiui reikia palikti laiko ir erdvės, kad jis galėtų įgauti pasitikėjimo globėju, ir užmegztų su juo santykius.

→ **Nelydimų nepilnamečių nakvynės namuose gyvenantis vaikas atsisakė kalbėti su paskirtu globėju.** Globėjas, bendradarbiaudamas su nakvynės namų prižiūrėtojais, per mėnesį daug kartų užsuko į nakvynės namus, kiekvieną kartą pasisveikindavo su vaiku ir stebėdavo jo reakciją. Galiausiai vaikas sugebėjo atverti, o po to jų bendradarbiavimas buvo beveik pavyzdinis.

Kai kurie paaugliai dažnai bando su savo globėju flirtuoti. Jie globėjui sako komplimentus, menkinančias užuominas ir „nepadorius“ anekdotus. Paprastai bandantis flirtuoti vaikas „žaidžia suaugusiuosius“ bandydamas provokuoti. Jis / ji gali užimti netinkamą kūno padėtį, pabandyti sėdėti per arti globėjo ir ieškoti progų jį / ją paliesti. Kartais nepilnamečiai bando globėjui atvirai meilintis. Tokio elgesio negalima ignoruoti, nes globėjo tylėjimas gali būti aiškinamas kaip sutikimas. Globėjas turėtų pabandyti atkurti suaugusiojo ir nepilnamečio naudodamas nepiktybišką humorą, jokiū būdu neparodydamas, kad tai jam patinka ar tai jį šokiruoja. Šiuo atveju svarbu, kad apie tai žinotų koks nors kitas asmuo. Globėjas turėtų išsamiai užfiksuoti tokius atvejus ir kuo greičiau pasikalbėti su savo vadovu ar prižiūrinčiu asmeniu.

→ **Septyniolikos metų berniukas savo globėjai sako komplimentus, kviečia ją išgerti kavos ir aiškiai nurodo, kad gali ja „gerai pasirūpinti“.** „Taip kalbėti su savo globėju negalima. Man tai nepatinka. Sėsk į savo vietą ir papasakok kaip tau sekėsi?“

Bet kuris nepilnametis bet kuriuo metu gali pradėti elgtis vienu ar kitu pirmiau aprašytu būdu. Su tokiu elgesiu susitvarkyti globėjui gali padėti globėjo

pasitikėjimas savimi, kuris padeda išvengti nusivylimo ir parodyti reikiamą stabilumą ir kantrybę. Pernelyg sudėtingais ir atkakliais atvejais globėjas turėtų nedvejoti prašyti pagalbos savo vadovo ir (arba) psichikos sveikatos / elgesio eksperto.

4. STANDARTIZUOTI PRADINIAI SUSITIKIMAI

Pirminių globėjo ir nepilnamečio susitikimų gairės

Globėjas yra koordinuojantis vaiką asmuo, ir dėl to aišku, kad jo vaidmuo iš esmės skiriasi nuo kitų specialistų vaidmens. Idealiu atveju jis yra tas asmuo, kuris užmezga sveikus ir pagarba grindžiamus santykius su vaiku ir atstovauja jam visais klausimais, atsižvelgdamas į vaiko interesus.

Toliau pateikiamos gairės ir patarimai, kas galėtų būti aptariama per pirmuosius globėjo ir vaiko susitikimus. Atsižvelgiant į pirmųjų susitikimų tikslus, poreikį būti lanksčiam ir atsižvelgti į sąlygas, su kuriomis susiduria vaikas, globėjas gali per pirmuosius susitikimus kreiptis į vaiką savo paties pasirinktu būdu.

Susitikimai gali vykti vaiko gyvenamojoje aplinkoje arba kitur, atsižvelgiant į tai, kas geriausia kiekvienam vaikui. Kai vaikas su globėju pradeda jaustis patogiau, gali būti labai gera idėja susitikti ne gyvenamojoje aplinkoje, nes tokie susitikimai su globėju gali palengvinti vaiko susipažinimą su priimančios šalies bendruomene ir integraciją į ją.

Pirmas susitikimas

Laikas	Globėjas turėtų aplankyti nepilnametį kuo greičiau po paskyrimo jo gyvenamojoje vietoje, net jei nėra vertėjo.
Tikslas	Globėjas, norėdamas informuoti nepilnametį apie savo paskyrimą, turi pateikti jam bazinę informaciją ir pradėti kurti teigiamą emocinį klimatą, kuris bus pagrindas globėjo ir nepilnamečio tarpusavio

	ryšiams. Net pirminis neverbalinis bendravimas gali būti svarbus ateities bendradarbiavimui.
Procedūra	Globėjas prisistato nepilnamečiui ir pateikia turimą spausdintą medžiagą jo gimtąja kalba (informacinį lapelį, globėjo ID) ir užrašo kito jų susitikimo laiką. Globėjas turėtų likti su nepilnamečiu, kol jis / ji susipažins su medžiaga.
Įrankiai	Lankstinukai „Globa trumpai“, „Globėjo ID“, „Kitas susitikimas“, susitikimo ataskaitos lapas.
Patarimai	Negalima pervertinti savo elgesio. Vaikai jaučia nesaugumą ir dirbtinumą. Šypsokitės ir prisistatykite, net jei nepilnametis nesupranta jūsų kalbos. Ištieskite ranką rankos paspaudimui, bet nereikalaukite, jei vaikas nereaguoja. Jei vertėjo nėra, susitikite trumpam. Dabar nepilnametis turi jūsų vaizdą ir jūsų santykių pagrindas jau pradėtas kurti.

Antras susitikimas

Laikas	Įvadinis susitikimas turėtų būti pakartotas, kai tik bus vertėjas. Po to susitikimai turėtų būti suplanuoti bent kartą per savaitę, net jei nėra praktinių klausimų, kuriuos reikėtų spręsti.
Tikslas	Tinkamai prisistatykite ir išdėstykite pirmąsias santykių taisykles bei ribas.
Procedūra	Globėjas vėl prisistato. Asmeninės informacijos, kuria jis / ji dalinsis su nepilnamečiu, kiekis daugiausia priklauso nuo globėjo, kiek informacijos jis mano tinkama pateikti. Tačiau jis / ji turi suteikti nepilnamečiui pakankamai informacijos, kad sudarytų žmogišką ir suprantamą profilį, tuo pat metu parodydamas nepilnamečiui prisistatymo pavyzdį. „Mano vardas Mary Smith, aš esu psichologė ir mėgstu virti bei vaikščioti su savo šunimis“ gali užtekti pasiekti tuos tikslus ir užmegzti pokalbį. Globėjas turėtų iš karto paaiškinti, kad jis / ji gali nepilnamečio paklausti ko nors kito, tačiau jei klausimas yra per daug asmeniškąs arba jis

nenori atsakyti dėl kokių nors priežasčių, jis / ji gali tai paaiškinti – tai galioja ir nepilnamečiui. Tuomet globėjas gali paklausti nepilnamečio, ką jis / ji norėtų papasakoti apie save.

Antroje susitikimo pusėje globėjas turėtų dar kartą pristatyti lankstinuką ir globėjo ID ir paaiškinti jų turinį nepilnamečiui. Nepilnmetis turi suprasti globėjo vaidmens esmę ir kokio bendradarbiavimo iš jo / jos tikimasi.

Galiausiai globėjas taip pat turėtų spręsti praktinius klausimus ir kartu su nepilnamečiu pradėti rengti pirmąjį veiksmų plano projektą.

Jrankiai

Lankstinukai „Globa trumpai“, „Globėjo ID“, „Kitas susitikimas“, susitikimo ataskaitos lapas.

Patarimai

Skirkite šiam susitikimui pakankamai laiko, tačiau neleiskite jam užsitęsti. Pusantros valandos turėtų pakakti. Nepamirškite, kad nepilnamečiui tai kelia stresą, o jūs nenorite jo / jos emociškai išsekinti. Jei yra neatidėliotinų klausimų, suplanuokite antrą susitikimą kitai dienai. Susilaikykite nuo pažadų, išskyrus tai, kad padarysite viską, kad padėtumėte nepilnamečiui pagal savo kompetenciją. Pasibaigus susitikimui, padėkokite nepilnamečiui už jo laiką ir bendradarbiavimą ir priminkite jam apie kitą jūsų susitikimą.

Trečias – penktas susitikimai

Laikas

Bent kartą per savaitę ar net dažniau, jei yra spręstinių klausimų.

Tikslas

Sukurkite teigiamą emocinį klimatą ir išspręskite su bet koku „sunkiu“ elgesiu susijusius sunkumus.

Procedūra

Visi susitikimai turėtų prasidėti trumpu „apšilimu“ ir pasibaigti „atvėsimu“. Tai reiškia, kad globėjas turėtų skirti pakankamai laiko pasikalbėjimui, net po to, kai santykiai ir bendradarbiavimas jau yra nusistovėję. Jam / jai gali tekti tam skirti minimaliai laiko, tačiau jis / ji turėtų atsiminti, kad tai yra svarbi

	<p>jo / jos santykių su nepilnamečiu dalis.</p> <p>Globėjas turėtų toliau rengti veiksmų planą kartu su nepilnamečiu, nes tai gali padėti nepilnamečiui realistiškesnį tikrovės vaizdą ir nepilnamečio lūkesčius priartinti prie tikrovės.</p>
Įrankiai	Lankstinukas „Kitas susitikimas“, susitikimo ataskaitos lapas.
Patarimai	Tai laikas išspręsti santykiuose bet kokias galimas „problemas“. Nebandykite visko išspręsti savarankiškai ir per daug nelaukite, pasikonsultuokite su savo vadovais ar kitais ekspertais.

Šeštasis ir tolesni susitikimi

Laikas	Bent kartą per savaitę ar net dažniau, jei yra spręstinių klausimų.
Tikslas	Suteikti sistemingą praktinę ir emocinę paramą nepilnamečiui.
Procedūra	Tikimasi, kad šiuo metu dauguma elgesio / santykių problemų bus išspręstos, ar bent jau minimalizuotos. Vargu ar viskas bus tobula, tačiau, praėjus mėnesiui po paskyrimo, globėjas turėtų pajusti, kad jis / ji tikrai daro savo darbą. Dabar laikas, kai globėjas gali šiek tiek atsipalaiduoti, pavyzdžiui, organizuoti užklausinę veiklą sau ir nepilnamečiui.
Įrankiai	Lankstinukas „Kitas susitikimas“, susitikimo ataskaitos lapas.
Patarimai	Ramybę globėjo ir nepilnamečio santykiams gali atnešti laikas, tačiau, atsižvelgiant į nepilnamečio teisinių, biurokratinių ir kitų klausimų situaciją, jis taip pat gali sukelti neviltį, nusivylimą ir įniršį. Stenkitės būti pasirengę netikėtiems sunkumams, nesijaudinkite ir nepykite. Žiūrėkite į problemas kaip į normalų reiškinį, ženkite žingsnį atgal ir jas spręskite. Ir dar, nedvejodami kreipkitės pagalbos.

Raktažodžiai: objektyvumas, neutralumas, kantrybė, stabilumas, nuovokumas, ramumas, įvairovės supratimas.

5. SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESAS

Atskiri nelydimų vaikų sistemos dalyviai ir komponentai turi būti parengti ir įgyvendinami užtikrinant sistemingą, koordinuotą ir tvarų veikimą. Individualūs specialistai ir dalyviai turi bendradarbiauti pritaikant tarpdisciplininį požiūrį, veiksmingo sprendimų priėmimo procesų pagalba pasiekti tvarius ir nuolatinius, geriausius vaiko interesus atitinkančius sprendimus. Kiekviena agentūra ar specialistas savo žiniomis turi prisidėti ir tokiu būdu globėjui padėti priimti veiksmingus sprendimus ir kartu su globėju turi užtikrinti vaiko teises. Įvairių agentūrų bendradarbiavimas planuojant atvejų vadybą, tiriant galimus sprendimus, reguliarius vertinimai ir apklausų susitikimai, atvejo planų rengimas, stebėjimas ir tolesnių procedūrų vykdymas bei atvejų aptarimas sukuria „profesionalų saugų tinklą“, kuris palaiko vaiką vykstant atvejo vadybai.

Bendra darbotvarkė, užduotys, (atsakingai) platinama informacija, detalus vaidmenų ir atsakomybės pasidalinimas bei standartizuotos procedūros turėtų būti suderintos su visais subjektais (globėjais, socialiniais darbuotojais, stovyklų ir nakvynės namų prižiūrėtojais, rūpintojais, vertėjais, pedagogais, psichologais, gydytojais ir medicinos darbuotojais, teisininkais, teisiniais atstovais, pasienio darbuotojais, Prieglobsčio ir migracijos tarnybų pareigūnais ir kt.) ir visose kitose srityse, kurias apima atvejų vadyba (pvz., tapatybės nustatymas, vertinimo procedūros, šeimos paieškos ir susijungimas)⁷³. Vaikas dalyvauja visuose sprendimuose, kurie jį / ją liečia ir paveikia, ir kuriuose jo / jos geriausius interesus būtina atsižvelgti pirmiausiai⁷⁴.

73. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017) Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action. Galima rasti: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>.

74. Taip pat žiūrėkite „Pagrindiniai globėjų standartai“, ypač rodiklius pagal 1–2–4–6 standartus. Galima rasti: <http://www.corestandardsforguardians.com/images/11/279.pdf>.

Įsitikinkite, ar vaikas supranta, kad būtina veikti pagal jo / jos geriausius interesus. Padėkite vaikui suprasti, kad jų nuomonė yra svarbi. Kaip jo / jos globėjo, jūsų darbas yra užtikrinti, kad jis / ji galėtų dalyvauti jį / ją veikiančiose procedūrose. Informuokite vaiką, kad jo / jos nuomonė bus laikoma svarbia, bet nebūtinai bus vieninteliu lemiamu veiksmu⁷⁵.

Norėdami padėti vaikui suprasti geriausio intereso vertinimą, galite su jais aptarti šiuos elementus:

- kai suaugusieji ir valdžios institucijos priima sprendimus, jie turi atsižvelgti į tai, kaip jų sprendimai paveiks vaiką;
- vertinant vaiko interesus, reikia atsižvelgti į vaiko pažiūras, nuomones ir platesnius poreikius;
- į jų interesus bus atsižvelgta priimant kasdienes sprendimus ir vykdant formalesnes procedūras;
- įgyvendinant geriausius vaiko interesus, reikia veikti ne tik kaip globėjui ar teisininkui, bet reikia atsižvelgti ir į kitų subjektų (gydytojų, socialinių darbuotojų, mokytojų) atsiliepimus. Paaiškinkite vaikui, kas ir kokių būdu turi dalyvauti.

5 sprendimų priėmimo etapai

Sprendimų priėmimo proceso standartizavimas gali labai palengvinti globėjo darbą, sumažindamas jo / jos nerimą ir suteikdamas jam galimybę patikinti pagrįstą sprendimą. Tai ypač svarbu, nes, viena vertus, tai užtikrina, kad priimtas sprendimas yra šiuo laiku priimtinausias, ir, kita vertus, visa dokumentacija suteikia apsaugos priemonės, net jei galutinis rezultatas nėra pageidautas.

Visada yra galimybė, kad sprendimas gali nepasiteisinti, net jei globėjas atliko „teisingus“ veiksmus. Gali būti nuspėjamų veiksmų, todėl svarbu, kad globėjas to nepamirštų. Vaiko požiūrio pasikeitimas, staigus atsisakymas bendradarbiauti, sunki sveikatos būklė, prieštaravimas įstatymams, nepateisinamas paslaugų teikimo sutrikimas ar įstatymų pakeitimai yra prielaidos, su kuriomis susidūrė kuris nors globėjas. Kiekvienas iš šių aspektų gali būti nuspėjamas veiksnys ir gali kelti pavojų net pačių tiksliausių – esamuoju laiku – sprendimų ir bylos valdymo sėkmei.

75. CoE (2018) How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, Strasbourg: Council of Europe Publishing, p. 87.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, siūlomi šie sprendimų priėmimo etapai:

1. Diskusijos su nepilnamečiu asmeniu: globėjas, prieš priimdamas bet kokį sprendimą, atsižvelgia į vaiko prašymus ir nuomonę. Tai negali būti globėjui privaloma, tačiau būtina, kad nepilnametis jaustųsi išklaustas. Tokiu būdu jis / ji pajus, kad jam / jai skiriamas pagrindinis proceso dėmesys ir kad globėjas juo rūpinasi. Taip jis / ji gali labiau bendradarbiauti bendraudamas su globėju, taip pat gali teigiamai vertinti sistemą, šalį ir patį save.

2. Bendradarbiavimas ir dalijimasis informacija tarp nepilnametį pažįstančių globėjų / ekspertų: ypač svarbu, kad globėjas turėtų daug informacijos ir išsamią vaiko poreikių bei situacijos apžvalgą. Tai leis jam / jai įvertinti, ar nepilnamečio siekiai yra realistiški ir ar jiems gali būti suteikta tinkama svarba sprendžiant dėl jo / jos ateities. Diskutuodamas su vaiku galbūt gerai pažįstančiais, arba turinčiais specialiųjų vaiko poreikių apibrėžimo žinių, globėjais ir / arba ekspertais, globėjas turi sugebėti užtikrinti, kad bet koks priimtas sprendimas atitiks vaiko poreikius ir aplinkybes bei suteiks būtiną vaiko apsaugą.

3. Geriausių interesų įvertinimas – tikslų nustatymas: šiame etape globėjas turėtų sugebėti tinkamai įvertinti nepilnamečio interesus. Remdamasis šiuo vertinimu, jis / ji nustato tikslus, kuriuos turėtų pasiekti sprendimas. Tuo remdamasis, jis / ji priima sprendimus.

4. Veiksmų plano atnaujinimas: remdamasis priimtu sprendimu, globėjas turi tiksliai apibrėžti veiksmus, kurių jis ir / arba nepilnametis turės imtis, kad jį įgyvendintų. Šiame etape globėjui labai naudinga nustatyti kontaktinius asmenis, su kuriais jis / ji dirba vaiko byloje, ir surinkti reikiamą kontaktinę informaciją. Taip pat aukščiau nurodytų veiksmų laiko ir galutinis sprendimo įgyvendinimo planavimas yra būtini tam, kad globėjas atitinkamai sudarytų savo dienos tvarkaraštį.

5. Nepilnamečio informavimas: net jei įgyvendinant sprendimą nepilnamečiui nereikia dalyvauti ar nereikia nedelsiant bendradarbiauti su nepilnamečiu, globėjas privalo jį informuoti, pirma, nes tai vaiko teisė, ir, antra, siekiant užmegzti teigiamus ir pasitikėjimu grindžiamus santykius (kaip aprašyta pirmame žingsnyje). Šiame etape, ypač jei sprendimas, kurį jis priėmė, neatitinka išreikštų nepilnamečio norų, globėjui gali tekti paaiškinti ne tik kodėl jis priėmė tą sprendimą, bet ir kodėl negalėjo atsižvelgti į konkrečius jo / jos norus. Žvilgsnis į realybę yra būtinas net tada, kai tai nėra malonu.

Nepilnamečiui turėtų būti leista pareikšti savo nepasitenkinimą. Jei globėjas jaučiasi tikras dėl savo sprendimo, jis gali išlikti stabilus ir pozityvus vaiko atžvilgiu, išverti vaiko nusivylimą ir padėti jam jį įveikti.

6. FIZINĖS IR PSICHINĖS SVEIKATOS PROBLEMOS

Nelydimi nepilnamečiai paprastai yra neturtingi ir jiems reikalinga apsauga. Jie dažnai patiria traumų, nuostolių, nusivylimo, bijo dėl savo šeimų ir ateities. Jei jie patiria ir psichopatologiją, jų apsaugos poreikiai automatiškai padidėja. Šiuos vaikus labiau pažeidžia ne pabėgėlio ar migranto tapatybė, o jų išgyvenamos stresinės situacijos⁷⁶. Patiriama streso padariniai gali būti sumažinti vaikui teikiant būtinas saugumo ir socialinės paramos paslaugas. Globėjo paskyrimas yra tokios paramos dalis.

Vaiko vystymosi stadijos nuo gimimo iki pilnametystės

Globėjui, globojančiam nelydimą nepilnametį, kuris netekęs šeimos priežiūros ir galbūt tinkamos pirminės sveikatos priežiūros, žinios apie vaiko skirtingų vystymosi etapų pagrindines savybes gali būti labai vertingos. Žinant tipišką vystymosi eigą, globėjas, tikėtina, sugebės aptikti nukrypimus, reikalaujančius tolesnio specialisto įvertinimo ir laiku tam vaiką nukreipti.

Šio skyriaus tikslas - suteikti pagrindines žinias, kurios gali leisti globėjui holistiniu būdu, biologiniu, emociniu ir psichologiniu bei socialiniu lygmeniu suprasti raidos eigą, atpažįstant tipiškus, numatomus ar „normalius“ amžiaus etapus. Bet koks reikšmingas nukrypimas nuo šios eigos gali būti laikomas pagrindu intensyvesnei stebėsenai arba siuntimui pas specialistus. Kadangi dauguma nelydimų nepilnamečių, kurie pavedami globai yra paaugliai, ypatingas dėmesys skiriamas šiam vystymosi etapui.

76. World Health Organisation, Regional office for Europe, Mental Health and Psychosocial Support for Refugees, Asylum Seekers and Migrants on the Move in Europe: A multi-agency guidance note. Copenhagen: WHO-EURO, 2015. Galima rasti: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0009/297576/MHPSS-refugees-asylum-seekers-migrants-Europe-Multi-Agency-guidance-note.pdf?ua=1.

Reikėtų pabrėžti, kad patyrę rimtų trauminių išgyvenimų vaikai, kaip ir dauguma nelydimų nepilnamečių, turėtų atsilikti ir / arba regresuoti vystymosi stadijose, kaip aprašoma toliau. Tai laikoma daugiau ar mažiau normaliu reiškiniu ir nebūtinai reiškia, kad yra koks nors sutrikimas. Dažnai tokie atvejai po vaiko gyvenimo sąlygų normalizavimo greitai ir įspūdingai pagerėja. Globėjas turi aptikti bet kokį vystymosi atsilikimą ar regresą ir pasitelkdamas atitinkamus ekspertus pabandyti nustatyti jų priežastis, suplanuoti tinkamiausią vaiko priežiūros schemą, kuri nebūtinai turi būti griežtai terapinė.

1. Naujagimiai ir maži vaikai (0-2 metų)

Naujagimiai susiduria su iššūkiu prisitaikyti prie aplinkos, kuri labai skiriasi nuo buvusios nėštumo laikotarpiu. Pirmaisiais gyvenimo mėnesiais svarbiausią vaidmenį naujagimio gyvenime jam vystantis vaidina motina, tačiau svarbi ir likusi šeima. Todėl šiame etape būtina atkreipti ypatingą dėmesį į pagalbą šeimai ar kūdikio pirminiam globėjui.

Per pirmuosius dvejus metus vaikas turi įsisavinti keletą vystymosi sričių, kurios gali būti svarbiausios jo gyvenime:

→ **Bendravimas ir sąveika su suaugusiais:** Tikimasi, kad kūdikis domėsis savo aplinka, ypač žmogiškąja aplinka. Nuo pat pirmos savaitės naujagimiai sąveikauja su tėvais, ieško jų, atpažįsta jų balsus, klausosi kaip jie kalba ir provokuoja juos bendrauti judesiais ir balsu. Kūdikio susidomėjimo ir / arba reakcijos trūkumas yra rimtas rodiklis, kad kažkas gali būti negerai. Kita vertus, stimulų trūkumas aplinkoje šiame etape, gali turėti rimtų neigiamų pasekmių vaiko vystymuisi.

→ **Emocinių ryšių kūrimas:** per pirmuosius dvejus metus vaikas kuria savo pagrindinius emocinius įrankius. Iš pradžių, nors kūdikis ir atpažįsta motinos balsą ir kvapą, jis dar nesugeba prie jos iš tikrųjų prisirišti, nes jis / ji lengvai pakelia pirminių globėjų pasikeitimą. Prisirišimas prie motinos yra užmezgamas ir išvystomas nuo antrojo iki aštuoniolikto mėnesio, tada tikimasi, kad kūdikis pradės demonstruoti nerimą dėl išsiskyrimo, ir vis labiau nusimins kiekvieną kartą, kai motina bands palikti kambarį, kuriame jie būna kartu. Motinos emocinis atsakas šiame etape yra labai svarbus, todėl būtina rūpintis motinos emocine sveikata ir parama iš jos aplinkos, kad ji galėtų užauginti psichologiškai sveiką vaiką.

→ **Pagrindiniai judėjimo įgūdžiai ir savarankiškas vaikščiojimas:** bendri judėjimo įgūdžiai yra judesiai, susiję su visu kūnu, juos palaiko platus raumenų tonuso koordinavimas. Jie yra būtini, kad vaikas galėtų valdyti savo kūną, judėti ir judinti daiktus. Naujagimiai daugiausia tiriama naujagimių refleksų atžvilgiu, tačiau palaipsniui vaikai pradeda kontroliuoti savo kūną:

- 4 mėnesių jie gali nulaikyti ir judinti galvytę
- 12 mėnesių jie gali savarankiškai sėdėti
- 14 mėnesių jie gali savarankiškai judėti
- 18 mėnesių jie gali stovėti savarankiškai ir vaikščioti su nedidele pagalba
- Tikimasi, kad per 20 mėnesių jie sugebės savarankiškai vaikščioti.

→ **Kognityvinis vystymasis:** bendras kognityvinių įgūdžių, kuriuos vaikas turėtų įvaldyti kiekviename vystymosi etape, skaičius.

■ Tikimasi, kad 9 mėnesių kūdikis suvoks objekto pastovumo idėją, tai yra supratimą, kad objektai ir toliau egzistuoja net tada, kai jų nebegalima matyti ar tiesiogiai jausti.

■ Po 18 mėnesių kūdikis taip pat suvokia asmens pastovumą ir, pvz., gali suprasti, kad motina, kuri slepia savo veidą žaisdama „ku kū“, iš tikrųjų neišnyksta.

→ **Kalbėjimo ir kalbos raida:** Kalbėjimo raida prasideda nuo gimimo ir nesutampa su kalbos raida, nors ir yra būtina kalbos raidos sąlyga. Kalbėjimo vystymasis apima kitos kalbos ir vidinės kalbos, kurią gali perteikti neverbaliniai ženklai, pvz., gestai, išraiškos ir vokalizacijos, supratimą.

■ Bendravimas paeiliui su motina vyksta jau pirmąją kūdikio gyvenimo savaitę ir yra pirmoji pokalbio forma, pokalbio užuomazga ir ankstyvas sveikos kalbos vystymosi ženklas

- 9 mėnesių kūdikiai pradeda guguoti ir reaguoti į savo vardą
- 18 mėnesių:
  - jie sąmoningai naudoja apie 5 žodžius
  - jie supranta ne mažiau kaip 50 žodžių
  - jie rodo pirštais
  - jie reaguoja į paprastus paliepimus
  - jie rodo į pažįstamus veidus ir objektus, kurie yra fiziškai vietoje arba paveikslėliuose.

Vaikų pažangos ir raidos stebėjimas per pirmuosius dvejus metus yra labai svarbūs siekiant nustatyti, viena vertus, genetines anomalijas ir sindromus, kita vertus, prisirišimo sutrikimus. Nukrypimai nuo vaiko komunikacinio / socialinio vystymosi šiame etape gali būti ankstyvieji autizmo spektro sutrikimų požymiai.

2. Priešmokyklinis amžius (2-6 metai)

Ikimokyklinio etapo vaikas turėtų susidurti su pirmaisiais svarbiausiais gyvenimo būdo pokyčiais (dienos priežiūros centras, darželis), kurie yra susiję su pirmaisiais svarbiais atsiskyrimais ir revoliuciniais pokyčiais. Pasiekę „siaubingų dvimečių“ amžių, vaikai įvaldė „ne“ sąvoką ir naudojimą, naudoja ją kiekviena proga ir dažnai pirmuosius konfliktus išgyvena sprogstamai emociškai. Jie išbando savo ir aplinkos ribas, palaipsniui mokosi valdyti savo emocijas ir impulsus.

Šiame etape vaikas turės susidurti su naujais iššūkiais, pavyzdžiui:

→ **Nepriklausomumas kasdieniame gyvenime:** vaikas palaipsniui tobulina savo įgūdžius valgyti savarankiškai naudodamas šakutę ir šaukštą, su nedidele suaugusiųjų pagalba apsirengia ir nusirengia. Tikimasi, kad vaikas, sveikai siekdamas būti nepriklausomu, norės išbandyti šiuos įgūdžius, ir labai svarbu, kad tėvai / globėjai tai leistų, net jei atrodo, kad pradžioje vaikui sunkiai sekasi.

→ **Sfinkterio kontrolė:** Tikimasi, kad vaikas nuo 2,5 metų amžiaus yra pakankamai neurologiškai subrendęs kontroliuoti savo sfinkterius. Vėlavimas kontroliuojant sfinkterius yra priimtinas iki 4 metų amžiaus. Naktinis šlapimo nelaikymas yra priimtinas ir pakankamai dažnas iki mokyklos amžiaus pradžios.

→ **Socialinis žaidimas:** kūdikiai ir maži vaikai žaidžia su suaugusiais, bet ne su kitais vaikais. Jie gali mėgti būti su kitais kūdikiais ir mažais vaikais, tačiau dažniausiai žaidžia „lygiagrečius“ žaidimus, kada kiekvienas vaikas žaidžia tariamai vienas, bet arti ir vizualiai kontaktuodamas su kitais, dažnai su panašiais žaislais. Vaikai dalyvauja komandiniuose žaidimuose ir pradeda užmegzti pirmąsias draugystes po ketverių metų.

→ **Prisijungimas prie bendraamžių grupės:** Net jei kūdikis anksčiau lankė darželį / dienos centrą, labai maži vaikai nesugeba formuoti realių grupių.

Tik po 3,5 metų vaikas gali prisijungti prie bendraamžių grupės, pvz., „tinkamame“ dienos centre ar darželyje, netgi esant nedideliems sunkumams prisitaikant. Vaikas turi išmokti kontroliuoti emocijas ir impulsus, kad galėtų priimti ribas ir laikytis taisyklių, reikalingų prisijungti prie grupės.

Tuo pačiu metu vaikui reikia tobulų jau įgytų įgūdžių, pvz.:

→ **Žodinis bendravimas: Tikimasi, kad baigę vaikų darželį, vaikai galės:**

- Klausytis ir suprasti pasakojimą nuo pradžios iki pabaigos
- Reaguoti į sudėtingus paliepiamus (susidedančius iš dviejų ar daugiau dalių)
  - Suprasti kai kurių žodžių metaforinį naudojimą
  - Aiškiai, tinkamai suformuluojant, naudojant gramatiką ir sintaksę reikšti savo mintis

→ **Bendrasis motorinių įgūdžių lygis:** Tikimasi, kad iki ketverių metų vaikas turi turėti tinkamą pusiausvyrą ir judrumą, kad galėtų savarankiškai judėti įvairioje aplinkoje, vaikščioti ar bėgioti. Nuo šešerių metų vaikas yra „mažas sportininkas“, ir turi sugebėti šokinėti, mesti ir sugauti kamuolį, su juo pataikyti.

→ **Subtilių motorinių įgūdžių lygis:** subtilūs motoriniai įgūdžiai susiję su judesiais, apimančiais mažų rankų ir pirštų raumenų grupių koordinavimą. Subtilūs motoriniai įgūdžiai apima daugybę įgūdžių, kurie yra būtini vaikui sėkmingai atitikti mokykloje gaunamas užduotis, kurias vaikas turėtų sugebėti atlikti iki 6 metų amžiaus:

- Tinkamai laikyti pieštuką
- Kopijuoti paprastas formas
- Užrašyti jo / jos vardą
- Tinkamai naudoti žirkles

Ikimokyklinio amžiaus vaikai turėtų būti dar atidžiau stebimi dėl bet kokių vystymosi sutrikimų, tokių kaip autizmo spektro sutrikimai, galimi intelekto nukrypimai ir kalbos sutrikimai. Bet kokie ikimokyklinio ugdymo prisitaikymo sunkumai turi būti rimtai sprendžiami, nes, jei jie nesprenžiami, jie gali sukelti papildomų mokymosi sunkumų ir neigiamai paveikti vaiko mokyklinį gyvenimą.

3. Mokyklinis amžius (6-11 metai)

Taip pat vadinamas latentiniu laikotarpiu, kuriame lytiniai ir agresyvūs impulsai nurimsta. Vaikas yra integruotas į mokyklos sistemą, kuri užima pirmąją vietą jo / jos gyvenime. Net vaikams, kurie lankė ikimokyklinius užsiėmimus ar darželį, egzistuoja kokybiniai skirtumai, dėl kurių mokyklinis ugdymas labai skiriasi nuo ikimokyklinio ugdymo. Šio vystymosi etapo pagrindinis iššūkis tenka įgūdžių, kurie leis vaikui sėkmingai prisitaikyti prie mokyklos aplinkos, plėtrai ir tobulinimui:

→ **Ribų ir taisyklių laikymasis:** vaikai prisiima tikrus įsipareigojimus tiek mokyklai, tiek šeimai. Jie gali būti atsakingi už savo daiktus, savo kambario valymą, nesudėtingus namų ruošos darbus. Tikimasi, kad jie galės būti gana ramūs mokykloje ir skirti pakankamai laiko namų darbams. Be to, jie mokosi atskirti, kas yra teisinga ir neteisinga.

→ **Socializacija:** vaikai tampa labiau nepriklausomi nuo šeimos ir turi savo gyvenimą ir interesus. Draugystė tampa vis svarbesnė ir šeima turėtų juos skatinti. Vaikai pradeda ugdyti empatiją – gebėjimą suprasti ir priimti kitų žmonių jausmus.

→ **Lyčių tapatybės nustatymas:** Tikimasi, kad mokyklinio amžiaus vaikai spontaniškai nustatys ir prisitaikys prie jų biologinę lytį atitinkančių socialiai priimtinių normų.

→ **Mokymosi įgūdžiai:** Tikimasi, kad vaikai sugebės susidoroti bent su elementariais kiekvienos klasės reikalavimais.

→ **Tolesnis pagrindinių ir subtilių judėjimo įgūdžių tobulinimas:** vaikai išmoksta patogiai ir greitai rašyti, taip pat tobulinami jų sporto įgūdžiai ir pusiausvyra.

→ **Dėmesys:** Tikimasi, kad vaikai galės pakankamai kontroliuoti savo dėmesį, impulsus ir judrumą ir galės prisitaikyti prie mokyklos gyvenimo reikalavimų, mokytis sudėtingų koncepcijų bei įgūdžių. Jie gali organizuoti savo kalbą ir veiksmus bei sutelkti dėmesį į darbą mokykloje.

→ **Konkretus mąstymas:** vaikai ugdo gebėjimą atlikti loginius veiksmus konkrečioms problemoms spręsti. Toks mąstymas leidžia jiems suderinti, diferencijuoti, kategorizuoti ir transformuoti savo protinės veiklos objektus.

Mokyklinio amžiaus metu būtina atidžiai stebėti vaikų prisitaikymą mokykloje ir mokymosi įgūdžius, siekiant laiku pastebėti mokymosi, dėmesio, socialinio prisitaikymo ir psichologines problemas, kurios gali būti susijusios (arba ne) su aukščiau paminėtais dalykais.

Mokyklinio amžiaus metu gali pasitaikyti patyčių reiškinys, kurį reikia bendradarbiaujant su mokykla spręsti kuo greičiau. Visų rizikos ir / arba pažeidžiamumo veiksnių nustatymas ir dokumentavimas yra ypač svarbus, kad suaugusieji tiek šeimoje, tiek mokykloje galėtų būti ypač atidūs, nebūtinai siekiant pašalinti šiuos veiksnis, tai tam tikrais atvejais gali būti neįmanoma, tačiau galima saugoti vaiką nuo bet kokio galimo persekiojimo. Taip pat labai svarbu, kad atsakomybė nebūtų užkraunama vaikui kaip aukai, tai sąžatai, į kuriuos dažnai patenka netgi patys geranoriškiausi tėvai ir mokytojai, patardami vaikui pabandyti stengtis labiau arba „neprovokuoti“.

4. Paauglystė (11-19 metų)

Paauglystės pabaigoje tikimasi, kad jauni suaugusieji įgis visus reikalingus įgūdžius nepriklausomam suaugusiajam. Tačiau tai neįvyksta be tarpinio nesuderinamumo ir konfliktų laikotarpio. Pokyčių lavina paauglystėje gali būti lyginama tik su permainingomis kūdikių amžiuje. Paaugliams reikia apdoroti patiriamus pokyčius ir pasirengti suaugusiųjų gyvenimui. Tai pereinamasis laikotarpis nuo vaikystės iki pilnametystės, atspindėtas paauglių emocijose, mąstyme ir elgesyje, kai vaiko savybės egzistuoja kartu arba sąveikauja su suaugusiojo savybėmis.

→ **Abstraktus mąstymas:** Paaugliai ugdo gebėjimą sprendžiant problemas formuoti hipotezes, net ir alternatyvias, pagal šias hipotezes tikrinti faktus, ir priimti sprendimą. Vis dėlto, nors paaugliai yra „protingi“ kaip ir suaugusieji, jų priimti sprendimai dažnai yra visiškai priešingi sveikam protui. Taip išeina, viena vertus, dėl prasto paauglių impulsų valdymo, ir, kita vertus, dėl jų bendraamžių nuomonės sureikšminimo.

→ **Socialinis vystymasis ir asmeninės tapatybės įgijimas:** Paaugliai pradeda suvokti savo skirtumus nuo savo tėvų ir jaučia poreikį kuo didesnei įvairovei ir sukurti savo asmeninę tapatybę. Tai Eriksono aprašytas procesas, apibūdintas kaip paauglystės „tapatybės krizė“, dažnai skausmingas paaugliams ir jų šeimoms. Paaugliai atsigręžia į savo bendraamžių grupę, dažnai atmesdami šeimos vertybes ir standartus. Ypač šiuolaikinėse Vakarų visuomenėse, kur dažnai dėl tam tikro neapibrėžtumo, susijusio tiek su

brandos laikotarpiu, tiek su paauglių teisėmis ir pareigomis, sukonfliktuojama su savo šeima. Uždarose tradicinėse visuomenėse paaugliai linkę lengviau laikytis savo šeimos aplinkos normų ir vaidmenų modelių.

→ **Seksualinis vystymasis:** Tikimasi, kad paaugliai bus intensyviai suinteresuoti jų seksualumu, nes jų organizme vyksta hormoniniai pokyčiai. Jie masturbuojasi, eksperimentuoja ir įsitraukia į išsamias diskusijas su bendraamžiais apie savo kūną ir seksą. Tikimasi, kad seksualinė tapatybė bus nusistovėjusi iki paauglystės pabaigos, kai jaunuoliai yra pasiruošę ieškoti seksualinių partnerių ir įsitraukti į intymius ir romantiškus santykius.

Terminas „paauglystės krizė“ apibūdina paauglių patiriamą bendrą vidinio ir išorinio sukrėtimo būklę. Nors nemaža dalis paauglių ją išgyvena sklandžiai ir palaipsniui, dauguma jų šią krizę patiria kaip slepiamą, tylią psichologinę sumaištį arba kaip akivaizdžią išorės krizę, kuri dažnai sukelia konfliktus su aplinka. Be to, krizė visais paauglystės etapais pasireiškia skirtingai.

Ankstyvosios paauglystės (11–14 metų) metu ši krizė gali sukelti:

→ Nuotaikos svyravimus, liūdną nuotaiką, atsiskyrimą: Paaugliai gali skųstis, kad jaučiasi vieniši, kada tuo pačiu metu jie patys stengiasi būti vieni, nuolat neapsisprendžia, dėl savo sunkumų kaltina kitus ir nuolat prieštarauja patys sau. Jei jie nėra visiškai socialiai izoliuojami, ši tendencija paprastai laikoma priimtina, kaip „lengvesnė“ paauglystės krizės versija.

→ Iškreiptas kūno vaizdas: Paaugliai gali jaustis nepatenkinti, gėdytis ar visiškai iškreiptai suvokti savo kūno ar tam tikrų kūno dalių vaizdą. Jie gali vengti pasirodyti, atsakyti sportuoti, dėvėti per didelius ar netinkamus tam sezonui drabužius.

→ Maitinimosi ir mitybos sutrikimai: Paaugliai dažnai linkę persivalgyti, maitintis vienos rūšies maisto produktais ar laikytis ekstremalių dietų. Ankstyvame paauglystės laikotarpyje dažniausiai pasireiškia pirmieji anoreksijos ir bulimijos simptomai.

→ Miego sutrikimai: Paaugliams gali būti sunku užmigti, pabusti ir laikytis savo dienos tvarkės. Jie gali jaustis nuolat pavargę, dirglūs ir nesivaldantys.

→ Fobijos: Fobija yra neracionali ir perdėta objekto ar situacijos baimė.

Paaugliams gali pasireikšti socialinės fobijos įvairioms socialinėms situacijoms ir veiklai, taip pat specializuotos fobijos, kurios dažnai pasireiškia kaip mirties baimė.

Vidurio paauglystėje (14–17 metų) tie patys vidiniai konfliktai gali būti perduodami šiek tiek kitaip. Šiame etape paaugliai:

→ Tampa dirgliais ir familiariais: Paprastai su savo tėvais, mokytojais ir priešinga lytimi. Šis tariamai nepaaiškinamas priešiškus ir reaktyvumas atskleidžia paauglių nepasiruošimą bendraujant su kitais santykius grįsti lygybe, o ne autoritetu ir priklausomybe.

→ Jie atmeta socialines vertybes, laikosi paauglių kultūros elgesio modelių ir vertybių: Be šeimų ir šeimos vertybių, paaugliai taip pat linkę panaikinti ir atmesti visas socialines vertybes. Dažnai jie palaiko ekstremalias ideologijas, priima ne tik elgesio modelius ir vertybes, bet ir vadinamosios paauglystės kultūros aprangos kodą, slengą ir įpročius.

→ Jie elgiasi pavojingai ar / ir įžeidžiančiai: paaugliai, patiriantys įtampą dėl savo vidinio konflikto ir jų bendraamžių, bendrame opozicijos ir reakcijos į šeimos ir socialines vertybes bei normas kontekste, gali įsitraukti į veiklas, keliančias pavojus jų sveikatai: priklausomybes sukeliančių medžiagų ir alkoholio vartojimą, rūkymą, nesaugų vairavimą, rizikingą seksualinį elgesį, piktnaudžiavimą internetu, žodinį ir fizinį agresyvumą.

Vėlyvos paauglystės laikotarpiu (17–19 metų) tikimasi, kad jauni suaugusieji įgis visus įgūdžius, leidžiančius jiems sėkmingai pradėti kitą gyvenimo etapą. Vis dėlto, ypač tais atvejais, kai yra ankstesniais vystymosi etapais neišspręstų psichosocialinių ir emocinių problemų, naujai įgyta autonomija ir nepriklausomybė gali paaugliams kelti riziką, kuriai jie nėra pasirengę.

Stebėjimas visais paauglystės etapais yra labai svarbus norint laiku nustatyti bet kurį iš anksčiau minėtų pavojingo elgesio rūšių. Jei paauglys yra linkęs savo vidinį konfliktą išreikšti tam tikru, keliančiu pavojų psichinei ar fizinei sveikatai būdu, kuo greičiau tai pripažįstama, tuo lengviau būna išspręsti galimą problemą. Dažnai įvairios institucijos ar suaugusieji, kurie atsako už paauglį (pvz., šeima ir mokykla, motina ir tėvas, tėvai ir seneliai), laiku aptinka problemą, bet ima be reikalo kaltinti „kitą šalį“. Tuo pat metu jie dažnai arba demonizuoja, arba visiškai atleidžia paauglius nuo atsakomybės. Nė vienas iš šių požiūrių nepadeda nei paguosti patiriančio krizę paauglio, nei pašalinti

nepageidaujamo elgesio.

Visi dalyvaujantys asmenys turi suprasti, kad krizę patiriantis paauglys kenčia, ir jam / jai reikia pagalbos atgauti emocinę ir psichologinę pusiausvyrą be ekstremalaus elgesio ar vidinių konfliktų demonstravimo. Ekspertų pagalba turėtų būti ne paskutinė priemonė, o prevencinis žingsnis, galintis išgelbėti tiek vaikus, tiek suaugusiuosius nuo daugelio komplikacijų ir didesnių problemų ateityje.

Paauglių seksualumas

Paauglystė yra laikotarpis, kuriam būdingi vaikų organizmą veikiantys biologiniai pokyčiai ir vaikų buvimo vietos socialinės, kultūrinės vertybės bei įsitikinimai. Biologinis veiksnys yra globalus ir neatsiejamas, todėl paauglystė yra visuotinis reiškinys: visi sveiki vaikai, sulaukę 11–14 metų, patirs fiziologinius brendimo pokyčius ir tai paveiks jų psichologinę ir emocinę būklę. Šis pasikeitimas yra susijęs su antrinėmis lyties ypatybėmis ir reprodukcinėmis galimybėmis atsiradimu. Abiejų lyčių asmenų raida yra spartesnė, tačiau tuo pat metu atsiranda seksualinio dimorfizmo reiškinys. Abiem lytims pradeda augti plaukai lytinių organų, pažastų srityse, berniukams taip pat pradeda augti plaukai ant veido. Mergaitėms vystosi krūtys ir joms prasideda menstruacijos. Berniukai mato, kad jų lytiniai organai auga, keičiasi jų balsas, pradeda gamintis sperma. Šie pokyčiai veikia vaikų psichologiją dvejopai: pirma, hormoniniais ir neurologiniais pokyčiais, dėl kurių paauglys pirmą kartą patiria seksualinį potraukį ir susidomėjimą kitu asmeniu, kurie yra genetiškai sąlygoti ir visiškai normalūs. Antra, kataklizminiu vaiko įvaizdžio virsmu ir savęs suvokimo pokyčiais. Taip atsiranda socialinis ir kultūrinis veiksnys. Paauglystės transformacija suprantama ir sąveikauja su kiekvienos visuomenės vertybėmis bei normomis.

Paprastai paauglystėje vaikai visame pasaulyje nori eksperimentuoti ir išreikšti savo seksualumą. Vis dėlto, jų seksualumo (kaip ir suaugusiųjų seksualumo) išraiškai ir supratimui didelę įtaką daro socialiniai, religiniai ir šeimos įsitikinimai, lydintys kiekvieną asmenį jo auklėjimo metu, todėl tokia išraiška gali labai skirtis skirtingose visuomenėse⁷⁷. Paprastai iš konservatyvesnės aplinkos ar iš visuomenių, kuriose paplitę tam tikri stereotipai, kilę nelydimi vaikai veikiausiai turi panašius įsitikinimus, taip pat jaučia kaltę norėdami nukrypti nuo savo auklėjimo ar maištaudami prieš jį. Nors paprastai

77. Parker, A., Russo, M., Sommer, D. & Yaeger, P. (eds) (2018) *Nationalisms and Sexualities*, Routledge Revivals, first published in 1992. New York: Routledge

seksualumas laikomas tabu – tiek vaikui, tiek jo globėjui priimančiojoje šalyje – globėjas turėtų išsakyti galimybę pasikalbėti apie viską, kas liečia vaiką bendrai, o ypač apie seksualumą. Tikėtina, kad paaugliai, nepriklausomai nuo aplinkybių, užsiima tam tikra seksualine veikla, todėl svarbu laiku aptarti šias problemas. Be jokios abejonės, pasitikėjimo ryšio tarp vaiko ir globėjo užmezgimas leis jiems atvirai kalbėti apie tai, kas vaikui gali sukelti problemų, ir ką jis / ji turi žinoti, kad augdamas būtų saugus ir sveikas. Tačiau tai nereiškia, kad globėjas gali ilgam šį pokalbį atidėti.

Globėjas turėtų būti pasirengęs bet kokioms vaiko, taip pat ir savo prieštaravimams ir įsitikinimams, pagrįstiems asmenine vertybių sistema. Suprantama, jei vaikas ar globėjas nesijaučia pasirengęs dalyvauti tokioje diskusijoje, globėjui gali tekti pasiųsti vaiką pas ekspertą, kuris turi pakankamai žinių ir patirties, kad atsakytų vaikui į klausimus ar jam patartų. Praktiškai labai nedaug vaikų imasi iniciatyvos pasidalinti savo mintimis ir rūpesčiais. Daugelis kreipiasi į savo globėją ar kitą koordinuojantį asmenį, kai jau patiria nepageidaujamus simptomus arba supranta, kad prasidėjo nėštumas. Kadangi seksualumo išraiška yra visiškai tikėtina ir normali, už vaikus atsakingi specialistai turėtų būti pasirengę suteikti jiems informacijos, kuri užtikrintų jų teisę į sveiką fizinį ir psichologinį vystymąsi. Paprasčiausias būdas to pasiekti yra informuoti vaiką, kad globėjas jį / ją palaiko, veikia jo / jos interesais, rūpinasi juo / ja ir prireikus kreipiasi į kitus ekspertus.

Svarbūs aptariami klausimai yra kūno pokyčiai, įvaizdis apie save, asmeninės ribos, sutikimas, asmeninė higiena, tai, kad seksas turėtų teikti malonumą, o paaugliai turėtų žinoti apie apsisaugojimo priemones. Globėjas turėtų pasikalbėti su vaiku apie galimas pasekmes, kaip jų išvengti ar su jomis susidoroti. Jis taip pat turi kalbėti apie lytiškai plintančių ligų riziką, apsaugą ir kontracepciją – visada pabrėždamas, kad cheminė kontracepcija neužtikrina apsaugos nuo ligų, taip pat tai, kad jos negalima naudoti nepasitarus su specialistu. Vaikai turi žinoti, į ką atkreipti dėmesį perkant prezervatyvus (tinkamas laikymas, „CE“ ženklas, galiojimo laikas), kaip naudoti prezervatyvą, kad seksas būtų saugus, ir apie tai, kad prezervatyvą naudoti būtina, norint, kad seksualinis gyvenimas būtų malonus ir nerūpestingas. Visa tai būtina aptarti, norint užtikrinti vaikų žmogaus teises. Gali būti periodiškai apsilankoma vaikų gyvenamuosiuose namuose⁷⁸. Būtų labai naudinga, jei profesionalas, spręšiantis šias problemas, būtų tos pačios lyties kaip vaikas ar vaikų grupė,

78. Vertingos gairės pasiekiamos: United Nations Populations Fund - UNFPA puslapyje. Galima rasti: <https://www.unfpa.org/comprehensive-sexuality-education>, taip pat International Planned Parenthood Federation - IPPF puslapyje. Galima rasti: <https://www.ippf.org/youthhub/CSE.html>. Vieną pavyzdį galima rasti: https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sexuality_education.pdf.

tačiau tai nereiškia, kad kitos lyties klausimai turėtų būti neįtraukti. Bet kokiu atveju, globėjas turėtų pareikšti, kad su juo galima šiuos klausimus aptarti.

Pastebėta, kad dauguma vaikų nėra susipažinę su moksliniu požiūriu į seksualumo išraišką. Pavyzdžiui, yra berniukų, kurie pareiškė, kad nenori išeiti iš savo prieglaudos, nes nenori žiūrėti į mergaites, nes, jų manymu, tai yra nuodėmė. Kiti vaikai savo kilmės šeimoms neatskleidžia nieko, kas susiję su jų gyvenimo būdu priimančiojoje šalyje, tai yra, kad jie susidraugauja ar palaiko ryšius su kitais paaugliais, nes, jų manymu, tai yra nukrypimas nuo savo tėvų gyvenimo būdo ir dėl to gėdijasi. Kiti vaikai neturi supratimo apie bendravimo ribas ir tarpusavio sutikimą, o apie tai pradeda galvoti tik po to, kai jiems tai paaiškinama. Kiti vaikai mano, kad masturbacija yra nuodėmė ir kad dėl masturbacijos gali prarasti pajėgumą arba ją sieja su kitomis bausmių formomis. Pranešama, kad paauglys berniukas paprašė kažkokių tablečių kovojant su erekcija, nes, jo manymu, tai buvo gėda ir nuodėmė. Panašu, kad tiek berniukai, tiek mergaitės seksualumą sieja su kalte, kaip prieš kelis dešimtmečius buvo paaugliams kai kuriose Europos šalyse, kuriose dominavo religinė įtaka. Globėjas turi nepamiršti, kad vaikai galvoja kitaip, todėl svarbu pabandyti su vaikais pasikalbėti šiais klausimais. Globėjas taip pat turėtų nepamiršti, kad šie vaikai, galbūt pirmą kartą, čia yra vieni – be savo šeimos, be priežiūros, be ribų ir taisyklių, kurias nustato jiems artimi žmonės. Jie staiga gyvena be priežiūros tarp daugelio kitų – tokios situacijos jie niekada anksčiau nėra patyrę. Be to, nelydimi vaikai, kaip ir dauguma paauglių visame pasaulyje, dalijasi informacija ir klausimais dažniausiai su savo bendraamžiais ar internetu, todėl dažnai vadovaujasi klaidinga informacija.

Visa informacija, intervencija ir diskusija šiais klausimais turėtų būti teikiama remiantis žmogaus teisėmis ir negali būti grindžiama globėjo ar kito profesionalo baime ar asmeniniais įsitikinimais. Tai turėtų vykti aplinkybėmis, kurios leistų keistis nuomonėmis ir diskutuoti. Visos seksualinės orientacijos turėtų būti laikomos galimomis ir priimtiniomis. Niekas neturėtų laikyti savaime suprantamu dalyku, kad visi žmonės yra heteroseksualūs, nes taip nėra. Vaikams reikia informacijos, kad jie jaustųsi skatinami, išsakytų, kas yra geriausia jų sveikatai ir saugai. Akivaizdu, kad to neįmanoma pasiekti per vieną trumpą diskusiją, reikia ilgalaikio įsikišimo. Vaikai turi suprasti, kad apsauga yra susijusi su abiem lytinio akto šalimis, ir kad tai yra jų teisė. Merginos dažnai mano, kad neturi teisės ko nors reikalauti, todėl joms reikia tikslingesnių ir labiau suderintų pastangų padidinti pasitikėjimą savimi – kaip tai buvo gana įprasta kai kuriose Europos visuomenėse anksčiau. Vaidmenų žaidimas iš esmės gali padėti mergaitėms nustatyti ribas, kuriose jos jaustųsi

patogiai ir saugiai. Ankstyvoje paauglystėje buvo atvejų, kai merginos norėjo turėti lytinių santykių ir, kadangi jų partneris nenorėjo naudoti prezervatyvo, o pačios nežinojo apie apsaugą ir kontracepciją, jos pastojo. Kai jos suprato, kai kurios iš jų mėgino nusižudyti, o kitoms atsirado depresijos simptomai, nes, jų manymu, nėštumas be santuokos sukels didelę gėdą jų šeimai, jei jie apie tai sužinotų, ir nusprendė nėštumą nutraukti.

Taigi globėjas turėtų nepamiršti, kad tiek berniukai, tiek mergaitės jau galėjo patekti į jiems pavojų keliančias situacijas, arba dėl jų teisių ir saugumo pažeidimo jų kilmės šalyje ar kelionės metu, taip pat ir priėmimo šalyje (pvz., berniukas, kuris buvo represuotas savo kilmės šalyje, nes neatitiko vyriškojo stereotipo, nes mėgsta ilgus plaukus ir mėgsta teatrą, dainas ir šokį; arba homoseksualios paauglės, kenčiančios nuo rasistinių išpuolių). Be to, atsižvelgiant į tai, kad vaikų pasirinkimai gali būti nepriimtini jų šeimose ir socialinėje aplinkoje, globėjas turėtų tikėtis, kad tai gali dar labiau kliudyti vaikams laisvai reikšti seksualumą. Globėjas neturėtų reikalauti, kad vaikai nedelsdami nurodytų savo pageidavimus ar pakeistų požiūrį. Globėjas turi paaiškinti vaikui, kad jis / ji turi teisę laisvai reikšti savo asmenybę, patirtį ir išreikšti savo seksualumą, gerbdamas kitų asmenų sveikatą ir asmenines ribas, ir palaikyti vaiką. Be kita ko, vaikai turėtų būti informuojami apie interneto riziką, „atsitiktinius“ pažįstamus internete ir apie tai, kur jie gali kreiptis pagalbos. Jie taip pat turėtų žinoti apie pagalbą, kurią gali gauti, jei patyrė didelės rizikos seksualinius santykius (pvz., profilaktinis ŽIV gydymo kursas iš karto po apkrėtimo rizikos, ŽIV / AIDS, B ir C hepatito testai, medicininė ar psichologinė pagalba). Reikalingas atitinkamas globėjo požiūris, jei vaikas praeityje ar neseniai buvo seksualinio smurto auka.

Kita galinti kilti rimta problema yra susijusi su vaikų prostitucija, kadangi vaikai gali būti prekybos žmonėmis aukos, arba todėl, kad, jų manymu, tai yra būdas užsidirbti pragyvenimui, arba jie nori užsidirbti daugiau pinigų, kad galėtų nusiųsti savo šeimai, nusipirkti daiktų, sumokėti juos pervežusiems kontrabandininkams, padengti paso išdavimo ar lėktuvo bilieto pirkimo išlaidas. Globėjas turėtų žinoti (atsižvelgiant į kiekvienos šalies įstatymus), kad nepilnamečiams draudžiama dirbti viešnamiuose. Be to, nacionaliniai įstatymai nustato aiškią amžiaus ribą, nuo kurios galima duoti sutikimą lytiniam aktui. Jei vaikas yra jaunesnis nei 15 metų, asmuo, kuris su juo užsiima lytiniu aktu, yra baudžiamas⁷⁹. Be to, asmuo, kuris tarpininkauja nepilnamečiui, kad jis galėtų užsiimti prostitucija, taip pat yra baudžiamas, nepriklausomai nuo vaiko amžiaus. Taip pat draudžiama užsiimti lytiniais santykiais su

⁷⁹. Tačiau tai priklauso nuo kiekvienos šalies įstatymų.

nepilnamečiu mainais į bet kokius mokėjimus (pinigais ar natūra), taip pat draudžiama nepilnamečių prostitucija, neatsižvelgiant į vaiko amžių. Taigi tai yra neteisėtas veiksmas, ir vaikams reikia pagalbos bei paskatinimo atsisakyti tokio gyvenimo būdo. Jei vaikas yra prekybos žmonėmis auka, globėjas turi informuoti kompetentingas institucijas, kad nukreiptų vaiką į paramą teikiančias institucijas arba perkeltų jį į saugų prieglobstį ir išgelbėtų vaiką iš tokių pinklių.

Kartais vaikai gali norėti apsilankyti pas prostitutę, kad galėtų patirti seksualinę patirtį. Europoje yra du paplitę požiūriai: a) kliento nubaudimas, nes seksualinio akto nusipirkti negalima, ir toks veiksmas yra laikomas žmogaus teisių pažeidimu, ir b) kliento nebaudimas, nes tokia paslaugų rūšis kai kuriais atvejais gali būti leidžiama. Nacionaliniai įstatymai apibrėžia vykdomą politiką. Be to, nacionaliniai įstatymai nustato, kada nepilnametis gali duoti sutikimą dėl lytinių santykių. Bet kokiu atveju, globėjas, remdamasis vaiko interesais, gali inicijuoti diskusiją šiuo klausimu ir būtinai informuoti vaiką apie visas aukščiau paminėtas su saugumu, ribomis susijusias problemas ir pan.

Vaikų vystymuisi įtaką turintys veiksniai

Įvairiose kultūrose gali vykti apeigos, žyminčios perėjimą iš vieno vystymosi tarpsnio į kitą. Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko kultūrą, gali labai skirtis lūkesčiai, kurių kiekvieno amžiaus periodu reikalaujama iš vaikų. Įtaką vaikų vystymuisi gali turėti karas, ginkluotas konfliktas, skurdas ir kiti sunkumai ar išgyvenimai, pvz., vaikas gali nesugebėti kalbėti, nesugebėti išvystyti smulkiosios motorikos ar pažinimo įgūdžius amžiuje, kada paprastai to tikimasi. Nepaisant to, yra atvejų, kada vaikai susiduria su tam tikromis fizinės ir psichinės sveikatos problemomis, ir kada reikalingas specializuotų ekspertų įsikišimas.

Iš globėjų nesitikima, jie neturi sugebėti tokių atvejų diagnozuoti ir / arba gydyti; vis dėlto jiems reikia žinoti apie kai kurias nepilnamečiams įtakos turinčias būkles, kad jie galėtų atpažinti rizikas ir prireikus ieškoti pagalbos. Visus šiuos sutrikimus / būkles gali diagnozuoti tik specializuoti ekspertai^{80,81}, tačiau globėjų vaidmuo yra labai svarbus, nes jie yra vieninteliai arba vieni iš nedaugelio nepilnamečio gyvenime, galintys aptikti tai, kas netinkama ir laiku nukreipti gauti tinkamą pagalbą.

80. American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition.

81. World Health Organization (2016). International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, Tenth Revision.

Trauma ir Potrauminio streso sindromas (PTSD)

Kaip ir suaugusiems, po traumos daugumai vaikų pasireiškia kai kurie simptomai. Ankstyvos traumos paveikia vaiko nervų sistemą. Stresas per tam tikrą laiką gali sukelti pokyčius smegenų dalyse, kurios kontroliuoja ir valdo jausmus. Tai reiškia, kad stresas ir traumos ankstyvajame gyvenime gali sukelti pokyčius smegenyse. Tai gali turėti ilgalaikį poveikį fiziniam, protiniam ir emociniam augimui.

Maži vaikai gali jausti svetimų žmonių baimę arba bijoti būti palikti savo tėvų. Jie gali prarasti savo įgūdžius, tokius kaip elgesys tualete ir / arba regresuoti į ankstesnius įpročius, pvz., čiulpti nykštį. Vaikai gali kartoti traumos temą savo žaidime. Pavyzdžiui, vaikas, kuris buvo seksualiai išnaudotas, gali žaisti „tamsias“ miegamojo scenas su lėlėmis. Bet kurio amžiaus vaikams gali išsivystyti miego problemos arba jie gali nuolat sapnuoti košmarus. Jie taip pat gali imti elgtis nervingai, dirgliai, agresyviai ar neapgalvotai.

Vaikams diagnozuoti PTSD gali būti sunku. PTSD diagnozei naudojamas traumos apibrėžimas yra specifinis. Įvykis laikomas „trauma“, jei asmuo patiria baimės, bejėgiškumo ar siaubo jausmus. Sunku pasakyti, ar taip atsitinka labai mažiems vaikams, nes jie dažnai negali apibūdinti žodžiais įvykio ar savo jausmų.

PTSD apima keturis skirtingus simptomų tipus:

- trauminio įvykio atgaivinimas (dar vadinamas pakartotine patirtimi arba įsibrovimu), dažnai pasireiškiantis košmarais, nerimu ar panikos priepuoliais, atsitiktinėmis ir besikeičiančiomis baimėmis ar fobijomis;
- situacijų, kurios primena įvykį, vengimas, nenoras apie tai kalbėti, reaktyvumas, agresyvumas, pasitraukimas;
- neigiami įsitikinimų ir jausmų pokyčiai, pasitikėjimo kitais praradimas, cinizmas, nihilizmas, depresija;
- „užrakinimo“ jausmas, hiper-susijaudinimas, perdėtas reagavimas, padidėjęs jautrumas situacijoms.

Dauguma šių simptomų pasireiškia po trauminio įvykio, todėl PTSD diagnozuojama tik tuo atveju, jei visos keturios simptomų rūšys trunka ne mažiau kaip mėnesį ir sukelia didelių sunkumų ar problemų kasdieninėje

veikloje. PTSD yra labai panašus į medžiagų vartojimo sutrikimus, įskaitant piktnaudžiavimą narkotinėmis medžiagomis ir priklausomybę nuo jų. Daugelis paauglių, kurie piktnaudžiauja narkotikais, yra patyrę fizinę, emocinę ir / arba seksualinę prievartą ar kitą traumą.

Sutrikimų, susijusių su per dideliu stresu, pvz., PTSD, procentas yra didesnis tarp pabėgėlių, lyginant su asmenimis, kurie nebuvo emigravę dėl smurto.

Narkotinių medžiagų naudojimas^{82,83},

Narkotikai gali turėti ilgalaikį poveikį besivystančioms smegenims ir gali trukdyti šeimos, bendraamžių santykiams ir pasiekimams mokykloje. Jaunuoliams pavojingas bet koks narkotikų vartojimas, jis kelia pavojų tiek dėl pačių narkotikų vartojimo, tiek dėl su tuo susijusio pavojingo elgesio. Paaugliai, vartojantys narkotikus – ar intraveninius, ar intraveninius – patiria padidėjusią riziką susirgti lytiniu keliu, taip pat per kraują perduodamomis ligomis, įskaitant ŽIV ir B bei C hepatitą. Visi priklausomybę sukeltantys narkotikai įtakoja sprendimų priėmimo procesą, todėl padidėja tikimybė, kad paauglys įsitrauks į nesaugų seksą ir kitas didelės rizikos veiklas, įskaitant naudojimąsi užterštais švirkštais ir nesaugius tatuiravimo ir kūno auskarų vėrimo būdus – potencialius infekcijų perdavimo būdus. Priklausomybes sukeliančių medžiagų vartojimo gydymas gali sumažinti šią riziką tiek mažinant paauglių narkotikų vartojimą (taip apsaugant juos nuo situacijų, kai jie negali blaiviai mąstyti), ir teikiant konsultacijas dėl rizikos mažinimo, siekiant padėti jiems keisti ar atsisakyti rizikingo elgesio. Net „lengvas“ arba „eksperimentinis“ priklausomybes sukeliančių medžiagų naudojimas yra laikomas pavojingu ir gali vesti prie sunkesnių narkotikų vartojimo ateityje. Dauguma suaugusiųjų, vartojančiųjų priklausomybes sukeliančias medžiagas, nurodo, kad narkotikus pradėjo vartoti paauglystėje ar jaunystėje, todėl svarbu nustatyti narkotikų vartojimą anksti ir įsikišti. Paaugliams tokia narkotikų vartojimo intervencija gali būti naudinga, net jei jie nuo narkotikų nėra priklausomi.

Kalbėti su paaugliu apie tai, kad jis / ji naudoja priklausomybes sukeliančias medžiagas, paprastai yra sunku net ir šeimos nariams, todėl kylant įtarimų globėjams, gali tapti apgalvoti veiksmų strategiją. Reguliarios medicininės apžiūros gali būti galimybė pakalbėti su paaugliu apie narkotikų vartojimą.

82. Khoury, L., Tang, Y.L., Bradley, B., Cubells J.F., and Ressler, K.J. (2010). Substance use, childhood traumatic experience, and Posttraumatic Stress Disorder in an urban civilian population. *Depression and Anxiety*, 27(12): 1077–1086. Galima rasti: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3051362/>.

83. National Institute on Drug Abuse (US) (2014). *Principles of Adolescent Substance Use Disorder Treatment: A Research-Based Guide*, https://d14rmgtwzf5a.cloudfront.net/sites/default/files/podata_1_17_14.pdf.

Paauglių alkoholio, neteisėtų ar nepaskirtų vaistų vartojimo lygį gydytojams nustatyti padeda standartizuotos vertinimo priemonės. Kai paauglys praneša apie cheminės medžiagos vartojimą, sveikatos priežiūros paslaugų teikėjas gali įvertinti jo sunkumą ir pateikti trumpą intervenciją vietoje arba nukreipti į paauglių reabilitacijos programą.

Net jei paauglys akivaizdžiai patiria alkoholio ar narkotikų poveikį, globėjas turi su juo / ja apie tai pakalbėti akis į akį ir pabandyti jį / ją „grąžinti į tikrovę“, informuoti jį / ją apie galimas teises pasekmes, nustatyti ribas ir netgi nutraukti susitikimą ir susitikimą paskirti tokiu laiku, kada paauglys bus blaivus.

Teisinės intervencijos ir sankcijos ar šeimos spaudimas gali būti svarbus paaugliui apsisprendžiant pradėti, tęsti ar užbaigti reabilitaciją. Paaugliai, priklausomi nuo priklausomybes sukeliančių medžiagų, retai jaučia, kad jiems reikia gydymo, ir beveik niekada jo nepradeda savarankiškai. Globėjas turėtų stengtis pritraukti kuo daugiau šeimos narių ir bendruomenės narių (pvz., rūpintojų, mokytojų, bendraamžių ir mentorių), kurie skatintų paauglį susilaikyti nuo narkotikų vartojimo. Ne mažiau svarbu veiksmingai gydant cheminių medžiagų vartojimo sutrikimus paaugliams nustatyti ir gydyti visas kitas psichikos sveikatos problemas, kurių jie gali turėti. Paaugliai, kurie dažnai piktnaudžiauja narkotikais, taip pat kenčia nuo kitų ligų, įskaitant nerimo sutrikimus, dėmesio trūkumo hiperaktyvumo sutrikimą (ADHD) ir elgesio sutrikimus. Paaugliai, kurie piktnaudžiauja narkotikais, ypač tie, kurie yra pakliuvę į nepilnamečių teisėsaugos akiratį, turėtų būti tikrinami dėl kitų psichikos sutrikimų, ir jų gydymas turėtų būti integruotas su reabilitacija.

Valgymo sutrikimai⁸⁴

Valgymo sutrikimai dažnai pasireiškia paaugliams ar jauniems suaugusiesiems, tačiau gali vystytis vaikystėje ar vėliau gyvenime. Šie sutrikimai paveikia abi lytis, nors moterų skaičius yra didesnis nei vyrų. Tai yra gana rimtos ir dažnai mirtinos ligos, kurios sukelia rimtus sutrikimus asmens valgymo elgsenoje. Maisto, kūno svorio ir formos manijos taip pat gali rodyti valgymo sutrikimą. Dažniausi valgymo sutrikimai yra nervinė anoreksija ir persivalgymo sutrikimas.

84. National Institute of Mental Health (US), Eating disorders. Galima rasti: <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/eating-disorders/index.shtml>.

Nervinė anoreksija

Nervinė anoreksija yra ypač sunkus sutrikimas, kurio esmė yra ne per mažas svoris kaip toks, o iš esmės sutrikęs kūno „ego“ vaizdas. Žmonės, sergantys nervine anoreksija, gali laikyti save nutukusiais, net jei jie yra pavojingai mažo svorio. Jie patiria skausmingą atstūmimo jausmą ir dažnai pasižymi kraštutiniu, rizikingu ir / arba save baudžiančiu elgesiu. Nervinė anoreksija gali būti ribojanti ar persivalgymo anoreksija.

Ribojančioji nervinė anoreksija

Paprastai individai nuolat sveriasi, griežtai riboja maisto, kurį jie valgo, kiekį, valgo labai nedaug ir tik tam tikrus maisto produktus. Nervinė anoreksija iš visų psichikos sutrikimų yra labiausiai mirtina. Nors daugelis jaunų šiuo sutrikimu sergančių suaugusiųjų miršta dėl su badavimu susijusių komplikacijų, kiti nusižudo. Moterų, sergančių anoreksija, tarpe savižudybė yra daug dažnesnė nei sergant dauguma kitų psichikos sutrikimų.

Simptomai:

- Ypač apribotas valgymas
- Ekstremalus plonumas (išsekimas)
- Nenoras palaikyti normalų ar sveiką kūno svorį
- Stipri baimė priaugti svorio
- Iškraipytas kūno vaizdas, savigarba, kurią stipriai veikia kūno svorio ir formos suvokimas, mažo kūno svorio pavojingumo neigimas

Nervinė anoreksija, persivalgymo tipo

Žmonės, sergantys persivalgymo tipo nervine anoreksija, dažnai ir nuolat valgo neįprastai didelius maisto kiekius, ir to negali kontroliuoti. Tokį persivalgymą lydi jį kompensuojantis elgesys, pvz., priverstinis vėmimas, perteklinis vidurius laisvinančių vaistų ar diuretikų naudojimas, badavimas, perteklinis sportavimas arba tokio elgesio derinys.

Simptomai:

- Chroniškas gerklės uždegimas ir gerklės skausmas
- Patinusios seilių liaukos kaklo ir žandikaulio srityje
- Nusidėvėjęs dantų emalis ir dėl skrandžio rūgšties poveikio vis jautresni ir degraduojantys dantys
- Rūgšties reflukso sutrikimas ir kitos virškinimo trakto problemos

- Dėl vidurius laisvinančių vaistų naudojimo pakenktas ir sudirgintas žarnynas
- Didelis skysčių netekimas organizme dėl skysčių išsivymo
- Insultą ar širdies priepuolį galintis sukelti elektrolitų disbalansas

Persivalgymo sutrikimas

Žmonės, kuriems būdingas persivalgymo sutrikimas, praranda valgymo kontrolę. Skirtingai nuo persivalgymo tipo nervinės anoreksijos, pervargimo laikotarpiu nepasižymi skysčių išsivymu, pernelyg intensyviu sportavimu ar badavimu. Dėl to žmonės, turintys persivalgymo sutrikimą, dažnai turi antsvorio ar yra nutukę.

Simptomai:

- Neįprastai didelio maisto kiekio valgymas tam tikru metu
- Valgymas net esant sotumo jausmui ar nesant alkanam
- Greitas valgymas persivalgymo epizodų metu
- Valgymas, kol pasidaro bloga
- Valgymas atskirai ar slapta, kad nebūtų gėda
- Dėl valgymo jaučiamas nusivylimas, gėda ar kaltės jausmas
- Dažnas dietų, kurios paprastai nepadeda numesti svorio, laikymasis

Autizmo spektro sutrikimai

Autizmas yra vystymosi sutrikimas, kurio simptomai atsiranda ankstesniuose vystymosi etapuose, nors jie gali visiškai nepasirodyti tol, kol socialiniai poreikiai neviršys vaiko gebėjimų, arba gali būti užmaskuoti prisitaikant vėliau gyvenime. Ankstyva diagnozė yra įmanoma nuo kūdikystės, tačiau dažnai vaikai diagnozuojami tik daug vėliau, o kartais klaidingai diagnozuojami ir laikomi „atsilikusiais“, „nesocialiais“ arba tiesiog „problemiškais vaikais“. Tokios klaidingos diagnozės vaikus pasmerkia atmetimo ir marginalizacijos rizikai ir galiausiai pasireiškia tikroju antisocialiniu ir probleminiu elgesiu.

Simptomai:

Įvairiuose kontekstuose pasireiškiantys nuolatiniai socialinio bendravimo ir sąveikos trūkumai:

- Socialinės-emocinės tarpusavio sąveikos trūkumai, nesugebėjimas suprasti ir įsitraukti į „įprastą“ socialinę sąveiką
- Nesugebėjimas bendrauti nežodine forma, akių kontakto stoka, ypatingas jautrumas prisilietimams, prastas gestų ir veido išraiškų suvokimas

ir naudojimas

- Santykių kūrimo, palaikymo ir supratimo trūkumai, sunkumai prisitaikant prie skirtingų socialinių aplinkybių, sunkumai susirandant draugų, nesidomėjimas bendraamžiais.

Apriboti, pasikartojantys elgesio, interesų ar veiklos modeliai:

- Stereotipų ar pasikartojančių judesių, objektų ar kalbos naudojimas (pvz., žaislų rikiavimas ar objektų apvertimas, beprasmis žodžių ir fiksuotų frazių kartojimas)

- Vienodumo reikalavimas, nelankstus įprastos tvarkos laikymasis (pvz., didelis stresas net ir dėl mažų pokyčių, sunkumai dėl pokyčių, poreikis važiuoti tais pačiais maršrutais arba valgyti tą patį maistą kiekvieną dieną)

- Labai riboti, fiksuoti interesai, kurių intensyvumas ar susikoncentravimas yra nenormalus (pvz., nevaldomas rūpinimasis savo interesais, abejingumas siūlomoms alternatyvoms)

- Pojūčių hiper- arba hipo-reaktyvumas į dirgiklius ar neįprasti interesai jutiminiuose aplinkos aspektuose (pvz., akivaizdus abejingumas skausmui / temperatūrai, neigiama reakcija į tam tikrus garsus ar tekstūras, perdėtas daiktų uostymas ir lietimasis, žavėjimas šviesomis ar judesiu).

Dėmesio trūkumo ir hiperaktyvumo sutrikimas (ADHD)

Vaikai sergantys ADHD pasižymi nuolatiniu nepastoviu ir / arba hiperaktyviu, impulsyviu elgesiu, kuris trukdo jiems įvairiuose kontekstuose. Šis sutrikimas vaikams dažnai yra nediagnozuojamas ir jie apibūdinami kaip „tingūs“, „nepastebimi“ arba „problemų kūrėjai“. Jiems mokykloje paprastai yra labai sunku. Ekstremaliais atvejais, vaikai sergantys ADHD gali įžeidžiančiai elgtis, o paauglystės ar ankstyvo amžiaus metu gali būti teisės pažeidėjai.

ADHD gali pasireikšti dviem vyraujančiais elgesio modeliais, turinčiais skirtingus simptomus, kurie gali egzistuoti bet koku santykiu:

1. Nedėmesingumas:

- Nesugebėjimas atidžiai stebėti detalių, „neatidumo klaidos“

- Problemos, susijusios su dėmesio išlaikymu vykdant užduotis ar žaidžiant žaidimus

- Nesugebėjimas atsakyti, kai užkalbinama tiesiogiai

- Sunkumai vykdant nurodymus ir darant mokyklinės užduotis ir kasdieninius darbus

- Problemos organizuojant užduotis ir veiklą

- Nenoras atlikti užduotis, kurioms reikalingos protinės pastangos ilgą laiką, pvz., užduotis mokykloje ar namų darbus
- Polinkis prarasti ar pamesti priemones, reikalingas užduotims ir veikloms atlikti
- Išsiblaškymas
- Užmaršumas

2. Hiperaktyvumas ir impulsyvumas:

- Rankų ar kojų judinimas ar beldimas arba muistymasis kėdėje
- Dažnas savo vietos palikimas, nors reikėtų būti savo vietoje
- Vaikai dažnai bėgioja arba laipioja situacijose, kai to negalima (paaugliai ar suaugusieji jaučiasi neramiai)
- Nesugebėjimas tyliai žaisti ar dalyvauti laisvalaikio užsiėmimuose
- Buvimas „veiksme“, tarsi „varikliu varomas“ judėjimas
- Perdėtas kalbėjimas
- Nuolatinės bėdos
- Dažnas trukdymas kitiems ir kitų nutraukinėjimas (pvz., įsikišimasis į pokalbius ar žaidimus)

Mokyklos metimas

Metantys vidurines mokyklas mokiniai paprastai yra tie, kurie nepritampa dėl elgesio ir / arba dėl mokslų. Bet kuri iš aukščiau aprašytų situacijų, jei jos nesprendžiamos, gali mokyklos lankymą paversti tikra kova ir galiausiai lemti mokyklos metimą. Atrodo, kad migracija savaime nėra rizikos veiksnys, tačiau yra svarbių klausimų, susijusių su migrantų vaikų gerokai vėlesne nei įprasta integracija į švietimo sistemą.

Veiksniai, galintys lemti mokslų nutraukimą, susiję su mokiniais ir jų šeimomis, apima:

- Tėvų išsilavinimo pavyzdys. Dažniausiai mokiniai, išeinantys iš mokyklos, atvyksta iš šeimų, kuriose patys tėvai mokėsi ne daugiau kaip aštuonerius metus
- Brolių ir seserų išsilavinimo pavyzdys yra dar įtakingesnis. Šeimos, kuriose vyresni broliai ir seserys metė mokyklą, dažnai tokį pavyzdį laiko tinkamu jaunesniems
- Su teise prasilenkiantis elgesys. Prostitucija, narystė gatvių gaujose ar benamių gyvenimas beveik visada lemia mokyklos metimą
- Darbas. Asmenys, užsidirbę pinigų ne kvalifikuotu darbu, darbu baruose, nelegaliu darbu – prostitucija ar elgetavimu – beveik niekada

nebaigia mokyklos

→ Pasitikėjimo švietimo sistema kritimas paprastai pasibaigia mokyklos metimu. Gali būti naudinga, jei suaugusieji, kurie metė mokyklą, susisiektų su mokiniais, kuriems gresia šis pavojus, ir pasidalintų savo požiūriu į mokymąsi mokykloje.

Visų pirma, nelydimi nepilnamečiai rizikuoja mesti mokyklą dėl to, kad mokyklų sistema nesugeba jų priimti, integruoti ir įkvėpti. Rasizmas, marginalizacija ir atstūmimas, kurie patiriami ne tik dėl kitų mokinių, bet ir dėl visos mokyklos bendruomenės, dažnai net dėl pačių mokytojų, yra labai realus reiškinys visose priimančiose šalyse. Priėmimo šalis ir švietimo sistema yra atsakingi už tai, kad mokiniai jaustųsi laukiami, priimami ir lygūs, nes priešingu atveju mokyklos nebaigimas yra neišvengiamas.

Mokykla turi įkvėpti vaikus, motyvuodama juos investuoti į išsilavinimą. Negalima laikyti savaime suprantamu dalyku, kad vaikai supras ir iš karto įvertins mokyklinio išsilavinimo suteikiamas jiems pasirinkimo galimybes ir geresnes perspektyvas priėmimo šalyje ar net kitoje šalyje, kurią jie laiko savo galutiniu tikslu. Galiausiai švietimo ryšys su užimtumu yra nepaprastai svarbus, ypač tais atvejais, kai paaugliai mano, kad privalo užsidirbti pragyvenimui ne tik sau, bet ir dažnai jų šeimos nariams, vis dar gyvenantiems jų kilmės šalyje.

Globėjas gali kalbėtis su vaikais, kad jie suprastų, koks svarbus jų gyvenimui yra išsilavinimas, ir padėti jiems sunkiu metu. Globėjai turėtų bendrauti su mokytojais ir su jais nuolat palaikyti ryšius, kad galėtų padėti stebėti, susidaryti tikslesnį nepilnamečių vaidą klasėje ir laiku sužinoti apie padidėjusią mokyklos metimo riziką.

Nežodiniai ženklai, kuriuos reikia stebėti

Norint įsitikinti, kad vaikas yra geros psichologinės ir fizinės būklės, reikia atsižvelgti į toliau išvardintus dalykus. Vis dėlto, norint, kad globėjas nepadarėtų klaidingų išvadų, reikėtų atsižvelgti į kultūros specifiką.

→ Emocinė būseną

Nepaisant to, ką nepilnametis gali žodžiu pasakyti apie savo jausmus, globėjas turi stebėti jo/jos emocinę išraišką, nes dažnai tai yra daug tiksliau negu žodžiai. Svarbiausias kriterijus turi būti adekvatumas situacijai. Verksmas, juokas ar įniršis be aiškios priežasties gali būti neraminantis ženklas. Kalbėkite su nepilnamečiu apie tai, ką jame pastebite. Būkite labai atsargūs ir nepasmerkite.

Stenkitės vengti klausti „kodėl“, nes tai yra klausimas, paprastai suprantamas kaip agresyvus. „Kodėl tu pyksti?“ lengvai gali nuskambėti smerkiančiai ir žmogų dar labiau supykinti, tuo tarpu frazė „Atrodai supykęs. Papasakok man apie tai“ yra daug švelnesnė ir, galų gale, daug efektyvesnė.

→ **Drabužių išvaizda (išskyrus kultūrinius ypatumus)**

Nelydimas nepilnametis gali neturėti naujų ar net švarių drabužių, tačiau svarbu stebėti, ar jis stengiasi, pagal galimybes, atsižvelgiant į amžių. Šukuoti plaukus, nusiprausti ir stengtis atrodyti kuo geriau – tai geros psichinės sveikatos požymis. Abejingumas savo išvaizdai, netinkama amžiui ir metų laikui apranga gali parodyti emocinio ar nerimo sutrikimo buvimą ir / arba sistemingą psichotropinių medžiagų vartojimą. Nuolatinis per didelių, slepiančių kūno formą, drabužių pasirinkimas, ir / arba per šilta apranga net šiltu oru yra susijusi su valgymo sutrikimais ir / arba galimomis seksualinėmis traumomis, taip pat kaip ir drabužiai bei makiažas, pabrėžiantys seksualumą.

→ **Judrumas**

Paprastai vaikai ir paaugliai nori judėti lengvai, be skausmo ir suvaržymo. Jei atrodo, kad nepilnametis jaučia skausmą, šlubuoja ar vengia tam tikrų kūno judesių be jokios akivaizdžios priežasties, gali prirėkti medicininės konsultacijos, net jei nepilnametis tvirtina, kad jam nėra nieko blogo. Vaikai ir paaugliai gali jausti nepagrįstą kaltę dėl negalavimų, kurie, kaip jie mano, yra jų pačių kaltė, gali gėdytis kalbėti apie savo kūną ir / arba net norėti ką nors paslėpti nuo suaugusiojo, pvz., dalyvavimą muštynėse ar nepageidaujamą nėštumą.

→ **Bendra sveikatos būklė**

Blyški oda, blausios ir / arba raudonos akys, suskilinėjusios lūpos ir / arba sausa oda, plaukų slinkimas, akių ir / arba nosies išskyros, geltoni, įtrūkę ar nulupti nagai, be kita ko, yra blogos sveikatos požymiai, todėl tai reikia pastebėti. Jei jie išlieka ir / arba atitinka kitus simptomus, jie gali parodyti daugiau ar mažiau rimtą sveikatos problemą.

→ **Balsas, kalba**

Žodinis bendravimas gali suteikti daug daugiau informacijos nei tik žodžių turinys. Mokyklinio amžiaus vaikas ar paauglys, kuris negali pakoreguoti savo balso garsumo pagal aplinką, gali jausti didelį nerimą ir / arba nepasitikėjimą savimi. Paprastai spontaniška nepilnamečio kalba gimtąja kalba yra sklandi ir darni. Bet kuris vertėjas turėtų sugebėti padėti globėjui įvertinti nepilnamečio kalbos kokybę. Kalbos greitis ir ritmas taip pat yra svarbūs, nes kalbėjimo

greičio ar ritmo sutrikimas gali reikšti aukštą streso lygį ir / arba specifinius raidos sutrikimus.

→ **Kiti galbūt nerimą keliantys požymiai...**

Nepilnametis, kuris per daug raudonuoja, per daug prakaituoja, negali palaikyti nuolatinio akių kontakto, negali susikaupti ir / arba nenustygsa vietoje, yra nervingas, daro nervingus, pasikartojančius judesius, kurie atrodo kaip tikas be jokios akivaizdžios priežasties, be abejo, patiria didelį stresą. Jei toks elgesys tampa dažnai pasikartojantis arba atrodo nekontroliuojamas, tai taip pat gali reikšti, kad yra rimtesnių psichinės sveikatos problemų.

7. VAIKŲ APSAUGOS PROBLEMOS

Ankstyvas netinkamo elgesio su vaikais aptikimas ir ankstyvas įsikišimas gali padėti sumažinti tolesnį smurtą ir ilgalaikių pasekmių aukos sveikatai ir socialiniam gyvenimui tikimybę. Dėl to priekinės linijos profesionalai, nuolat dirbantys su vaikais ir šeimomis, turi sugebėti atpažinti įspėjamuosius ženklus, rodančius vaikus, kuriems gali reikti pagalbos. Atitinkamai, nelydimų vaikų globėjai turi sugebėti atsižvelgdami į šiuos ženklus veikti. Tam reikia specialaus mokymo apie:

- mitai apie netinkamą elgesį su vaikais;
- galimos, tikėtinos ir neabejotinos prievartos prieš vaikus medicininiai ir elgesio požymiai, taip pat požymiai, kurie netinkamo elgesio nerodo;
- kaip reaguoti į galimą netinkamą elgesį, įskaitant atitinkamų institucijų, tarnybų ir specialistų įtraukimą, taip pat įtraukimą naudojant protokolus, pranešant apie įvykius ir nukreipiant pas specialistus⁸⁵.

Netinkamas elgesys su vaikais

Konceptualios sąvokos⁸⁶ ir bendri rodikliai⁸⁷

Netinkamas elgesys su vaikais apima visas fizinio ir / arba emocinio netinkamo elgesio, seksualinės prievartos, nepriežiūros ar aplaidumo ar kitokio išnaudojimo formas, dėl kurių gali būti padaryta reali ar potenciali žala vaiko sveikatai, išlikimui, vystymuisi ar orumui atsakomybės, pasitikėjimo, ar priklausymo santykių, kontekste.

85. World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Geneva, Switzerland: WHO, p. 51-52.

86. Apibrėžimai yra paimti iš World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Geneva, Switzerland: WHO.

87. Rodikliai gauti iš: http://www.can-via-mds.eu/sites/default/files/WS.4_D6_Trainer%27s%20Guide.pdf.

Toks elgesys gali pasireikšti daugeliu skirtingų būdų. Netinkamo elgesio su vaikais kaltininkai gali būti: tėvai ir kiti šeimos nariai; rūpintojai; draugai; pažįstami; svetimi; kiti valdžios atstovai – mokytojai, karinis personalas, policijos pareigūnai ir dvasininkai; darbdaviai; sveikatos priežiūros darbuotojai; arba kiti vaikai. Suaugusiųjų smurtas prieš vaikus artimųjų rate, nors ir viena iš mažiausiai matomų elgesio su vaikais formų, vis dėlto visose visuomenėse yra plačiai paplitęs.

Netinkamas elgesys su vaikais pripažįstama kaip rimta visuomenės sveikatos ir socialinė problema, žmogaus teisių pažeidimas, nusikalstama veika. Tiek smurto, tiek jo pasekmių pobūdis ir sunkumas gali labai skirtis. Ekstremaliais atvejais elgesys su vaikais gali būti mirties priežastis. Tačiau daugumoje su netinkamu elgesiu susijusių situacijų, fizinė žala pati savaime turi ne tokį didelį poveikį vaiko gerovei nei ūmios psichinės ir psichologinės pasekmės, ir ilgalaikis poveikis vaiko neurologinei, pažintinei ir emocinei raidai ir bendrai sveikatos būklei.

Pasaulinė sveikatos organizacija išskiria keturias netinkamo elgesio su vaikais rūšis⁸⁸:

- fizinė prievarta
- seksualinė prievarta
- emocinė ar psichologinė prievarta
- nepriežiūra

Žemiau pateikiami kiekvienos netinkamo elgesio rūšies apibrėžimai. Juos papildo dažniausi įspėjamieji ženklai (rodikliai), kurie turėtų atkreipti globėjo dėmesį, kad vaikas gali būti išnaudojamas ar neprižiūrimas.

Dėmesio! Dėl bet kokie netinkamo elgesio: tai, kad yra vienas ar keli ženklai, neįrodo, kad vaikas buvo išnaudojamas, tačiau tai gali reikšti, kad situaciją reikia ištirti. Išvardintų ženklų buvimas gali būti susijęs su kitomis priežastimis. Be to, ženklų ar rodiklių neaptikimas neturėtų atimti iš globėjo galimybės nukreipti vaiką į kompetingas tarnybas ar valdžios institucijas tolesniam tyrimui.

88. WHO (2002) World report on violence and health. Galima rasti: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=11C7C737C2AC18501A35DFAF2B2CE4B4?sequence=1 and World Health Organization (1999). Report of the Consultation on child abuse prevention, Geneva, 29-31 March. Galima rasti: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900>.

Fizinė prievarta

Fizinė prievarta prieš vaiką apibrėžiama kaip tyčinis fizinės jėgos panaudojimas prieš vaiką, dėl kurio sukeliama – arba gali tikėtina sukelti – žalą vaiko sveikatai, išlikimui, vystymuisi ar orumui. Fizinė prievarta apima sudavimą, mušimą, spardymą, kratymą, kandžiojimą, smaugimą, nudeginimą, deginimą, apnuodijimą ir dusinimą. Dažnai fizinis smurtas, kuris vykdomas prieš vaikus namuose ar kitoje gyvenamojoje vietoje, vykdomas kaip bausmė ar griežtos disciplinos priemonė.

Bendri fizinio smurto rodikliai

Fiziniai rodikliai (daugelis fizinių rodiklių gali būti panašūs į nepriežiūros rodiklius)

- Sužalojimai (mėlynės, smūgių žymės, įpjovimai, nudegimai, įkandimo žymės, lūžiai ir t. t.), kurie negali būti pateisinami ar neatitinka siūlomo paaiškinimo, arba paaiškinimas vis keičiamas
- Keletas sužalojimų (3+), kurie yra įvairiose gijimo stadijose
- Pakartotiniai sužalojimai per tam tikrą laikotarpį
- Sužalojimai, kurių forma ar modelis atitinka sužalojimui galbūt naudotą objektą (pvz., sagtis, ranka, geležis, dantys, cigarečių nudegimai)
- Sužeidimai, kurie neatitinka vaiko amžiaus ir raidos; pvz., sužalojimai kūdikiams ir ikimokyklinio amžiaus vaikams, kurie dar savarankiškai nejudą (įpjovimai, mėlynės, opos ir kt.)
- Plikos dėmės ant vaiko galvos, kur plaukai gali būti išrauti
- Pasikartojantys apsinuodijimai ir / arba nelaimingi atsitikimai

Elgesio rodikliai

- Bando pabėgti iš namų ir bijo eiti namo
- Nenatūralus kalbėjimas, sustingęs žvilgsnis ar „užšalęs“ pastabumas, nesugebėjimas ieškoti paguodos, kai skauda
- Apibūdina save kaip blogą ir nusipelnusį bausmės
- Negali prisiminti, kaip atsirado sužalojimai, arba pateikia nenuoseklų paaiškinimą
- Bijo suaugusiųjų ar nenori eiti namo
- Dažnai neateina į mokyklą / kitokią vaiko priežiūros įstaigą
- Gali krūptelėti, jei netikėtai paliečiamas
- Ypač agresyvus ar atsiskyręs
- Nori visiems patikti, perdėtai ieško dėmesio

- Žiaurus elgesys ir keikimasis kalbant
- Perdėtai linkę su viskuo sutikti ir visiems įtikti
- Miegojimo sutrikimai naktimis, tamsos baimė, dažnai pasitaikantys

košmarai

- Piktnaudžiavimas narkotikais / alkoholiu
- Depresija
- Prasta atmintis ir nesugebėjimas susikaupti
- Mintys apie savižudybę ar polinkis save žaloti (pvz., bandymai nusižudyti, savęs žalojimas, nepagrįstas rizikavimas ir neapgalvotas elgesys)

Seksualinė prievarta

Seksualinė prievarta apibrėžiama kaip vaiko dalyvavimas seksualinėje veikloje, kurios jis negali suvokti, negali tokiems veiksams duoti sutikimo pilnai suprasdamas jų esmę ir su jais susijusias pasekmes arba kuriems vaikas nėra tinkamai išsivystęs, arba kurie pažeidžia įstatymus. Vaikus gali seksualiai išnaudoti ir suaugusieji, ir kiti vaikai, kurie dėl savo amžiaus ar išsivystymo gali būti atsakingi, kuriais auka pasitiki ar nuo kurių yra priklausoma.

Bendri seksualinės prievartos rodikliai

Fiziniai rodikliai

- Nuovargis dėl miego trikdymo
- Staigus svorio pokytis
- Vaiko rankose pasidarytos žaizdos ar opos (savęs žalojimas)
- Pasikartojantys fiziniai negalavimai
- Sunkumai vaikstant ar sėdint
- Neįprastas ar pernelyg didelis niežulys dėl lytinių organų ar analinių

zonų infekcijos/-ų

- Suplėšyti, dėmėti arba kruvini apatiniai drabužiai
- Lytiškai plintančios ligos
- Nėštumas
- Burnos, lytinių organų ar analinių sričių sužalojimai (pvz., mėlynės, patinimas, opos, infekcija)

Jaunesnio vaiko elgesio rodikliai:

- Liūdnumas, dažnas verkimas, pernelyg didelis nerimavimas
- Gebėjimas susikoncentruoti dėmesį tik trumpam laiko tarpui
- Objektų į makštį arba tiesiąją žarną kišimas
- Apetito pasikeitimas ar praradimas
- Miego sutrikimai, košmarai

- Intensyvi priklausomybė / prisirišimas
- Namų ar konkrečios vietos baimė
- Pernelyg didelė vyrų ar moterų baimė, nepasitikėjimas svetimais
- Amžiaus neatitinkantis seksualizuotas žaidimas su žaislais, savimi,

kitais

- Amžiaus neatitinkantys seksualizuoti piešiniai / aprašymai
- „Pažengusios“, tokio amžiaus vaikui nebūdingos seksualinės žinios
- Ankstesnių vystymosi stadijų regresija, pvz., pradėjimas vėl šlapintis

/ tuštintis į lovą

- Staigūs elgesio pokyčiai
- Netikėtas atsakymas dalyvauti nuolatinėse veiklose
- Blogi santykiai su bendraamžiais, izoliacija, žemas pasitikėjimas

savimi

- Nesirūpinimas savimi
- Įvairaus pobūdžio seksualinis elgesys

Vyresnių vaikų rodikliai:

- Socialinė izoliacija, susidomėjimo draugais ar veiklomis trūkumas
- Intensyvi prisilietimų baimė ar jautri reakcija į prisilietimus
- Didžiulis susidomėjimas seksualine veikla
- Priešiškumas valdžios institucijoms
- Pavojingas elgesys (pvz., padeginėjimas)
- Nuolatinis draugijos poreikis
- Regresyvūs bendravimo modeliai (pvz., vaikiškas kalbėjimas)
- Akademiniai sunkumai ar staigus mokyklos metimas
- Pamokų praleidinėjimas ir / arba bėgimas iš namų
- Provokuojančių drabužių arba drabužių sluoksnių nešiojimas, norint

paslėpti mėlynės

- Pasikartojantys skundai dėl savijautos be fiziologinio pagrindo
- Pasitikėjimo kitais trūkumas
- Nesugebėjimas „linksintis“ su kitais
- Bandymas nusižudyti
- Piktnaudžiavimas narkotikais / alkoholiu
- Prasta asmeninė higiena
- Didelės rizikos seksualinis elgesys
- Įvairus seksualinis vaidinimas

Vaikų seksualinės prievartos prevencijos programos paprastai vykdomos mokyklose. Vaikai mokomi:

- kūno nuosavybės
- skirtumo tarp gero ir blogo prisilietimo
- kaip atpažinti piktnaudžiavimo situacijas
- kaip pasakyti „ne“
- kaip atskleisti prievartą patikimam suaugusiam asmeniui.

WHO, Child maltreatment, Factsheet, 30 September 2016

Emocinis ar psichologinis smurtas

Emocinis ar psichologinis smurtas apima ir atskirus incidentus, ir rūpintojų, tėvų ar kitų asmenų besikartojantį nesugebėjimą suteikti vystymuisi tinkamą ir palaikančią aplinką. Šios kategorijos veiksmai gali labai pakenkti vaiko fizinei ar psichinei sveikatai, fizinei, psichinei, dvasinei, moralei ar socialinei raidai. Tokio pobūdžio piktnaudžiavimas apima: judėjimo apribojimą; nusižengimo, kaltinimo, grasinimo, bauginančius, diskriminuojančius ar išjuokiančius elgesio modelius ir kitą ne fizinį atstumiantį ar priešišką elgesį.

Bendri psichologinės prievartos rodikliai

Fiziniai rodikliai (dažnai kartu su kitais prievartos prieš vaikus ir nepriežiūros rodikliais)

- Šlapinimasis į lovą ir / arba viduriavimas
- Dažni psichosomatiniai skundai, galvos skausmas, pykinimas, pilvo skausmai

Elgesio rodikliai

- Psichinės ar emocinės raidos atsilikimas
- Amžiaus neatitinkantis elgesys
- Nesėkmės baimė, pernelyg aukšti standartai, nenoras žaisti
- Bijo veiksmų pasekmių, todėl dažnai meluoja
- Ypatingas užsisklendimas ar agresyvumas, nuotaikų kaita
- Per daug nuolaidus, mandagus
- Per didelis tvarkingumas ir švara
- Ypatingo dėmesio reikalaujantis elgesys
- Blogi santykiai su bendraamžiais

- Sunki depresija, su galimu polinkiu į savižudybę
- Bandymai pabėgti
- Piešiant ar rašant dažna smurto tema
- Skundai dėl socialinės izoliacijos

Nepriežiūra

Nepriežiūra apima tėvų ar kito šeimos nario besikartojančius nesėkmingus bandymus užtikrinti vaiko vystymąsi ir gerovę (jei tėvai turi galimybes tai padaryti) vienoje ar keliose iš šių sričių: sveikata; išsilavinimas; emocinis vystymasis; mityba, pastogė ir saugios gyvenimo sąlygos.

Bendri nepriežiūros rodikliai

Fiziniai rodikliai

- Atsisakymas, apleidimas
- Medicininės ir odontologijos priežiūros nebuvimas
- Nuolatinės priežiūros nebuvimas
- Valymo priemonių, vaistų ir kt. vidinis vartojimas
- Nuolatinis alkis
- Mitybos trūkumai
- Drabužiai, neatitinkantys oro sąlygų
- Netinkama higiena
- Nuolatinės (negydomos) ligos (pvz., niežai, galvos utėlės, vystyklų

bėrimas ar kiti odos sutrikimai)

- Vystymosi sutrikimai (pvz., kalba, kūno svoris)
- Nereguliarus lankymasis mokykloje ar vaiko priežiūros institucijose

ar jų nelankymas

- Neužsiregistravimas mokykloje
- Mokyklos nelankymas

Elgesio rodikliai

- Depresija
- Prasta impulsų kontrolė
- Reikalauja nuolatinio dėmesio ir meilės
- Tėvų dalyvavimo ir domėjimosi stoka
- Polinkis į nusikalstamumą
- Piktnaudžiavimas alkoholiu / narkotikais
- Nuolatiniai pervargimo požymiai ar apatiškumas, užmigimas klasėje
- Maisto vogimas arba maisto prašinėjimas iš klasės draugo/-ų

- Pranešimas, kad namuose nėra nė vieno globėjo
- Dažnas nebuvimas arba vėlavimas
- Savęs žalojimas
- Mokyklos metimas (paaugliams)
- Suaugusiųjų (tėvų) rūpesčių perėmimas, globėjiškumas
- Nepasitikėjimas kitais
- Nenuspėjamas elgesys
- Planavimas tik esamam momentui

Prekyba žmonėmis

Prekyba žmonėmis yra labai žalinga organizuoto nusikalstamumo forma ir rimtas žmogaus teisių pažeidimas. Anot Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo tarnybos, „prekyba žmonėmis paveikia beveik visas pasaulio šalis, nesvarbu, ar tai būtų aukų kilmės, tranzito, ar paskirties šalis“⁸⁹.

Prekyba žmonėmis yra „asmenų verbavimas, vežimas, perdavimas, laikymas ar priėmimas, įskaitant tų asmenų kontrolės perėmimą ar perdavimą, grasinant arba panaudojant jėgą ar kitokią prievartą, pagrobiant, sukčiaujant arba apgaule, piktnaudžiaujant padėtimi arba pasinaudojant asmens pažeidžiamumu⁹⁰, duodant arba gaunant pinigų ar naudos siekiant kitą asmenį kontroliuojančio asmens sutikimo, kai šios veikos tikslas yra išnaudojimas“.⁹¹ Prekyba žmonėmis taip pat apibrėžta Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (UNTOC; The Palermo Convention) papildančiame Protokole dėl prekybos žmonėmis prevencijos, sustabdymo ir už tai baudimo (prekybos žmonėmis protokolas)⁹². Remiantis šiais apibrėžimais, prekyba žmonėmis turi tris sudedamąsias dalis⁹³:

„Prekybos žmonėmis auka“ yra fizinis asmuo, kuris buvo išnaudojamas, kaip tai apibrėžiama ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36 / ES)⁹⁴. Kai bet kuris iš aukščiau nurodytų veiksmų susijęs su vaiku, tai laikoma

89. United Nations Office on Drugs and Crime, Human Trafficking. Galima rasti: <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html>.

90. „Pažeidžiamumas – padėtis, kai atitinkamas asmuo neturi tikro arba priimtino pasirinkimo, kaip tik pasiduoti prievartai“ 2011/36/EU direktyva, 2 straipsnis, 2 dalis.

91. 2011/36/EU direktyva, 2 straipsnis, 1 paragrafas.

92. 3 straipsnis, (a) paragrafas: „Asmenų verbavimas, gabenimas, perkėlimas, slėpimas ar priėmimas grasinant ar naudojant jėgą ar kitokią prievartą, pagrobimą, sukčiavimą, apgaule, piktnaudžiavimą valdžia ar pažeidžiama padėtimi arba mokant ar gaunant išmokas siekiant gauti asmens, kontroliuojančio kitą asmenį, sutikimą išnaudojimo tikslu. Išnaudojimas apima išnaudojimą prostitucijai ar kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar priverstines paslaugas, vergiją ar į ją panašias veiklas, katorgą ar organų pašalinimą“.

93. Žiūrėkite United Nations Office on Drugs and Crime. Galima rasti: <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html> ir 2011/36/EU direktyva, 2 straipsnis, para. 3 paragrafas.

94. European Union Fundamental Rights Agency (2015), Handbook on guardianship for children deprived of parental care, p.11.

baudžiamu už prekybą žmonėmis nusikaltimu, net jei nė viena iš nurodytų priemonių nebuvo panaudota. Taigi, net jei vaikas sutiko su jo išnaudojimu, veika vis tiek yra prekyba žmonėmis, taigi ir nusikaltimas⁹⁵.

Prekybą žmonėmis sudarantys elementai		
VEIKA (kas daroma)	BŪDAS (kaip tai daroma)	TIKSLAS (kodėl tai daroma)
Asmenų verbavimas, gabenimas, perkėlimas, įdarbinimas ar priėmimas	Grasinimas ar jėgos panaudojimas, prievarta, pagrobimas, sukčiavimas, apgaulė, piktnaudžiavimas padėtimi ar pažeidžiamumu arba duodant pinigų ar naudos asmeniui, kontroliuojančiam auką	Siekiant išnaudoti, tame tarpe išnaudoti kitus asmenis prostitucijai, seksualiniam išnaudojimui, priverstiniam darbui, vergijai ar panašioms praktikoms bei organų išėmimui

Dėmesio! Nukentėjusių vaikų atveju „būdas“ nėra svarbus norint pagrįsti nusikaltimą. Vaikai gali būti pagrobti, jiems gali būti pažadėtas išsilavinimas ar siekiamas darbas, jie gali būti apgauti tėvų ar asmens, kuris juos globoja, žadant suteikti geresnes galimybes gyventi ir perduodant savo vaikus prekeiviui žmonėmis.

Prekybos žmonėmis rodikliai⁹⁶

Vaikai, kurie buvo parduoti, gali:

- Neturėti savo pasų ar kitų kelionės ar asmens tapatybės dokumentų, nes tuos dokumentus turi kažkas kitas
- Turėti netikrus asmens tapatybės ar kelionės dokumentus
- Būti grasinta perduoti valdžios institucijoms
- Būti grasinta, kad valdžios institucijos nedelsdamos jį / ją deportuos
- Nepasitikėti valdžios institucijomis
- Prieš vaiką, šeimos narius ir artimuosius galėjo būti panaudotas ar grasinta panaudoti smurtą, jei jis / ji nepaklūsta
- Tikėti vudu burtais ar grasinimais, kad vudu burtais bus užburti jie ar

95. Ibid, 5 paragrafas: „Jeigu 1 dalyje nurodytas elgesys yra susijęs su vaiku, už jį baudžiama kaip už prekybą žmonėmis, net jeigu nepanaudotas nė vienas iš 1 dalyje nurodytų būdų“.

96. UNODC, Human trafficking indicators. Galima rasti: https://www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOWRES.pdf.

jų artimieji

- Negalėti laisvai judėti už gyvenamosios vietos ribų (pvz., visada lydi kitas suaugusysis) / Rodo ženklus, kad jų judėjimas kontroliuojamas
- Negali palikti savo darbo aplinkos (pvz., jie gyvena savarankiškai patalpose, kuriose dirba izoliuotoje negyvenamoje vietoje; jie yra užrakinti bute, kuriame verčiami užsiimti prostitucija)
  - Įsivaizduoja, kad jis / ji yra skolingas (ypač už kelionės išlaidas)
  - Gauna labai mažą arba visai negauna atlyginimo / negali naudotis savo pajamomis
- Išgyvena netikėtus, prekyautojų žmonėmis organizuojamus įvykius, kuriais siekiama sukurti kontrolės praradimo jausmą ir neleisti kurti ateities planų (pvz., staigų vietų pasikeitimą)
  - Būti vietoje, kuri gali būti naudojama žmonių išnaudojimui, arba būti susijusiam su tokia vieta
- Ribojamos vaikų galimybės priimti sprendimus
- Priverstinai vartoti narkotikus
- Jais būti emociškai manipuliuojama
- Leisti kitiems kalbėti už juos, net jei į juos kreipiamasi tiesiogiai
- Elgtis taip, lyg tai jiems kažkas nurodytų
- Bijoti ar jausti nerimą
- Negali laisvai bendrauti su kitais
- Drausminami bausmės dėka
- Sužeidimai ar sutrikimai, būdingi kai kuriems darbams, arba patirti dėl kontrolės priemonių ar užpuolimo
  - Atvykti iš vietos, kuri, kaip žinoma, yra prekybos žmonėmis šaltinis
  - Už jų kelionę į atvykimo šalį sumokėjo tarpininkai, kuriems jie turi gražinti skolą dirbdami ar teikdami paslaugas
- Veikti remiantis melagingais pažadais
- Neturėti galimybės susisiekti su savo tėvais ar globėjais
- Atrodyti įbaugintais ir elgtis nebūdingai jų amžiaus vaikams
- Neturėti savo amžiaus draugų už darbo ribų
- Neturėti galimybės mokytis
- Neturėti laiko žaisti
- Gyventi atskirai nuo kitų vaikų prastose patalpose
- Valgyti atskirai nuo kitų „šėimos“ narių; valgyti tik maisto likučius
- Užsiimti darbu, kuris yra netinkamas vaikams
- Keliauti be suaugusiųjų priežiūros
- Keliauti kartu su žmonėmis, kurie nėra artimieji

Taip pat gali būti, kad vaikai buvo parduoti, jei:

- Randami vaikiško dydžio tam tikri drabužiai, kurie paprastai dėvimi dirbant nekvalifikuotą ar sekso darbą
- Randami vaikiški žaislai, lovos ir drabužiai netinkamose vietose, tokiose kaip viešnamiai ir gamyklos
- Suaugusysis netikėtai pareiškia, kad jis „rado“ nelydimą vaiką
- Randami nelydimi vaikai, turintys telefono numerius skambinimui taksi

Migrantų kontrabanda⁹⁷

Pagal Protokolą prieš migrantų kontrabandą sausuma, jūra ir oru (Migrantų kontrabandos protokolas), papildantį Jungtinių Tautų konvenciją prieš Tarptautinį organizuotą nusikalstamumą⁹⁸, migrantų kontrabanda yra nusikaltimas, susijęs su finansinės ar kitos materialinės naudos gavimu dėl asmens neteisėto atvykimo į šalį, kada asmuo nėra tos valstybės pilietis ar gyventojas. Migrantų kontrabanda daro įtaką beveik visoms pasaulio šalims, nesvarbu, ar tai kilmės, tranzito ar paskirties šalis, kurioje pelno siekiantys nusikaltėliai neteisėtai gabena migrantus. Kontrabandos atveju kontrabandininkai neturi tikslo išnaudoti auką, o tik gauti iš jos finansinę ar kitokią naudą. Tačiau prekyba žmonėmis ir migrantų kontrabanda dažnai yra susijusios. Yra atvejų, kada kontrabandos auka gali būti paversta prekybos žmonėmis auka to nesuvokdama prieš atvykstant į atvykimo šalį (t. y. kontrabandininkas ketina ją išnaudoti vėliau). Be to, nusikaltėliai, atrodo, pasinaudoja pabėgėlių krize. Anksčiau jie neturėjo kito pasirinkimo, kaip tik naudotis legaliais migracijos keliais ir keliaudami perkeldami savo aukas rizikuodami būti sugauti, dabar jie naudojasi tais pačiais nelegaliais migracijos tinklais, kaip ir prieglobsčio prašytojai, be jokios rizikos sau ar savo milžiniškam pelnui.

97. United Nations Office on Drugs and Crime, Migrant smuggling. Galima rasti: <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/smuggling-of-migrants.html?ref=menuaside>.

98. 3 straipsnis.

Kaip reaguoti?⁹⁹

Atskleidžiant netinkamą netyčinį ar tyčinį elgesį su vaikais, paprastai ištinka krizė. Vaikai nežino, kaip bus vykdomas tyrimas, ar jais bus tikima, jie bus palaikomi ar kaltinami. Ypač maži vaikai gali nesuprasti dalijimosi informacija pasekmių, todėl juos gali sukrėsti ar sugluminti suaugusiųjų reakcija į jų paviešintą informaciją.

Jei vaikas papasakoja apie prievartą ar nepriežiūrą, labai svarbu, kad asmuo, kuriam papasakota, tinkamai reaguotų ir vaiką palaikytų. Paprastai vaikai pirmiausia pateikia kelias detales, kad sužinotų suaugusiųjų reakciją į jas, o vėliau, kai jaučiasi saugūs, papasakoja daugiau¹⁰⁰.

Toliau pateikiami pasiūlymai, kaip reaguoti vaikams pasakojant apie netinkamą elgesį¹⁰¹.

- Su vaiku elkitės oriai ir pagarbiai.
- Likite ramūs ir nerodykite tokių reakcijų kaip šokas, kerštas ar moralinis pasipiktinimas. Klausytojas įtakoja mažiau, jei jis / ji yra stabilios emocinės pusiausvyros, ypač jei išreikštos emocijos skiriasi nuo tų, kurių tikėjosi vaikas.
- Venkite smerkti įtariamą smurtautoją, nes vaikas gali jį mylėti ar juo rūpintis, net jei jis naudojo smurtą ar buvo aplaidus.
- Atidžiai klausykite vaiko, pasakojančio apie netinkamą elgesį ir venkite nutraukti vaiko tylą. Leiskite vaikui reikšti mintis savais žodžiais, įskaitant slengo vartojimą. Netaisykite ir neginčykite to, sakydami, pvz., „ar tu tikras, kad tai buvo tavo dėdė?“
- Leiskite vaikui išsakyti ir išreikšti bet kokias jo jaučiamas emocijas, ir nedarykite galimai netikslių prielaidų apie tai, ką reikėtų jausti.
- Niekada neverskite vaiko parodyti fizinių sužalojimų ar atskleisti jausmų, kuriais vaikas nepasiruošęs dalintis.
- Venkite žodžių, kurie gali trikdyti ar gąsdinti vaiką, tokių kaip „prievartavimas“, „kraujomaiša“ ar „puolimas“.
- Nuraminkite ir palaikykite vaiką naudodami tokius teiginius:
  - „Tu esi labai drąsus, jei kalbi apie tai“.
  - „Džiaugiuosi, kad man apie tai pasakojai“.

99. World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Geneva, Switzerland: WHO, p. 54.

100. Ibid.

101. Ibid.

- „Man gaila, kad taip tau nutiko“.
- „Tu esi ne vienas – taip nutinka ir kitiems vaikams“.
- „Aš padarysiu viską, ką galėsiu, kad tau padėčiau“.

- Venkite komentarų apie faktinį įvykį, įskaitant ir apie įtariamą kaltininką ar piktnaudžiavimo padarinius, pvz.:

- „Kaip gali taip kalbėti apie ...?“
- „Koks melagis!“
- „Tas siaubingas vyras sugriovė tavo gyvenimą“.
- „Kodėl leidai jam daryti tokius dalykus?“
- „Kodėl tu man to nepasakei anksčiau?“

- Nedarykite jokių prielaidų apie įtariamo kaltininko tapatybę.

- Atsakykite į vaiko klausimus kuo paprasčiau ir sąžiningiau. Pavyzdžiui, jei vaikas paklaus: „Ar tas, kuris su manimi tai padarė, dabar pateks į kalėjimą?“, galima atsakyti: „Nežinau, tai sprendžia kiti žmonės.“

- Duokite tik tuos pažadus, kuriuos galite įvykdyti. Nesutikite, pvz., laikyti paslapyje to, ką vaikas pasakė. Paaiškinkite, kad tam tikrais atvejais reikia pasidalyti paslaptimis, norint gauti pagalbą arba apsaugoti žmones nuo sužeidimo. Pasakykite vaikui, kad informacija bus pasakyta tik tiems žmonėms, kurie bandys suteikti pagalbą ir apsaugą.

8. PAŽEIDŽIAMUMO TESTAS

Pabėgėliai, prieglobsčio prašytojai, neteisėtai parduodami asmenys, asmenys be pilietybės, migrantai ir kiti teisinio statuso neturintys trečiųjų šalių piliečiai gali patirti daugybę rizikos veiksnių¹⁰². Vaikai, kurie pasiekia šalį arba gyvena joje be savo pagrindinių globėjų, gali patirti dar didesnę žalos riziką, nebent vaiko apsaugos sistema reaguoja nedelsiant ir veiksmingai. Nors pažeidžiamumas geriausiai įvertinamas taikant į asmenį orientuotą ir holistinį požiūrį, tam tikrus pažeidžiamumą rodančius rizikos rodiklius galima pabrėžti dėl plačiai pripažintų jų padarinių. Pažeidžiamumo tikrinimo įrankis, sukurtas įgyvendinant projektą ASOP4G, remiasi JTVPK (Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuro) ir IDC (International Detention Coalition – Tarptautinė sulaikymo koalicija) „Pažeidžiamumo tikrinimo įrankiu“ bei JTVPK ir IDC „Padidintos rizikos identifikavimo įrankiu v.2“. Visus pakeitimus atliko su ekspertais pasitarusios nacionalinės ASOP4G projekto komandos.

„ASOP4G“ pažeidžiamumo patikros įrankis suteikia galimybę globėjui apžvelgti rizikos veiksnius, kurie gali būti vaiko gyvenime arba turėjo įtakos jo gyvenimui praeityje, ir tokiu būdu pažymėti nukreipimo pas specialistus prioritetą. Tuo pačiu metu, naudojant šį įrankį, surenkama visa reikalinga informacija apie pažeidžiamumo veiksnius, nukreipimus ar paslaugas, suteiktas teikiant paramą vaikui, ir išsaugoma vaikų bylose.

Toliau pateikiami tam tikri pažeidžiamumo rodikliai, galintys kilti svarbūs klausimai ir aspektai, į kuriuos reikia atsižvelgti¹⁰³. Klausimai pateikiami

102. UNHCR and IDC (2016). Vulnerability Screening Tool: Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems. Galima rasti: <https://www.refworld.org/docid/57f21f6b4.html>.

103. Toliau pateikiamos rekomendacijos visų pirma grindžiamos UNHCR and IDC (2016). Vulnerability Screening Tool: Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems. Galima rasti: <https://www.refworld.org/docid/57f21f6b4.html>. Siekiant atitikimo šio vadovo tikslui, buvo atlikta šiek tiek pakeitimų

esamuju laiku, tačiau reikia turėti galvoje, kad trauminė patirtis galėjo vykti praityje, ir į tai atsižvelgti, norint tinkamai reaguoti į vaiko poreikius.

Jžanginis testas

- „Papasakok apie savo patirtį, dėl kurios palikai savo kilmės šalį?“
- „Kada atvykai į šią šalį? Kaip tu atvažiavai? Ar tau buvo sunku kelionėje?“
- „Ar apsistojai kitose šalyse, prieš pasiekdamas šią šalį? Ar kelionės metu buvai sulaukytas kitoje šalyje? Ar kada nors kreipeisi dėl pabėgėlio statuso kitoje šalyje ar šis statusas buvo suteiktas?“
- „Ar tu keliauji su kuo nors, jei taip, kokie to žmogaus santykiai su tavimi?“
- „Ar turi šeimos narių, draugų ar asmenų, kurie galėtų tau padėti šioje šalyje?“
- „Ar turite giminaičių kitoje (Europos) šalyje?“
- „Ar turi kokių nors medicininių ar kitų problemų, kurias reikia neatidėliotinai spręsti?“
- „Ar turi kokių nors klausimų?“

Gyvenimo sąlygos

- „Su kuo tu gyveni? Ar galėtum pasakyti, ką darai per dieną?“
- „Ar turi kokių nors problemų dėl dabartinės gyvenimo situacijos?“
- „Ar turi problemų su savo artimaisiais / kaimynais / savo mokykla / mokytojais / kitais vaikais?“
- „Ar yra žmonių, kurie tau galėtų padėti išspręsti šias problemas? Kokios pagalbos tau reikia norint išspręsti šias problemas?“

Biologinė ir socialinė lytis, lytinė tapatybė ir seksualinė orientacija

Nėščia mergaitė ar maitinanti motina

Nėščios mergaitės ir žindančios mamos turi būti apgyvendintos aplinkoje, kur pirmiausia būtų pasirūpinta jų saugumu ir sveikata (saugia ir laiku teikiama sveikatos priežiūra prieš ir po gimdymo). Gali prireikti specialistų konsultacijų dėl reprodukcinės sveikatos ir medicinos pagalbos, kada nėštumo nutraukimas yra svarstytinas, taip pat ir visais kitais atvejais, susijusiais su nėščia nelydima mergaite.

- Išsiaiškinkite, kiek laiko mergaitė yra nėščia, kaip ji jaučiasi būdama

nėščia, kokios pagalbos ji norėtų. Kaip dabartinė gyvenimo situacija įtakoja rūpinimąsi savimi ir pasiruošimą gimdymui bei pogimdyminę priežiūrą? Ar yra sąlygos tinkamai mitybai?

Žindanti mama

Šie nurodymai ir klausimai gali būti svarbūs nepilnametėms maitinančioms motinoms, taip pat motinoms ar globėjoms, kurioms dėl fizinės ar psichinės sveikatos problemų ar kitų sunkumų gali būti sunku prižiūrėti savo kūdikį ar kitą vaiką.

→ Ar galite patvirtinti, kad vienintelis ar pirminis globėjas yra saugus ir gali užtikrinti savo išlaikytinių sveikatą ir gerovę?

→ Paklauskite pirminio globėjo: „Kuo jums labiausiai patinka jūsų [globotinis]? Ar yra kokių sunkumų? Ką jums patinka daryti visai šeimai kartu? Ar kokie nors jūsų [globotinio] veiksmai jus jaudina? Papasakokite apie tipišką dieną su [globotiniu]. Kokia yra geriausia / sunkiausia dienos dalis? Ką jūs darote, kai patiriate stiprų stresą? Kas jus palaiko? Kokia parama jums padėtų patenkinti jūsų ir [jūsų globotinio] pagrindinius poreikius?“

→ Ar pirminis globėjas turi problemų, trukdančių apsaugoti išlaikomus asmenis (pvz., smurtas šeimoje, narkotikų ir alkoholio vartojimas, potrauminio streso sutrikimas, depresija ar kitos psichinės sveikatos problemos)? Kokią įtaką tai daro globotiniams? Kokių specialistų ar papildomo palaikymo gali prireikti?

Smurtas dėl lyties, seksualinis smurtas, smurtas šeimoje ir prievarta

Merginos ir berniukai gali susidurti su diskriminacija, išnaudojimu, smurtu ir bauginimu, problemomis, egzistuojančiomis visose bendruomenėse, įskaitant migrantų ir pabėgėlių bendruomenes. Nelydimi nepilnamečiai yra pažeidžiami dėl seksualinio išnaudojimo, nes jiems trūksta apsaugos, jie jaučia baimę, nežinią, gėdą ir bejėgiškumą, neleidžiančius pranešti ir kreiptis pagalbos¹⁰⁴. Dažnai dėl šių priežasčių piktnaudžiaujantys asmenys juos ir išnaudoja. Sulaukyme ar kitose perpildytose gyvenimo sąlygose, saugumas negali būti pilnai užtikrinamas ir dėl to kyla rizika vaikams. Tuo pačiu nelydimiems nepilnamečiams, gyvenantiems su giminytės ryšiais nesusijusiais globėjais ar apskritai suaugusiais, gresia spaudimas remti namų ūkį užsiimant prostitucija, vaikų santuokomis ar prekyba žmonėmis. Seksualinis smurtas ir vaikų santuokos turi reikšmingus fizinius, emocinius ir raidos padarinius vaikams, įskaitant mokyklos nebaigimą, ankstyvą nėštumą,

104. World Health Organization, (2018). Report on the health of refugees and migrants in the WHO European Region: No public health without refugee and migrant health, p. 40. Galima rasti: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ermh-eng.pdf>.

lytiškai plintančias infekcijas, fizinę ir psichologinę žalą¹⁰⁵.

Užduodant šiuos konkrečius klausimus reikia atsižvelgti į tam tikrus aspektus: vengti nereikalingo kančių sukėlimo; reikia prašyti pagalbos iš organizacijų, kurios turi atitinkamų žinių ir gali jums padėti; globėjo ar kitų apklausą atliekančių / apžiūrinčių asmenų, taip pat vertėjo lytis gali kliudyti atskleisti informaciją – tos pačios lyties asmenų interviu turi būti galimas; kai kurie berniukai gali būti linkę būti apklausti moters.

→ Paklauskite: „Ar [jūsų gyvenimo situacijoje] jums ar šeimos nariui buvo grasinama ar jūs / jis bijojo? Ar yra moterų ir merginų, su kuriomis gyvenate, kurios jaučiasi nesaugiai? Ar jaučiatės saugiai? Ar esate matęs ar pats patyręs bauginimus ar fizinį, seksualinį smurtą? “

→ Merginoms: „Ar moterys ir mergaitės čia jaučiasi saugios? [Nepivalomi testo klausimai] Ar kas nors nutiko jums ar jūsų šeimos moterims? Kada / kur tai atsitiko? Ar jūs / jos gavote kokią nors pagalbą ar palaikymą? Ar yra žmonių, organizacijų ar bendruomenių grupių, kurios galėtų padėti išspręsti šias problemas? Kokios paramos jums ar joms reikia norint išspręsti šias problemas?“

Seksualinė orientacija ir lytinė tapatybė

LGBTI tapatumas ir su tuo susijusi žalos rizika gali būti pastebima, tačiau dažnai yra slepiama. Daugeliui nėra saugu atvirai būti LGBTI, nes „atsiskleidimo“ padariniai yra per skaudūs. Sulaikymo vietos kelia ypatingą pavojų LGBTI asmenims ir kada negalima užtikrinti jų saugumo, turėtų būti svarstomos alternatyvios priemonės.

→ Svarbu vengti prielaidų ir vartoti lyties atžvilgiu neutralias sąvokas. Naudokite sąvokas, apibūdinančias ne lyties požiūriu, taip pat ir gimtąja vaiko kalba, kitu atveju nurodykite abi lytis kaip galimybę. Kai kuriose situacijose gali būti naudinga paklausti: „Žmonėms, priklausantiems seksualinei mažumai arba [LGBTI], gali grėsti pavojus ... ar tai turi įtakos jums ar jūsų šeimos nariui?“ Išreikškite palaikomąją reakciją, jei ir kai kas nors atskleidžia, kad tai yra svarbu; tada pasiaiškinkite: „Kas jums užtikrintų saugumą, ir kokio palaikymo jums reikia?“

105. Ibid., p. 41.

Sveikatos ir gerovės rūpesčiai

Fizinės ir psichinės sveikatos rūpesčiai

Labai svarbu laiku atlikti holistinę sveikatos apžiūrą, taip pat nuolat stebėti sveikatos būklę.

→ Klauskite bendriau: „Ar jūs / jūsų šeima turite kokių nors sveikatos problemų, būklių ar negalių? Koks gydymas ar slauga jums / jūsų šeimos nariui/-iams teikiamas dėl šių sveikatos problemų? Kokios pagalbos dėl šių problemų jums reikia?“

→ Klauskite detaliau: „Ar jūs ar kuris nors šeimos narys turi kokių nors sužalojimų, ligų, psichinės ar fizinės sveikatos sutrikimų? Ar dėl kokių nors priežasčių buvote paguldytas į ligoninę pastaraisiais mėnesiais? Kokius vaistus, gydymą ar priežiūrą jūs gaunate dėl šių problemų? Kaip ši problema veikia jūsų sugebėjimą rūpintis savimi / šeima? Kaip aplinkybės jūsų gimtojoje šalyje, jūsų kelionė paveikė jus? Kokios paramos jums reikia? Ar galite prireikus naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis?“

Gali būti įvairių psichinės sveikatos problemų, tame tarpe tokių kaip depresija, nerimo sutrikimas, psichozė ir potrauminio streso sutrikimas (PTSS). Taip pat reikėtų atsižvelgti į psichosocialinę negalią. Atminkite, kad psichines ligas dažnai lydi sergančiųjų socialinis stigmatizavimas.

Jei nustatomos psichinės ar fizinės sveikatos problemos, svarbu užtikrinti, kad visos atitinkamos siuntimo, įvertinimo, gydymo ir slaugos paslaugos būtų veiksmingos ir kad asmens apgyvendinimas būtų palankus tokių sveikatos priežiūros paslaugų suteikimui (pvz., prieglauda, esanti netoli ligoninės).

Savižudybės rizika

Reikia atskirti savęs žalojimą ir bandymą / polinkį / mintis apie savižudybę. Savižudybės rizikos patikrinimas turėtų vykti nepavojingoje, ramioje ir privačioje aplinkoje. Kiek įmanoma anksčiau įspėkite savo vadovą ir / arba asmens atvejo vadybininką (socialinį darbuotoją ar pagrindinį globėją) apie nustatytą riziką.

- Veiksnių, paprastai susijusių su savižudybės rizika, sąrašas:
  - Esamos mintys apie savižudybę: plano, priemonių, laiko ir vietos specifika
  - Savižudybės bandymų istorija

- Šeimos / kolegų savižudybių istorija
- Smurto patyrimo istorija (įskaitant liudijimą, kaip smurtą patiria kiti)
- Depresijos simptomų intensyvumas
- Patiriami gyvenimo stresai
- Psichikos sveikatos ir priklausomybių istorija
- Dabartinė gyvenimo situacija ir galimybės sau pakenkti
- Neseniai pasikeitęs elgesys ir nuotaikos
- Izoliacija ar sąsajos su kompanija / šeima / draugais

→ Jei nerimaujate dėl savižudybės rizikos, paklauskite: „Jūsų apibūdinta situacija skamba rimtai. Noriu sužinoti, ar nusprendėte sau pakenkti ar nusižudyti?“ Atminkite, kad galima nukreipti pas specialistus ir / arba kreiptis į skubios pagalbos tarnybas. Aiškiai kalbėkite su asmeniu apie tolesnę paramą ir veiksmus, kurių jis gali imtis, jei mintys apie savižudybę sustiprėtų.

Negalia

Žmonės su negalia susiduria su didesne izoliacijos / atskirties, nepriežiūros, seksualinės ir emocinės prievartos bei neteisėto elgesio rizika, todėl jiems reikalingas apsauga ir palaikymas. Neįgalumas yra plati kategorija, apimanti asmenis, turinčius ilgalaikius intelekto, psichosocialinius, regos, klausos ir fizinius sutrikimus. Mokymosi sutrikimai dažnai nepastebimi ir taip pat gali prisidėti prie izoliacijos ir socializacijos stokos.

Turi būti svarstomos alternatyvos asmenų, turinčių fizinę, psichinę, intelekto, psichosocialinę ir jutimo negalią, sulaikymui. Pareigūnai turi užtikrinti, kad asmens statusas būtų tinkamas atsižvelgiant į konkrečią negalią ir reikalingą priežiūrą, o migracijos procesai turėtų būti prieinami visiems žmonėms su negalia. Kadangi kai kurie žmonės, turintys negalią, nėra lengvai identifikuojami kaip „neįgalieji“, jų apklausos (ir turimų ataskaitų stebėjimas bei peržiūra) turėtų būti sutelktos į asmens poreikius, galimybę gauti reikiamą paramą ir galimybes dalyvauti šeimos ir bendruomenės gyvenime.

→ Paklauskite: „Ar jūs ar jūsų šeimos narys turite kokių nors sunkumų: išgirsti / pamatyti / judėti / rūpintis savimi, pvz., nusiprausti ir apsirengti / prisiminti ar susikaupti / bendrauti? Kokią įtaką tai daro jūsų kasdieniam gyvenimui ir galimybėms pasirūpinti savimi / šeima? Kokios priežiūros ir palaikymo jums reikia? Ar prireikus galite gauti pagalbą ir sveikatos priežiūrą?“

Fizinės priklausomybės

Priklausomybė nuo medžiagų ir psichologinė priklausomybė, kaip minėta ankstesniame skyriuje, gali būti susijusi su depresija ir nerimo sutrikimais. Kaip ir kitų reikšmingų sveikatos problemų atveju, priklausomybė nuo alkoholio, narkotikų ar kitų medžiagų ar kitokia priklausomybė gali apriboti asmens rūpinimąsi savimi ir kasdienį funkcionavimą. Žmonės, fiziškai ar psichologiškai priklausomi, dažnai yra stigmatizuojami ir vengia viešumo.

→ Paklauskite: „Ar jūs ar kuris nors šeimos narys turi problemų, susijusių su alkoholio ar narkotikų vartojimu? Ar dėl to buvote hospitalizuotas ar gydomas? Kaip tai veikia jūsų sugebėjimą rūpintis savimi / šeima? Kokios paramos jums reikia? Ar prireikus galite gauti reikiamą palaikymą ar sveikatos priežiūrą?“

Benamystė

Benamystė (įskaitant nesaugų ir pavojingą apgyvendinimą) yra susijusi su netinkama mityba, bloga fizine ir psichine būkle, izoliacija, išnaudojimu, piktnaudžiavimu ir rizikingu elgesiu. Sulaikymas nėra tinkama reakcija, tačiau šiuo atveju kartais tai yra vienintelis sprendimas. Bet kokiu atveju nesugebėjimas patenkinti pagrindinių poreikių gali būti išspręstas sudaromomis priemonėmis ir apgyvendinimo bendruomenėje bei paramos priemonėmis, užtikrinančiomis, kad šie poreikiai bus tinkamai patenkinti. Pažeidžiamumas, be kita ko, yra vaikams, rizikos grupės mergaitėms ar neįgaliesiems. Šie pažeidžiamumo veiksniai kenkia asmens galimybėms (nekalbant jau apie jo teises ir orumą) – laikytis imigracijos įstatymų ir valdžios reikalavimų (pvz., nepilnametis gali praleisti tarptautinės apsaugos kortelės atnaujinimo datą). Globėjo prioritetai yra ieškojimas ir užtikrinimas apgyvendinimo ir saugumo (valdžios institucijų informavimas ir galbūt asmeninės pastangos rasti gyvenamąją vietą) bei rūpintis vaiko mityba, sveikatos priežiūra ir higiena.

Apsaugos poreikiai

Pabėgėlis ir prieglobsčio prašytojas

Tie, kurie siekia būti pabėgėliais, ir tie, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas, paprastai yra išgyvenę gyvenimo pokyčius, pavojus, praradimus ir baimę ir susidūrė su didžiuliais gyvenimo pokyčiais naujoje aplinkoje. Prieglobsčio prašytojams, kurių apsaugos prašymai buvo atmesti ir kurie yra išnaudoję savo teises galimybes likti atvykimo šalyje, gali kilti pavojus, kad jie bus

sulaikyti ilgesniam ar neterminuotam laikui¹⁰⁶, jei jie negali gauti kelionės dokumentų ar jų kilmės šalis nesutinka su jų grąžinimu.

→ „Kokia saugumo padėtis yra jūsų bendruomenėje / gyvenamajame rajone? Ar jums ar jūsų šeimai kada nors buvo grasinama, ar bijojote? Kada / kur tai atsitiko? Ar jums kas nors padėjo ar palaikė? Kokios paramos jums reikia norint išspręsti šias problemas? Kas, jūsų manymu, gali atsitikti jums grįžus? Ką jūs manote apie tai? Ar jūs bijote? Jei taip, dėl kokių priežasčių bijote? Ar yra kokių nors kliūčių grįžti į savo gimtąją šalį?“

→ Prieglobsčio prašytojo prisitaikymui prie naujos aplinkos ir supratimui apie prieglobsčio ar migracijos procesą dažnai būdingi netikrumai ir stresas. Išsiaiškinkite, kur jie yra proceso metu, kaip jie tai supranta ir kokio palaikymo jiems gali prireikti, kad jie procese dalyvautų aktyviai.

Turėkite galvoje, kad pažeidžiamumo veiksniai gali būti prieštaringi. Stebėkite sulaikytų asmenų sveikatą ir gerovę, atsižvelkite į visas pažeidžiamumo sritis.

Išgyvenę kankinimus ir traumas

Ši pažeidžiamumo sritis reikalauja nepriklausomo ir ekspertinio įvertinimo. Šios traumos dažnai skirstomos į kūno sužalojimus ir / arba psichologines traumas, kurias sukelia kankinimai ir / arba smurtas, įskaitant seksualinį ir lyties pagrindu patiriamą smurtą. Kankinimo apibrėžimą pateikia 1984 m. JT konvencija Prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą.

Pagal Konvencijos 1 straipsnį kankinimo sąvoka apima bet kokią veiksmą, kuriuo asmeniui tyčia sukeliamas stiprus fizinis ar psichinis skausmas arba kančia siekiant išgauti informaciją arba prisipažinimą, nubausti jį už kokį nors veiksmą, kurį jis įvykdė ar yra įtariamas jį įvykdęs, arba įbauginti ar priversti jį ką nors padaryti, arba dėl bet kurios koku nors diskriminavimu grindžiamos prielasties.

Tam, kad elgesys būtų pripažintas kankinimu, jis turėtų būti sukeliamas valstybės pareigūno ar kito asmens, einančio oficialias pareigas, arba jo iniciatyva ar sutikimu. Į šį apibrėžimą neįtrauktas stiprus skausmas, sukeliamas dėl teisėtos sankcijos; pvz., laisvės atėmimas yra teisėta sankcija ir vis dėlto daro neigiamą poveikį asmens psichinei sveikatai, būdingą šios priemonės pobūdžiui¹⁰⁷. Tačiau jei sąlygos pakenkia žmogaus orumui ir teisėms, jos gali būti žiaurus ir nežmoniškas elgesys. Žiaurus, nežmoniškas ir žeminantis elgesys

¹⁰⁶. Neterminuotas sulaikymas yra savavališkas; neturėtų būti viršytos įstatyme nustatytos maksimalios sulaikymo ribos.

¹⁰⁷. Council of Europe (2002). The prohibition of torture: A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights, Human rights handbook, No.6. Galima rasti: <https://rm.coe.int/168007ff4c>.

ar bausmės nėra apibrėžti konvencijoje. Pagal Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnį kankinimas ir nežmoniškas bei žeminantis elgesys ar bausmės yra aiškiai ir besąlygiškai draudžiami. Europos žmogaus teisių teismas prireikus gali išaiškinti, ar veika, būklė yra kankinimas, nežmoniškas ar žeminantis elgesys ar bausmė¹⁰⁸.

Traumos požymiai gali būti: sutrikusi atmintis, sunkumas susikaupti, nesugebėjimas pasitikėti, polinkis lengvai įsijausti ir pernelyg nerimauti, vengti, košmarai ir nesugebėjimas miegoti, galvos skausmai, apetito praradimas ir virškinimo problemos. Gali būti ir fizinių sužalojimo požymių. Pati migracijos kelionė gali apimti didelės traumos patirtį, o sulaikymas gali pasunkinti ir netgi sukelti su trauma susijusias ligas bei simptomus. Testu siekiama palengvinti tikslingą nukreipimą pas specialistus ir išvengti nereikalingo nerimo ir pakartotinės traumos sukėlimo. Rekomenduojamos organizacijos gali patarti, mokyti ir palaikyti kitus siekiant veiksmingai reaguoti į šias problemas.

→ Ar yra traumos ar kankinimo požymių? Paklauskite: „Kai kurie žmonės jūsų situacijoje patyrė traumas ar kankinimus. Kankinimas yra fizinė ar psichologinė kančia, kurią tyčia sukelia kareivis, policininkas, kovotojas ar kitas asmuo, veikiantis su vyriausybės pritarimu. Ar tai kada nors nutiko jums ar jūsų šeimos nariui?“ Kur tik įmanoma, vaikams su galimais kankinimo ir traumos požymiais nurodykite galimą gauti paramą.

Išgyvenę seksualinį, dėl lyties patirtą smurtą ar kitą smurtinį nusikaltimą

Ši pažeidžiamumo sritis gali būti kankinimo ir traumos patirties dalis. Nors merginos ir moterys patiria neproporcingai daug seksualinio smurto, susijusio su ginkluotais konfliktais, berniukai ir vyrai taip pat yra tokio smurto taikiniai. Seksualinis smurtas gali būti patiriamas ir daugelyje kitų situacijų. Dėl jaučiamos gėdos gali būti sunku atskleisti patirtį ir su ja susijusią traumą. Kaip minėta, svarbu rengti tos pačios lyties asmenų interviu; tačiau situacijose, kuriose buvo patirtas smurtas tos pačios lyties atstovų tarpe, kai kuriems vyrams bus lengviau, jei juos apklaus pareigūnė.

→ Veikite analogiškai kaip ir ankstesniame skyriuje apie kankinimus ir traumas. Be to, paklauskite: „Kartais suaugusieji ir jauni žmonės yra fizinio ir seksualinio smurto ar išnaudojimo objektas. Ar jūs ar kas nors iš jūsų šeimos narių yra patyręs ar matęs tokį smurtą? Kada ir kur tai atsitiko? Ar galite

108. The European Court for Human Rights defined the concepts of torture, inhuman treatment or punishment and degrading treatment for the first time in 1969 (“The Greek case”; Denmark, Norway, Sweden & the Netherlands v. Greece, Communication 3321/67. Galima rasti: https://www.echr.coe.int/Documents/Denmark_v_Greece_1.pdf. See also European Court of Human Rights (ECHR), Case of Ireland v. the United Kingdom. Judgement of 18 January 1978 (N° 91). Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b7004.html>.

trumpai papasakoti, kaip ši patirtis paveikė jus ar jūsų šeimos narį? Ar jūs ar jūsų šeimos narys gavote pagalbą dėl šio smurto padarinių?“ Kur įmanoma, nurodykite asmeniui apie galimą gauti paramą.

Prekybos žmonėmis auka

Šiai pažeidžiamumo sričiai reikalingas nepriklausomas ekspertinis vertinimas (kurį gali atlikti specialiosios tarnybos ar policijos padaliniai). Norėdami geriau suprasti aukos būseną ir suteikti tinkamą pagalbą, specialistai turi išmanyti nelydimo vaiko kilmės šalies kultūrinės, socialines aplinkybes ir tradicijas. Prekyba žmonėmis apima suaugusiųjų ir vaikų verbavimą ir vertimą dirbti sekso pramonėje ir namų ruošoje (ypač moterys ir mergaitės), priverstiniuose darbuose (ypač jauni vyrai ir berniukai), taip pat kitose išnaudojimo srityse (įskaitant organų atėmimą). Vaikų ir priverstinės santuokos, pagrobimai taip pat yra sunkūs išnaudojimo atvejai, kuriems reikia skirti ypatingą dėmesį. Testu siekiama palengvinti tikslingą nukreipimą pas specialistus ir išvengti nereikalingo nerimo, pakartotinės traumos ar kitokio prekiautojų žmonėmis ir susijusių asmenų pavojaus sukėlimo. Prioritetas yra saugumas. Pasienyje prekybos žmonėmis aukos gali atvykti kartu su prekeiviais žmonėmis, todėl labai svarbu, kad visi dalyviai būtų apklausti atskirai.

Apklauskami ką nors dėl galimos prekybos žmonėmis patirties, atsižvelkite į:

- Ar vaikas yra priklausomas nuo asmens ar asmenų, kurie galimai kontroliuoja jo / jos judėjimą ir ryšius?
- Ar vaikas atitinka požymius, kad jo judėjimas yra kontroliuojamas, ar jis patiria smurtą ar smurto grėsmę?
- Ar vaikas keliauja su / arba yra kontroliuojamas asmenų, kurie įtariai prekyba žmonėmis ar yra susiję su prekyba žmonėmis?
- Paklauskite: „Ar kas nors jus apgavo / įbaugino / privertė ar sulaukė norėdami išnaudoti? Kokie dabartiniai jūsų santykiai su šiuo asmeniu ar šiais žmonėmis? Ar jaučiatės saugūs? Kokios paramos jums reikia?“ (Tai tik orientaciniai klausimai, kuriais galima pradėti diskusiją šia tema. Priešingu atveju vaikas yra prekybos auka, nepaisant priemonių, kurios buvo panaudotos galutiniam jo išnaudojimui.)

Asmuo be pilietybės

Laikoma, kad asmuo neturi pilietybės, kai nė viena valstybė nepripažįsta jo / jos kaip savo piliečio. Asmuo gali likti be pilietybės per visą migracijos ar pabėgėlio statuso nustatymo procesą arba tuo pat metu būti ir be pilietybės,

ir pabėgėlis. Asmenys be pilietybės dažnai rizikuoja ilgalaikiu ar neterminuotu sulaikymu, nes neturi asmens tapatybės dokumentų arba, išsiuntimo proceso metu, neturi šalies, į kurią galėtų grįžti, arba kuri prisiima atsakomybę už juos. Nepilnamečiai paprastai nėra deportuojami.

Kitos pažeidžiamumo sritys

Atsižvelgiant į asmenines ir socialines vaiko aplinkybes, galinčias sukelti žalos riziką, gali būti nustatyti kiti pažeidžiamumo veiksniai. Preliminariai tai gali būti priklausymas mažumų grupei (ksenofobinio smurto rizika priimančiojoje šalyje / poreikis kruopščiai valdyti ir apsaugoti); rizikos, su kuria gali susidurti berniukai, pvz., savęs žalojimas, verbavimas nusikalstamos grupuotėse, ignoravimas; sulaikymas (poveikis vaiko sveikatai ir gerovei / paramos poreikis); kalbos barjeras (ypač vietinių ar retų kalbų atveju), neraštingumas, mokymosi ir švietimo barjeras, socialinė izoliacija, teisiųjų procesų nesupratimas ir teisiųjų patarimų negavimas (ribotos vaiko galimybės ieškoti pagalbos ir įsitraukti į prieglobsčio ar migracijos sistemą); stichinės nelaimės; nauji atvykėliai, kuriems reikalinga kritinė sveikatos priežiūra, tais atvejais, kai jie jos negalėjo gauti jų gimtojoje šalyje.

Reagavimas į nustatytą pažeidžiamumą: keturi žingsniai¹⁰⁹

Pirmas žingsnis: apsvarstykite apgyvendinimo galimybes, pradedant nuo laisvės prezumpcijos ir mažiausiai ribojančių priemonių

- Kokios apgyvendinimo bendruomenėse, laisvos registracijos vietose ir sulaikymo alternatyvų galimybės yra teisiškai, politiškai ir praktiškai?
- Kaip dabartinė gyvenimo situacija veikia asmens sveikatą ir gerovę ir koks būtų numatomas rekomenduojamo apgyvendinimo būdo poveikis?
- Kokių dokumentų reikia norint palaikyti asmens buvimą bendruomenėje?
- Jei yra sulaikymo pagrindų, kaip pasiekti kuo mažesnių suvaržymų ir judėjimo laisvės apribojimų?

Antras žingsnis: apsvarstykite pagalbos galimybes

- Kokios palaikymo paslaugos gali padėti tam tikrose pažeidžiamumo situacijose?

109. UNHCR and IDC (2016). Vulnerability Screening Tool: Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems, Section C. Galima rasti: <https://www.refworld.org/docid/57f21f6b4.html>.

Kurios yra tinkamiausios norint suteikti reikiamą pagalbą?

- Ar siūlomos palaikymo paslaugos yra susijusios (pasiekiamos) su siūloma apgyvendinimo galimybe ar jos lengvai prieinamos?
- Ar vaikui buvo atliktas išsamus, ekspertinis sveikatos įvertinimas, o jei ne, kada toks pirminis įvertinimas turi būti atliekamas? Užtikrinkite nuolatinės sveikatos priežiūros paslaugas.
- Užtikrinkite, kad vaikas turėtų galimybes ir priemones pagrindiniams poreikiams patenkinti.
- Užtikrinkite, kad vaikas turėtų nepriklausomas, kompetentingas teisinės konsultacijas ir atstovavimą.
- Įsitikinkite, kad vaikas aiškiai supranta, kaip kreiptis pagalbos, jei jos prireikia.
- Ar yra įrodymų, kad vaikas negalėtų efektyviai pasinaudoti tokia pagalba? Jei taip, kaip tai bus sprendžiama? (Apsvarstykite, pvz., vaiko suvedimą su apgyvendinimo įstaigoje aktyviai dirbančiais darbuotojais).

Trečias žingsnis: apvarstykite atsparumo stiprinimo būdus

- Ar vaikas laukia sprendimo dėl prieglobsčio, migracijos ar kitos teisinės procedūros, ar ketina pradėti tokią procedūrą?
- Kokie yra vaiko bendruomeniniai ryšiai – dabartiniai, galimi ir planuojami? (Tyrinėkite: mokyklas, kalbų / studijų / mokymo galimybes, teisinės konsultacijas ir paramą, sveikatos priežiūros paramą, galimybes savanoriauti, šeimą, draugus, bendraamžių palaikymą, mentorystės palaikymą, etninius, kultūrinius ir religinius ryšius ir kitus socialinius palaikymo tinklus).
- Kokie bendravimo ir informavimo būdai padeda vaikui palaikyti ryšius su valdžios institucijomis ir aktyviai dalyvauti prieglobsčio ar migracijos procese? Atminkite, kad užmezgus nuoseklų bendradarbiavimą, informavimo dažnumą galima pakoreguoti. Kaip bus stiprinami ir palaikomi vaiko atsigavimas ir ryšiai su bendruomene derinant ataskaitų teikimą ir kitus atitiktus reikalavimus?
- Užtikrinkite, kad vaikas turėtų galimybes ir priemones pagrindiniams poreikiams patenkinti.
- Koks pasirengimas ir papildoma pagalba bus teikiama norintiems susijungti pereinamame etape?

Ketvirtas žingsnis: galutinis sprendimų priėmimas ir nukreipimas

- Įvertinus įvairias aplinkybes ir galimybes, galima priimti pagrįstą sprendimą dėl tinkamiausio apgyvendinimo ir pagalbos pasirinkimų

konkrečiu atveju ir nukreipti reikalingiems specialistams. Kaip minėta anksčiau, įsitikinkite, kad asmuo aiškiai supranta, kaip prirėikus prašyti pagalbos. Skatinkite asmens gebėjimą problemas spręsti pačiam, jei tai įmanoma.

9. GERIAUSIŲ VAIKO INTERESŲ ĮVERTINIMAS

Kaip konstatavo JT Vaiko teisių komitetas¹¹⁰, geriausi vaiko interesai yra trejopa sąvoka.

a) Subjektyvi teisė: vaiko teisė į savo geriausių interesų vertinimą ir į atsižvelgimą į juos svarstant skirtingus vaiko interesus norint priimti sprendimą nagrinėjamu klausimu. Taip pat tai garantija, kad ši teisė bus įgyvendinta kiekvieną kartą priimant sprendimą dėl vaiko, konkrečių vaikų ar apskritai vaikų grupės.

b) Esminis, aiškinamasis teisinis principas: jei teisinė nuostata gali būti aiškinama keliais būdais, turėtų būti pasirinktas aiškinimas, kuris atitinka geriausius vaiko interesus.

c) Procedūros taisyklė: priimant sprendimą, kuris turės įtakos konkrečiam vaikui, konkrečiai vaikų grupei ar apskritai vaikams, būtina įvertinti galimą sprendimo poveikį (teigiamą ar neigiamą) atitinkamam vaikui ar vaikams. Geriausių vaiko interesų vertinimui ir nustatymui reikalingos procedūrinės garantijos. Be to, sprendimo pagrindimas turi parodyti aiškų atsižvelgimą į geriausius vaiko interesus. Šiuo atžvilgiu valdžios institucijos paaiškina, kaip į šią vaiko teisę buvo atsižvelgiama priimant sprendimą, t. y. turi būti išdėstyta, kas laikoma geriausiais vaiko interesais; kokiais kriterijais tai pagrįsta; kaip į vaiko interesus buvo atsižvelgta lyginant su kitomis aplinkybėmis, nesvarbu, ar tai būtų bendros politinės problemos, ar konkrečios situacijos.

Kaip pažymi Komisija, „geriausių interesų“ sąvoka kiekvienu atveju turėtų būti individualizuojama, lanksti ir pritaikoma atsižvelgiant į konkrečią kiekvieno vaiko ar vaikų situaciją (kontekstą, sąlygas, poreikius). Pažymėtina,

¹¹⁰ General Comment No 14 (2013) apie vaiko teisę, kad visų pirma būtų atsižvelgiama į jo geriausius interesus 3 straipsnis, 1 paragrafas), galima rasti: http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf.

kad geriausių vaiko interesų principas įgyvendinamas realiai, kada siejamas su JTO VTK 2 straipsniu, reglamentuojančiu nediskriminavimą, 6 straipsniu, nustatančiu teisę į gyvybę ir vystymąsi ir 12 straipsniu nustatančiu vaiko teisę būti išklaustam (kartu su 5 straipsniu, nustatančiu pareigą atsižvelgti į geriausius vaiko interesus).

Individualiai įvertinti geriausius vaiko interesus būtina, norint priimti ilgalaikį sprendimą, pvz., nustatyti, ar turėtų įvykti šeimos susijungimas, ar vaikui kyla rizikos, ar jo / jos teisės yra pažeidžiamos.

Veiksniai, lemiantys vaiko „geriausius interesus“^{111, 112}

Visi toliau išvardinti veiksniai yra svarbūs nustatant pasirinkimus, labiausiai atitinkančius geriausius vaiko interesus, įskaitant būtinų tolesnių priemonių nustatymą. Kiekvieno veiksnio svarbumas neišvengiamai kinta atsižvelgiant į individualų vaiką.

(1) Vaiko nuomonė

- Vaiko norai ir jausmai ir ar informacija apie juos buvo gauta betarpiškai iš vaiko;
- Jiems suteikiama svarba, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą;
- Vaiko gebėjimas suprasti ir įvertinti įvairių pasirinkimų pasekmes.

(2) Plėtros ir tapatybės poreikiai

- Vaiko kultūrinis ir bendruomeninis tinklas;
- Tęstinumas vaiko etninėje, religinėje, kultūrinėje ir kalbinėje aplinkoje;
- Konkrečios aplinkybės atsižvelgiant į vaiko amžių, lytį, galimybes ir kitas savybes;
- Ypatingi fiziniai ar emociniai poreikiai;
- Fizinės ir psichinės sveikatos aspektai;
- Ugdymo poreikiai;
- Sėkmingos pilnametystės perspektyvos (užimtumas, studijos, gyvenamoji vieta, santuoka, sava šeima).

111. International Organization for Migration (IOM) (2012). Training manual for Guardians and social workers dealing with unaccompanied minor asylum seekers, in the framework of the project: Improving the quality of unaccompanied minor asylum seekers' guardianship and care in Central European countries, Vienna: Publication IOM. Galima rasti: http://www.iomvienna.at/sites/default/files/Training_Manual_Final.pdf.

112. International Organization for Migration (IOM) (2012). Training manual for Guardians and social workers dealing with unaccompanied minor asylum seekers, in the framework of the project: Improving the quality of unaccompanied minor asylum seekers' guardianship and care in Central European countries, Vienna: Publication IOM. Galima rasti: http://www.iomvienna.at/sites/default/files/Training_Manual_Final.pdf.

(3) Šeima ir artimi santykiai

a) **Bendrieji veiksniai:**

- Santykių kokybė ir trukmė bei vaiko prisirišimo laipsnis prie:
  - brolių ir seserų
  - kitų šeimos narių
  - kitų suaugusiųjų ar vaikų kultūros bendruomenėje
  - bet kurių potencialių globėjų;
- Galimas atskyrimo nuo šeimos ar globėjų pasikeitimo poveikis vaikui;
- Dabartinių ir potencialių būsimų globėjų galimybės rūpintis vaiku;
- Jei reikalinga, vaiko artimųjų nuomonė.

b) **Veiksniai, ypač susiję su ilgalaikiais sprendimais dėl nelydimų vaikų:**

- Šeimos susijungimo galimybė (paprastai manoma, kad tai atitinka geriausius interesus). Apsvarstykite:
  - ar pradėta paieška ir kokie jos rezultatai
  - pastangos tiesiogiai susisiekti su tėvais / šeima
  - ar šeimos santykiai su vaiku buvo patikrinti
  - ar vaikas ir šeimos narys nori susivienyti ir, jei ne, nurodomos bet kokios nenoro priežastys.

(4) Saugi aplinka

Saugumas paprastai yra prioritetas. Neigiamas poveikis ar tikėtina didelė žala saugumui paprastai nusveria kitus veiksnius. Apsvarstykite:

- saugumas nagrinėjamoje geografinėje vietoje / namų ūkyje
- gyvybiškai svarbaus medicininio gydymo prieinamumas sergantiems vaikams
  - žala praeityje (dažnis, modeliai, tendencijos)
  - gebėjimas stebėti, ar pagrindinės praeities žalos priežastys dar egzistuoja.

Geriausia interesų įvertinimo forma (žr. 3 priedą)

Siūloma vaiko interesų įvertinimo forma pagrįsta pavyzdine forma, kurią 2009 – 2010 m. parengė Jungtinių Tautų Vyriausiasis pabėgėlių komisaras ir Tarptautinis gelbėjimo komitetas, prisidedant JT Pabėgėlių agentūrai ir šešių regionų personalo partneriams. Projekto komanda, pasikonsultavusi su globos ekspertais, siekdama patenkinti globėjų (profesionalų ar pavienių asmenų / savanorių) poreikius, atliko nedidelius pakeitimus. JT Pabėgėlių agentūra (arba JT Vyriausiasis pabėgėlių komisaras, UNHCR) ir Tarptautinis gelbėjimo komitetas (International Rescue Committee IRC) pataria įvertinti

geriausius interesus vaikų, kuriems gresia prievarta, aplaidumas, išnaudojimas ar smurtas, atvejais. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad nelydimi vaikai sudaro pažeidžiamą grupę, o norint patenkinti jų poreikius bei apsaugoti jų teises, gali prireikti bendrų ir suderintų pastangų, ASOP4G projekto komanda siūlo atlikti vertinimą kiekvieno nelydimo vaiko atveju.

Žemiau pateikiamos trumpos šios formos pildymo gairės¹¹³:

Tikslai

BIA forma (BIA – Best interest assessment Form – geriausių interesų įvertinimo forma) siekiama padėti globėjams atlikti atvejo vadybos darbus. Forma turėtų būti nuolat pildoma ir pradėta naudoti kuo greičiau po vaiko identifikavimo (ypač esant prievartos, aplaidumo, išnaudojimo ar smurto grėsmei). BIA forma yra įrankis, naudojamas tol, kol dėl vaiko nebus priimtas ilgalaikis sprendimas. BIA forma padeda suprasti vaiko atvejį nustatyti vaikų poreikius ir rizikas, kuriuos reikia užduoti dokumentuojant, planuojant, stebint ir atliekant tolesnius veiksmus atvejo vadyboje (įskaitant nukreipimus). BIA forma taip pat gali būti informatyvi Geriausių interesų įvertinimo procesą vykdant pagal UNHCR ir BID gaires ar tai, kas nustatyta šalies teisės aktuose, jei BID reikalinga vėlesnėse stadijose.

Turinys

Kai kurios BIA formos dalys laikomos kritinėmis vaiko atvejo vadyboje. Jos gali būti pildomos skirtingais etapais ir skirtingu laiku. Informaciją galima rinkti per tam tikrą laiką apsilankymų ir pokalbių su vaiku ir susijusiais asmenimis metu; globėjai ir vaikų apsaugos darbuotojai gali naudoti formą nuolatinei stebėsenai ir tolesnei veiklai.

Informacijos rinkimas

Pokalbio trukmė ir surinktos informacijos rūšis priklauso nuo kiekvieno vaiko savybių, tokių kaip amžius ir emocinės gerovės lygis. Kai kurie klausimai atviri, kiti uždari; geriausia derinti atvirus ir uždarus klausimus. Klausimai turi būti lengvai suprantami vaikui ir atitikti vaiko amžių, brandos lygį ir kultūrinę aplinką. Atsiminkite, kad vaikų pasitikėjimo įgijimui reikia laiko. Neskubėkite klausinėti; tai gali bauginti ar net žaloti vaiką. Leiskite vaikams su jumis susipažinti. Pamačius vaiką kelis kartus per tam tikrą laiką, pvz., lankantis

113. UNHCR & IRC (2011). Field Handbook for the implementation of the UNHCR BID Guidelines, Annex 4: Guidance Notes: Using the Sample BIA Form. Galima rasti: <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf>. Dalys, tokios kaip „Brėžiniai“, kurios buvo praleistos siūlomoje formoje, čia taip pat neaprašytos. Be to, jau anksčiau minėta informacija gali būti praleista, lyginant su pirminiu rekomendacinių pastabų tekstu.

gyvenamojoje vietoje, vaikas gali lengviau atsipalaiduoti¹¹⁴.

Ivadinė dalis: bylos apžvalga / vaiko būklė / BIA tikslas / bylos prioritetas

Šioje dalyje reikalaujama informacija turi būti užpildyta kiekvienam vaikui. Pirmame puslapyje turi būti aiškiai nurodytas BIA tikslas, pvz., „vaikas rizikos grupėje“, „vaikas, kuriam reikia vaikų apsaugos intervencijų“ arba „šėimos susijungimas“. Taip pat reikia nurodyti vaiko poreikius, pvz., jei vaikui reikalinga mediacija šėimoje, globos organizavimas ar nukreipimas medicinos paslaugoms. Prioriteto eiliškumą galima nurodyti pažymėjus langelius „aukštas prioritetas“, „prioritetas“ arba „normalus“. Prioritetų nustatymas padeda geriau planuoti tolesnius veiksmus su vaiku.

I dalis. Pagrindinė informacija – vaiko asmeniniai duomenys

Šioje dalyje turėtų būti pateikta kiekvieno vaiko asmeninė informacija. Šiuos duomenis būtina gauti norint įsitikinti, kad visi duomenys, įvesti tarptautinės apsaugos ar migracijos statuso paraiškos formose, taip pat visuose valstybės registruose yra teisingi. Be to, ši informacija gali padėti nustatyti bet kokį paties vaiko informacijos dubliavimą registruose, pvz., dubliavimą nurodant kitokią pavardę. Šios pradinės informacijos globėjui turi pakakti tolimesnės kilmės šalies informacijos paieškoms, kuri reikalinga, norint geriau suprasti vaiko situacijos kontekstą.

II dalis. Šėima ir atskyrimo istorija

II dalis pildoma tik nelydimiems vaikams (priešingai nei, pvz., vaikams, kurių atžvilgiu įtariamas smurtas, tokiu atveju tiriama situacija ir galimos apsaugos priemonės įvertinant jų geriausius interesus). Čia pateikiama pagrindinė informacija apie šėimos narius, santykius su jais ir pagrindines atskyrimo priežastis ir aplinkybes. II dalyje užfiksuota informacija leidžia lengviau atsekti veiksmus ir nustatyti bet kokius papildomus vaiko poreikius, pvz., apleistam vaikui gali prireikti psichosocialinės paramos.

III dalis. Apsaugos poreikių ir priežiūros įvertinimas

Šie klausimai pateikia bendrą dabartinę vaiko apsaugos poreikių ir priežiūros situacijos apžvalgą. Informacijos, gautos atsakant į šiuos klausimus, pagrindu

¹¹⁴. Taip pat žiūrėkite UNHCR & IRC (2011). Field Handbook for the implementation of the UNHCR BID Guidelines, Chapter 6: Communicating with children, p. 89-102.

planuojami būsimi tolesni veiksmai. Paprastai geriau rinkti interviu vaiko gyvenamojoje vietoje, jei tai atitinka geriausius vaiko interesus (taip pat žr. VI dalį).

Gyvenimo ir priežiūros būklė

Šis skyrius turi būti užpildytas visiems nelydimiems vaikams. Tai taip pat gali būti naudinga vaikams, kurie nėra atskirti nuo savo šeimos, tačiau namuose susiduria su prievarta, aplaidumu, išnaudojimu ar smurtu. Atsakymai į šiuos klausimus padės geriau suprasti vaiko gyvenimo situaciją.

Saugumas

Šiais klausimais surinkta informacija yra svarbi kiekvieno vaiko gerovei, tačiau ypač svarbi tiems vaikams, kurie anksčiau yra patyrę prievartą arba, pvz., yra mažumų grupės nariai.

Sveikata ir galimybė gauti medicininę priežiūrą

Šie klausimai padeda nustatyti bet kokias su vaiko sveikata ar medicinine būkle susijusias problemas, su kuriomis vaikas gali susidurti. Klausimai taip pat padės nustatyti nedelsiant reikalingas ir suplanuoti vėliau reikalingas medicininės paslaugas. Jei vaikas yra tokios sveikatos būklės, kuomet reikia skubios medicininės priežiūros, būtina nedelsiant nukreipti pas atitinkamą medicinos specialistą / įstaigą. Globėjas turi nedelsdamas aptarti galimą intervenciją su vaiku ir prižiūrinčiu asmeniu.

Maisto prieinamumas

BIA turi parodyti, ar vaikas gauna tinkamą maisto racioną. Naudinga paklausti, kada ir ką vaikas paskutinį kartą valgė. Nelydimi vaikai, vaikai, gyvenantys vaikų vadovaujamuose namų ūkiuose, be kita ko, gali negauti pakankamai tinkamo maisto. Kartais problemos pastebimos ir tada, kai atsakingas asmuo yra jaunas suaugęs asmuo.

Vanduo ir sanitarija

Pagal šiuos klausimus surinkta informacija rodo, ar turima saugi prieiga prie vandens ir sanitarinių įrenginių. Ši informacija ypač aktuali mergaitėms, taip pat nakties metu, nes jos priklauso unikaliai apsaugos rizikos grupei. Informacijos apie vandenį ir sanitariją rinkimas yra ypač svarbus vaikams gyvenantiems saugiose zonose ir stovyklavietėse.

Išsilavinimas

Šie klausimai suteikia informacijos apie besimokančių vaikų savijautą mokykloje

mokykloje ir santykius su klasės draugais. Reikėtų rinkti informaciją, ar vaikas mėgsta užsiėmimus, ar yra kalbos, diskriminacijos ar kokių nors kitų konkrečių problemų.

Jei vaikai nelanko mokyklos, būtina nustatyti pagrindines mokyklos nelankymo priežastis ir aptarti būdus, kaip šias priežastis pašalinti. Jei šeimoje globojami vaikai mokyklos nelanko, bet kiti tos šeimos vaikai mokyklą lanko, vaikai gali patirti diskriminaciją šeimoje.

Kasdienė veikla

Šie klausimai padės suprasti įprastą dieną vaiko gyvenime. Galite paklausti: „Kaip tau šiandien sekėsi?“ Arba „Ką tu veikei prabudęs?“ Ir „Prašau apibūdinti, ką veikei šiandien po pamokų“. Norint įgyti vaiko pasitikėjimą gali prireikti daugiau vizitų ar interviu, vaikui gali prireikti laiko atsakyti. Čia pateikiami klausimai padės išsiaiškinti bet kokią tolesnę prievartos, nepriežiūros, išnaudojimo ar smurto ar bet kokias kitas vaiko apsaugos problemas, su kuriomis vaikas gali susidurti. Tai taip pat taikoma žemiau esančiam skyriui.

Apsauga ir psichosocialinė gerovė

Šis klausimų rinkinys turi parodyti vaiko patiriamą apsaugos ir psichosocialinės gerovės lygį. Papildomi naudingi klausimai yra: „Kai susiduriate su problema, į ką kreipiatės pagalbos?“, „Kokio tipo pagalbos ar palaikymo dažniausiai prašote?“ arba „Kaip kiti gali jums padėti?“. Jei vaikas patiria rimtų emocinių kančių, gavę vaiko sutikimą, galite nukreipti vaiką pas konsultantą. Kai globėjai nustato apsaugos ar psichosocialines problemas, reikia kuo greičiau imtis tolesnių veiksmų; pirmiausia reikia informuoti vaiką ir globėją.

Šeimos paieška

Šie klausimai turėtų būti pateikiami tiek nelydimiems vaikams, tiek globojamiems šeimose, tiek tiems, kurie globojami kitomis alternatyviomis globos priemonėmis. Globėjas turi teirautis, ar vaikas nori ieškoti savo šeimos ir pas ką vaikas nori grįžti. Surinkta informacija padeda įvertinti vaiko santykių su šiais šeimos nariais kokybę ir trukmę. Šeimos nariai gali būti broliai, seserys ar tolimi giminaičiai, ne tik tėvai.

Jei artimieji gyvena nesaugioje vietoje arba jų suradimas gali sukelti pavojų vaikui ar jo šeimai, ieškoti ir sujungti šeimą gali būti neįmanoma. Vaikas turi būti informuojamas apie paieškos galimybes. Net jei vaiko šeima gyvena nesaugioje vietoje, paieškos vis tiek gali būti naudingos norint atkurti arba palaikyti ryšį tarp vaiko ir šeimos. Paieškos užklauskos turėtų būti kuo greičiau

perduotos atitinkamoms paieškų agentūroms. UNHCR gali palaikyti ryšį su kitais UNHCR biurais siekiant surasti šeimos narius, jei šie šeimos nariai yra registruoti ir nėra nematomi šalies sistemoje. Kartais vaikams gali prireikti laiko atskleisti paieškai reikalingą informaciją, pvz., dėl ankstesnės smurto patirties gimtojoje šalyje. Jei vaikas neturi artimųjų, BIA formoje galite įrašyti „nėra“ ir paaiškinti.

Legalus statusas

Šiais klausimais jūs teiraujatės apie teisinius vaiko poreikius; kas padaryta iki šiol ir ką reikia padaryti; ar jau yra byla užsiimantis teisininkas.

Vaiko piešiniai

Jei vaikui sunku save išreikšti, galima paprašyti ką nors nupiešti.

Kita

Pokalbio ar apsilankymo pabaigoje vaikas turėtų būti paskatintas užduoti klausimų ar pareikšti pastabų. Pabandykite baigti pokalbį ar apsilankymą teigiamai, ypač jei vaikas atskleidė sunkius išgyvenimus ar rodė kančios požymius.

IV dalis. Apsilankymai pas vaiką

Atliekant BIA turėtų būti bent vienas apsilankymas gyvenamojoje vietoje, pageidautina, kad vyktų tolesni nuolatiniai vizitai. Apsilankymo metu globėjas gali susidaryti išsamesnį vaizdą apie vaiko gyvenimo sąlygas ir pamatyti vaiką dabartinėje jo aplinkoje. Stebėjimas gali būti veiksminga priemonė nustatant vaikų apsaugos riziką ir apsauginius veiksnius.

V dalis: Globėjo užpildyta informacija

Pokalbio ar vizito pabaigoje globėjas turėtų užpildyti V dalį ir užrašyti mintis ir jspūdžius apie pokalbį ir vaiko globos, apsaugos, psichosocialinės ir sveikatos situaciją. Vaikas gali nesugebėti ar nenorėti žodžiu pateikti išsamią informaciją atsakydamas į tam tikrus klausimus, todėl svarbu, kad globėjas suprastų, ką vaikas išreiškia kūno kalba, pvz., vaikas gali būti uždaras, nelinkęs bendrauti – galva ir akys nuleistos, rankos tvirtai laikomos prie kūno, suspaustos, balsas švelnus ir vos girdimas – tokie ženklai turėtų atkreipti globėjo dėmesį į galimą pagrindinę problemą, kurią vaikas bijo išsakyti. V dalis yra galimybė vertintojui atkreipti dėmesį į tokios rūšies detales.

VI dalis. Kontrolinis pokalbis su suaugusiais globėjais / globėjais šeimoje (jei tokie yra)

Ši dalis turi būti užpildyta tik globojamiems nelydimiems vaikams, siekiant įvertinti globos organizavimą arba vaikams, gyvenantiems organizuotoje gyvenamojoje aplinkoje su suaugusiais profesionaliais darbuotojais. Klausimais renkama informacija, kuria remiantis galima įvertinti, ar globos organizavimas yra tinkamas ir ar atitinka vaiko interesus.

VII dalis: Santrauka ir rekomendacijos

Globėjas gali apibendrinti savo išvadas, nuroydamas pirminius vaiko poreikius.

VIII dalis: Veiksmų planas

VIII dalis turi būti kruopščiai užpildyta nurodant detalią vaiko atvejo informaciją apie tolesnių veiksmų ir stebėsenos planus. Šiame skyriuje reikia nurodyti, kas yra atsakingas ir kokie tolesnių veiksmų terminai. VIII dalyje turi būti išdėstomas aiškus veiksmų planas. Veiksmų planą reikia atnaujinti kiekviename tolesnio proceso etape, kol bus rastas ilgalaikis sprendimas, ir atvejis bus baigtas.

Rekomenduojama bibliografija

Berry, J. (1997), Immigration, Acculturation and adaptation. Applied Psychology: An international review, 46, 5-68.

Byrne, K. (2018), Towards a Child Rights-based Assessment Tool to Evaluate National Responses to Migrant and Refugee Children, Discussion Paper, UNICEF, Florencija.

Common Core of Skills and Knowledge for the Children's Workforce, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100202104324/http://www.dcsf.gov.uk/everychildmatters/strategy/deliveringservices1/commoncore/commoncoreofskillsandknowledge/>.

CONNECT project (2014), Working with the unaccompanied child. Identification, reception & protection of unaccompanied children: a tool for guardians and other actors working for the best interest of the child, http://www.connectproject.eu/PDF/CONNECT-NLD_Tool2.pdf.

Core standards for guardians of separated children in Europe (2011), <http://www.corestandardsforguardians.eu/>.

Europos Taryba (2008), White paper on intercultural dialogue: Living together as equals in dignity, https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/WhitePaperInterculturalDialogue_2_en.asp.

Europos Taryba (2010), Life projects for unaccompanied migrant minors: A handbook for frontline professionals, Publication: Council of Europe, https://childhub.org/en/system/tdf/library/attachments/id10053-life_projects_gb.pdf?file=1&type=node&id=20580.

Europos Taryba (2018), How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, Publication: Council of Europe, <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>.

Europos prieglobsčio paramos biuras (2016), Practical guide on family tracing, EASO Practical Guides Series, <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/public/EASO%20Practical%20Guide%20on%20Family%20Tracing.pdf>.

Europos prieglobsčio paramos biuras (2018), The EASO practical guide on age assessment: Second edition, EASO practical guide series, <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/easo-practical-guide-on-age-assessment-v3-2018.pdf>.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) (2019), Children deprived of parental care found in an EU Member State other than their own Luxembourg: Publications Office of the European Union, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-children-deprived-of-parental-care_en.pdf.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) (2015), Handbook for guardianship of children deprived of parental care, Luxembourg: Publications Office of the European Union, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/guardianship-children-deprived-parental-care>.

Vaikų sveikatos institutas (2017), Report on a Rapid Assessment of Mental Health, Psychosocial Needs and Services for Unaccompanied Children in Greece, <https://www.ich-mhsw.gr/sites/default/files/Report.pdf>.

Tarptautinė Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio draugijų federacija (2017), Manual on Smart Practices for Working with Migrant Unaccompanied and Separated Children in the Europe Region, Ženeva, <https://media.ifrc.org/ifrc/wp-content/uploads/sites/5/2017/11/UASC-Smart-Practices-Manual-Europe.pdf>.

Tarptautinė migracijos organizacija (IOM) (2012), Training manual for Guardians and social workers dealing with unaccompanied minor asylum seekers, in the framework of the project: Improving the quality of unaccompanied minor asylum seekers' guardianship and care in Central European countries, Viena,

http://www.iomvienna.at/sites/default/files/Training_Manual_Final.pdf.

Tarptautinė planuojamos tėvystės federacija (IPPF), <https://www.ippf.org/youthhub/CSE.html>.

Kirmayer, L.J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A.G., Guzder, J., Hassan, G., Rousseau, C. & Pottie, K. (2011), Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care, *CMAJ* 183 (12) 959-967, <https://doi.org/10.1503/cmaj.090292>.

Perry, L.B. & Southwell, L. (2011), Developing intercultural understanding and skills: models and approaches, *Intercultural Education*, 22:6, 453-466, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14675986.2011.644948>.

Rasoal, C., Eklund, J., & Hansen, E. M. (2011), Toward a conceptualization of ethnocultural empathy, *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 5 (1), 1-13, <https://psycnet.apa.org/record/2011-14970-001>.

Nelydimų nepilnamečių migrantų apsauga nuo dingimo nustatant geriausią praktiką ir mokant tarpžinybinio bendradarbiavimo dalyvius (SUMMIT) (2016), Practical guidance on preventing and responding to unaccompanied children going missing, <http://missingchildreuneurope.eu/Portals/0/Docs/SUMMIT%20Handbook.pdf>.

Atskirtų vaikų Europoje programa (SCEP) (2004), Separated Children in Europe Programme Training guide, UNHCR, <http://scep.sitespirit.nl/images/17/246.pdf>.

Stier, J. (2006), Internationalization, intercultural communication and intercultural competence, *Journal of Intercultural Communication*, Issue 11, <https://immi.se/intercultural/nr11/stier.pdf>.

Tomasevski, K. (1999), Preliminary Report of the Special Rapporteur on the Right to Education, Report No. E/CN.4/1999/49 Niujorkas, Jungtinės Tautos: Ekonomikos ir socialinių reikalų taryba.

JT Vaiko teisių komitetas, General Comment Nr 6 (2005) Treatment of Unaccompanied and Separated Children outside their Country of Origin, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.

aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11.

JT Generalinė asamblėja, Convention on the Rights of the Child, 20 November 1989, United Nations, Treaty Series, vol. 1577, <https://www.refworld.org/docid/3ae6b38f0.html>.

Jungtinių Tautų Vyriausiasis pabėgėlių komisaras (UNHCR) (2009), Guidelines on international protection: Child Asylum Claims under Articles 1(A) 2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, <https://www.unhcr.org/publications/legal/50ae46309/guidelines-international-protection-8-child-asylum-claims-under-articles.html>.

Jungtinių Tautų Vyriausiasis pabėgėlių komisaras ir Tarptautinis gelbėjimo komitetas (UNHCR & IRC) (2011), Field Handbook for the implementation of the UNHCR BID Guidelines, <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf>.

Jungtinių Tautų Vyriausiasis pabėgėlių komisaras ir Jungtinių Tautų Vaikų fondas (UNHCR and UNICEF) (2014), Safe & Sound: what States can do to ensure respect for the best interests of unaccompanied and separated children in Europe, Ženeva, <http://www.refworld.org/docid/5423da264.html>.

Jungtinių Tautų Vyriausiasis pabėgėlių komisaras ir Tarptautinė sulaikymo koalicija (UNHCR and IDC) (2016), Vulnerability Screening Tool: Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems, <https://www.refworld.org/docid/57f21f6b4.html>.

Jungtinių Tautų Vaikų fondas (UNICEF) (2007), Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, Ženeva, https://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child.pdf.

Jungtinių Tautų Gyventojų fondas (UNFPA), <https://www.unfpa.org/comprehensive-sexuality-education>.

Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras (United Nations Office on Drugs and Crime), Human Trafficking, <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html>.

Uppard, S., & Birnbaum, L. (2017), Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action, <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>.

Pasaulio sveikatos organizacija ir Tarptautinė bendruomenė už vaikų smurto ir nepriežiūros prevenciją (World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect) (2006), Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence, Ženeva, Šveicarija https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499_9241594365_eng.pdf;jsessionid=6A1F0726289C0375BA3501C16D8115D2?sequence=1.

Pasaulio sveikatos organizacija (World Health Organization) (2015), Mental Health and Psychosocial Support for Refugees, Asylum Seekers and Migrants on the Move in Europe: A multi-agency guidance note, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/297576/MHPSS-refugees-asylum-seekers-migrants-Europe-Multi-Agency-guidance-note.pdf?ua=1.

World Health Organization (2018), Report on the health of refugees and migrants in the WHO European Region: No public health without refugee and migrant health, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ermh-eng.pdf>.

Priedai

1 priedas. Standartinės globėjų veiklos procedūros: kontrolinis sąrašas

Standartinės globėjų veiklos procedūros: kontrolinis sąrašas

Užduotys

Instrukcija: pažymėkite, jei atlikta kiekviena iš žemiau nurodytų užduočių, įrašykite atlikimo datą ir, kur reikalinga, pateikite komentarus.

Per 72 valandas

Atitinkamos valdžios institucijos globėjo paskyrimas

Pranešimas apie globėjo paskyrimą gyvenamajai įstaigai konkretaus nepilnamečio atveju

Susitikimas su gyvenamosios patalpos personalu aptarti nepilnamečio atveju

Susitikimas su nelydimu nepilnamečiu (asmeniškai dalyvaujant vertėjui arba be jo); keitimasis kontaktine informacija ir brošiūros apie globėjo vaidmenį pateikimas; tautybės ir šnekamosios kalbos nustatymas

1 savaitė

Greitas pagrindinių nepilnamečio poreikių ir pažeidžiamumo nustatymas

Parengti tinkamiausio apgyvendinimo planą: prašymo dėl apgyvendinimo pateikimas (jei tai dar nepadaryta); užklauskimas dėl vaiko apgyvendinimo globos šeimoje užtikrinant, kad būtų atliekami privalomi medicininiai tyrimai dėl apgyvendinimo įstaigoje

Pranešimas Prieglobsčio tarnybai ar bet kuriai kitai atsakingai migracijos institucijai apie globėjo paskyrimą konkretaus nepilnamečio byloje, jei tai šiame etape reikalinga

Kassavaitinių susitikimų su vaiku vertėjo pagalba planavimas, siekiant užmegzti pasitikėjimo santykius, gauti informacijos apie jo praeitį ir dabartį bei informuoti vaiką apie jo teises, pareigas ir galimybes

2-5 savaitė

Vaiko tėvų ar giminaičių paieška ir bendravimas

Geriausių vaiko interesų įvertinimas ir tolesnių su vaiko byla susijusių veiksmų planavimas (rezidento statusas, teisinis statusas, švietimas, sveikata, psichologinė pagalba, kita veikla)

Tarptautinės apsaugos prašymo (priklausomai nuo atvejo aplinkybių, šeimos susijungimo prašymo) registravimas ir atitinkamų oficialių dokumentų pateikimas Regioninei prieglobsčio tarnybai

Žymėjimas	Data	Komentarai

Užduotys

Šeimos susijungimo atveju – vaiko artimųjų santykių ir gyvenimo sąlygų ištyrimas bei reikiamų dokumentų surinkimas. Jei norint nustatyti ryšį būtina gauti DNR tiek iš vaiko, tiek iš jo/jos giminaičio, proceso metu pasiūlyti vaikui paramą ir bendrauti su giminaičiu

Jei vaikui dėl humanitarinių priežasčių gali būti taikomos leidimo gyventi nuostatos, bendradarbiaujant su susijusiais subjektais, pateikiamas prašymas kompetentingai migracijos institucijai

Turimo ir tinkamiausio varianto, susijusio su nepilnamečio asmens perdavimu alternatyviai globali įvertinimas (pakartotinis įvertinimas)

Padėkite vaikui įsigyti socialinio draudimo numerį ir kitus dokumentus, reikalingus norint gauti sveikatos priežiūros ir socialinės rūpybos paslaugas

Reguliariai / kai tinkama / kai reikalinga:

Fizinė ir psichinė sveikata

Pasirūpinamas numatytais nepilnamečio tyrimais dėl nustatytų simptomų

Pasirūpinamas reguliariais nepilnamečio kraujo ar kitais tyrimais

Bendravimas ir bendradarbiavimas su medicinos personalu tiriant nepilnamečio sveikatą

Jei reikalinga, nukreipimas pas psichologą ar vaikų psichiatrą, simptomų diagnozavimui ar (ir) gydymui

Jei vaikas turi bet kokio pobūdžio negalią / sutrikimą (pvz., jutimo, fizinį, psichinį, laikiną ar nuolatinį), nukreipkite tinkamoms sveikatos priežiūros paslaugoms diagnozei nustatyti ir planuoti, kaip tinkamai apgyvendinti, prižiūrėti ir reabilituoti

Švietimas

Priėmimas į mokyklą ir pranešimas apie globėjo paskyrimą

Nepilnamečio priėmimas į papildomus kalbos kursus

Nepilnamečio įtraukimas į užklasinę veiklą arba kalbų kursus bendradarbiaujant su gyvenamąja įstaiga

Kas mėnesį (arba kas du mėnesius) rengti susitikimus su mokyklos švietimo darbuotojais ir susipažinti su nepilnamečio pažymiais mokykloje

Mokyklos nelankymo pateisinimas, kai mokykla nelankoma dėl viešųjų paslaugų teikimo ar kitų teisinių ar sveikatos problemų

Teisinis atstovavimas ir pagalba

Remti nepilnamečių amžiaus vertinimo procedūrose ir užtikrinti, kad visos procedūros būtų vykdomos teisėtai ir atsižvelgiant į vaiko orumą bei teises

Lydėti nepilnamečių Prieglobsčio tarnyboje atnaujinant prašytojo tarptautinės apsaugos kortelę (data nurodyta kortelėje)

Užduotys

Pranešimas valdžios institucijoms apie visus nepilnamečio dabartinio gyvenamosios vietos pakeitimus

Pasirengimas ir dalyvavimas nepilnamečio asmeniniame pokalbyje Prieglobsčio (ar kitose migracijos) tarnyboje

Bendradarbiavimas su teisininku rengiant visus reikalingus dokumentus, jei priimamas neigiamas sprendimas dėl šeimos susijungimo arba bet kuriuo kitu atveju, kai reikalingas teisinis dokumentas dėl prieglobsčio suteikimo tvarkos (po nepilnamečio pokalbio, ikiteisminių prašymų ir apeliacijos pateikimo) siekiant pateikti juos per įstatyme nustatytus terminus

Pagalba nepilnamečiui kreipiantis dėl leidimo gyventi ir kelionės dokumentų

Jei nepilnamečiai įtariami ar kaltinami padarius nusikaltimą, bendradarbiavimas su prokuroru, tyrėju bei advokatu, siekiant užtikrinti vaiko interesus

Jei nepilnametis dingio, įsitikinkite, kad pranešimas yra pateiktas atitinkamai valdžios institucijai (policijai)

Atvejo vadyba

Mėnesiniai susitikimai su už nepilnametį atsakingu asmeniu iš gyvenamosios vietos
Vaiko dokumentų įrašymas kiekviename jo bylos etape (registracijos nuorašas, pokalbio nuorašas – rašytinis ir garso įrašas, valdžios institucijų sprendimų kopijos, globėjo paskyrimas, tarptautinės apsaugos kortelės kopija, leidimo gyventi kopija, kelionės dokumentų kopija, medicininiai dokumentai, mokyklos registracijos kopija ir kt.)

Periodiškas vaiko interesų įvertinimo formos ir atvejo plano atnaujinimas

Vaikų apsauga

Įtarus ar atskleidus, kad vaikas yra prievartos ar nepriežiūros auka, pateikite reikiamus nukreipimus ir pranešimus kompetentingoms institucijoms ir agentūroms

Įtarus ar atskleidus, kad vaikas yra prekybos žmonėmis auka, pateikite reikiamus nukreipimus ir pranešimus kompetentingoms institucijoms ir agentūroms

Jei vaikas atskleidė, kad yra kankinimo auka, ir jei tai geriausia vaiko interesams, nukreipkite jį / ją kankinimo aukų pažymėjimui gauti

Procedūrų diferencijavimas atsižvelgiant į apsaugos sistemą (gyvenamasis objektas)

Trumpalaikė globa šeimoje

Bendradarbiavimas su socialiniu darbuotoju / agentūra, atsakinga už globos priežiūrą

Vaiko informavimas apie jo apgyvendinimą globos šeimoje ir ką tai reiškia (laikinas apgyvendinimas realiai vaiko priežiūrai, globos šeimos adreso konfidencialumas trečiosioms šalims ar vaiko artimiesiems)

Žymėjimas	Data	Komentarai

Užduotys

Bendravimas su vaiko biologine šeima, siekiant būti informuotam apie vaiko apgyvendinimą ir bendradarbiavimo sąlygas (bendradarbiaujant su prižiūrinčiu socialiniu darbuotoju)

Tarpininkavimas tarp vaiko ir globos šeimos, siekiant sklandaus prisitaikymo, ypač jei vaikas jau užmezgė ryšį su globėju

Saugaus nepilnamečio apgyvendinimo šeimoje užtikrinimas

Parama nepilnamečiui jo / jos teisinėse procedūrose (išsamiai aprašyta aukščiau) ir globėjo bei teisininko (organizacijų, teikiančių teisinę pagalbą) bendradarbiavimas – nepilnamečio ir teisininko bendravimo palengvinimas ir galimybė susipažinti su dokumentais

Atsižvelgiant į vaiko amžių ir ankstesnius vaiko ir globėjo santykius, su juo galima organizuoti laisvalaikio veiklą

Švietimo ir medicinos klausimai sprendžiami bendradarbiaujant su socialiniu darbuotoju, atsakingu už priežiūrą ir šeimos poreikius bei galimybes; bet kuriuo atveju rūpinantis vaiko sveikata ir gerove

Ilgalaikė globa šeimoje

Bendradarbiavimas ir bendravimas su socialiniu darbuotoju / agentūra, atsakinga už globos priežiūrą

Globos atitikimo geriausiems vaiko interesams įvertinimas ir užtikrinimas

Parama nepilnamečiui jo teisinėse procedūrose (išsamiai aprašyta aukščiau) ir globėjo bei teisininko (organizacijų, teikiančių teisinę pagalbą) bendradarbiavimas – nepilnamečio ir teisininko bendravimo palengvinimas ir galimybė susipažinti su dokumentais

Apsauginė globa laikino buvimo įstaigoje (ligoninėje / migracijos sulaikymo centre ar pasienio priėmimo punkte ir kt.)

Kontroliavimas, kad kompetentinga organizacija vaiką tinkamai apgyvendintų

Pagrindinių vaiko poreikių užtikrinimas – bendradarbiavimas su organizacijomis siekiant patenkinti šiuos poreikius (maistas, drabužiai, higiena, saugumas)

Vertimo žodžiu užtikrinimas siekiant vaiką tinkamai informuoti, kilus medicininiams problemoms ar aiškinantis asmeninę istoriją, jei jo neteikia įstaiga

Informuokite vaiką apie priežastis, dėl kurių jis yra sulaikomas, ir apie tai, kas gali nutikti toliau (pvz., apgyvendinimas globos šeimoje, globos namuose ar kitur)

Trumpos socialinės istorijos gavimas siekiant nustatyti pažeidžiamumą, galimybė nukreipti pas specialistus pagal poreikį ir pirmą kartą įregistruoti vaiko teisinius poreikius

Reguliarūs vizitai pas nepilnamečį, jei jis / ji neturi įprastos kasdieninės veiklos dėl užimtumo trūkumo, bendravimo stokos ir neturėjimo ką veikti

Žymėjimas	Data	Komentarai

Užduotys

Globėjo ir teisininko bendradarbiavimas (organizacijos, teikiančios nemokamą teisinę pagalbą) – palengvinantis vaiko ir teisininko bendravimą ir prieigą prie dokumentų

Tarptautinės apsaugos prašymo registravimas ir užtikrinimas, kad byla bus išnagrinėta laikantis įprastos, o ne išimtinės tvarkos – esant sulaikymui ar pasienio procedūrose

Benamystė

Prašymo dėl apgyvendinimo patikrinimas ar pateikimas ir visų galimų priemonių išnaudojimas, siekiant surasti vaikui saugią vietą

Pagrindinių vaiko poreikių užtikrinimas – bendradarbiavimas su organizacijomis siekiant patenkinti šiuos poreikius (maitinimas, apranga, higiena)

Vaiko palydėjimas pas gydytoją ar į ligoninę, jei jam reikalinga sveikatos priežiūra ar gydymas

Vertimo žodžiu užtikrinimas siekiant palengvinti bendravimą, išreikšti vaiko požiūrį ir rūpesčius ir suprasti turimas galimybes

Trumpos socialinės istorijos gavimas ir nepilnamečių registro informavimas

Pagalba nepilnamečiui ieškant agentūrų / organizacijų (adresai, telefonai), teikiančių maistą, drabužius, pagalbos telefonus

Vaiko teisinių poreikių aiškinimasis

Tarptautinės apsaugos prašymo registravimas

Žymėjimas	Data	Komentarai

2 priedas. Pažeidžiamumo nustatymo testas^{1,2}

Ši priemonė gali būti vykdoma pokalbio forma arba skirtingais būdais, ieškant informacijos globėjo ir vaiko pokalbių metu ir (arba) renkant informaciją iš kitų šaltinių (pvz., psichologų, socialinių darbuotojų, rūpintojų).

Išvadas	Atlikta?
Pašnekovas, vertėjas ir kiti dalyvavę prisistatė	
Paaiškintas pokalbio tikslas ir trukmė	
Paaiškintas interviu konfidencialumas	
Paaiškinta, kodėl reikalingas pašnekovo sąžiningumas	
Paaiškinta pašnekovo teisė bet kada nutraukti pokalbį	
Paaiškinti interviu lūkesčiai / rezultatai	
Gautas pašnekovo sutikimas dalyvauti pokalbyje	

Asmeniniai vaiko duomenys			
Vardas (pavardė, vardas)			
Gimimo data (metai / mm / dd)	Lytis	V ☐	M ☐
Registracijos / ID numeris			
Kilmės šalis			
Etninė grupė			
Vieta / gyvenamoji vieta			

Rizikos rodikliai	Praeitis	Dabartis
1. Atskirtas vaikas (be tėvų, bet su giminaičiais toje pačioje stovykloje / bendruomenėje)		
2. Nelydimas vaikas (gyvena vienas arba juo laikinai rūpinamasi stovykloje / bendruomenėje)		
3. Našlaitis / jaunuolis		
4. Paauglys tėvas		

1. UNHCR and IDC, 2016, Vulnerability Screening Tool – Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems: <http://www.refworld.org/pdfid/57f21f6b4.pdf>.

2. UNHCR, The Heightened Risk Identification Tool User Guide highlights critical professional practice guidelines for undertaking vulnerability screening: <http://www.refworld.org/pdfid/4c46c6860.pdf>.

Rizikos rodikliai	Praeitis	Dabartis
5. Vaiko vadovaujama šeima / šeima (pvz., 16 metų amžiaus paauglys rūpinasi savo jaunesniaisiais broliais ir seserimis – visi jie yra nelydimi)		
Fizinės ir psichinės sveikatos – gerovės problemos		
6. Asmuo, sergantis lėtinėmis ligomis (sveikatos būklė, kuriai reikalingas ilgalaikis gydymas ir vaistų vartojimas ir (arba) gydytojo priežiūra / stebėjimas; pvz., diabetas, kvėpavimo takų ligos, vėžys, tuberkuliozė, ŽIV ar širdies ligos)		
7. Asmuo, turintis kitokią sveikatos būklę, turinčią didelę įtaką gebėjimui būti savarankišku ir vykdyti kasdienes veiklas		
8. Psichinės ligos (pvz., depresija, nerimo sutrikimas, psichozė, epilepsija)		
9. Priklausomybės		
10. Mintys apie savižudybę		
11. Savęs žalojimas		
12. Benamis vaikas		
13. Nesaugi padėtis gyvenant su šeimos nariu/-iais		
14. Nesaugus gyvenimas su ne šeimos nariu/-iais (pvz., globos namuose)		
15. Maisto, vandens, pastogės ar kitų pagrindinių poreikių stoka		
16. Mokyklinis amžius, bet nelanko mokyklos		
17. Specialieji ugdymo poreikiai (to negalima patenkinti įprastoje klasėje ar be pagalbos mokantis)		
Saugos problemos		
18. Atmetimas ar persekiojimas savoje bendruomenėje (pvz., dėl socialinių papročių pažeidimo)		
19. Rizika tapti šeimos nario/-ių smurto ar aplaidumo auka		

Rizikos rodikliai	Praeitis	Dabartis
20. Rizika tapti ne šeimos nario/-ių seksualinio išnaudojimo ir (arba) seksualinės prievartos auka		
21. Gali patirti smurtą dėl savo seksualinės orientacijos ir (arba) lytinės tapatybės (LGBTI: lesbietės, gėjai, biseksualai, transseksualai ar interseksualai)		
22. Prekybos žmonėmis auka (pvz., prostitucija, kitos seksualinio išnaudojimo formos, vergija, priverstinis darbas, organų pašalinimas) – nurodykite tikslią riziką žemiau esančioje pastabų lentelėje		
23. Įsitraukimas į seksualinę veiklą dėl išgyvenimo		
24. Ankstyva santuoka		
25. Ankstyvas nėštumas		
26. Liudijo dėl nužudytų asmenų ir (arba) dėl fizinio smurto prieš kitus		
27. Buvo užverbuotas vaiku kareiviu		
28. Buvo verčiamas žaloti kitus ir (arba) daryti kitas nusikalstamas veikas		
29. Neturi teisinių dokumentų		
30. Be pilietybės		
31. Gresia deportacija ar grąžinimas		
32. Sulaikytas (savavališkai), įkalintas ar kitoje nelaisvėje		
33. Jaunesni nei 18 metų asmenys, įtariami, kaltinami ar pripažinti pažeidę įstatymus		
34. Kita:		

Pokalbio pabaiga

Atlikta?

Pašnekovo buvo klausama, ar jis turi papildomos informacijos

Visi klausimai, į kuriuos turi būti atsakyta pašnekovui, arba tolesnių veiksmų poreikis (dar neįtrauktas į apskaitą) nurodomi žemiau esančioje „pastabų“ dalyje

Pokalbio pabaiga**Atlikta?**

Pašnekovui pranešta apie kitą/-us žingsnį/-ius ir (arba) nukreipimą/-us

Bendras rizikos įvertinimas

☐ Aukštas	☐ Vidutinis	☐ Žemas
Akivaizdus pažeidžiamumas. Didelė grėsmė asmens saugumui, dėl kurios reikia nedelsiant įsikišti ir (arba) imtis tolesnių veiksmų per kelias dienas	Didelio pažeidžiamumo tikimybė, jei nebus numatytos pagalbos priemonės. Didelio pavojaus asmens saugumui tikimybė, skubios intervencijos reikalingumas ir (arba) tolesni veiksmai per 4–5 savaites	Akivaizdi nedidelė pažeidžiamumo rizika. Didelio pavojaus asmens saugumui tikimybė nedidelė, tačiau gali prireikti intervencijos atsižvelgiant į konkrečius poreikius

Pastabos:

Susirūpinimą keliančios sritys / nukreipimo sritys	Prioritetas			Organizacijos, į kurią bus nukreipta dabar ar ateityje, pavadinimas ir rūšis
Apsaugos / saugumo	A	V	Ž	
Teisinės apsaugos (baudžiamasis persekiojimas)	A	V	Ž	
Teisinės dokumentacijos / tarptautinės apsaugos statuso	A	V	Ž	
Medicinos	A	V	Ž	
Psichosocialinės / konsultacijos	A	V	Ž	
Paramos aukoms	A	V	Ž	
Persikėlimo / perkėlimo į kitą ES valstybę narę	A	V	Ž	

3 priedas. Geriausių interesų įvertinimo forma (BIA)¹

- a. *Gaukite vaiko sutikimą*
- b. *Užpildykite pagal informaciją, gautą iš visų galimų šaltinių*
- c. *Atnaujinkite, kai gausite naujos informacijos (nurodykite atnaujinimų datas)*
- d. *Klausimai yra rekomendaciniai ir orientaciniai*

Atvejo apžvalga	
Registracijos valstybiniame nepilnamečių ar nelydimų nepilnamečių registre numeris:	Susiję atvejai: .....
Prašymo suteikti tarptautinę apsaugą, migracijos statusą ar kitose valstybinėse institucijose (pvz., pasienio priėmimo centruose) registracijos numeris	Atvejis perduotas iš: .....
Atsakingas globėjas/-ai (vardas, pavardė, kontaktiniai duomenys, registro Nr.):	Pildymo / peržiūros datos: .....
Buvęs globėjas/-ai:	Kiti asmenys nukreipimui šioje byloje (vardas, pavardė, profesija, organizacija / agentūra, kontaktiniai duomenys): .....
Vaiko statusas	BIA paskirtis
☐ Nelydimas	☐ Ilgalaikis sprendimas
☐ Atskirtas	☐ Priežiūros nustatymas
☐ Našlaitis	☐ Atsiskyrimas nuo šeimos aplinkos
☐ Kitas	☐ Kitas

1. UNHCR & IRC (2011). Field Handbook for the implementation of the UNHCR BID Guidelines, Annex 3: Sample Best Interest Assessment Form. Galima rasti: <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf>.

Bylos prioritetas (nurodykite priežastis)

- Skubus
 Normalus

Specialieji vaiko poreikiai:

Nurodykite:

I. Pagrindinė informacija

Vaiko asmeniniai duomenys (žiūrėkite *Prieglobsčio tarnybos registracijos formą ar kitoje migracijos institucijoje; jei yra skirtumų, atkreipkite į juos dėmesį ir nurodykite teisingus duomenis*)

Jei reikalinga, pažymėkite, jei informacija yra apytikslė

Pilnas vardas

Pseudonimas

Amžius

Lytis

Gimimo data

Gimimo vieta (miestas /
kaimas, šalis)

Mamos vardas

Tėvo vardas

Brolių / seserų vardai

Atvykimo į šalį data

Atvykimo į dabartinę vietą
data

Tautybė

Etninė grupė

Kiekvieno iš tėvų etninė grupė

Religija

Kiekvieno iš tėvų religija

Suprantamos kalbos
(nurodykite, kuri kalba yra
gimtoji)Išsilavinimas (data ir
atitinkamas lygis kilmės
šalyje)Dabartinės gyvenamosios
vietos tipas: Pasienio

priėmimo centras / viešbutis
/ atviras pabėgėlių priėmimo
centras / saugi zona /
prieglauda nepilnameėiams
/ pusiau savarankiškas
gyvenamasis butas / globėjų
šeima / benamiai / kita
(nurodykite)

Dabartinis adresas

Paskutinis įregistruotas

adresas prieglobsčio

prašytojo kortelėje

Susijęs/-ę atvejis/-ai

II. Šeima ir atsiskyrimo istorija

Su kuo tu gyvenai namuose? (kad būtų aišku, nurodykite kiekvieno šeimos nario – mamos, tėvo, seserų ir brolių duomenis (vardą, lytį, amžių)). Ar žinai, kur jie dabar yra? (aiškiai nurodykite, apie ką jūs kalbate, ir išsiaiškinkite, kas kur yra). Kaip manote, kur jie dabar yra? Kur paskutinį kartą juos matėte? Kada tai buvo? Ar turite jų kontaktinę informaciją? Ar galėtumėte man perduoti kontaktinę informaciją? Vėliau norėčiau su jais pasikalbėti. Žinoma, pirmiausia pranešiu jums, paprašysiu sutikimo. Ar tu bendrauji su jais? Jei ne: kodėl? Jei taip: ar dažnai? Kuria prasme?

Kaip jūs praleidavote laiką namuose? Ar jautėtės gerai?

Kaip jūs atsiskyrėte nuo savo šeimos? (Nurodykite išsiskyrimo laiką, vietą ir išsiskyrimo priežastis.) Kodėl jūs palikote savo gimtąją šalį? Ar palikote savarankiškai? Ar tai nusprendėte jūs pats, ar kažkas kitas taip nusprendė už jus? Kaip keliavote į (prieglobsčio šalies pavadinimas)? (Nurodykite kelionės būdą ir maršrutą, asmenų, kurie padėjo, vardus ir jų ryšį su nelydimu / atskirtu vaiku). Kada atvykote į (prieglobsčio šalies pavadinimas?) Ar turite artimųjų ar draugų (prieglobsčio šalies pavadinimas) ar kitoje šalyje? Jei taip: ar galite pasakyti man jų vardus, adresus, telefono numerius? Koks jūsų santykis su jais? Ar su jais koku nors būdu bendraujate? Ar dar ką nors norėtumėte papasakoti apie savo kelionę?

III. Apsaugos poreikių ir priežiūros įvertinimas

Gyvenamoji ir priežiūros tvarka

Su kuo jūs šiuo metu gyvenate? (Nurodykite vardus, amžių, lytį.) Ar yra suaugęs (vardas, pavardė / vieta prieglobsčio šalyje), kuris jus prižiūri? Aš užrašau vardą, santykius, kontaktinę informaciją. Kaip jūs radote šią nakvynės vietą? Kaip klostosi jūsų santykiai su rūpintoju ir (arba) kartu gyvenančiais asmenimis? Kokia jūsų veikla (darbai) namų ūkyje? Kokia yra kitų namų ūkio veikla (darbai)? Ar jaučiate, kad su jumis elgiamasi panašiai kaip su kitais vaikais? Ar jums patinka likti su šia [šeima / bendraamžių grupe / žmonėmis]? Ar tu čia laimingas?

Kur anksčiau buvote? Ar jūs patys nusprendėte / ar paprašėte pakeisti vietas? Ar nutiko kas nors, dėl ko teko palikti ankstesnę gyvenamą vietą?

Saugumas ir apsauga

Ar šioje vietoje jautiesi saugus? Jei ne, kokios to priežastys? Gal nutiko kokių nors incidentų, kurie privertė jus pasijusti nejaukiai ar jautėte pavojų? Jei taip: ar galėtumėte daugiau apie tai papasakoti? Ar galite papasakoti apie vietą, kurioje gyvenate? (Atkreipkite dėmesį į kambarių skaičių, sąlygas, kiek žmonių gyvena toje vietoje ir pan.)

Sveikata ir sveikatos priežiūra

Ar jaučiatės sveiki? Jei ne, paaiškinkite kuo skundžiatės / kaip jaučiatės fiziškai? Jei taip, ar buvote pas gydytoją, ar jis jums pasakė, kad kažkas ne taip? Ar žinai, kas negerai? Ar galėjote gauti medicininę priežiūrą (ar galėjote apsilankyti pas gydytoją ar ligoninėje)? Jei ne: kodėl tai nebuvo įmanoma?

Maitinimasis

Ar valgai kiekvieną dieną? Kaip dažnai jūs valgote? Ar turite pakankamai maisto? Jei ne, prašom paaiškinti. Ką valgei vakar? Kas jums tiekia maistą? Ar žinote viety, kur prirėikus galima valgyti nemokamai?

Vanduo * ir higiena

* apie vandens pasiekiamumą pildyti gyvenant pabėgėlių stovyklose, sulaikymo centruose

Ar turite švaraus vandens? Ar toli yra vandens taškas? Ar jūsų gyvenamoje vietoje yra tinkamos sanitarinės priemonės (tualetai, dušai)? Ar jie švarūs? Ar yra kokių nors pavojų, susijusių su vandens gavimu ar sanitarinių įrenginių naudojimu / ar jaučiatės saugūs eidami vandens ar į tualetus / dušus? Ar juos galima užrakinti iš vidaus, norint, kad niekas negalėtų įeiti?

Išsilavinimas

Ar jūs šiuo metu lankote mokyklą ar kokią nors edukacinę veiklą? (Paklauskite daugiau apie mokyklos / mokymo kurso pavadinimą, pažymius, lankomumo reguliarumą ir kt.). Jei ne, pasiaiškinkite, kodėl ne. Ar lankėte mokyklą prieš išsiskyrimą su šeima / namuose? Ar jums patinka eiti į mokyklą? Jei taip, kas jums labiausiai patinka mokykloje? Jei ne, paaiškinkite priežastis. Ar mokykloje ar pakeliui į mokyklą susiduriate su kokia nors problema? Ar galite papasakoti man apie tai daugiau? Ar kiti vaikai, esantys [namuose] eina į mokyklą?

Kasdieninė vaiko veikla

Kaip jūs paprastai leidžiate savo laiką? Ar žaidi su kitais vaikais? Jei taip, ką jūs veikiate ir kur? Kiek valandų per dieną? Ar šiuo metu dirbate, kad užsidirbtumėte pinigų? Jei taip, ką tu darai? Kiek valandų per dieną? Ką jūs darote su uždirbtais pinigais?

Apsauga ir psichosocialinė gerovė

Kur / pas ką jūs einate aptarti problemų ar paprašyti pagalbos? Ar gaunate paramą iš įstaigos, kurioje gyvenate? Ar turi ką nors, su kuriuo galėtum pasikalbėti? Kas ir kuo gali tau padėti? Jei ne, paaiškinkite. Ar jaučiatės saugūs? Ar turite kokių nors rūpesčių? Ar gerai miegate? Ar sapnuojate košmarus? Jei taip, ar dažnai? Ar sugebi atsibusti ryte?

Šeimos paieškos

Ar norėtumėte pagalbos ieškant savo šeimos narių? Jei taip, atkreipkite dėmesį į tai, ką vaikas norėtų surasti, ir išsiaiškinkite bet kokią informaciją, kurią vaikas turi apie giminaičių buvimo vietą. Jei ne, išsiaiškinkite priežastis, dėl ko nenori rasti savo tėvų / giminaičių? Ar vyksta šeimos narių paieška? Ar žinote, ar institucijos ar organizacijos jų jau ieško? Jei taip, kokios institucijos? Ar jus informavo apie rezultatus?

Teisinis statusas

Ar jau kalbėjote apie savo bylą su teisininkui? Jei taip: ar jūs žinote jo vardą ar pavardę ar organizaciją, kurioje jis dirba, arba kaip aš galiu su juo pasikalbėti? Ar turite kokių nors dokumentų, susijusių su jumis / jūsų šeima ar jūsų byla?

Vaiko piešiniai

Galite paprašyti vaiko nupiešti ir pridėti piešinį prie BIA, jei manote, kad vaiko amžius yra tinkamas ir jis / ji gali išreikšti save ir jūsų darbą. Jis / ji gali nupiešti savo šeimą ar namus, kuriuose anksčiau gyveno. Galima paprašyti nurodyti visus kambarius ir kas kur gyveno, tai gali šiek tiek paaiškinti šeimos ryšius ir suprasti santykius šeimoje. Vaikas taip pat gali nupiešti savo gimtąjį miestą / kaimą / kaimynus ar kitus svarbius pastatus, pvz., savo mokyklą ar maldos namus. Be to, vaikas galėtų piešti bet ką, kas išreišk jo / jos jausmus ar mintis. Aptarkite su vaiku tai, ką jis nupiešė, išsiaiškinkite, ar piešiniuose nėra paslėptos simbolikos ar jausmų. Neinterpretuokite piešinio savarankiškai, nebent turite reikiamą kvalifikaciją (specialybė, mokymai, patirtis ir kt.).

Kita

Ar nori ką nors man šiandien papasakoti?

IV. Apsilankymai vaiko gyvenamojoje vietoje

Atkreipkite dėmesį į asmenų, apsilankymo metu gyvenančių vaiko gyvenamojoje vietoje vardus, amžių ir lytį.

Kas šiuo metu gyvena su jumis šiuose [namuose / vietoje]? (Užrašykite vardus, amžių, lytį.) Kiek laiko jūs čia gyvenote? Kas ruošia maistą? Kaip dažnai jūs valgotė? Kokius patiekalus valgai? Kur tu miegi šiuose [namuose]? (patikrinkite vietą) Ką veikiate laisvalaikiu? Ką tu mėgsti daryti? Kaip jaučiatės gyvendamas šiuose namuose? Ar tu čia laimingas?

V. Informacija, kurią turi užpildyti globėjas

Ar vaikas atrodo sveikas? Jei ne, paaiškinkite. Ar vaikas turi mitybos problemų? Ar yra (skubių) medicininių poreikių? Jei taip, paaiškinkite. Ar vaikas turi pakankamai drabužių, tinkamų oro sąlygoms / sezono metu, ar drabužių, kurie leidžia jaustis patogiai (pvz., tinkamo dydžio ar stiliaus, atsižvelgiant į religiją)? Aprašykite įspūdžius apie gyvenamąją aplinką. Ar vaikas atrodo išsigandęs / pasyvus / nelaimingas (pateikite išsamią informaciją)? Ar yra (neatidėliotinų) apsaugos poreikių ar rizikų, į kurias reikia atkreipti dėmesį (pateikite išsamią informaciją)?

Ar vaikas supranta viską, ką jam sakote? Kodėl taip manote? (pvz., ne, nesupranta, nes turiu vėl ir vėl užduoti tą patį klausimą ir diskutuoti ta pačia tema, vis dėlto atrodo, kad vaikas nesupranta)

VI. Kontrolinis pokalbis su suaugusiu rūpintoju / globos šeima (jei tokie yra)

Rūpintojo vardas	
Lytis	Amžius
Tautybė	Santykis su vaiku
Koks yra vaiko mamos vardas?	Koks yra vaiko tėvo vardas?

Kur vaikas gyveno? (Nurodykite vietovės, kaimo / miesto pavadinimą.)
 Kaip vaikas atsiskyrė nuo savo šeimos? Ką žinote apie vaiką ir jo gyvenimą?
 Kada pirmą kartą sutikote vaiką? Kiek laiko vaikas gyveno su jumis? Kaip
 vaikas atvyko gyventi su jumis? Ar jūs bendraujate su vaiko tėvais ar kitais
 giminaičiais? Jei taip, pateikite kontaktinę informaciją. Kokie jūsų santykiai
 su vaiku? Ar galite toliau rūpintis juo / ja? Ar vaikas sveikas? Ar yra kitos
 informacijos, kurią šiandien norėtumėte suteikti man?

VII. Santrauka ir rekomendacijos

Atvejo santrauka + nustatyti poreikiai + pastebėjimai

Rekomenduojami tolesni veiksmai / siuntimai pas specialistus

☐ Saugus prieglobstis	Kita specifinė pagalba (nurodykite):
☐ Pabėgėlio statuso nustatymas	
☐ Apsauga	
☐ Medicininė pagalba	
☐ Alternatyvi globa	
☐ Psichosocialinė parama	
☐ Konsultacijos	
☐ Maistas	
☐ Vanduo / higiena	
☐ Išsilavinimas	
☐ Prieglauda	
☐ Laisvalaikio / bendruomenės veikla	
☐ Reguliarūs vizitai namuose	

Geriausių interesų nustatymo poreikis

VIII. Veiksmų planas (prioritetų tvarka)

Reikalingi veiksmai / tolesni veiksmai	Atsakinga institucija / paslaugų teikėjas	Veiksmas atliktas + data	Įgyvendinimo būklė

4 priedas. NAUDINGOS NUORODOS

Norėdami gauti daugiau informacijos, nuorodų ir šaltinių, apsilankykite svetainėje <http://www.asop4g.eu>

Turinys

UAB „Kazimiero Simonavičiaus universitetas“ kontaktinė informacija.....	187
Skubios pagalbos telefonų numeriai.....	187
Būtinoji medicininė pagalba.....	187
Kompleksinė pagalba pabėgėliams ir nelydimiems nepilnamečiams.....	188
Integracijos ir lietuvių kalbos mokymo centrai	189
Vertėjų paslaugos.....	190
Teisinė pagalba.....	192
Prieglobsčio suteikimas ir repatriacija.....	193
Šeimos narių paieška.....	194
Vaikų teisių apsauga ir gynimas.....	194
Psichologinė pagalba telefonu ir internetu.....	196
Specializuota psichologinė pagalba nepilnamečiams.....	196
Psichologinės pagalbos centrai.....	197
Pagalba socialinės rizikos asmenims.....	198
Nemokamo maitinimo įstaigos.....	199
Nemokamo apgyvendinimo įstaigos.....	200
Nemokami drabužiai, avalynė, higienos paslaugos.....	202

UAB „Kazimiero Simonavičiaus universitetas“

Adresas: Dariaus ir Girėno g. 21, Vilnius, LT-02189

Tel.: +370 5 213 5172

Mob. tel.: +370 618 08894, +370 655 44387

El. p.: ksu@ksu.lt

Svetainė: <http://www.ksu.lt>

Skubios pagalbos telefonų numeriai

Bendrasis pagalbos telefonas

(greitosios medicinos pagalbos, policijos, gaisrinės, iškvietimas)

Adresas: Birželio 23-iosios g. 16, Vilnius, LT-03206

Tel.: 112

El. p.: info@policija.lt

Svetainė: <http://policija.lrv.lt>

Greitoji medicinos pagalba

Tel.: 103 (Omnitel), 033 (Tele-2, Bitė), 03 (Teo)

Policija

Tel.: 02, 102, 112 (Omnitel), 022 (Bitė GSM, Tele2)

Gaisrinė

Tel.: 01, 101 (Omnitel), 011 (Bitė GSM, Tele2)

Būtinoji medicininė pagalba

Respublikinė Vilniaus universitetinė ligoninė

Adresas: Šiltnamių g. 29, Vilnius, LT-04130

Tel.: +370 5 216 9140

El. p.: skubioji.pagalba@rvul.lt, rvul@rvul.lt

Svetainė: <http://www.rvul.lt>

Kauno klinikos

Adresas: Eivenių g. 2, Kaunas, LT-50161

Tel.: +370 37 326 375, +370 37 326 376

El. p.: rastine@kaunoklinikos.lt

Svetainė: <https://www.kaunoklinikos.lt>

VšĮ Klaipėdos greitosios medicininės pagalbos stotis

Adresas: Jurginų g. 33, Klaipėda, LT-91206

Tel.: +370 46 313 685

El. p.: vyr.gyd@klaipedosgmp.lt

Svetainė: <https://klaipedosgmp.lt>

VšĮ „Klaipėdos jūrininkų ligoninė“

Adresas: Liepojos g. 45, Klaipėda, LT-92288

Tel.: +370 46 491 009

El. p.: jurlig@jurlig.lt

Svetainė: <https://www.jurlig.lt>

VšĮ Panevėžio miesto greitosios medicinos pagalbos stotis

Adresas: Smėlynės g. 23, Panevėžys, LT-35144

Tel.: +370 45 501 597

El. p.: pangmp@pangreitoji.lt

Svetainė: <https://www.pangreitoji.lt>

VšĮ Šiaulių greitosios medicinos pagalbos stotis

Adresas: Vytauto g. 101, Šiauliai, LT-77156

Tel.: +370 41 598 430

El. p.: info@siauliugreitoji.lt

Svetainė: <https://www.pangreitoji.lt>

Kompleksinė pagalba pabėgėliams ir nelydimiems nepilnamečiams

Pabėgėlių priėmimo centras (Socialinės ir apgyvendinimo paslaugos, valstybės paramos skyrimas)

Adresas: Karaliaus Mindaugo g. 18, Rukla, LT-55283

Tel.: +370 349 73377

Mob. tel.: +370 698 48776

El. p.: centras@rppc.lt

Svetainė: <http://www.rppc.lt>

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija (Teisinė, socialinė, psichologinė, humanitarinė pagalba)

Adresas: A. Juozapavičiaus g.10A, Vilnius, LT-09311

Tel.: +370 5 262 8037

Mob. tel.: +370 659 71598

El. p.: info@redcross.lt

Svetainė: <http://www.redcross.lt>

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus centras InLT (Teisinė, socialinė, psichologinė, humanitarinė pagalba)

Adresas: Šv. Gertrūdos g.18 A, Kaunas, LT-44260

Mob. tel.: +370 656 96766

El. p.: info@redcross.lt

Svetainė: <http://www.redcross.lt>

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus infocentras migrantams (Teisinė, socialinė, psichologinė, humanitarinė pagalba)

Adresas: K. Donelaičio g. 21A, Klaipėda, LT-92141

Mob. tel.: +370 650 55476

El. p.: info@redcross.lt

Svetainė: <http://www.redcross.lt>

Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“ (Socialinės, teisinės ir psichologinės pagalbos paslaugos)

Adresas: Odminių g. 12, Vilnius, LT-01122

Tel.: +370 5 261 1014

Mob. tel.: +370 699 31977

El. p.: info@vilnius.caritas.lt, gintare.

skuodyte@vilnius.caritas.lt

Svetainė: <http://www.vilnius.caritas.lt>

Lietuvos samariečių bendrija (Socialinės, teisinės ir humanitarinės paslaugos)

Adresas: Šv. Gertrūdos g. 8A, LT-44260
Kaunas

Tel.: +370 5 265 9666

Mob. tel.: +370 699 02199

El. p.: info@samarieciai.org

Svetainė: <http://www.samarieciai.org>

Vilniaus miesto vaikų ir jaunimo pensionas (Kompleksinės, globos paslaugos nepilnamečiams su proto ir kompleksine negalia)

Adresas: Lakštingalų g.7, Vilnius, LT-10103

Tel.: +370 5 277 7991

El. p.: pensionas@takas.lt

Svetainė: <http://www.vilniauspensionas.lt>

Klaipėdos miesto socialinės paramos centras

(Socialinės, teisinės, psichologinės pagalbos paslaugos, valstybės paramos skyrimas)

Adresas: Taikos pr. 76, Klaipėda, LT-93200

Tel.: + 370 46 311 185

El. p.: info@klaipedaspc.lt

Svetainė: <https://www.klaipedaspc.lt>

Integracijos ir lietuvių kalbos mokymo centrai

Pabėgėlių priėmimo centras

(Pabėgėlių ir nelydimų nepilnamečių integracija, ugdymas, švietimas, lietuvių kalbos mokymai)

Adresas: Karaliaus Mindaugo g. 18, Rukla, LT-55283

Tel.: +370 349 73377

Mob. tel.: +370 698 48776

El. p.: centras@rppc.lt

Svetainė: <https://www.rppc.lt>

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus centras InLT

(Pabėgėlių ir nelydimų nepilnamečių integracija, ugdymas, švietimas, lietuvių kalbos bei pilietinio orientavimo mokymai, šviečiamieji – pažintiniai mokymai, profesinio orientavimo konsultacijos)

Adresas: Šv. Gertrūdės g.18 A, Kaunas, LT-44260

Mob. tel.: +370 656 96766

El. p.: info@redcross.lt

Svetainė: <https://www.redcross.lt>

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus infocentras migrantams

(Pabėgėlių ir nelydimų nepilnamečių integracija, ugdymas, švietimas, lietuvių kalbos bei pilietinio orientavimo mokymai, šviečiamieji – pažintiniai mokymai, profesinio orientavimo konsultacijos)

Adresas: K. Donelaičio g. 21A, Klaipėda, LT-92141

Mob. tel.: +370 650 55476

El. p.: info@redcross.lt

Svetainė: <https://www.redcross.lt>

Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“

(Pabėgėlių ir nelydimų nepilnamečių integracija, ugdymas, švietimas, lietuvių kalbos mokymai, tarpininkavimas ieškant būsto ir darbo)

Adresas: Odminių g. 12, Vilnius, LT-01122

Tel.: +370 5 261 1014

Mob. tel.: +370 699 31977

El. p.: info@vilnius.caritas.lt, gintare.skuodyte@vilnius.caritas.lt

Svetainė: <https://www.vilnius.caritas.lt>

Klaipėdos miesto socialinės paramos centras

(Pabėgėlių ir nelydimų nepilnamečių integracija)

Adresas: Taikos pr. 76, Klaipėda, LT-93200

Tel.: + 370 46 311 185

El. p.: info@klaipedaspc.lt

Svetainė: <https://www.klaipedaspc.lt>

Socialinių-educacinių iniciatyvų centras PLIUS (Vilnius)

(Užsieniečių integracija, lietuvių kalbos mokymai, tarpkultūriniai renginiai ir šventės)

Adresas: A. Smetonos g. 5, Vilnius, Lietuva, LT- 01115

Mob. tel.: +370 683 49117

El. p.: sei.plus@gmail.com

Svetainė: <https://www.sei.lt>

Multikultūrinis vaikų dienos centras Plius

(Užsieniečių vaikų integracija, švietimas, sociokultūrinės ir sveiko gyvenimo paslaugos, lietuvių kalbos mokymai)

Adresas: A. Smetonos g. 5, Vilnius, Lietuva, LT- 01115

Mob. tel.: +370 683 49117

El. p.: sei.plus@gmail.com

Svetainė: <https://www.sei.lt>

Vertėjų paslaugos

Pabėgėlių priėmimo centras

(Nemokamos vertėjo paslaugos centre gyvenantiems asmenims)

Adresas: Karaliaus Mindaugo g. 18, Rukla, LT-55283

Tel.: +370 349 73377

Mob. tel.: +370 698 48776

El. p.: centras@rppc.lt

Svetainė: <https://www.rppc.lt>

Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba

(Nemokamos vertėjo paslaugos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos gavėjams)

Adresas: Odminių g. 3, Vilnius, LT-01122

Tel.: +370 700 00211

El. p.: teisinepagalba@vgtpt.lt

Svetainė: <https://vgtpt.lrv.lt>

Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos

(Nemokamos vertėjo paslaugos prieglobsčio prašytojams prieglobsčio procedūrų suteikimo metu)

Adresas: L. Sapiegos g. 1, Vilnius, LT-10312

Tel.: +370 5 271 7112

El. p.: md.rastine@vrm.lt

Svetainė: <http://www.migracija.lt>

Lietuvos vertėjų asociacija

(Teikia informaciją apie vertimo paslaugas Lietuvoje teikiančius vertėjus)

Adresas: Gedimino pr. 33-10, Vilnius, LT-01104

Tel.: +370 5 268 7245

El. p.: info@lvasociacija.lt

Svetainė: <http://www.lvasociacija.lt>

Lietuvos vertimų biurų asociacija
(Teikia informaciją apie vertimo paslaugas Lietuvoje teikiančius vertimų biurus)
Adresas: Švitrigailos g. 7, Vilnius, LT-03110
El. p.: info@vertimubiurai.lt
Svetainė: <https://www.vertimubiurai.lt>

UAB „BIRĖ“
(Mokamos vertimo paslaugos iš / į afganų (dari), arabų, vietnamiečių kalbas)
Adresas: Švitrigailos g. 11K-109, Vilnius, LT-03228
Tel. +370 5 207 5771
Mob. tel.: +370 697 95771
El. p.: info@bire.lt
Svetainė: <https://bire.lt>

UAB „Dokana“
(Mokamos vertimo paslaugos iš / į afganų (dari), arabų, vietnamiečių kalbas)
Adresas: Konstitucijos pr. 12-208, Vilnius, LT-09312
Mob. tel.: +370 698 22277, +370 616 44455
El. p.: info@dokana.lt
Svetainė: <http://www.dokana.lt>

UAB „1-asis vertimų biuras“
(Mokamos vertimo paslaugos iš / į arabų kalbą)
Adresas: S. Žukausko g. 27, Vilnius, LT-09129
Tel.: +370 5 272 0021
El. p.: vertimai@1vertimubiuras.lt
Svetainė: <http://www.1vertimubiuras.lt>

UAB „Baltijos vertimai“
(Mokamos vertimo paslaugos iš / į afganų (dari), arabų, vietnamiečių kalbas)
Adresas: Bernardinų g. 9 - 4, Vilnius, LT-01124
Tel.: +370 5 212 2924
Mob. tel.: +370 685 85395
El. p.: vilnius@baltijosvertimai.eu
Svetainė: <http://www.bv-translations.eu>

UAB „Vertimo namai“
(Mokamos vertimo paslaugos iš / į afganų (dari), arabų, vietnamiečių kalbas)
Adresas: Šermukšnių g. 1-24, Vilnius, LT-01106
Tel.: +370 5 212 7464, +370 5 212 7460
Mob. tel.: +370 65048747
El. p.: vertimai@vertimonamai.lt
Svetainė: <https://www.vertimonamai.lt>

UAB „Kalbų gausa“
(Mokamos vertimo paslaugos iš / į arabų kalbą)
Adresas: Pylimo g. 36, Vilnius, LT-01135
Tel.: +370 5 260 8546
Mob. tel.: +370 682 60723
El. p.: biuras@kalbugausa.lt
Svetainė: <http://www.kalbugausa.lt>

Teisinė pagalba

Vilniaus miesto savivaldybės administracija

(Teikiama nemokama pirminė teisinė pagalba)

Adresas: Konstitucijos pr. 3, Vilnius, LT-09601

Tel.: +370 5 211 2744, +370 5 211 2010, 1664

El. p.: savivaldybe@vilnius.lt, daiva.

stalnionyte@vilnius.lt

Svetainė: <https://vilnius.lt>

Šv. Kryžiaus namai Vilniuje

(Teikiama nemokama teisinė konsultacijos)

Adresas: S. Daukanto a. 1, Vilnius, LT-01122

Tel.: +370 5 269 1014

El. p.: kristina_venskauskaite@yahoo.com

Svetainė: <http://www.vargdieniu.lt/kontaktai/sv-kryziaus-namai>

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Teisės klinika

(Teikiama nemokama teisinė konsultacijos)

Adresas: Jonavos g. 66, Kaunas, LT-44138

Tel.: +370 37 751 044

El. p.: teises.klinika@vdu.lt

Svetainė: <https://teisesklinika.vdu.lt>

Lietuvos verslo kolegijos teisės klinika

(Teikiama nemokama teisinė konsultacijos)

Adresas: Turgaus g. 21, Klaipėda, LT-91249

Tel.: +370 46 311 099

El. p.: info@ltvk.lt

Svetainė: <https://www.ltvk.lt>

Vilniaus universiteto Teisės klinika (Teikiamos nemokamos teisinės konsultacijos)

Adresas: Vilniaus g. 25, Vilnius, LT-01402

Mob. tel.: +370 670 25165

El. p.: info@teisesklinika.lt

Svetainė: <https://teisesklinika.lt>

Kauno miesto savivaldybės administracija (Teikiama nemokama pirminė teisinė pagalba)

Adresas: K. Donelaičio g. 33-1, Kaunas, LT-44240

Tel.: +370 37 422 608

Mob. tel.: +370 37 229 268

El. p.: info@kaunas.lt

Svetainė: <http://www.kaunas.lt/teisine-pagalba/>

Klaipėdos miesto savivaldybės administracija

(Teikiama nemokama pirminė teisinė pagalba)

Adresas: Liepų g. 11, Klaipėda, LT-91502

Tel.: +370 46 396 170

El. p.: teisinepagalba@klaipeda.lt

Svetainė: <https://www.klaipeda.lt>

Panevėžio miesto savivaldybės administracija

(Teikiama nemokama pirminė teisinė pagalba)

Adresas: Laisvės a. 20, Panevėžys, LT-35200

Tel.: +370 45 501 364, +370 45 501 360

El. p.: savivaldybe@panevezys.lt

Svetainė: <https://www.panevezys.lt>

**Šiaulių miesto savivaldybės administracija
(Teikiama nemokama pirminė teisinė
pagalba)**

Adresas: Vasario 16 – os g. 62, Šiauliai, LT-
LT-76295

Tel.: +370 41 500 521, +370 41 500 510

El. p.: info@sauliai.lt

Svetainė: <https://www.siauliai.lt>

**Migracijos departamentas prie Lietuvos
Respublikos vidaus reikalų ministerijos
(Pabėgėliams ir nelydimiems
nepilnamečiams teikia aktualią teisinę
informaciją įvairiomis kalbomis)**

Adresas: L. Sapiegos g. 1, Vilnius, LT-10312

Tel.: +370 5 271 7112

El. p.: md.rastine@vrm.lt

Svetainė: <http://www.migracija.lt>

Migracijos informacijos centras „Renkuosi Lietuvą“

**(Teikia užsieniečiams nemokamas teises konsultacijas darbo, švietimo, sveikatos
apsaugos klausimais)**

Adresas: A. Jakšto 12, Vilnius, LT-01105

Tel.: +370 800 22922, +370 525 14352

El. p.: renkuosilietuva@iom.int

Svetainė: <https://www.renkuosilietuva.lt>

Prieglobsčio suteikimas ir repatriacija

**Migracijos departamentas prie Lietuvos
Respublikos vidaus reikalų ministerijos**

Adresas: L. Sapiegos g. 1, Vilnius, LT-10312

Tel.: +370 5 271 7112

El. p.: md.rastine@vrm.lt

Svetainė: <http://www.migracija.lt>

**Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie
Lietuvos Respublikos
vidaus reikalų ministerijos**

Adresas: Savanorių pr. 2, Vilnius, LT-03116

Tel.: +370 5 271 9305

El. p.: dvks@vsat.vrm.lt

Svetainė: <http://www.pasienis.lt>

Užsieniečių registracijos centras

Adresas: Vilniaus g. 100, Pabradė, LT-18177

Tel.: +370 387 53401

El. p.: urc.sekretore@vsat.vrm.lt

Svetainė: <http://www.pasienis.lt>

**Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių
reikalų komisaro valdybos (UNHCR)
atstovybė Lietuvos Respublikoje
(Informacijos apie prieglobsčio procedūrą
Lietuvoje teikimas)**

Adresas: A. Jakšto g. 12, Vilnius, LT-01105

Tel.: +370 5 210 7416

El. p.: kules@unhcr.org

Svetainė: <http://www.unhcr.se/lt/home.html>

Tarptautinės migracijos organizacijos (IOM) Vilniaus biuras

(Teikiama pagalba savanoriškai grįžtant į kilmės šalį. Teikiama pagalba reintegracijai)

Adresas: A. Jakšto g. 12, 01105 Vilnius

Tel. +370 5 261 0115

El. p.: iomvilnius@iom.lt

Svetainė: <http://www.iom.lt>

Šeimos narių paieška

Lietuvos policija

Adresas: Saltoniškių g. 19, 08105 Vilnius,

Tel. 8 700 60000, 112

El. p. info@policija.lt

Svetainė: <http://www.epolicija.lt>

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija

Adresas: A. Juozapavičiaus g.10A, Vilnius, LT-09311

Tel.: +370 5 262 8037

Mob. tel.: +370 659 71598

El. p.: info@redcross.lt

Svetainė: <http://www.redcross.lt>

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus centras InLT

Adresas: Šv. Gertrūdės g.18 A, Kaunas, LT-44260

Mob. tel.: +370 656 96766

El. p.: info@redcross.lt

Svetainė: <http://www.redcross.lt>

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus infocentras migrantams

Adresas: K. Donelaičio g. 21A, Klaipėda, LT-92141

Mob. tel.: +370 650 55476

El. p.: info@redcross.lt

Svetainė: <http://www.redcross.lt>

Dingusių žmonių šeimų paramos centras

Adresas: Žaliųjų ežerų g. 85, Vilnius, LT-08403

Tel.: +370 800 26161

El. p.: centras@missing.lt

Svetainė: <https://www.missing.lt>

Vaikų teisių apsauga ir gynimas

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga

Adresas: Plačioji g. 10, Vilnius, LT-01308

Tel.: +370 5 210 7176

El. p.: vaikams@lrs.lt

Svetainė: <http://vaikams.lrs.lt>

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Adresas: A. Vivulskio g. 13, Vilnius, LT-03221

Tel.: +370 5 231 0928

El. p.: info@vaikoteises.lt

Svetainė: <http://www.vaikoteises.lt>

Vilniaus apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius

Adresas: T. Ševčenkos g. 16G, Vilnius, LT-03223

Mob. tel.: +370 610 82538

El. p.: Vilniaus.apskritis@vaikoteises.lt

Svetainė: <http://www.vaikoteises.lt>

Kauno miesto vaiko teisių apsaugos skyrius

Adresas: Laisvės al. 43, Kaunas, LT-44309

Mob. tel.: +370 616 01395

El. p.: Kauno.miestas@vaikoteises.lt

Svetainė: <http://www.vaikoteises.lt>

Marijampolės apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius

Adresas: Kęstučio g. 4, Marijampolė, LT-68308

Mob. tel.: +370 686 07241

El. p.: Marijampoles.apskritis@vaikoteises.lt

Svetainė: <http://www.vaikoteises.lt>

Šiaulių apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius

Adresas: Pakalnės g. 6A, Šiauliai, LT-76293

Mob. tel.: +370 614 57509

El. p.: Siauliu.apskritis@vaikoteises.lt

Svetainė: <http://www.vaikoteises.lt>

Telšių apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius

Adresas: Karaliaus Mindaugo g. 36, Telšiai, LT-87104

Mob. tel. +370 612 60269

El. p.: Telsiu.apskritis@vaikoteises.lt

Svetainė: <http://www.vaikoteises.lt>

Alytaus apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius

Adresas: Gardino g. 37, Alytus, LT-62154

Mob. tel.: +370 610 99155

El. p.: alytaus.apskritis@vaikoteises.lt

Klaipėdos apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius

Adresas: I. Kanto g. 11, Klaipėda, LT-92241

Mob. tel.: +370 613 71511

El. p.: Klaipedos.apskritis@vaikoteises.lt

Svetainė: <http://www.vaikoteises.lt>

Panevėžio apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius

Adresas: Vasario 16-osios g. 60, Panevėžys, LT-35160

Mob. tel.: +370 680 13389

El. p.: Panevezio.apskritis@vaikoteises.lt

Svetainė: <http://www.vaikoteises.lt>

Tauragės apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius

Adresas: S. Dariaus ir S. Girėno g. 12,

Tauragė, LT-72215

Mob. tel.: +370 613 52983

El. p.: Taurages.apskritis@vaikoteises.lt

Svetainė: <http://www.vaikoteises.lt>

Utenos apskrities vaiko teisių apsaugos skyrius

Adresas: K. Donelaičio g. 10, Utena LT - 28141

Mob. tel.: +370 688 09318

El. p.: Utenos.apskritis@vaikoteises.lt

Svetainė: <http://www.vaikoteises.lt>

Psichologinė pagalba telefonu ir internetu

Jaunimo linija

(Psichologinė pagalba teikiama kiekvieną dieną, visą parą)

Tel.: +370 800 28888

Svetainė: <http://www.jaunimolinija.lt>

Vaikų linija

(Psichologinė pagalba teikiama kiekvieną dieną nuo 11:00 iki 21:00 val.)

Tel.: 116 111

Svetainė: <http://www.vaikuliniija.lt>

Vilties linija

(Psichologinė pagalba teikiama kiekvieną dieną, visą parą)

Tel.: 116 123

Svetainė: <http://www.kpsc.lt>

Pagalbos moterims linija

(Psichologinė pagalba teikiama kiekvieną dieną, visą parą)

Tel. +370 800 66366

Svetainė: <http://www.moters-pagalba.lt>

Linija Doverija

(Psichologinė pagalba teikiama rusų kalba, antradieniais – ketvirtadieniais nuo 16:00 iki 20:00 val.)

Tel.: +370 800 77277

Svetainė: <http://www.klausau.lt>

Specializuota psichologinė pagalba nepilnamečiams

Vilniaus miesto pedagoginė psichologinė tarnyba

(Psichologinė pagalba vaikams, patiriantiems mokymosi, psichologinių, asmenybės problemų. Konsultacijos globėjams vaikų ugdymo klausimais)

Adresas: A. Vivulskio g. 2a, Vilnius, LT-03220

Tel.: +370 5 265 0908

El. p.: rastine@ppt.vilnius.lm.lt

Svetainė: <http://vilniausppt.lt/kontaktai>

Kauno pedagoginė psichologinė tarnyba

(Psichologinė pagalba vaikams, patiriantiems mokymosi, psichologinių, asmenybės problemų. Konsultacijos globėjams vaikų ugdymo klausimais)

Adresas: Mickevičiaus g. 54, Kaunas, LT – 44244

Tel.: +370 37 424 881

El. p.: info@kppt.lm.lt

Svetainė: <https://kppt.lm.lt>

Klaipėdos pedagoginė psichologinė tarnyba

(Psichologinė pagalba vaikams, patiriantiems mokymosi, psichologinių, asmenybės problemų. Konsultacijos globėjams vaikų ugdymo klausimais)

Adresas: Debreceno 41-1, Klaipėda, LT – 94164

Tel.: +370 46 342 253

Mob. tel.: +370 699 10201

El. p.: klaipedosppt@gmail.com

Svetainė: <http://www.klaipedosppt.lt>

Panevėžio pedagoginė psichologinė tarnyba
(Psichologinė pagalba vaikams, patiriantiems mokymosi, psichologinių, asmenybės problemų. Konsultacijos globėjams vaikų ugdymo klausimais)
Adresas: Topolių al. 12, Panevėžys, LT-35169
Mob. tel.: +370 670 19616
El. p.: panevezioppt@gmail.com
Svetainė: <https://www.panevezioppt.lm.lt>

Šiaulių miesto pedagoginė psichologinė tarnyba
(Psichologinė pagalba vaikams, patiriantiems mokymosi, psichologinių, asmenybės problemų. Konsultacijos globėjams vaikų ugdymo klausimais)
Adresas: Pakalnės g. 6A, Šiauliai, LT-76293
Tel.: +370 41 526 048
El. p.: ppt@siauliai.lt
Svetainė: <https://www.siauliuoppt.lt>

Psichologinės pagalbos centrai

VŠĮ Paramos vaikams centras
(Psichologinė pagalba globojamiems vaikams ir jų globėjams)
Adresas: Šeimyniškių g. 3A, Vilnius, LT-09312
Tel.: +370 5 271 5980
Mob. tel. +370 611 43567
El. p.: pvc@pvc.lt
Svetainė: <https://www.pvc.lt>

VŠĮ Vaikų ir paauglių socialinis centras
(Psichologinė pagalba globojamiems vaikams ir jų globėjams)
Adresas: Švenčionių g. 18A, Nemenčinė, LT-15172
Tel.: +370 5 237 2699, +370 5 237 2548
El. p.: info@vpscentras.lt
Svetainė: <https://vpscentras.lt>

VŠĮ Pagalbos paaugliams iniciatyva
(Psichologinė pagalba globojamiems vaikams ir jų globėjams)
Adresas: A. Juozapavičiaus g. 11, Vilnius, LT-09311
Mob. tel.: +370 672 35298
El. p.: info@ppi.lt
Svetainė: <https://ppi.lt>

Vaiko raidos centro Vaikų ir paauglių krizių intervencijos skyrius
(Trumpalaikė kompleksinė psichologinė pagalba vaikams, patyrusiems psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, išgyvenantiems bendraamžių patyčias, galvojantiems apie savižudybę)
Adresas: Santariškių g. 7, Vilnius, LT-08406
Tel.: +370 5 275 7564
Mob. tel.: +370 659 73007
El. p.: jolanta.trinkuniene@santa.lt
Svetainė: <http://www.vaikuligonine.lt/category/centrai/vaiku-ir-paaugliu-kriziu-intervencijos-skyrius/>

Krizių įveikimo centras (Psichologinė pagalba krizę išgyvenantiems asmenims)
Adresas: Antakalnio g. 97, Vilnius, LT-10218
Mob. tel.: +370 640 51555
El. p.: info@krizesiveikimas.lt
Svetainė: <https://krizesiveikimas.lt>

**Vilniaus moterų namai
(Kompleksinė pagalba moterims,
patyrusioms smurtą)**

Adresas: Pilies g. 36 - 10, Vilnius, LT- 01123

Tel.: +370 5 261 6380, +370 5 246 5555,
+370 5 269 6391

El. p.: vmotnam@vmotnam.lt

Svetainė: <https://www.vmotnam.lt>

**Psichologinės paramos ir konsultavimo
centras
(Nemokama anoniminė psichologinė
pagalba)**

Adresas: Laisvės al. 38 C, Kaunas, LT- 44240

Mob. tel.: +370 673 22562

El. p.: info@ppkc.lt

Svetainė: <http://ppkc.lt>

**Panevėžio vyskupijos Šeimos centras
(Nemokama psichologė pagalba)**

Adresas: Marijonų g. 24, Panevėžys, LT-
35138

Mob. tel.: +370 684 84402

El. p.: pvscentras@gmail.com

Svetainė: <http://www.pvscentras.lt>

**Dingusių žmonių šeimų paramos centras
(Kompleksinė pagalba dingusių be žinios
žmonių artimiesiems, prekybos žmonėmis
aukoms, smurtą patyrusiems vaikams)**

Adresas: Žaliųjų ežerų g. 85, Vilnius, LT-
08403

Tel.: +370 800 26161

El. p.: centras@missing.lt

Svetainė: <https://www.missing.lt>

**Klaipėdos psichikos sveikatos centras
(Psichologo, psichiatro, psichoterapeuto
paslaugos. Psichologinė pagalba dvasinės
krizės ištiktiems suaugusiems, vaikams,
paaugliams)**

Adresas: Galinio Pylimo g. 3, Klaipėda, LT-
91231

Tel.: +370 46 410 027

El. p.: info@kpsc.lt

Svetainė: <http://www.kpsc.lt>

**Bendruomeniniai šeimos namai
pietiniame rajone
(Psichologinė pagalba šeimai)**

Adresas: Tilžės g. 22, Šiauliai, LT- 78257

Mob. tel.: +370 673 32642

El. p.: jatkauskiene.edita@slk.lt

Svetainė: [http://www.slk.lt/
bendruomeniniai-seimos-namai](http://www.slk.lt/bendruomeniniai-seimos-namai)

Pagalba socialinės rizikos asmenims

Vilniaus miesto socialinės paramos centras **Kauno miesto savivaldybės administracijos
Socialinės paramos skyrius**

Adresas: Kauno g. 3, Vilnius, LT-01314

Tel.: +370 5 233 3986

El. p.: info@spcentras.lt

Svetainė: <http://www.spcentras.lt>

Adresas: Nemuno g. 29, Kaunas, LT-44295

Tel.: +370 37 423 062

El. p.: socialines.paramos.skyrius@kaunas.lt

Svetainė: <http://www.kaunas.lt>

Kauno miesto socialinių paslaugų centras

Adresas: Partizanų g. 38D, Kaunas, LT-49490

Tel.: +370 37 322 462

El. p.: info@kaunospc.lt

Svetainė: <https://www.kaunospc.lt>

Klaipėdos socialinių paslaugų centras

„Danė“

Adresas: Kretingos g. 44, Klaipėda, LT-92317

Tel.: +370 46 497 614

El. p.: info@danespc.lt

Svetainė: <https://www.danespc.lt>

Panevėžio socialinių paslaugų centras

Adresas: Mackevičiaus g. 55 A, Panevėžys, LT-35159

Tel.: +370 45 465 493

El. p.: centras@panspc.lt

Svetainė: <https://www.panspc.lt>

Šiaulių miesto savivaldybės socialinių paslaugų centras

Adresas: Tilžės g. 63 B, Šiauliai, LT-78166

Tel.: +370 41 415 848

El. p.: info@siauliuspc.lt

Svetainė: <http://siauliuspc.lt>

Klaipėdos miesto socialinės paramos centras

Adresas: Taikos pr. 76, Klaipėda, LT-93200

Tel.: + 370 46 311 185

El. p.: info@klaipedaspc.lt

Svetainė: <https://www.klaipedaspc.lt>

Panevėžio socialinės paramos skyrius

Adresas: Laisvės a. 20, Panevėžys, LT-35200

Tel.: +370 45 501 270

El. p.: socparama@panevezys.lt

Svetainė: <http://www.panevezys.lt>

Šiaulių socialinės paramos skyrius

Adresas: Tilžės g.170, Šiauliai, LT- 76296

Tel.: +370 41 386 487

El. p.: parama@siauliai.lt

Svetainė: <http://www.siauliai.lt>

Nemokamo maitinimo įstaigos

Vilniaus arkivyskupijos Caritas labdaros valgykla „Betanija“

Adresas: M. K. Paco g. 4, Vilnius, LT- 10309

Tel.: +370 234 4417

Mob. tel. +370 602 74234

El. p.: betanija@vilnius.caritas.lt

Svetainė: <https://vilnius.caritas.lt>

Valgykla „Vilties centras“

Adresas: Liepkalnio g. 26A, Vilnius LT-02105

Mob. tel.: +370 685 00491

El. p.: info@viltiescentras.lt

Svetainė: <http://www.viltiescentras.lt>

Valgykla „Harė Krišna maistas kūnui ir sielai“

Adresas: Architektų g. 152, Vilnius, LT-04202

Mob. tel.: +370 673 52940

El. p.: fflvilnius@gmail.com

Svetainė: <https://www.maistofondas.org>

Kauno arkivyskupijos Caritas sriubos valgykla

Adresas: Partizanų g. 5, Kaunas, LT-50207

Tel.: +370 37 332 100

El. p.: caritas@kn.lcn.lt

Svetainė: <http://kaunas.caritas.lt>

**Klaipėdos socialinės paramos centras,
labdaros valgykla**

Adresas: Baltijos pr. 103, Klaipėda, LT-93222
Tel.: +370 46 342 912
El. p.: info@klaipedaspc.lt
Svetainė: <https://www.klaipedaspc.lt>

**Klaipėdos „Maisto bankas“, labdaros
valgykla**

Adresas: Baltijos pr. 103, Klaipėda, LT-93222
Tel.: +370 46 341 338
El. p.: simonas@maistobankas.lt
Svetainė: <https://www.maistobankas.lt>

**Lietuvos agentūros „SOS Vaikai“ labdaros
valgykla**

Adresas: Rožių g. 19, Panevėžys, LT-37465
Mob. tel.: +370 699 86866
El. p.: paramosnamai@gmail.com
Svetainė: [https://www.facebook.com/pg/
PanSeimosNamai](https://www.facebook.com/pg/PanSeimosNamai)

**Klaipėdos Šv. Kazimiero parapijos Caritas
valgykla**

Adresas: Kretingos g. 40, Klaipėda, LT-92307
Tel.: +370 846 414 232.
El. p.: klebonas@kazimieroparapija.lt
Svetainė: [http://www.kazimieroparapija.lt/
carito-valgykla/](http://www.kazimieroparapija.lt/carito-valgykla/)

Panevėžio labdaros valgykla „Betliejus“

Adresas: Katedros a.4, Panevėžys, LT-35240
Tel.: +370 45 433 147
El. p.: administracija@juozapogloba.lt
Svetainė: <https://www.juozapogloba.lt>

Šiaulių socialinių paslaugų centro valgykla

Adresas: Stoties g. 9C, Šiauliai, LT-77156
Tel.: +370 41 439832
El. p.: info@siauliuspc.lt
Svetainė: <http://siauliuspc.lt>

Nemokamo apgyvendinimo įstaigos

Užsieniečių registracijos centras

Adresas: Švenčionių r., Vilniaus g. 100,
Pabradė, LT-18177
Tel.: +370 387 53 401,
El. p.: urc.sekretore@vsat.vrm.lt
Svetainė: <http://www.pasienis.lt>

Vilniaus miesto nakvynės namai

Adresas: A. Kojelavičiaus g. 50, Vilnius, LT-
11100
Tel.: +370 5 260 7005, +370 5 260 7007
El. p.: info@vmnn.lt
Svetainė: <http://www.vmnn.lt>

Pabėgėlių priėmimo centras

Adresas: Karaliaus Mindaugo g. 18, Rukla,
LT-55283
Tel.: +370 349 73377
Mob. tel.: +370 698 48776
El. p.: centras@rppc.lt
Svetainė: <http://www.rppc.lt>

Vilniaus miesto nakvynės namai

Adresas: Vilkpėdės g. 12, Vilnius, LT-03151
Tel. : +370 5 238 8868
El. p.: info@vmnn.lt
Svetainė: <http://www.vmnn.lt>

Vilniaus miesto nakvynės namų filialas „Sala”

Adresas: T. Kosciuškos g. 8, Vilnius, LT-11100

Tel.: +370 5 261 0292

El. p.: info@vmnn.lt

Svetainė: <http://www.vmnn.lt>

Vilniaus arkivyskupijos Caritas Motinos ir vaiko globos namai

(Nakvynė besilaukiančioms, taip pat su mažamečiais vaikais (ikimokyklinio amžiaus) merginoms ir moterims, atsidūrusioms krizinėse situacijose)

Adresas: Odminių g. 12, Vilnius, LT-01122

Tel.: +370 5 212 1653

Mob. tel.: +370 685 77347

El. p.: info@vilnius.caritas.lt

Svetainė: <http://www.vilnius.caritas.lt>

Moterų nakvynės namai

Adresas: Partizanų g. 5, Kaunas, LT-50207

Tel. +370 37 731 822

Benamių nakvynės namai

Adresas: R. Kalantos g. 57, Kaunas, LT-52306

Tel.: +370 37 459 080

Panevėžio socialinių paslaugų centro nakvynės namai

Adresas: Mackevičiaus g. 55 A, Panevėžys, LT-35159

Tel.: +370 45 465 493

El. p.: centras@panspc.lt

Svetainė: <https://www.panspc.lt>

Vilniaus arkivyskupijos Caritas Laikinieji namai

Adresas: Šv. Stepono g. 35/4, Vilnius, LT-01312

Tel.: +370 5 233 5683

Mob. tel.: +370 652 85818

El. p.: info@vilnius.caritas.lt

Svetainė: <http://www.vilnius.caritas.lt>

Vilniaus miesto krizių centras (Nakvynė nukentėjusioms nuo stichinių nelaimių moterims ir jų vaikams; prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukoms)

Adresas: Vytenio g. 45, Vilnius, LT-03208

Tel.: +370 5 233 2508

El. p.: info@vmkc.lt

Svetainė: <https://www.vmkc.lt>

Vyrų nakvynės namai

Adresas: R. Kalantos g. 55, Kaunas, LT-52305

Tel.: +370 37 353 987

Klaipėdos miesto nakvynės namai

Adresas: Šilutės pl. 8, Klaipėda, LT-91172

Tel.: +370 46 311 204

El. p.: info@nakvynesnamai.lt

Svetainė: <https://www.nakvynesnamai.lt>

Šiaulių miesto savivaldybės socialinių paslaugų centro nakvynės namai

Adresas: Tilžės g. 63 B, Šiauliai, LT-78166

Tel.: +370 41 415 848

El. p.: info@siauliuspc.lt

Svetainė: <http://siauliuspc.lt/>

Nemokami drabužiai, avalynė, higienos paslaugos

Vilniaus arkivyskupijos Caritas higienos kambarys

(Higienos paslaugos)

Adresas: M. K. Paco g. 4, Vilnius, LT- 10309

Tel.: +370 234 4417

Mob. tel. +370 602 74234

El. p.: info@vilnius.caritas.lt

Svetainė: <https://www.vilnius.caritas.lt>

Kauno arkivyskupijos Caritas

(Nemokami drabužiai, avalynė)

Adresas: A. Jakšto 4, Kaunas, LT-44279

Tel.: +370 37 209 011

El. p.: caritas@kn.lcn.lt

Svetainė: <https://kaunas.caritas.lt>

Panevėžio vyskupijos Caritas

(Nemokami drabužiai, avalynė)

Adresas: Upytės g. 3, Panevėžys, LT-35248

Tel.: +370 45 437 371

El. p.: kurija@paneveziovyskupija.lt

Svetainė: <https://www.paneveziovyskupija.lt/caritas/>

Lietuvos samariečių bendrija

(Nemokami drabužiai, avalynė)

Adresas: Šv. Gertrūdės g. 8A, LT-44260

Kaunas

Tel.: +370 5 265 9666

Mob. tel.: +370 699 02199

El. p.: info@samarieciai.org

Svetainė: <http://www.samarieciai.org>

Vilniaus arkivyskupijos Caritas socialinė tarnyba

(Nemokami drabužiai, avalynė)

Adresas: M. K. Paco g. 4, Vilnius, LT- 10309

Tel.: +370 261 0561

El. p.: info@vilnius.caritas.lt

Svetainė: <https://www.vilnius.caritas.lt>

Klaipėdos Marijos Taikos Karalienės parapijos Caritas

(Nemokami drabužiai, avalynė)

Adresas: Taikos pr. 29A, Klaipėda, LT-91145

Mob. tel.: +370 687 58020

El. p.: mtkcaritas@gmail.com

Svetainė: [https://](https://marijostaikoskaralienescaritas.weebly.com)

marijostaikoskaralienescaritas.weebly.com

Šiaulių vyskupijos Caritas

(Nemokami drabužiai, avalynė)

Adresas: Tilžės g. 186, Šiauliai, LT-76204

Mob. tel.: +370 657 86463

El. p.: siauliuvc@gmail.com

Svetainė: <http://siauliuvyskupija.lt/kurija-ir-institucijos-2/caritas/>

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija

(Nemokami drabužiai, avalynė)

Adresas: A. Juozapavičiaus g.10A, Vilnius, LT-09311

Tel.: +370 5 262 8037

Mob. tel.: +370 659 71598

El. p.: info@redcross.lt

Svetainė: <https://www.redcross.lt>

Projekto koordinatorius

Vaikų sveikatos institutas – Psichinės sveikatos ir socialinės gerovės departamentas, Graikija

Projekto partneriai

Nikosijos universitetas, Kipras

Kazimiero Simonavičiaus universitetas, Lietuva

Tarptautinė vaikų apsauga-Italija, Italija

Šis dokumentas buvo finansuojamas Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietybės programos (2014-2020). Šio dokumento turinys atspindi tik jo autorių požiūrį, už kurį atsako autoriai. Europos Komisija neprisiima jokios atsakomybės už šį dokumentą ar jo naudojimą.

Iš dalies finansuojama
Europos Sąjungos Teisių,
lygybės ir pilietiškumo
programos (2014-2020)

ISBN 978-609-95634-5-9